

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

На правах рукопису

УДК 343.98

**Поджаренко
Катерина Євгенівна**

**Криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування
злочинних порушень прав інтелектуальної власності**

Спеціальність 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза та оперативно-розшукова
діяльність

дисертація

на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК – Строков Ігор Васильович
кандидат юридичних наук, доцент

Київ - 2009

З М І С Т

ВСТУП	3-__
1. Основи криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності	9-__
1.1. Історія та стан наукової розробки проблеми розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності	9-__
1.2. Поняття та зміст криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності	36-__
2. Особливості початкового етапу розслідування та виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності	65-__
2.1. Виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності	65-__
2.2. Особливості відображення інформації про факти протиправного порушення в сфері інтелектуальної власності	115-__
3. Тактико-криміналістичне забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності	137-__
3.1. Порушення кримінальної справи, слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та алгоритм дій слідчого по їх вирішенню	137-__
3.2. Організація і тактика проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності	175-__
ВИСНОВКИ	197-__
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	205-__
ДОДАТКИ	243-__

ВСТУП

Актуальність теми. Одним з головних показників цивілізованості будь-якого суспільства є рівень розвитку його науки, техніки і культури. Від того, на скільки значний інтелектуальний потенціал суспільства і рівень його культурного розвитку, залежить в кінцевому рахунку і успіх вирішення економічних проблем, які стоять перед ним.

Розвиток сучасного громадянського суспільства і вільних економічних відносин як його елемента породило необхідність забезпечити захист прав, які виникають з приводу інтелектуальної власності.

Однією з причин неефективної боротьби зі злочинними порушеннями прав інтелектуальної власності є недостатня розробка проблеми криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування такої злочинної діяльності. Все це висуває вказану багатопланову проблему в коло актуальних напрямів криміналістичних досліджень.

Окремі проблеми розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності вже досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями в дисертаціях, зокрема Г.К. Авдєєвою (проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції), В.О. Галановим (взаємодія органів досудового слідства і дізнання в ході розслідування порушень авторських прав), З.О. Ібрагімовою (розслідування злочинів у сфері обігу контрафактної продукції), І.Р. Куриліним (використання спеціальних знань під час розслідування порушень прав інтелектуальної власності), Є.В. Моторіною (початковий етап розслідування порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері), О.В. Таран (методика розслідування порушення авторських та суміжних прав), Р.Б. Хаметовим (розслідування злочинних порушень авторських прав) та іншими науковцями. Однак, комплексно проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у вітчизняній та зарубіжній криміналістиці на монографічному рівні ще не досліджувалися.

У зв'язку з цим, вирішення вищезгаданих проблем потребує спеціального дослідження практики та теоретичного обґрунтування криміналістичного

забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Це і дозволило обрати дану проблему темою дисертаційного дослідження.

У зв'язку з вищевикладеним, актуальність обраної теми дисертаційного дослідження обумовлена, з одного боку, невідкладними завданнями посилення боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, а з іншого — потребами практики у науково обґрунтованих методичних рекомендаціях з розкриття та розслідування зазначеної категорії злочинів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації зареєстрована у Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (Академія правових наук України, Харків), включена до планів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ. Обраний напрям дисертаційного дослідження базується на основних положеннях Комплексної програми профілактики злочинності на 2001-2005 р.р., затвердженої Указом Президента України від 25 грудня 2000 року № 1376, а також Указів Президента України від 30 січня 2002 року № 85/2002 «Про невідкладні заходи щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності в процесі виробництва, експорту, імпорту та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування» та від 27 квітня 2001 року № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні».

Мета і завдання дослідження. Головна *мета* полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці проблем криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Мета дисертації конкретизується такими *завданнями*:

- проаналізувати історію та стан розробки проблем розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;
- розкрити поняття та зміст криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;
- визначити поняття та встановити зміст криміналістичного забезпечення розслідування злочинів;
- виокремити особливості виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної

власності та відображення інформації про таку злочинну діяльність;

— показати сутність і значення техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності на окремих рівнях;

— типізувати слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та розробити алгоритми дій слідчого по їх вирішенню;

— розробити криміналістичні рекомендації по організації і тактиці проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є діяльність з розкриття і розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є зміст криміналістичного забезпечення при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Теоретичним фундаментом дисертації є діалектико-матеріалістичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ і загальнонаукові та спеціальні методи, що базуються на ньому.

Так, при побудові криміналістичної характеристики злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності застосовувались методи системно-структурного та статистичного аналізу, формально-логічний метод та діяльнісний підхід.

Методи порівняння, типологічний, кількісного і якісного аналізу зумовили розробку криміналістичної типології учасників злочинних угруповань, які порушують права інтелектуальної власності. У дослідженні генезису окремих теорій (слідчих ситуацій, криміналістичної характеристики злочинів та ін.), поглядів з проблем криміналістичного забезпечення розслідування злочинів використовувався історичний метод.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки ґрунтуються на працях вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі криміналістики та судової експертології, кримінального права та процесу, криминології та юридичної психології:

Ю.П. Аленіна, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, О.П. Буцана, Т.В. Варфоломеевої, В.К. Весельського, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, А.В. Дулова, В.А. Журавля, Б.Д. Завидова, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, Н.І. Клименко, В.О. Коновалової, І.І. Котюка, В.С. Кузьмічова, І.Р. Куриліна, С.Ю. Лапіна, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, В.Т. Нора, В.О. Образцова, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, І.В. Строкова, О.В. Таран, В.В. Тищенко, Ю.В. Трунцевського, Л.Д. Удалової, Р.Б. Хаметова, В.Ю. Шепітька, В.І. Шиканова та ін.

Емпіричну базу дослідження склали дані статистичної звітності правоохоронних органів України за період з 2000 по 2008 рік та вивчення й узагальнення матеріалів судової і слідчої практики. З цією метою проводилося вивчення 350 кримінальних справ у слідчих підрозділах та архівах судів різних регіонів України (Київська, Одеська, Вінницька, Дніпропетровська, Херсонська та Львівська обл.), а також анкетування і інтерв'ювання слідчих та оперативних працівників органів внутрішніх справ (480 осіб).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні монографічним комплексним дослідженням проблем криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. В дисертації обґрунтовується ряд нових теоретичних положень і висновків, які розширюють наукове уявлення про криміналістичне забезпечення розкриття і розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності. До таких *найважливіших положень* відносяться:

вперше:

— узагальнено з відповідними висновками наукові дослідження з проблем розкриття і розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності;

— запропоновано авторське визначення криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності та визначено основні його елементи;

— розкрито зміст техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного

та методичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;

— типізовано слідчі ситуації, які складаються на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності;

— виокремлено основні типові версії при злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності;

— розкрито особливості провадження кримінальних справ про злочинні порушення прав інтелектуальної власності;

— у взаємозв'язку розглянуті теоретичні положення організації діяльності суб'єктів при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;

— окреслено коло об'єктів інтелектуальної власності з якими виникає найбільше проблем при незаконному ввезенні, тиражуванні, розповсюдженні та використанні;

удосконалено:

— погляди на загальні та спеціальні завдання криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;

— окремі положення судово-експертного забезпечення розкриття і розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності;

— узагальнений перелік документів, які мають доказове значення у кримінальних справах про порушення авторського права або суміжних прав;

— основні джерела інформації про вчинення злочинних порушень прав інтелектуальної власності;

— криміналістичні рекомендації щодо організації та тактики проведення по справах про порушення прав інтелектуальної власності окремих слідчих дій, зокрема, огляду місця події, допитів підозрюваних (обвинувачених), допитів свідків, обшуків, виїмок;

— тактичні рекомендації яких слід дотримуватися при проведенні оперативних закупівель в процесі реалізації оперативної розробки при розкритті

злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Набуло подальшого розвитку:

— поняття, зміст та класифікація слідчих ситуацій;

— теоретичні положення криміналістичної характеристики злочинів;

— напрями взаємодії працівників дізнання і слідчих, під час розкриття тв. розслідування злочинів;

— теоретичні положення тактики проведення окремих слідчих дій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі викладених розробок розширені криміналістичні знання про криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. Сформульовані в дисертації положення, висновки, рекомендації і пропозиції використовуються: у науково-дослідній роботі — для подальшого вдосконалення методики розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; у навчальному процесі — при викладанні курсу криміналістики та споріднених спецкурсів, підвищення кваліфікації викладачів юридичних навчальних закладів; у практично-методичному плані — для розробки навчально-методичних посібників, курсів лекцій, довідників тощо.

Це підтверджується тим, що ряд теоретичних положень, висновків і конкретних пропозицій впроваджені в навчальний процес на кафедрі кримінального права та процесу факультету правознавства та міжнародних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Результати дослідження використовуються в практичній діяльності підрозділу боротьби із злочинами у сфері інтелектуальної власності ДСБЕЗ МВС України.

Особистий внесок здобувача. Теоретичні висновки і результати дисертаційного дослідження отримані на підставі особистих досліджень автора. Дисертація є самостійною науковою працею. Деякі питання у вітчизняній криміналістиці висвітлені вперше, інші викладено по-новому з урахуванням сучасного стану і розвитку криміналістичних знань, особливостей протидії злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць у дисертації не

використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження, теоретичні та практичні висновки і рекомендації оприлюднені в доповідях і повідомленнях на міжнародних, всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференціях з питань удосконалення діяльності протидії злочинності в Києві (2003, 2004), Харкові (2003), Львові (2004), а також в обговореннях на засіданнях кафедри криміналістики вищих навчальних закладів юридичного спрямування; міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу та судоустрою, криміналістики, криміналістичних експертиз, організації розслідування злочинів Київського національного університету внутрішніх справ. Крім того, положення і рекомендації, висвітлені в дисертації, використовуються у практичній діяльності підрозділів МВС України, у навчальному процесі вищих навчальних закладів юридичного спрямування.

Публікації. Основні положення і висновки дисертації відображені у 6 наукових публікаціях: у п'яти статтях у наукових журналах, тезах конференцій, 5 із зазначених публікацій є одноособовими, 4 з них опубліковані у виданнях, рекомендованих ВАК України.

Розділ 1. Основи криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

1.1. Історія та стан наукової розробки проблеми розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Поняття інтелектуальної власності та її види. Там, де поважають науку, культуру, мистецтво, люди живуть краще, адже досягнення інтелектуальної діяльності зумовлюють рівень виробництва, культури, освіти, тощо. Зазначені досягнення, безперечно, будуть визначати рівень виробництва, яке стане лише засобом чи способом реалізації здобутків науки, культури, техніки. Не викликає сумніву, що досягнення науки мають пріоритетне значення і можуть бути використанні в будь-якій сфері діяльності людей. Науково технічні досягнення формують рівень і характер виробництва. Інтелектуальні досягнення у сфері художньої літератури, мистецтва і культури в цілому формують моральні засади суспільства, його бачення, тобто ті засади, які ми називаємо людськими цінностями і які визначають духовний світ людини і суспільства. Видається що саме ці засади є найбільш важливими у формуванні світогляду суспільства і кожного окремого індивіда. Духовний характер суспільства формують саме діячі художньої літератури, культури і мистецтва, особливо найбільш видатні їх представники. Від характеру духовного світосприйняття залежить характер і напрям науково-технічного прогресу.

Важливою складовою інтелектуальної діяльності є освіта, зміст якої також визначається рівнем науки, культури і мистецтва.

По мірі накопичення наукових знань наука все більше стає необхідним елементом виробничого процесу. Виробництво уже не може успішно розвиватися без належного наукового забезпечення.

Результати науково-технічної діяльності, тобто відкриття, стають основою нового винаходу, нового удосконалення методів виробництва. Проте винахід — це лише ідеальне розв'язання практичного завдання, яке ще не може

бути використане безпосередньо у виробництві. Винахід необхідно певним чином матеріалізувати, втілити в певну конструкцію, технологію, речовину тощо — техніку.

Такі поняття як інтелектуальна власність, творча діяльність або просто творчість переплітаються між собою, хоча й істотно відрізняються одне від одного. Постає запитання, що таке інтелектуальна діяльність і чим вона відрізняється від творчості.

Досить часто ті поняття вживають як однозначні — інтелектуальна діяльність і творча діяльність. Безперечно інтелектуальна діяльність не може бути творчою. Проте і творчість, і інтелектуальна діяльність відрізняється тим, що результати інтелектуальної діяльності неодмінно стають об'єктами правової охорони, а результати творчої діяльності не всі стають об'єктами інтелектуальної власності, і, отже об'єктами правової охорони.

Творча діяльність або просто творчість — діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що відзначається неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість властива тільки людині, адже творити може тільки людина. Тобто суб'єктом творчої діяльності може бути тільки людина. Природа інколи також створює унікальні шедеври, але в природі здійснюється процес розвитку, а не творчості. Творчість — процес усвідомлений, цілеспрямований і, як правило, передбачуваний [119, с. 27; 187, с. 26-27].

Отже, результатом творчої діяльності є щось таке, чого ще не було — це суспільно-історична унікальність. Цей результат має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого. Такі результати можуть з'явитися саме в результаті творчої діяльності.

У цьому аспекті специфічною рисою творчості є саме те, що творча діяльність не може бути повторенням відомого, її результату завжди властива новизна.

Творчість властива людині у будь-якій сфері її доцільної діяльності. Конституція України проголошує свободу творчості (ст. 54 Конституції України).

Це означає, що людина може творити в будь-якій галузі діяльності і творити все, що їй забажається.

Творча діяльність — поняття більш широке ніж інтелектуальна діяльність. Під поняття «результати творчої діяльності» чи просто «результати творчості» або «творчі результати» підпадають будь-які результати творчості. Результати інтелектуальної діяльності — це безперечно результати творчої діяльності. Але результати інтелектуальної діяльності обов'язково мають відповідати встановленим вимогам чинного законодавства. Тільки за цієї умови результати творчої діяльності можуть бути визнані об'єктами інтелектуальної власності. У разі їх невідповідності вимогам закону вони не можуть стати об'єктами правової охорони [187, с. 27].

Інтелектуальна діяльність і творча діяльність — це розумова діяльність. У цьому аспекті ці два види діяльності співпадають. Але не всяка розумова діяльність є інтелектуальною чи творчою. Людина може розумово працювати, але творчого результату не досягти. Слід мати на увазі й те, що розумовою діяльністю займаються багато людей й з розвитком суспільства їх стає більше, це — вчені, інженери, вчителі, лікарі тощо. Творчість, у результаті якої появляється щось нове, властива далеко не всім.

Кількість результатів творчої діяльності значно переважає кількість об'єктів інтелектуальної власності. До результатів творчої діяльності відносяться й ті, які з тих чи інших причин не можуть стати об'єктами правової охорони, наприклад, відкриття, винаходи, які втратили патентноздатність, не запатентовані об'єкти промислової власності тощо.

Зазначена істотна відмінність між інтелектуальною власністю та іншим результатом творчої діяльності виявила таку ж істотну неузгодженість у правовому режимі цих двох результатів. Звернемось до ст. 41 Конституції України, відповідно до цієї статті кожен має право володіти, користуватись і розпоряджатись результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Здається, що наведену конституційну норму слід розуміти так: результати інтелектуальної і творчої діяльності наділені однаковим правовим режимом. Насправді це не так — наукові

відкриття не підлягають правовій охороні як об'єкти інтелектуальної діяльності. Але ж ні в кого не викликає сумніву, що відкриття — це результат важкої, напруженої, тривалої творчої праці.

Наведемо такий приклад. Створено цінний винахід автори тим чи іншим способом розголосили його сутність задовго до подання заявки на патентування (більше року). У такому разі цей винахід не підлягає патентуванню. Але ж він не перестав бути тим самим цінним винаходом. Проте за формальними вимогами чинного законодавства такий розголошений винахід випадає із кола об'єктів правової охорони, він не може бути визнаний об'єктом інтелектуальної власності. Постає далеко не риторичне запитання, а чия ж це власність. Чинне законодавство України про інтелектуальну власність відповіді на це запитання не містить.

Аналогічна ситуація складається і в випадках, коли на об'єкт промислової власності закінчився строк правової охорони. У більшості випадків винахід та інші об'єкти промислової власності з часом морально старіють і вже не представляють будь-якого економічного інтересу. Але ж серед таких випадків інколи є і такі, які морально не застаріли і продовжують використовуватись. Проте правова охорона на них вже не поширюється. У такому разі знову постає питання — чия це власність? Держава від об'єкта промислової власності відмовляється, а патентовласник позбавлений правової охорони.

У наведених прикладах право власності і право на охорона даного об'єкта творчої діяльності припиняються чи просто не виникають. У таких випадках об'єкт промислової власності може бути використаний будь-ким без будь-якого дозволу і без виплати винагороди будь-кому (державі чи патентовласнику). Нарешті, об'єкт промислової власності з тих чи інших причин може бути просто не запатентованим. Винахідник просто не надав належного значення патентуванню. Тобто винахідник не може скористатися наданими йому конституційними правами.

Таким чином, певна кількість результатів творчої діяльності не підлягає правовій охороні і на ці результати не виникає право інтелектуальної власності. Складається парадоксальна ситуація — є творчий результат, який може стати або вже став об'єктом інтелектуальної власності, але перестав ним бути, а права на

нього не має. Але ж така правова ситуація суперечить раніше зазначеній нормі Конституції України, відповідно до якої кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своїм результатом творчої діяльності. Іншими словами Конституція визнає право власності на такий результат, а чинне законодавство України про інтелектуальну власність не визнає.

Безперечно, зазначену проблему необхідно розв'язувати. Ті результати творчої діяльності, які з тих чи інших причин не дістали спеціальної правової охорони відповідно до чинного законодавства України про інтелектуальну власність, слід визнати об'єктами права власності (не інтелектуальної) відповідно до Конституції України. Така власність має охоронятися загальними цивільно-правовими нормами.

Отже, творчі результати — це результати творчої діяльності, які можуть бути об'єктами правової охорони, а можуть і не бути. Ті результати творчої діяльності, які наділяються правовою охороною і визнаються об'єктами інтелектуальної власності, і є результатом саме інтелектуальної діяльності.

Таким чином, інтелектуальна власність (результати інтелектуальної діяльності) є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, який відповідає вимогам чинного законодавства. Тільки в такому разі їй надається правова охорона. У наш час значення інтелектуальної власності інтенсивно зростає, вона вже стала найбільш цінним капіталом людства. В усьому світі інтелектуальна власність є об'єктом цивільного обороту. В силу істотного значення інтелектуальної діяльності і особливо її результатів для соціально-економічного розвитку будь-якого суспільства попит на неї також інтенсивно зростає. Вона часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживання, недозволеного використання, тому потребує надійної і ефективної правової охорони [187, с. 26-30].

Така широка галузь — право інтелектуальної власності — охоплює великий сектор прав різноманітного характеру: в той час як деякі з них є результатом інтелектуального творчого акту і визнаються в якості його стимулу і винагороди, інші, іде мова про інтелектуальну творчість чи ні, представляються з метою регулювання конкуренції між виробниками.

Усі права інтелектуальної власності — авторське право і суміжні права, право промислової власності і право на наукові відкриття тощо — відносяться до нематеріальних цінностей, навіть якщо вони не всіма визнаються результатами інтелектуальної творчості [187, с. 44-45].

Проблема забезпечення надійного захисту інтелектуальної власності Україні останнім часом набула значної актуальності. Від її ефективного вирішення у великій мірі залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, міжнародного авторитета а також покращання загальної криміногенної ситуації в нашій державі.

Якщо проаналізувати досвід розвинутих світових держав, то можна зробити висновок, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою досягнення високого економічного і соціального рівня життя суспільства.

Поняття «інтелектуальна власність» має принаймні два основних значення: як цивільно-правовий інститут і як сукупність суб'єктивних прав творця на результат його творчої діяльності [187, с. 31-34].

Право інтелектуальної власності — це сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані зі створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності.

Літературні, художні і наукові твори являються об'єктом авторського права. Вистави і виступи акторів і акторів-виконавців, запису фонограм і радіомовлення складають предмет суміжних прав. Винаходи, результатом яких став новий продукт або новий спосіб промислового застосування, відносяться до предмету патентного права. Наукові відкриття являються предметом права на наукові відкриття. Мова іде загалом про право наукового співробітника на те, що його фамілія публічно асоціювалась із зробленим ним науковим відкриттям, і про право отримати економічну вигоду від використання цього відкриття (із даного випадку виключаються аспекти діяльності авторів наукового відкриття, яке відноситься до права промислової власності, коли відкриття може бути предметом патенту, і авторського права — на літературний, художній твір тощо, коли

відкриття описується в творах, які відносяться до цієї категорії — промислові креслення і корисні моделі являються предметом права на промислові креслення і корисні моделі. Товарні знаки, найменування місця походження, знаки обслуговування і фірмові найменування відносяться до ведення права про товарний знак. Захист від недобросовісної конкуренції, відноситься до предмета дисципліни «недобросовісна конкуренція».

Інтелектуальна власність поступово та досить напористо перетворюється в безпосередньо продуктивну силу будь-якого суспільства в сучасних умовах. XXI століття, на порозі якого ми зараз знаходимося, поза всяким сумнівом стане століттям високих технологій, коли наука стане вирішальною продуктивною силою. І не наука буде обслуговувати суспільне виробництво, а, навпаки, виробництво буде обслуговувати інтелектуальну творчість як основний засіб забезпечення життєдіяльності суспільства. Уже зараз в країнах з розвинутою ринковою економікою раціональне використання результатів інтелектуальної творчості є джерелом, яке до 30 відсотків наповнює державний бюджет. Саме тому в законодавствах усіх країн світу все більше і більше приділяється уваги ефективному правовому регулюванню створенню, використанню і охороні об'єктів інтелектуальної власності.

Конституція України в ст. 41 проголошує: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності».

Міжнародною охороною авторського права і промислової власності займається Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). В Конвенції, підписаної в Стокгольмі 14.07.1967 р., перераховуються дисципліни, об'єднані під цією загальною назвою і говориться, що для цілей Конвенції на інтелектуальну власність розповсюджуються права, які стосуються: літературних, художніх і наукових творів; постановок і виконання артистів-виконавців, фонограм і передач організацій ефірного мовлення; винаходів в усіх галузях людської діяльності; наукових відкриттів; промислових креслень і моделей; товарних знаків, торгових марок, знаків обслуговування, а також фірмових найменувань і знаків; захисту від

недобросовісної конкуренції; всіх інших прав, які відносяться до інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній і художній галузях.

Інтелектуальна власність — це результат творчої діяльності, втілений у певну об'єктивну форму і який може бути використаний для задоволення духовних та матеріальних потреб.

Суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності врегулюються двома основними галузями права: авторське право і суміжні права і патентне право.

Авторське право регулює суспільні відносини по використанню творів науки, літератури та мистецтва. В них беруть участь, з одного боку, автори творів та їх спадкоємці, з другого боку — організації, які зацікавлені в їх використанні (видавництва, театри, кіностудії тощо).

Авторське право на твори науки, літератури, мистецтва виникає по факту його створення і не потребує дотримання будь-яких формальностей. Власник авторських прав може розмістити на кожному примірнику твору знак охорони авторського права, який складається з трьох елементів: 1) латинської літери «С» в колі; 2) імені володаря авторських прав; 3) року першого опублікування твору. Авторське право діє на протязі всього життя автора і 50 років після його смерті.

Суміжні права захищають: інтереси виконавців (акторів, співаків, танцюристів тощо), виробників фонограм, організації ефірного та кабельного сповіщення.

Для виникнення та здійснення суміжних прав не потребується будь-яких формальностей. Виробник фонограм чи виконавець на кожному примірнику має право розмістити знак охорони, який складається з трьох елементів: 1) латинської літери «Р» в колі; 2) імені власника виключних суміжних прав; 3) року першого опублікування фонограми.

Відповідно до ст. 5 Закону «Про авторське право і суміжні права» об'єктами його охорони є такі твори в області науки, літератури і мистецтва: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5)

музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; 17) інші твори.

Отже авторське право поширюється на різні сфери творчої діяльності. Відповідно до них визначаються об'єкти авторського права які підлягають захисту. Серед них слід виділити:

Аудіовізуальні твори — кінофільми, телефільми, відеофільми тощо, розраховані на слухове і видове сприймання. Це можуть бути фільми різного призначення — художні, документальні, навчальні тощо. Вони можуть різнитися також за обсягом — повнометражні, короткометражні, багатосерійні. Аудіовізуальні твори включають в себе слайд-фільми, діафільми та інші кіно- і телетвори [187, с. 52-53].

Велику групу об'єктів авторського права складають різні твори *образотворчого мистецтва*. Ці твори мають свою характерну особливість — у більшості випадків вони існують в одиночному примірнику і тісно пов'язані з матеріальним носієм, в який вони втілені. Образотворче мистецтво охоплює собою живопис, скульптуру і графіку [187, с. 53].

Живопис — вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються за допомогою фарб, що наносяться на яку-небудь поверхню [187, с. 53].

Скульптура — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають тримірну форму і виконуються із твердих або пластичних матеріалів [187, с. 53].

Графіка — вид образотворчого мистецтва, твори якого є поєднанням малюнка і друкованого художнього зображення (гравюра, літографія). Об'єктом правової охорони є також ескізи, окремі малюнки чи інші вираження підготовчої роботи митця [187, с. 53].

Твори декоративно-прикладного мистецтва — художні твори, які використовуються в промисловості. Призначенням цих творів є прикрашення нашого побуту [187, с. 53].

Сучасні технічні засоби фотографування зумовили виникнення досить широкого кола *фотографічних творів* [187, с. 53].

Твори архітектури (зодчество) — це мистецтво проектування і будівництва споруд різного призначення. Об'єктом правової охорони є як проектна документація, та і її реалізація. (ескізи, фасади, перспективи, проекти забудови, малюнки, плани озеленення), *містобудування* (теоретичні розробки забудови міст та інших населених пунктів) і *садово-паркового мистецтва* (сади, парки) [187, с. 53].

Окремим об'єктом авторського права є твори *хореографії* і *пантоміми*. Зазначені твори призначаються для виконання на сцені. Хореографія в сучасному значенні — мистецтво створення танцю. Це композиція рухів для танцю на сцені або будь-яка інша об'єднана одним задумом система жестів, створена для виконання. *Пантоміма* — вид сценічного мистецтва, у творі якого основним засобом створення художнього образу є пластика, жест, міміка виконавця [187, с. 53-54].

Різного роду *карти* — географічні, геологічні, політичні, фізичні, кліматичні та інші також складають групу об'єктів авторського права.

Окремим об'єктом авторського права є *колективний договір*, тобто такий, що створюється колективно. До них відносяться енциклопедії та енциклопедичні

словники, фільми, періодичні збірники і збірники, що продовжуються, збірники наукових праць, газети, журнали та інші періодичні видання. Особи, що організовують створення колективних творів, не визнаються авторами цих творів. Проте їм належать виключні права на використання таких творів у цілому. Видавець має право при будь-якому використанні такого твору зазначати своє найменування або вимагати такого зазначення.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» визнає об'єктами авторського права тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів.

Правовій охороні підлягає *база даних*. Це об'єктивна форма подання і організації бази даних (статей, розрахунків тощо), систематизованих таким чином, щоб ці дані могли бути знайдені і опрацьовані за допомогою комп'ютера. Творчий характер цього об'єкта проявляється в особливому підборі і організації даних, незалежно від того, чи є ці дані об'єктом авторського права.

У чинному законодавстві України про інтелектуальну власність з'явилося нове поняття — **суміжні права**. Зокрема, закон України «Про авторське право і суміжні права» містить розділ III, який так і називається «Суміжні права». Слід зазначити, що до прийняття цього Закону цивільне законодавство України не передбачало правової охорони суміжних прав.

Особливістю суміжних прав є те, що вони ґрунтуються на використанні, як правило чужих авторських прав. Суміжні права впливають із творчої діяльності з реалізації, інтерпретації, використання уже обнародованих творів літератури і мистецтва.

Під суміжними правами слід розуміти права виконавців, виробників фонограм, виробників відеограм і організацій мовлення. Отже, цим поняттям охоплюється чотири групи прав: а) права виконавців; б) права виробників фонограм; в) права виробників відеограм; г) права організацій мовлення [187, с. 54].

Надання правової охорони об'єкту суміжних прав не потребує виконання будь-яких формальностей. Проте виробники фонограм, виробники відеограм і

виконавці для сповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм та відеограм або їх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з латинської літери Р в колі. Імені (назви) особи, якій належить суміжне право, і зазначення року першої публікації фонограми (відеограми).

Основними об'єктами промислової власності, як уже зазначалось, є результати *винахідництва та промислової зразки*. Країни з високорозвиненою економікою відзначаються високою винахідницькою активністю. Саме тому винахідництву, в тому числі правовому регулюванню відносин, які складаються у сфері створення і використання винаходів, в усіх країнах приділяється значна увага. У нашій державі винахідницька діяльність регулюється Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». *Винахід* — це результат творчої діяльності людини в будь-якій галузі технології. Це технологічне (технічне) вирішення в будь-якій галузі суспільно-корисної діяльності, яке відповідає вимогам патентоздатності, тобто є новим, має винахідницький рівень і придатне для використання [187, с. 55-57].

Правова охорона надається винаходу, який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності. Закон визначає три основні вимоги, яким повинен відповідати патентоспроможний винахід: 1) бути новим; 2) мати винахідницький рівень; 3) бути промислово придатним.

Крім цього, він визначає об'єкти винаходу (п. 2 статті 6 Закону). Ними можуть бути: продукт (пристрій, речовина, штамп мікроорганізму, культура клітин, рослин і тварин тощо); спосіб; застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням.

До «пристроїв» як об'єктів винаходу (корисних моделей) належать машини, механізми, прилади, тощо. Поняттям «продукт» охоплюється також і «речовина». Термін «речовина» охоплює собою індивідуальні хімічні сполуки, до яких також умовно відносяться високомолекулярні сполуки та об'єкти генетичної інженерії; композиції та продукти ядерного перетворення. До способів як об'єктів

винаходів належать процеси виконання дій над матеріальним об'єктом (об'єктами) за допомогою матеріальних об'єктів.

Корисна модель — це результат творчої діяльності людини в будь-якій галузі технології. Всі питання, пов'язані з одержанням та використанням права власності на корисні моделі в Україні регулюються Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [187, с. 58-59].

Об'єктом корисної моделі може бути конструктивне виконання пристрою, яке повинно характеризуватися явно вираженими просторовими формами. Корисна модель може стосуватися лише пристрою. Корисна модель — це внутрішнє розташування елементів, з яких складаються сам пристрій, та зв'язок між ними.

Промисловий зразок — це нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом. Промисловий зразок є одним із об'єктів інтелектуальної власності, а саме — промислової власності, якому надається охорона в Україні [187, с. 60-61].

Суспільні відносини, що складаються у процесі створення і використання промислового зразка, регулюються Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» (далі — Закон про промислові зразки).

Відповідно до Закону про промислові зразки об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономітричних потреб. Умовами для надання правової охорони промислового зразку є: 1) промисловий зразок повинен не суперечити суспільним інтересам; принципам моралі і гуманності; 2) промисловий зразок повинен відповідати умовам патентоздатності.

Інтегральна мікросхема — мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, залежно від способу його виготовлення [187, с. 62-63].

Топографія інтегральної мікросхеми — зафіксоване на матеріальному носії просторове-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми. Вона характеризується такими ознаками: топографія зафіксована на матеріальному носії; такий матеріальний носій може бути в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу; вона складається з елементів і з'єднань між ними; ці елементи з'єднані між собою неподільно [187, с. 62-63].

Чинне законодавство України про інтелектуальну власність поки що не має законодавчого акта, призначеного для здійснення правової охорони *фірмових найменувань*. Об'єктом фірмового найменування є назва, або ім'я, під яким підприємець виступає в цивільному обороті. Зазначена назви чи ім'я підприємця мають своєю основною функцією індивідуалізацію даної особи в числі інших учасників цивільного обороту. Отже, основним призначенням фірмового найменування (фірми) є індивідуалізація окремих учасників цивільного обороту [187, с. 63-65].

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не містить визначення підстав чи критеріїв, за якими те чи інше позначення можна визнавати *знаком для товарів і послуг*. Він наводить лише перелік позначень. Які не можуть бути визнанні знаками для товарів та послуг. Звідси напрошується висновок, що усі інші позначення, які не перелічені в Законі, можуть визнаватися знаками для товарів та послуг. Проте це не означає, що позначення, яке з'являється для реєстрації як знак для товарів та послуг, не повинно відповідати певним вимогам. Закон такі вимоги встановлює. Правова охорона надається знаку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені цим Законом.

Відповідно до Закону основні функції знака для товарів та послуг — це індивідуалізація виробленої продукції і надання послуг, захист їх якості та інших достоїнств від зазіхань, забезпечення стійкості попиту, захист інтересів сумлінних виробників і споживачів, реклама виробів та послуг, підвищення

конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг в умовах ринкової економіки.

Отже, знаки для товарів та послуг — це зареєстровані в установленому порядку позначення, за якими товари та послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів та послуг інших осіб.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» об'єктами знака визначає словесні, зображувальні, об'ємні та інші позначення або їх комбінації, виконанні у будь-якому кольорі або поєднанні кольорів (ст. 5, п. 2 Закону).

Одним із досить вагомих об'єктів інтелектуальної власності є *зазначення походження товарів*, які в умовах ринкової економіки набувають все більшої ваги.

Об'єктом права на зазначення походження товарів є позначення, як і вказують на походження товару. У цивільному обороті часто місце походження товару має значний вплив на попит на нього. На це можуть бути різні причини: уміння виробників, їх майстерність, які визначаються якісні характеристики виробу, природні умови географічного місця походження товару, які теж певним чином впливають на якісні чи інші характеристики товару. Нарешті, це можуть бути просто зазначення країни, в якій цей товар вироблено. В умовах сучасно ринкової економіки зазначені фактори певним чином зумовлюють попит на цей товар. У силу цього таке зізнання часто піддається неправомірному присвоєнню, аби забезпечити товару іншого виробника необхідний попит. Саме тому виникла необхідність надати правову охорону зазначенням походження товарів. В Україні зазначення походження товарів охороняються Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», об'єктами зазначень походження товарів є просте зазначення походження товару і кваліфіковане зазначення походження товару.

Просте зазначення походження товару — будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, яке прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Правова охорона простого зазначення походження товару полягає у недопущенні використання зазначень, які є

неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману, щодо дійсного географічного місця походження товару. Просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації. Кваліфіковане зазначення походження товару складається з двох об'єктів: 1) назви місця походження товару; 2) географічного зазначення походження товару.

На даний момент в Україні існує найбільше проблем з незаконним ввезенням, тиражуванням, розповсюдженням та використанням таких об'єктів інтелектуальної власності, як:

1) в сфері авторського права: а) аудіовізуальні твори (кіно, відеофільми, які розповсюджуються на відеокасетах, відео компакт-дисках, по телебаченню); б) музичні твори з текстом і без тексту (пісні, музика на аудіо касетах, музичних компакт-дисках); в) комп'ютерне програмне забезпечення (на дискетах, компакт-дисках, в Інтернеті); г) літературні твори (книжки, журнали, брошури, поліграфія);

2) в сфері суміжного права: а) фонограма (будь-який музичний запис на аудіокасеті, музикальному компакт-диску); б) програми мовлення (радіо та телебачення).

3) в сфері патентного права: а) знаки для товарів і послуг (товарні знаки, фірмові найменування, торгові марки); б) зазначення місць географічного походження товару.

Характеристика та розвиток законодавства України, яке охороняє інтелектуальну власність та обумовленість виникнення її кримінально-правового захисту. Без будь-якого сумніву, створене людиною навіть у дуже далекі часи, як особисто нею самою, так і тими, хто її оточував, усвідомлювалося, як її власність. Уже в ті далекі часи власність визнавалася священною і недоторканою. Отже, з цього випливає, що в ті далекі часи власність визнавалася, існували засіб охорони своєї власності, в тому числі і результатів своєї творчості. Відомо, що в Стародавньому Римі і Греції плагіат та літературна крадіжка досить суворо каралися. А про застосування і охорону товарних знаків відомо ще раніше. Раз існували ці об'єкти, то і існувала їх охорона.

Дослідження римських джерел засвідчують, що автори творів науки, літератури і мистецтва уже на той час мали певний зиск від своїх творів. Отже, можна припустити, що авторське право уже існувало в епоху звичаєвого права, хоча воно ще не знайшло відповідного відображення у звичаєвих нормах або ж просто нам такі норми не відомі. В ті далекі часи ні в кого не виникало сумніву щодо приналежності створеного людиною — воно визнавалось власністю творця. І це було справедливо.

В історії розвитку науки, літератури, мистецтва, техніки, щодо їх охорони простежуються чотири етапи, які істотно відрізняються один від одного і які послідовно змінюють один одного. Перший етап — найдавніший — фактично нам невідомий. Його правові засади в історичній літературі не простежуються. Ми можемо лише припускати, якщо були результати творчості, то були і засоби їх охорони. Цей етап існував приблизно до XII ст.

Другий етап становлення правової охорони результатів творчої діяльності характеризується привілеями. Цей період охоплює приблизно з XII до XVIII століття.

До XVIII століття в більшості країн авторське право розглядалося як привілей. Цей погляд на авторське право був обумовлений винаходом книгодрукування, проте привілей належав не автору твору, а видавцю, що його друкує. Суб'єктами видачі привілеїв, як правило, були парламенти, королі, князі. Привілеї видавалися на певний, нетривалий термін. Перший, відомий історикам, випадок видачі привілею мав місце у Венеції в 1491 році, її одержав Петро Равенський на видання роботи Фенікс. Петро I, як ініціатор численних змін, першим в Росії видав привілей амстердамському типографщику Тесингу [187, с. 30-31].

З метою забезпечення умов для плідного розвитку в суспільстві творчих процесів, направлених на створення різного роду творів, у держави виникла необхідність встановити захист прав авторів творів. Другою передумовою виникнення охорони авторських прав стало усвідомлення необхідності

забезпечення більш швидкого і широкого розповсюдження творів, які приносили найбільшу суспільну користь.

Перший закон, що охороняє авторські права, з'явився в Англії в 1709 році. Порівняно з іншими видами прав, які охороняються, відомих з часів становлення римського права, «виняткові права» з'явилися відносно недавно, на початку XIX століття. Підвищення практичної значущості і бурхливий розвиток інтелектуальної і творчої діяльності, розширення сфер її застосування стали передумовами для становлення регламентації механізму охорони цього виду діяльності. Виникла реальна необхідність розробити правовий інструментарій, а також сформулювати загальні положення охорони інтелектуальної власності. Першою спробою захистити інтереси творців в Росії можна визнати прийняття Цензурного статуту (1828 р.), що містить ряд статей, які регулюють правовідносини, що виникають з приводу об'єктів інтелектуальної власності. На підставі норм згаданого документа автори творів вперше дістали можливість боротися за свої права не на основі привілею, а через винятковість кола правомочності щодо розпорядження своїми творчими творами.

Цензурний статут зазнавав численні зміни, що відповідають розвитку суспільства, мистецтва і техніки, будучи частиною цивільного законодавства. Статут проголошував цивільний захист авторських прав.

У той час автори творів мали нагоду захищати свої права в цивільному порядку. Норми, що охороняють їх інтереси кримінальним законом, не було до введення в дію «Збірки про покарання кримінальні і виправні» (1845 рік). Кримінальний закон того часу містив три норми, які охороняли авторські права на літературні, художні і музичні твори. Такого роду злочини були віднесені до розділу «Про привласнення вченої або художньої власності», а також «Про привласнення і приховування чужої власності». У вказаний період часу і аж до кінця XIX століття інтелектуальна власність (літературні, художні і музичні твори) регулювалася речовим правом, тобто продукти інтелектуальної праці нічим не відрізнялися від продуктів фізичної праці. «... продукти праці можуть бути: або а) фізичні, речові або б) відвернуті, розумові. Народжуючись на світ з одного і того ж

джерела, обидва ці продукти однаково кровні і законні його діти і тому вимагають однакового до них відношення з боку решти членів гуртожитку і повинні користуватися однаковими гарантіями їх недоторканності» [119, с. 31-32].

Відповідно до зазначеної Збірки об'єктами авторського права визнавалися твори словесності, науки, мистецтв, а також музичні твори. Об'єктивна сторона злочину могла бути у вигляді: а) видання чужого твору під своїм ім'ям; б) незаконного розповсюдження чужого твору, навіть і не привласнюючи собі ім'я автора, а саме незаконного проголошення «на публічному зібранні» драматичного або музичного твору, розповсюдження картин або інших творів мистецтва, або дозволені тиражувати твір, представившись правовласником даного твору; в) продажі прав на видання твору декільком особам без їх згоди, якщо з боку винного не було фальсифікації або обману; г) передрук частини чужого твору, понад дозволене законом [119, с. 31-33].

Вперше з'явилася кримінально-правова охорона основних виняткових авторських прав, а саме: право представляти твір під своїм ім'ям; право розпоряджатися своєю літературною, художньою або музичною власністю.

Кримінально-правові санкції за порушення описаних вище норм вище зазначеного Статуту відрізнялися різноманітністю. Передбачалося відшкодування збитків автору; позбавлення прав стану і посилення у віддалену губернію від 6 місяців до 1 року; посилення в робочий будинок від 1 року до 2 років; ув'язнення в гамівному будинку від 3 місяців до 1 року.

Поява цих норм поклала початок формуванню системи кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, до якої були віднесені літературні, художні і музичні твори.

Не дивлячись на значні зміни, внесені в подальші роки в норми вище зазначеного Статуту, статті, які регламентують відповідальність за порушення авторських прав, залишилися без зміни (помінялися лише номери).

Вперше в історії Росії основні ознаки інтелектуальної власності роз'яснювалися в положеннях Цензурного Статуту 1828 року. В цілому, Статут регламентував широке коло правовідносин, які виникали з приводу створення і

використання різного роду творчих творів. Авторське право на твір було тотожним речовому праву на об'єкти матеріального світу. Проте у ряді випадків правовласник наділявся особливими (винятковими) правами щодо використання свого твору. Статут визнавав як творців або авторів осіб, що створили новий самостійний твір, до творів відносилися: а) літературні; б) «витончених мистецтв» (живопису, гравірування, літографії, скульптури, архітектури, медальєрного мистецтва тощо); в) музичні; г) результати роботи компіляторів і видавців (журнали, альманахи тощо); д) переклад.

Вищезазначений Статут вводив нове поняття — «власність публіки», таким чином авторське право обмежувалося терміном, встановленим Статутом, після закінчення якого будь-яка особа могла видавати і продавати твір без узгодження з його автором. Статут вводив в обіг ще одне нове поняття — «контрафакція», тобто самовільне, без узгодження з правовласником, видання твору, «друкування або передрук з наступним виданням книги без згоди автора; друкування публічно виголошеної промови без згоди автора; продаж екземплярів, виданих за кордоном, на території Росії без згоди автора і ін.» (ст. 297 Статуту).

Цивільно-правове і кримінально-правове поняття контрафакції не співпадали за своїм змістом. Статут під контрафакцією трактував повне відтворення чужого твору, а Збірка — часткове.

З метою захистити права авторів в зарубіжних країнах Росією були укладено дві міжнародні конвенції — в 1861 році з Францією, в 1862 році з Бельгією. Обидві вказані конвенції мали ідентичний зміст і надавали захист прав авторів творів в рамках російського законодавства. Об'єктами авторського права розглядалися твори, перераховані в Статуті. В конвенціях лише змінювався термін надання авторських прав спадкоємцям автора твору (він був скорочений з 50 до 20 років).

В 1903 році в Росії було прийнято нова Кримінальна Збірка, норми якої істотно не змінили зміст порушення авторських прав, будучи лише більш лаконічно сформульованою редакцією діючої до цієї Збірки. Проте санкції за такого роду злочини зазнали зміни у бік посилювання. За порушення авторських

прав до винне могли застосувати арешт або накладення пені понад 500 рублів, а за кваліфікований злочин — тюремне ув'язнення на термін не менше трьох місяців [119, с. 31-33].

Подальший розвиток російського законодавства створив передумови до ухвалення в 1911 році Закону про авторське право, який змінив ряд положень Кримінальної Збірки 1903 року. Злочином, в подальшій редакції Кримінальної Збірки, визнавалось будь-яке умисне порушення чужого авторського права. Бланкетний характер кримінально-правових норм, регулюючих ці злочини, був збережений. Закон 1911 року вводив нове Положення про авторське право, яке було частиною цивільного законодавства.

Зазначене Положення надавало автору твору захист, що забезпечує право всіма можливими способами відтворювати, опубліковувати і поширювати свій твір. Строки охорони авторського права не зазнали змін.

В статті 620 Кримінальної Збірки були вказані випадки умисного порушення авторських прав і самовільного видання або розмноження творів, перерахованих в Положенні про авторське право.

Власної системи охорони авторського права Україна в історичному минулому не мала. Якщо простежити історію вітчизняного правового регулювання в даній сфері, то слід згадати нормативно-правовий акт Російської імперії від 20 березня 1911 р., який мав назву «Положення про авторське право». Зазначене положення запозичило накопичений Європою досвід з правової охорони авторських прав. Фахівці визначають, що «міцність» охорони авторських прав у Росії поступалася європейській. Після революції 1917 р., концепція націоналізації була поширена й на інтелектуальну сферу. Радянське авторське право містило норму про можливість примусового викупу державою авторського права. Автори позбавлялись права давати чи не давати дозвіл на публічне виконання їх творів, у тому числі за допомогою технічних засобів (кіно, радіо, телебачення тощо). Цивільний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. не передбачав охорони суміжних прав. У цьому Кодексі авторському праву було виділено розділ IV. Він охоплював статті 471-513.

31 травня 1991р. Верховна Рада СРСР прийняла «Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік». Вони розширили коло об'єктів, які охороняються, подовжили термін чинності авторського права до 50 років від дат смерті автора, запровадили охорону суміжних прав. Невдовзі деінтегрувався СРСР, і Україна стала незалежною. Зазначені «Основи» в Україні чинності не набрали. В Росії вони використовувались як тимчасовий кодекс.

23 грудня 1993 р. Верховна Рада України першого скликання прийняла Закон України «Про авторське право і суміжні права» (№ 3792 - XII). Його було опубліковано у «Відомостях Верховної Ради України» за 1994 рік (№ 13).

Таким чином, правова система України повністю зароджена від російського законодавства та на початку ХХ століття мала достатньо докладне тлумачення авторських прав і видів їх порушення. Правовласникам надавався як цивільно-правовий, так і кримінально-правовий захист своїх інтересів з приводу творів. Такий стан речей сприяв розвитку творчої діяльності, забезпечував її свободу, формував у громадян пошану до творчості авторів творів.

Як розвиток книгодрукування став підставою для виникнення необхідності формування інституту авторського права, так і розвиток науково-технічної революції на початку ХХ століття зумовив необхідність подальшого розвитку кримінально-правових засобів охорони авторських прав.

Період розвитку України, протягом 1918-1919 років, не характеризувався суттєвими змінами законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності. Її післяреволюційне становище не дозволяло законодавцям відразу звернутися до проблеми охорони авторських прав, на порядку денному стояли питання виживання держави в умовах протистояння найрозвиненішим країнам світу. Поступовий розвиток законодавства починається з 1922 року, коли до першого Кримінального кодексу РРФСР було включено норму, яка охороняє інтереси правовласника. Відповідно до ст.198 КК РРФСР 1922 року самовільне користування з корисливою метою чужим винаходом або привілеєм, зареєстрованим в установленому порядку, каралося примусовими роботами на строк до одного року або штрафом в потрійному розмірі від отриманої користі від

самовільного користування. Аналізуючи цю норму, слід зробити висновок про те, що законодавець надав кримінально-правовий захист лише майновим інтересам правовласників винаходів і привілеїв. Не враховувалась наявність у авторів творів інших прав немайнового характеру.

Подальший розвиток кримінального законодавства полягав у введенні в дію Кримінального кодексу РРФСР 1926 року, де захисту інтересів автора була присвячена ст. 177, встановлюючи відповідальність за самовільне користування винаходом з порушенням правил, встановлених в законах про патенти на винаходи, а рівне самовільне використання літературних, музичних і інших художніх і наукових творів з порушенням закону про авторське право. Санкція альтернативна — примусові роботи на строк до трьох місяців або штраф до однієї тисячі рублів.

В 1931 році вже в СРСР було прийнято Положення про винаходи і технічних удосконалень. Ухвалення цього Положення зажадало від законодавця зміну диспозиції ст. 177 УК РРФСР 1926 року. Змінена стаття мала таку редакцію: «оголошення винаходу до заявки без згоди винахідника, а також рівне самовільне використання літературних, музичних і інших художніх і наукових творів з порушенням закону про авторське право, карається — примусовими роботами на строк до трьох місяців або штрафом 1000 рублів».

В новій нормі, вперше в післяреволюційній Росії і в Україні, з'явилася можливість охороняти немайнові права автора шляхом заборони розголошувати винахід без згоди винахідника. Хоча норми Положення про винаходи і технічні удосконалень прямо вказували притягувати до кримінальної відповідальності того, хто в заявці явно неправильно вкаже автора винаходу (ст. 9 зазначеного Положення), з кримінально-правової норми того часу було виключене раніше каране діяння — самовільне користування винаходом з порушенням правил, встановлених в законах про патенти на винаходи. Таким чином, виводилися за рамки кримінально-правової охорони відношення, які складаються при самовільному користуванні чужим продуктом інтелектуальної праці.

Ухвалення в 1941 році нового Положення про винаходи і технічні удосконалень, що регламентувало відповідальність за привласнення чужого

авторства на винаходи (ст. 12), не стало підставою для зміни розглянутої вище ст. 177 УК РРФСР в редакції 1931 року. Названа стаття зберегла свою редакцію аж до введення в дію Кримінального кодексу РРФСР 1960 року.

Об'єктом злочинного посягання були правовідносини, які склалися з приводу творів літератури, науки або мистецтва, опублікованого або знаходилися на території РРФСР, незалежно від громадянства їх автора, способу і форми відтворення. До суб'єктів даного злочину закон відносив будь-яку осудну фізичну особу, яка досягла віку кримінальної відповідальності. Суб'єктивна сторона злочинів виражалася в прямому намірі, як мотив здійснення протиправного діяння передбачалася користь або інші причини невиправданого характеру.

Кримінально-караними признавалися лише випадки злісного використання чужого твору без відома автора, злісного збочення або умисної видозміни чужого твору. Випадки порушення авторських прав без вказаних вище ознак підлягали розгляду в цивільному порядку.

Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції 1959 року припускало відповідальність в порядку, визначеному законодавством союзних республік — за привласнення авторства, примушення до співавторства, включення в співавтори осіб, що не брали участь в творчій роботі над відкриттям, винаходом або раціоналізаторською пропозицією, розголошення без згоди автора відкриття, винаходу або раціоналізаторської пропозиції до подачі заявки (ст. 17), а також за дію посадовців, що виразилися в бюрократизмі і тяганині при розгляді і упровадженні винаходів і раціоналізаторських пропозицій, ухиленні від сповіщення винахідника або раціоналізатора про використання його винаходу або раціоналізаторської пропозиції, навмисному неправильному розрахунку економії або навмисному неправильному численні винагороди і затримці виплати винагороди (ст. 18). Таким чином, на території СРСР була встановлена і цивільно-правова відповідальність за окремі порушення прав авторів.

Вперше норму, яка захищає авторські права, віднесли до розділу, що містить злочини проти політичних і трудових прав громадян. Кримінальний кодекс РРФСР 1960 р. (ст. 141), містить таку редакцію норми, покликаної захищати

авторські і винахідництва права: «випуск під своїм ім'ям чужого наукового, літературного або художнього твору або інше привласнення авторства на такий твір або незаконне відтворення або розповсюдження такого твору, а рівне примушення до співавторства — карається позбавленням волі на строк до одного року або штрафом до п'ятисот рублів».

Оголошення винаходу до заявки без згоди винахідника, привласнення авторства винаходу, примушення до співавторства на винахід, а рівне привласнення авторства на раціоналізаторську пропозицію — карається позбавленням волі на строк до одного року, або виправними роботами на той же термін, або штрафом до п'ятисот рублів» (ст. 141 КК РФСР).

Приблизно до 1992 року охорона прав інтелектуальної власності здійснювалась тільки на підставі цивільного кодексу.

Поява телебачення, більш широке використання радіомовлення породило необхідність правового регулювання процесу, пов'язаного з охороною прав творців радіо- і телевізійних передач.

Відкриття і використання нових технічних можливостей створення, відтворення, копіювання, розповсюдження об'єктів творчої діяльності зажадало введення нових правових норм, що регламентують їх обіг. Рецепція нового правового інституту, названого «суміжні права», стала природним розвитком ситуації, що складається в даній області.

Зміни цивільного законодавства на цьому етапі не породили введення кримінально-правової норми та адміністративно-правової норми. Проте визначення характеру і об'єму нового правового інституту «суміжних прав» зумовило зміни кримінально-правових норм, які охороняють інтелектуальну власність, що стало ще одним кроком до створення більш надійного захисту правовідносин кримінально-правовими засобами, які розглядаються в дисертації.

Сьогодні питанням захисту прав інтелектуальної власності приділяється в Україні значна увага. Для забезпечення захисту конституційного права на володіння, користування і розпорядження результатами інтелектуальної, творчої діяльності в Україні була створена нормативно-правова база у сфері охорони

інтелектуальної власності. На сьогоднішній день діють понад 30 законодавчих та понад 70 інших відомчих нормативно-правових актів у сфері охорони інтелектуальної власності. Розвиток законодавства починається з 90-х років минулого століття, але сьогодні ця група є однією із розроблених та такою, що відповідає світовим вимогам. Основні закони про інтелектуальну власність в Україні такі: «Про авторське право і суміжні права», «Про правову охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про племінне тваринництво», «Про сорти рослин», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про захист від економічної конкуренції», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Зазначені закони діють ще не довгий час і тому практика їх застосування ще не значна і вона ще ніким не узагальнювалася і з неї наукових висновків також не було.

Між тим закони містять чимало прогалин, прорахунків та істотних недоліків. Тому постала гостра необхідність здійснити науковий аналіз законодавства про інтелектуальну власність, виявити його переваги та недоліки, зробити належні висновки — тобто дати їм відповідну наукову оцінку. На основі зроблених висновків та оцінок розробити конкретні пропозиції та сформулювати необхідні положення, спрямовані на удосконалення зазначеного законодавства та практики його застосування. Проаналізуємо стан національного законодавства про інтелектуальну власність, в контексті даного дослідження.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» охороняє особисті (немайнові) і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням

та використання творів науки, літератури та мистецтва (авторське право) і права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (суміжні права). Ч.2 ст. 3 Закону вказує, що дія цього Закону поширюється на захист особистих (немайнових) і майнових прав авторів і їх спадкоємців та осіб, яким автори творів чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права — (авторське право), і права виконавців, виробників фонограм, організацій мас-медіа (суміжні права). Іншими словами, у Законі прямо закріпленій подвійний зміст авторського права і суміжних прав як різновид права інтелектуальної власності і пріоритет у змісті особистих (немайнових) прав.

Крім цього Закону в Україні діє ряд законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регламентують правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Низка Законів України спрямований на розвиток законодавства України про авторське право та суміжні права, виконання міжнародних зобов'язань України щодо захисту інтересів осіб, що мають ці права, захист прав та інтересів осіб, які займаються розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів й фонограм та забезпечує захист промисловців та продукції, що виготовлюється ними. До них слід віднести Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» та Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограмм». Норми зазначених законів врегульовують коло суспільних відносин, що виникають в процесі виготовлення, розповсюдження на території України аудіовізуальних творів та фонограм та встановлено новий порядок розповсюдження аудіовізуальних творів та фонограм і доповнено Кримінальний кодекс і Кодекс про адміністративні правопорушення. Згідно їх вимог, упаковка кожної відео, аудіо касети чи компакт-диску повинна маркуватися контрольною маркою. Контрольна марка є самостійним голографічним знаком, зовнішня сторона якого має спеціальний захист, серію та номер. Це свідчить про законність та правомірність використання аудіовізуальних творів та фонограм відповідно до набутих авторських чи суміжних прав.

Виробництво об'єктів інтелектуальної власності вимагає створення умов для забезпечення захисту товарних знаків, що обумовило прийняття Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» врегульовує суспільні відносини в сфері патентного права, а саме встановлюється порядок отримання патентів на винаходи і корисні моделі, їх реєстрації, та порядок проведення експертиз заявок.

Закони України «Про племінне тваринництво» та «Про сорти рослин» визначає особливості захисту сільськогосподарського товаровиробника та визначає умови завершує основну законодавчу базу сфери інтелектуальної власності. Фактично усі зазначені закони прийнято в Україні у 1993 році, що підкреслює комплексний підхід держи та її уряду до забезпечення прав авторів і виробників продукції від протиправних посягань. На той час законодавство України у сфері інтелектуальної власності було найкращим серед країн пострадянського простору. З часом воно зазнало змін відповідно до розширення об'єктів інтелектуальної власності і вдосконалення способів її порушення.

Законодавчу базу розширюють постанови уряду, які встановлюють механізми реалізації норм законів і правила дій осіб в разі використання об'єктів інтелектуальної власності.

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1315 «Про затвердження Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів» затвердила правила посвідчення запроваджене з метою здійснення державної політики щодо регулювання розповсюдження та демонстрування на території України всіх видів вітчизняних та іноземних фільмів, а також перешкоджає ввозу та розповсюдженню в Україні «піратських» відеокасет.

Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 1997 року «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограмм», які визначають основні вимоги до роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів та фонограм і спрямовані на забезпечення прав споживачів

щодо їх належної якості та правомірного користування. Торгівля примірниками творів та фонограм дозволяється тільки за наявності у суб'єкта підприємницької діяльності угоди з власником авторських прав або з Державним агентством з авторських та суміжних прав про збір та виплату авторської винагороди за відтворення та розповсюдження на території України примірників творів та фонограм.

Правилами забороняється торгівля контрафактними примірниками творів та фонограм, а також примірниками, які містять фальсифікований знак для творів та послуг. Забороняється торгівля ними з рук, на ринках, в кіосках і палатках, на лотках тощо.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2000 року № 1555 «Про затвердження положень по реалізації Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» регламентує порядок виробництва, зберігання, продажу контрольних марок, зберігання та знищення немаркованих примірників аудіовізуальних творів та фонограм. Також вводиться поняття Єдиного реєстру — спеціалізованої системи обліку, яка містить у собі дані про одержувачів контрольних марок, реквізити заявки, за якою були видані контрольні марки, назви примірників аудіовізуальних творів чи фонограм (із зазначенням їх серій, номерів, і дати видачі).

Норми, які встановлені для забезпечення захисту прав інтелектуальної власності забезпечені КК України, яким передбачена відповідальність за зазначені порушення. До статей КК України, які забезпечують дотримання законодавства про інтелектуальну власність віднесено шість статей, зокрема: ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав»; ст. 177 «Порушення прав на об'єкти промислової власності»; ст. 203¹ «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва»; ст. 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок», ст. 227 «Випуск або реалізація недоброякісної продукції», ст. 229 «Незаконне

використання товарного знака».

Крім кримінальної відповідальності Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає адміністративну відповідальність за посягання на об'єкти інтелектуальної власності. Такими статтями є 51², 164³, 164⁶, 164⁷, 164⁹, 155, 156¹, 160, 164, 164⁸, 164¹³, 167, 168, 189 Кодекс України про адміністративні правопорушення

На думку окремих науковців заходи адміністративного впливу на порушників авторського права та суміжних прав є найбільш оперативними, процесуальне спрощеними по відношенню до дій кримінального провадження, економічно обґрунтованими та дієвими. Економічний та психологічний ефект на порушників від вказаного впливу у певних випадках перевищує результати, які дає кримінальне провадження за короткий відрізок часу особа-порушник втрачає матеріальні цінності (контрафактні примірники творів, обладнання та апаратуру, яка використовувалася для їх відтворення, тиражування та розповсюдження), несе негативні наслідки матеріального (штрафи) та морального (стреси, психічні переживання, негативне ставлення з боку споживачів, представників суспільства) характеру [243, с. 9].

За останні п'ять років проводилась значна робота щодо вдосконалення законодавчих та нормативних актів, що врегульовують питання захисту прав інтелектуальної власності. Так, внесено зміни до КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, Закону України: «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», Постанов Кабінету Міністрів Кабінету Міністрів України, якими затверджено: «Правила роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Положення з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності», визначено перелік документів, які підлягають захисту голографічними елементами, та їх державних

замовників», «Положення про єдиний реєстр одержувачів контрольних марок», «Про порядок виробництва, зберігання, видачі контрольних марок та маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» щодо врегулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. Зазначеними законодавчими та нормативними актами встановлено та вдосконалено такі форми контролю: а) введення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконне виробництво та розповсюдження компакт-дисків; б) встановлено правила ліцензування виробництва, експорту та імпорту лазерних компакт-дисків, нанесення на компакт-диски спеціальних ідентифікаційних кодів, наявність яких дає змогу ідентифікувати їх виробників, маркування упаковок компакт-дисків, аудіо і відеокасет голографічними контрольними марками; в) вдосконалено правила торгівлі примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних; г) встановлено повноваження посадових осіб держави щодо контролю за дотриманням законності при перевірці суб'єктів господарювання, які здійснюють розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності.

У той же час, напрацьований досвід свідчить про необхідність постійного аналізу та узагальнення результатів діяльності державних органів по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, розробки змін та доповнень до діючого законодавства з метою досягнення найбільш ефективного правозастосування у цій сфері.

Узагальнюючи наведене, слід зазначити кілька аспектів практики забезпечення прав інтелектуальної власності: 1) в Україні створено розвинуту систему законодавства, яка забезпечує захист інтелектуальної власності; 2) закони, які забезпечують захист прав інтелектуальної власності діють ще не довгий час і тому практика їх застосування ще не значна, що створює значні труднощі запобігання правопорушенням і злочинам та покаранню винних осіб; 3) закони містять немало прогалин, прорахунків та істотних недоліків, які суттєво впливають на практику їх застосування.

Незважаючи на окремі недоліки системи охорони прав на інтелектуальну власність, що склалася в Україні, в цілому можна стверджувати, що зазначена система відповідає міжнародним стандартам і може забезпечити належну охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності. Але такої оцінки не можна дати системі захисту прав інтелектуальної власності. Більш того, є всі підстави стверджувати, що захист прав інтелектуальної власності не відповідає сучасним вимогам. Він не забезпечує надійного і ефективного захисту інтелектуальної власності.

Стан наукової розробки проблеми розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Необхідність поліпшення правоохоронної діяльності в сучасних умовах викликана багатьма факторами, серед яких один з найвагоміших — ускладнення завдань боротьби зі злочинністю.

Головними напрямками вдосконалення стану справ у цій галузі є відповідне наукове забезпечення розкриття, розслідування і попередження злочинів, підготовка висококваліфікованих, здатних до самостійного прийняття рішень у нестандартних ситуаціях фахівців, дієве організаційне, матеріально-технічне, інформаційне, психологічне забезпечення слідчої, оперативно-розшукової й експертної діяльності. Все це багато у чому здійснюється за допомогою наукових і, зокрема, дисертаційних та монографічних досліджень проблем науки та практики [110, с. 5].

Дослідженню протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності у криміналістиці приділена певна увага, але результати наукових пошуків далеко не завжди є відомими широкому загалу практичних працівників та вчених у зв'язку з недосконалою організацією поширення наукових досягнень. Відомо, що з матеріалами дисертаційних та монографічних досліджень має можливість ознайомитися лише обмежене коло практичних працівників і вчених. Такий стан ускладнює використання науково обґрунтованих теоретичних положень і практичних рекомендацій, які містяться в таких рукописах та виданнях.

Професор В.П. Бахін вірно зазначає, що важливе значення мають дисертаційні дослідження, які містять, окрім розгляду теоретичних проблем, ефективні практичні рекомендації. Це пояснюється тим, що підготовка такого виду

робіт, як дисертаційні дослідження, здійснюється найбільш досвідченими фахівцями, з урахуванням значного обсягу даних, накопичених протягом тривалого часу, та слугують ґрунтовною основою для оптимізації практичної діяльності. На жаль, значна кількість результатів наукових пошуків, які містяться у дисертаційних дослідженнях, часто залишаються невідомими для вчених, практиків, майбутніх працівників правоохоронних органів. Це зумовлено існуючими недоліками в організації наукового й інформаційного забезпечення практики боротьби зі злочинністю [110, с. 4].

Проведений нами аналіз наукових досліджень щодо протидії злочинним порушенням інтелектуальних прав, покликаний поліпшити інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності. Воно включає систематизовані відомості про зміст дисертаційних та монографічних досліджень, а також досліджень викладених у статтях, які були проведені з даної проблематики на теренах пострадянського простору.

Одним з перших дисертаційних досліджень, на пострадянському просторі, в якому розглянуто проблеми методики розслідування злочинних порушень авторських прав, було дослідження Р.Б. Хаметова «Розслідування злочинних порушень авторських прав» [258]. У дисертації, автор, зупинився на розгляді таких проблем: криміналістична характеристика злочинних порушень авторських прав, зокрема, розглянув загальні питання криміналістичної характеристики злочинів, криміналістичну характеристику способів злочинних порушень авторських прав, криміналістичну характеристику цілей порушення авторських прав, характеристику особи злочинця. Другий розділ роботи, присвячений криміналістичним методам встановлення найважливіших обставин справи, зокрема теоретичним питанням тактичних операцій, тактичній операція «Слідчий огляд» по справах про злочинні порушення авторських прав, тактичній операції «Доведення факту порушення авторських прав», тактичній операція «Встановлення факту охороноздатності творів і приналежності авторських прав заявникові-потерпілому». Третій розділ, присвячений особливостям слідчих дій по справах про порушення авторських прав, зокрема, особливостям допиту по справах про

порушення авторських прав, використанню спеціальних знань у формі судової експертизи. У четвертому розділі, автор, підняв проблеми корпоративної боротьба з порушеннями авторських прав, де розглянув малодосліджені питання створення передумов для боротьби з порушеннями авторських прав та превенції порушень авторських прав.

У 2001 році, у видавництві «Пріор», вийшов посібник за редакцією Т.А. Боголюбова «Розслідування злочинів про порушення авторських і суміжних прав. Особливості» [201], в якому колектив науковців, розглянув: проблеми кримінально-правової характеристика злочинів про порушення права інтелектуальної власності; криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав; особливості порушення кримінальної справи й організацію розслідування (зокрема, приводи й підстави до порушення кримінальної справи, перевірка заяв про вчинення злочину за ознаками ч. 1 ст. 146 КК РФ, невідкладні слідчі дії, початкові й інші слідчі дії); особливості проведення окремих слідчих дій (зокрема, огляд місця події, обшук, виїмка, допити, призначення й проведення експертиз по визначенню контрафактності продукції, визнання особи потерпілою й (або) цивільним позивачем і пред'явлення цивільного позову в кримінальній справі, інші слідчі дії); особливості пред'явлення обвинувачення.

У 2002 році, друком, вийшла колективна монографія за редакцією В.М. Ісаєнка «Основи розслідування злочинів проти авторських і суміжних прав» [188]. Де автори, зупинилися на питаннях: 1) цивільно-правової характеристики інтелектуальної власності (поняття порушень авторських і суміжних прав, поняття «інтелектуальна власність» по законодавству Росії; джерела авторських і суміжних прав; розмежування об'єктів «авторських» і «суміжних» прав; основні положення про авторські права; основні положення про суміжні права); 2) кримінально-правової характеристики злочинів, пов'язаних з порушенням права інтелектуальної власності; 3) криміналістичної характеристика злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав; 4) особливостях порушення кримінальної справи й організації розслідування (приводи і підстави до порушення кримінальної справи;

використання можливостей оперативних апаратів органів внутрішніх справ; процесуальний порядок порушення кримінальної справи; особливості, проведення окремих слідчих дій: огляд місця події, обшук, виїмка, допити й очні ставки, призначення й проведення експертиз по визначенню контрафактності продукції; визнання особи потерпілою й (або) цивільним позивачем і пред'явлення цивільного позову в кримінальній справі; особливості пред'явлення обвинувачення (підготовка постанови про притягнення в якості обвинувачуваного, складання обвинувального висновку); особливості прокурорського нагляду за досудовим слідством).

В Саратовській державній академії права у 2003 році науковець В.О. Галанов підготував посібник «Взаємодія органів слідства й дізнання в процесі розслідування кримінально карних порушень авторських прав» [48]. В посібнику, автор, розглянув проблеми: 1) криміналістичної характеристики кримінально карних порушень авторських прав в області поширення комп'ютерної інформації, аудіо- і відеопродукції (предмет злочинного замаху, способи вчинення злочину, обстановку й механізм порушень авторських прав, особу злочинця, характеристику особи потерпілого як учасника кримінального процесу); 2) встановлення найважливіших обставин по справах про кримінально карні порушення авторських прав в області поширення комп'ютерної інформації, аудіо- і відео- продукції (слідчий огляд як різновид тактичної операції, встановлення факту охороноздатності твору, доказування факту порушення авторських прав як різновид тактичної операції); 3) взаємодії правоохоронних органів з авторами, правовласниками, спеціалістами й експертами в процесі розслідування й попередження кримінально карних порушень авторських прав (особливості допиту, використання спеціальних знань, організація профілактики порушення авторських прав).

У Воронежі (РФ), у 2003 році, З.А. Ібрагімова захистила дисертаційне дослідження «Особливості розслідування злочинів у сфері обігу контрафактної продукції» [100]. Розділ перший роботи, присвячений правовому і криміналістичному аналізу злочинів у сфері обігу контрафактної продукції, зокрема, проблемам кримінально-правових засобів боротьби з порушеннями

авторських і суміжних прав, криміналістичної характеристика злочинів у сфері обігу контрафактної продукції. Розділ другий, присвячений розгляду проблем порушення кримінальної справи й тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинів у сфері обігу контрафактної продукції, а саме, порядку порушення кримінальної справи у сфері обігу контрафактної продукції, дослідчій перевірці, слідчому огляду, обшуку і виїмки, допиту обвинувачуваного (підозрюваного), призначенню й проведенню експертизи по справах про випуск і обіг контрафактної продукції.

У 2003 році, А.Х. Гацолаєва, в опублікованій лекції «Профілактика злочинів у сфері інтелектуальної власності» [56], розглянула: поняття й правову сутність злочинності в сфері інтелектуальної власності; проблеми профілактики злочинів, чинених у сфері інтелектуальної власності; питання взаємозв'язку і координації діяльності суб'єктів профілактики злочинів, вчинених у сфері інтелектуальної власності.

Проблеми, викладені в лекції А.Х. Гацолаєвої, були нею досліджені при підготовці дисертації «Кримінологічна характеристика і попередження злочинів у сфері інтелектуальної власності», яку автор захистила у 2004 році в Ростові-на-Дону (РФ) [55].

У 2003 році, в Саратові (РФ), науковцем В.А. Галановим, була захищена дисертація «Взаємодія органів слідства й дізнання в процесі розслідування кримінально карних порушень авторських прав в області поширення контрафактної продукції» [49]. У роботі, в першому розділі, автор зупинився на розгляді проблем криміналістичної характеристики кримінально карних порушень авторських прав в області поширення контрафактної продукції, зокрема, дослідив: загальні питання криміналістичної характеристики злочинів; криміналістичну характеристику предмета злочинного замаху кримінально карних порушень авторських прав в області поширення контрафактної продукції; способи кримінально карних порушень авторських прав в області поширення зазначеної продукції; обстановку й механізму порушень авторських прав в області поширення контрафактної продукції; криміналістичну характеристику особи злочинця; характеристику особи

потерпілого як учасника кримінального процесу. У другому розділі, увага приділена взаємодії органів слідства й дізнання при встановленні найважливіших обставин по справах про кримінально карні порушення авторських прав в області поширення контрафактної продукції, зокрема: тактичному значенню слідчої ситуації; загальним питанням організації взаємодії органів слідства й дізнання при розкритті й розслідуванні кримінально карних порушень авторських прав в області поширення контрафактної продукції; взаємодії органів слідства й дізнання на початковому етапі розслідування; з'ясуванню питання приналежності авторських прав; з'ясуванню питання охороноздатності творів; визначення обставин, які підлягають доказуванню; огляду місця події; особливостям допиту по справах про кримінально карні порушення авторських прав в області поширення контрафактної продукції. Окремий розділ, присвячений взаємодії правоохоронних органів з авторами, правовласниками, спеціалістами й експертами в процесі розслідування й попередження поширення контрафактної продукції, зокрема використанню спеціальних знань при розслідуванні справ про кримінально-карні порушення авторських прав в області поширення контрафактної продукції та організації профілактики порушень авторських прав.

Російський науковець Д.О. Коваленко, у 2004 році, опублікував монографію «Особливості доказування порушення авторських і суміжних прав» [118], де розглянув: 1) характеристику злочинів про порушення авторських і суміжних прав (зокрема, розвиток законодавства, яке охороняє авторські й суміжні права, і обумовленість виникнення їх кримінально-правового захисту; кримінально-правову характеристику злочинів про порушення авторських і суміжних прав); 2) особливості діяльності посадових осіб у стадії порушення кримінальної справи про порушення авторських і суміжних прав (зокрема, приводи й підстави для порушення кримінальних справ, форми перевірочних дій у стадії порушення кримінальної справи, особливості прийняття процесуальних рішень у стадії порушення кримінальної справи); 3) особливості доказування порушення авторських і суміжних прав у стадії досудового розслідування (зокрема, обставини, які мають значення для справи, і межі доказування по справах про порушення

авторських і суміжних прав; специфіка збирання, перевірки й оцінки окремих видів доказів при проведенні досудового розслідування по справах про порушення авторських і суміжних прав).

Окремі проблеми протидії злочинним порушенням авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері розглянуті у змістовному посібнику «Захист авторського і суміжних прав в аудіовізуальній сфері. Кримінально-правовий і кримінологічний аспекти» [155]. Цими авторами, проаналізовано кримінологічну характеристику інтелектуального «піратства» в аудіовізуальній сфері (зокрема, поняття й структуру кримінологічної характеристики інтелектуального «піратства», правову характеристику аудіовізуальної сфери, технологічну характеристику цієї сфери, економічну характеристику інтелектуального «піратства» в аудіовізуальній сфері, правопорушення в аудіовізуальній сфері в Росії, аудіовізуальне «піратство» як транснаціональний злочин, причинний комплекс і особу інтелектуального «пірата»); у другому розділі «Кримінологічні основи протидії інтелектуальному «піратству» в аудіовізуальній сфері», автори, дослідили заходи протидії інтелектуальному «піратству», поняття й значення імплементації норм міжнародного права, які забезпечують захист авторських і суміжних прав, цивільно-правові й адміністративно-правові способи захисту авторського й суміжного права, праворганізаційні основи протидії інтелектуальному «піратству», а також економічні, ідеологічні, технічні й інші заходи протидії інтелектуальному «піратству». У третьому розділі «Кримінально-правовий механізм протидії інтелектуальному «піратству» в аудіовізуальній сфері», автори справедливо зупинилися на закордонному досвіді кримінально-правової протидії інтелектуальному «піратству», кримінально-правових основах реалізації відповідальності за незаконне використання об'єктів авторських і суміжних прав, складах злочинів, поєднаних з порушеннями авторського права й суміжних прав в аудіовізуальній сфері, проблемах підвищення ефективності застосування кримінально-правових заходів.

Науковцем А.І. Гальченко, у 2004 році, захищена дисертація «Актуальні питання розслідування злочинів про порушення авторських прав на аудіовізуальні

твори» [54]. Автор, розкрив проблеми: комплексної характеристика злочинів про порушення авторських прав на аудіовізуальні твори, зокрема, розглянув: аудіовізуальний твір як об'єкт авторського права; кримінально-правову характеристику злочинів про порушення авторських прав на аудіовізуальні твори; криміналістичну характеристику злочинів про порушення авторських прав на такі твори; організацію розслідування злочинів про порушення авторських прав на аудіовізуальні твори, де розглянув: особливості порушення кримінальної справи, обставини, які підлягають доказуванню і планування розслідування, особливості тактики проведення окремих слідчих дій, включаючи проблеми призначення й проведення судових експертиз.

В Академії адвокатури України, у 2005 році, О.В. Таран захистила дисертацію «Криміналістичне забезпечення розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав» [241]. У дисертації, автор, розглянула не досліджені раніше в Україні проблеми злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав, зокрема, побудувала модель злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав та вказала на особливості її практичного використання; дослідила поняття, види та особливості криміналістичного дослідження об'єктів, які охороняються авторським правом; проаналізувала закордонний досвід організації боротьби з порушеннями авторського і суміжних прав. У другому розділі, автором, було розглянуто діяльність по виявленню, розкриттю і розслідуванню злочинів у сфері порушення авторського і суміжних прав, зокрема, етапи діяльності по виявленню, розкриттю і розслідуванню злочинної діяльності у зазначеній сфері; особливості організації і тактики проведення окремих слідчих дій; тактичні операції по оптимізації розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав.

У дисертації, автор, справедливо зазначила, що однією з причин неефективності боротьби із злочинною діяльністю у сфері порушення авторського і суміжних прав є недостатня розробка криміналістичного аспекту, а саме методики розслідування даної категорії злочинів, відповідно відсутні рекомендації по

проведенню окремих слідчих дій та їх комплексів у вигляді тактичних операцій (комбінацій), криміналістичних програм по вирішенню проблемних слідчих ситуацій тощо. Все це висуває вказану багатопланову проблему, у коло актуальних напрямів криміналістичних досліджень.

Основними завданнями, проведеного автором дослідження, були такі: побудувати типову модель злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав; систематизувати обставини, які підлягають доказуванню і встановити особливості порушення кримінальних справ досліджуваної категорії; типізувати слідчі ситуації початкового етапу розслідування і розробити криміналістичну програму розслідування порушення авторського та суміжних прав; визначити особливості тактики окремих слідчих дій при розслідуванні порушення авторського і суміжних прав та розробити тактичні операції по оптимізації розслідування зазначеної категорії злочинів; розглянути й узагальнити вітчизняний та закордонний досвід розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав, визначити можливості його використання у вітчизняній правоохоронній практиці, з метою оптимізації процесу розкриття та розслідування даної категорії злочинів.

У дисертації, обґрунтовується ряд нових теоретичних положень і висновків, які розширюють наукове уявлення про методику розслідування злочинної діяльності в сфері порушення авторського і суміжних прав. До таких найважливіших положень відносяться: 1) вперше побудована типова модель злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав та вказано напрями її практичного використання; 2) вивчено і висвітлено зарубіжний досвід боротьби з порушенням авторського і суміжних прав, обґрунтовано пропозиції щодо його використання в діяльності по виявленню, розкриттю і розслідуванню вказаних злочинів; 3) визначено і систематизовано обставини, які підлягають доказуванню при порушенні авторського і суміжних прав, а також встановлено особливості порушення кримінальних справ таких категорій злочинів; 4) типізовано слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування порушення авторського і суміжних прав; 5) вперше розроблено криміналістичну програму

розслідування зазначеної злочинної діяльності; 6) визначено особливості тактики окремих слідчих дій, при розслідуванні порушення авторського і суміжних прав; 7) вперше розроблено тактичні операції по оптимізації розслідування зазначеної злочинної діяльності; 8) проаналізовано можливості криміналістичного дослідження об'єктів, які охороняються авторським правом, на основі чого сформульовано та обґрунтовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення практики призначення судових експертиз під час розслідування зазначеної категорії кримінальних справ.

У 2005 році, Є.В. Моторіна, захистила кандидатську дисертацію «Початковий етап розслідування порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері» [180]. У роботі, автор, розкрила проблеми кримінально-правової і криміналістична характеристики замахів на інтелектуальну власність, зокрема, проаналізувала: кримінально-правову характеристику порушень авторських і суміжних прав; криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері; спосіб злочинів, пов'язаних з порушенням авторських і суміжних прав і розкрила значення його точного встановлення для розслідування. Крім цього, дисертант, зупинилася на питаннях організації початкового етапу розслідування й системі початкових слідчих дій по справах про порушення авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері, зокрема, розглянула особливості порушення кримінальної справи й організацію розслідування порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері, характеристику слідчих ситуацій, які впливають на формування системи слідчих дій при розслідуванні порушень авторських і суміжних прав в аудіовізуальній сфері, а також криміналістичне забезпечення проведення слідчих дій при розслідуванні порушень авторських і суміжних прав в зазначеній сфері.

У цьому ж році, у Волгограді (РФ) О.Б. Дронова, прилюдно захистила дисертацію «Методологічні й техніко-криміналістичні основи дослідження цифрових багатофункціональних відеодисків у ході виявлення й розслідування злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав» [79]. Автор, зупинилася

на проблемах кримінально-правової й криміналістичної характеристики злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав, детально розкрила історико-правові аспекти злочинів, пов'язаних з порушеннями авторських і суміжних прав, побудувала криміналістичну характеристика як інформаційну модель механізму злочинів у сфері авторських і суміжних прав і особливостей їх розслідування, проаналізувала цифровий багатофункціональний диск, що містить відеоінформацію — як об'єкт криміналістичного дослідження. У другій главі, зупинилася на методологічних й техніко-криміналістичних основах дослідження цифрових багатофункціональних відеодисків, де розглянула: проблеми техніко-криміналістичного забезпечення в процесі виявлення, розкриття й розслідування злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав у відношенні цифрових багатофункціональних відеодисків, попередні дослідження цифрових багатофункціональних дисків при проведенні оперативно-розшукових і слідчих дій у ході виявлення й розслідування злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав, експертизу цифрових багатофункціональних відеодисків, як комплексне криміналістичне дослідження, методичні основи криміналістичного дослідження цифрових багатофункціональних відеодисків.

У серії «Бібліотека оперативного працівника», яку видає видавництво «КНТ» вийшов друком науково-практичний посібник «Протидія злочинам у сфері інтелектуальної власності: (ст.ст. 176, 177, 227, 229 КК України)» [197], автори якого, науковці Київського національного університету внутрішніх справ С.І. Ніколаюк, Д.Й. Никифорчук, Р.П. Томма та В.І. Барко, запропонували свій погляд на характеристику злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності; розглянули систему державних органів та громадських організацій, які здійснюють протидію правопорушенням та злочинам, їх взаємодію при виявленні фактів порушень прав інтелектуальної власності; проаналізували проблеми розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності; розглянули актуальні питання щодо проведення судових експертиз при дослідженні об'єктів інтелектуальної власності.

Російським науковцем Є.С. Лапіним, у 2006 році, видано «Посібник з розслідування незаконного використання товарних знаків» [152], де автор, запропонував практичним працівникам правоохоронних органів рекомендації щодо криміналістичної характеристики незаконного використання товарних знаків (ст. 180 КК РФ); встановлення обставин, які підлягають доказуванню по справах про незаконне використання товарного знака; організації досудового розслідування за такими злочинами; особливостей тактики окремих слідчих дій та підходів до розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним використанням товарних знаків.

У 2006 році Г.К. Авдєєва, в Національній юридичній академії України ім. Ярослава Мудрого, захистила дисертацію «Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» [3]. На думку автора, зміни в соціальному та економічному житті України і розвиток підприємництва, сприяли, певним чином, виникненню нових правопорушень. Зокрема, значну загрозу становлять злочини, які пов'язані з посяганням на інтелектуальну власність. Дослідники стверджують, що Україна займає одне з перших місць серед країн-експортерів компакт-дисків у світі. За даними IFPI близько 80 % контрафактних дисків в Україну потрапляє контрабандним шляхом з Російської Федерації, а решта 20 % — це CD-R диски, виготовлені в Україні у «підпільних цехах». Тому, проблема протидії злочинності, пов'язаної з порушенням права інтелектуальної власності в Україні є актуальною. Гостро відчувається відсутність наукових рекомендацій щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності. Також відсутні методики судово-експертного дослідження об'єктів авторського права та суміжних прав і, зокрема, контрафактної аудіовізуальної продукції.

Тому, автор перед собою поставила завдання: встановити можливості використання спеціальних знань при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції; визначити предмет та об'єкти судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції; запропонувати характеристику контрафактної аудіовізуальної продукції; встановити процесуальні та криміналістичні особливості призначення даного виду експертиз; сформулювати систему завдань судово-

експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; дослідити особливості технології виробництва лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет з метою виявлення ознак технологічного походження; виокремити та систематизувати комплекси типових ознак, які є характерними для контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, що зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах); запропонувати комплекс методів судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; сформувати типові аналоги (уявні моделі) ліцензійних та контрафактних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет (їх упаковок, поліграфічного оформлення тощо) на підґрунті розроблених відповідних комплексів типових для цих об'єктів ознак; розробити структуру технічного та інформаційного забезпечення (бази даних) автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; визначити алгоритм дій судового експерта під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; створити методичку вирішення завдань зі встановлення факту відповідності (невідповідності) складових елементів вилученої аудіовізуальної продукції (твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення тощо) ліцензійним зразкам.

У дисертації Г.К. Авдєєвої, обґрунтовується низка нових концептуальних у теоретичному плані та важливих у практичному відношенні положень, у тому числі: 1) вперше визначені базові наукові положення судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції (сформульовано предмет експертизи, виокремлені об'єкти та методи експертного дослідження); 2) сформульоване поняття та надано характеристику контрафактної аудіовізуальної продукції; 3) виявлено проблеми, які виникають під час призначення та проведення судової експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та запропоновані шляхи їх усунення; 4) вперше, визначені ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції та систематизовані комплекси питань, які вирішуються судовим експертом залежно від категорії завдань; 5) досліджені особливості технології виробництва лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет з

метою виявлення ознак технологічного походження; 6) виокремлені та систематизовані комплекси типових ознак, які є характерними для контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, що зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах); 7) вперше, побудовані типові аналоги (уявні моделі) ліцензійних та контрафактних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет (їх упаковок, поліграфічного оформлення тощо) на підґрунті розроблених автором відповідних комплексів типових для цих об'єктів ознак; 8) визначено комплекс прийомів та методів вирішення завдань експертизи даного виду; 9) удосконалено процес судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції шляхом визначення алгоритму дій експерта під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та розробки нового методу дослідження — методу використання типового аналога; 10) вперше, створено окрему експертну методику вирішення завдань зі встановлення факту відповідності (невідповідності) аудіовізуальної продукції та/або її складових елементів (твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення тощо) ліцензійним зразкам; 11) розроблена структура технічного та інформаційного забезпечення (бази даних) автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; 12) набуло подальшого розвитку вивчення та аналіз ознак контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, яка зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах).

Видавництвом «Вершина», у 2007 році, видана російська версія дослідження відомого бізнес-оглядача Тіма Філіпса «Контрафакт. Шокуючі подробиці кримінальних ринків» [254]. У якій автор, провів повномасштабне дослідження, присвячене злочинному виготовленню і поширенню фальсифікованих товарів. На його думку, контрафакція — одна з самих швидко розвиваючих світових індустрій, яка підриває світову економіку. Книга заснована на інтерв'ю з потерпілими, слідчими та особами, які займаються торгівлею контрафактною продукцією, розкривається зв'язок між окремими ділками і організованою злочинністю. Діяльність світових злочинних мереж у цьому «бізнесі» не тільки понижує прибуток корпорацій, але й наносить значні збитки

економіці країн, які розвиваються, при цьому корупція вражає владні і комерційні структури. Автор, пов'язує діяльність ділків і груп, які займаються виробленням і збутом контрафактної продукції з такими злочинами як крадіжка, шахрайство, вимагання і вбивства. Проблема контрафакції, автором, розглянута в таких сферах бізнесу як фармацевтика, шоу-бізнес, комп'ютерне програмне забезпечення.

У 2007 році, в Київському національному університеті внутрішніх справ, І.Р. Курилін підготував та захистив дисертаційне дослідження «Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності» [150]. В дисертації, автор, дослідив проблеми: 1) характеристики злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, 2) поняття та сутність спеціальних знань, які використовуються під час їх розслідування, 3) правові та організаційні основи використання спеціальних знань, під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. Науковець, детально проаналізував процесуальні форми використання спеціальних знань, під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, зокрема участь спеціаліста при проведенні окремих слідчих дій, особливості призначення і проведення окремих видів судових експертиз, оцінку висновків експертів.

Основними завданнями, які ставив перед собою автор роботи, були такі: дати поняття та визначити види інтелектуальної власності; систематизувати та проаналізувати законодавство про інтелектуальну власність; показати сутність кримінально-правової характеристики злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; визначити особливості криміналістичної характеристики злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; показати сутність і значення інституту спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на зазначені права; визначити основні положення організації використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; конкретизувати форми використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності і шляхи їх подальшого розвитку; охарактеризувати існуючу практику використання

спеціальних знань при розслідуванні аналізованих злочинів; визначити основні напрями удосконалення використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності.

Своїм дослідженням, автор, вперше: розкрив форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; у взаємозв'язку розглянув теоретичні положення, правові основи та організація діяльності суб'єктів використання спеціальних знань при розслідуванні таких злочинів. Крім цього, автор, удосконалив окремі положення організації використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; форми участі спеціаліста у слідчих діях при розслідуванні таких злочинів. За результатами дослідження набули подальшого розвитку: генезис спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; криміналістична характеристика таких злочинів; підходи до участі спеціалістів під час проведення слідчих дій при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; напрями удосконалення призначення та проведення судових експертиз при розслідуванні аналізованих злочинів; критерії оцінки висновків експертів, під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності; встановлено типові недоліки призначення судових експертиз, під час розслідування зазначених злочинів.

У 2007 році, О.Ф. Дорошенко, у дисертаційному дослідженні «Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності» [78], розглянув сучасні можливості використання судових експертиз у цивільному процесі при доказуванні порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У 2008 році, у видавництві «Юрлітінформ», вийшла друком монографія Є.С. Лапіна «Методика розслідування незаконного використання товарних знаків» [151], у якій автор, приділив увагу проблемам: криміналістичної характеристики незаконного використання товарних знаків; обставинам, які підлягають доказуванню по справах про незаконне використання товарного знака; організації

досудового розслідування незаконного використання товарного знака; особливостям тактики окремих слідчих дій, по справах про злочин, передбачений ст. 180 КК РФ (слідчий огляд, допит підозрюваного, допит свідків, допит потерпілого, обшук, контроль і запис переговорів, виїмка, призначення і проведення судових експертиз); підходам до розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним використанням товарних знаків, які існували в Росії до 1917 року.

Аналізуючи результати досліджень проблем протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, ми встановили, що загальним кримінально-правовим та кримінологічно-криміналістичним проблемам такої протидії присвячені роботи І. Близнець, Є. Замирович, М. Іванова [26; 101], О. Дворянкіна [69; 70; 71], В.О. Жарова [84], Б.Д. Завідова [88; 95], М. Мельникова [176], О.О. Підпригори [192; 187]; А.В. Старушкевича і Таран О.В. [225; 237; 238; 239], А. Стуканова [233], Ю.В. Трунцевського [244; 246], Л.Є. Чапкевича [263].

У науковій криміналістичній літературі з проблем протидії злочинним порушенням інтелектуальної власності наявні дослідження експертно-криміналістичного забезпечення розслідування таких злочинів, зокрема проблеми криміналістичних експертиз у встановленні контрафактності відеопродукції розглянуті у спільній роботі Г.К. Авдєєвої і О.І. Бренделя «Значення криміналістичних експертиз у встановленні контрафактності відеопродукції» [1]; технічні засоби захисту авторського права та їх правовий статус у чинному законодавстві України досліджені І. Ващинець у роботі «Поняття технічних засобів та їх правовий статус у чинному законодавстві України» [31]; призначення експертиз поліграфічної упаковки присвячене дослідження Є.Ю. Жоги «Особливості призначення експертизи (дослідження) поліграфічної упаковки аудіовізуальної продукції» [86]; особливості дослідження контрафактної продукції розкривав Б.А. Іщенко у статті «Дослідження контрафактної продукції» [103]; особливості призначення експертизи поліграфічної упаковки аудіовізуальної продукції виокремили у спільній роботі «Особливості призначення експертизи (дослідження) поліграфічної упаковки аудіовізуальної продукції» Д.В. Кулаков та А.В. Пахомов [149], особливості проведення експертних досліджень по справах про

порушення авторських і суміжних прав у сфері обігу контрафактної продукції дослідив В.А. Максименко у статті «Особливості проведення експертних досліджень по справах про порушення авторських і суміжних прав у сфері обігу контрафактної продукції» [170]; на дослідження поліграфічної упаковки аудіовізуальної продукції звернув увагу О. Медведєв [175], питання експертного дослідження контрафактної аудіовідеопродукції розкриті у спільній роботі Д.В. Сердюкова і Н.Н. Шведової [215]; практику проведення досліджень і експертиз носіїв аудіовізуальних творів узагальнив С.А. Соколов у статті «Практика проведення дослідження і експертиз носіїв аудіовізуальних творів» [220], важливе дослідження теоретичних особливостей голографічних методів захисту поліграфічної продукції провів А.В. Шевчук, яке опублікував у статті «Теоретичні особливості голографічних методів захисту поліграфічної продукції» [268].

Низка робіт науковців, присвячена проблемам організації і тактики проведення окремих слідчих дій по справах про злочинні порушення прав інтелектуальної власності, зокрема, особливості взаємодії слідства і дізнання при проведенні тактичних операцій досліджували у спільній роботі В.А. Галанов і Л.Л. Грищенко «Взаємодія органів слідства і дізнання при проведенні тактичної операції «Слідчий огляд» по справах про кримінально-карані порушення авторських прав в області поширення аудіо-, відеопродукції» [47], проблеми організації і тактики допиту та огляду місця події по справах про порушення авторських прав на аудіовізуальну продукцію розкрив А.І. Гальченко у статтях «Допит по кримінальних справах про порушення авторських прав на аудіовізуальні твори» та «Огляд місця події по справах про порушення авторських прав на аудіовізуальні твори» [50; 52], на особливостях застосування судової експертизи при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав зупинився В. Глущенко у статті «Застосування судової експертизи при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав» [58], особливості залучення спеціаліста до проведення слідчого огляду по вище вказаних справах дослідила О.Б. Дронова у статті «Особливості залучення спеціаліста при проведенні слідчого

огляду по справах, пов'язаних з порушенням авторського і суміжних прав» [80], проблеми пред'явлення обвинувачення, особливості призначення судових експертиз по справах про злочинні порушення авторських і суміжних прав розкриті у спільних дослідженнях Б. Завідова і С. Лапіна [90; 93; 96; 94; 154], організацію допитів по вище зазначених справах дослідив В. Погуляєв у статті «Організація допитів по справах про порушення авторських прав і суміжних прав» [193], а особливості огляду місця події О.В. Таран у статті «Особливості огляду місця події у справах про порушення авторського і суміжних прав» [236], у роботі Р. Хаметова «Експертиза по справах про порушення авторських і суміжних прав», розкриті судові експертизи, які призначаються по аналізованій категорії справ [257].

Проблеми методики розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, зокрема особливості початкового етапу розслідування порушень авторського права у сфері програмного забезпечення в Україні, досліджені у роботі О.П. Буцана «Особливості початкового етапу розслідування порушень авторського права у сфері програмного забезпечення в Україні» [29], типові помилки, які допускаються при розслідуванні злочинів про порушення авторських і суміжних прав узагальнив А.І. Гальченко [51], особливості прокурорського нагляду за досудовим слідством по цій же категорії справ, процесуальний порядок порушення таких справ та криміналістичну характеристику аналізованих злочинів, розкрили у спільних працях Б. Завідов і С. Лапін та Є. Миронова [89; 91; 92; 153; 178; 99]; криміналістичну характеристику злочинів у сфері порушення авторських і суміжних прав розкрили у спільній роботі С.М. Колотушкін і О.Б. Дронова [127], проблеми розслідування злочинів, пов'язаних з контрафактною продукцією висвітлював С.В. Соколов [217], на проблемах розробки методики розслідування злочинної діяльності, у сфері порушення авторських прав, зупинялася О.В. Таран у статті «Проблеми розробки методики розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторських прав» [240], предмет доказування та особливості встановлення факту охороноздатності творів при розслідуванні аналізованих злочинів дослідив Р. Хаметов [255; 256], у дослідженні А.В. Широкова, узагальнено досвід розслідування кримінальних

справ, про злочини пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав у галузі музичного, кіно- і відео бізнесу [270].

Незначна кількість статей, присвячена оперативно-розшуковому забезпеченню протидії злочинним порушенням інтелектуальної власності, зокрема актуальні питання організації оперативного обслуговування підрозділами боротьби з економічними злочинами об'єктів економіки по лінії захисту авторських і суміжних прав досліджував Є.В. Лукін [169], а питання використання результатів оперативно-розшукової діяльності при розслідуванні порушень авторських і суміжних прав розкрив В.Черновол у статті «Використання результатів оперативно-розшукової діяльності при розслідуванні порушень авторських і суміжних прав» [264].

Вивчена нами думка практичних працівників правоохоронних органів показала, що нагальної розробки потребують такі проблеми забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності: а) методика порушення авторських прав на комп'ютерні програми та бази даних; б) методика розслідування порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення; в) методика розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва; г) методика розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; д) методика розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару; е) оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав; ж) оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (див.додаток Ж, таблиця Ж.5).

Підводячи підсумок, проведеного нами аналізу наукового криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав

інтелектуальної власності, слід наголосити на тому, що не дивлячись на добротну розробленість проблем експертного забезпечення та методики розслідування злочинних порушень авторського та суміжних прав, залишаються не дослідженими або недостатньо дослідженими проблеми: 1) методики розслідування порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних; 2) методики розслідування порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення; 3) методики розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва; 4) методики розслідування та судово-експертного забезпечення порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 5) методики розслідування злочинних порушень прав на сорт рослин; 6) методики розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; 7) методики розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару; 8) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав; 9) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 10) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; 11) оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару. Окремі з цих питань будуть розкриті в наступних підрозділах нашої дисертації, а інші ще потребують нагальної уваги з боку науковців (схематизований перелік див. додаток Г рис. Г.2).

1.2. Поняття та зміст криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Загальновідомо, що з кінця 1970-х рр. з видимим прискоренням зростала роль науки криміналістики в сприянні правоохоронним і судовим органам у їх діяльності по розкриттю й розслідуванню злочинів. Очевидною стала необхідність вивчення механізму її взаємозв'язку із практикою, пошуку більш ефективних форм позитивного впливу на неї. Цим був покладений початок формуванню наукових основ про криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів (Р.С. Белкін [18; 20; 22; 23; 24 та ін.], В.Г. Гончаренко [60; 61; 62 та ін.], В.Г. Коломацький [124; 126 та ін.], В.К. Лисиченко [162; 163 та ін.] та ін.). Згодом відповідні проблеми почали розглядатися в контексті так званої «криміналістичної діяльності» (Р.Г. Домбровський [76; 77 та ін.], В.Я. Колдін [138, с. 86-104], М.П. Яблоков [274, с. 43-45]). Однак, зміст цієї діяльності, визначався досить вузько, в основному стосовно організації використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій з окремих напрямів роботи правоохоронних органів.

Сьогодні, стає усе більш очевидно, що сучасні досягнення науки й техніки залишаються всього лише потенційно значимими для розвитку криміналістики, якщо не забезпечена практична реалізація їх можливостей, тобто якщо законодавцем не вирішене питання про їх допустимість і порядок застосування у кримінальному процесі, якщо не досконала організація їх використання, не створені матеріально-технічні умови, якщо суб'єкти розкриття й розслідування злочинів (слідчі, дізнавачі, експерти-криміналісти й ін.) не будуть мати належну криміналістичну підготовку, яка виступає як найважливіший елемент їх професійної підготовки.

Разом з тим, для вітчизняної криміналістики характерні приклади, коли результати її розробок десятиліттями не знаходять застосування на практиці, оскільки відсутнє раціональне, збалансоване поєднання необхідних для цього правових і організаційних умов. Наслідком цього є більш низькі в порівнянні з технічно розвиненими європейськими країнами показники в збиранні слідів злочинів на місцях подій, у використанні засобів аудіо- і відеотехніки при

проведенні слідчих дій, у реалізації можливостей сучасних інформаційних технологій, поліграфному тестуванні, ідентифікації людини за запахом й т.ін. Сама система організації діяльності експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ, в основі якої лежить поєднання функцій експертів і спеціалістів-криміналістів, явно не відповідає сучасному рівню розвитку криміналістичної техніки й реальним потребам в ній суб'єктів розкриття й розслідування злочинів [165, с. 11].

Такий стан можна пояснити традиційним консерватизмом законодавця, «відсталістю мислення» керівників-організаторів, однак, все це не виключає, а, скоріше, навпаки, припускає більш активну, наступальну роль самої криміналістики, як прикладної за своєю суттю науки, у вирішенні не тільки вузькопредметних наукових завдань, але й організаційних, правових проблем впровадження результатів її розробок у практику.

Сучасна криміналістика має для цього можливості, якими не володіє жодна інша наука: історичний досвід обслуговування практики розкриття й розслідування злочинів; системне уявлення про закономірності механізму злочину й злочинної діяльності; узагальнені відомості про сучасний стан правового регулювання й організації використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинів; нарешті, досить потужну теоретичну базу. Все це дозволяє їй успішно виявляти й реально оцінювати потреби практики в удосконалюванні наявних і створенні нових методів, засобів і рекомендацій; узагальнювати й аналізувати досягнення науки й техніки з метою пошуку можливостей задоволення таких потреб; організовувати відповідні розробки, апробацію їх результатів і впровадження в повсякденну практику діяльності правоохоронних органів і т.ін.

При цьому, справедливо, зазначають Іщенко А.В. та Матвієнко В.В., виникає необхідність вирішувати або шукати й пропонувати шляхи вирішення не тільки суто наукових, але й правових, організаційних, навчально-методичних і тому подібних проблем, які в сукупності й становлять предмет криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів [111, с. 175-177].

Таке розуміння криміналістичного забезпечення, цілком поєднується із загальним завданням криміналістики — сприяти боротьбі зі злочинністю, відповідає вимогам формування тісного взаємозв'язку криміналістичної науки й практики, кореспондується із сучасними поглядами на природу криміналістики як синтетичної галузі знання, відповідає перспективам її розвитку, зокрема прагматизації її рекомендації й криміналістичної підготовки суб'єктів діяльності з розкриття й розслідування злочинів.

Звідси, під *криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності* розуміється комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів.

Проведене нами вивчення думки працівників правоохоронних органів показало, що переважна більшість з них також схиляються до змісту такого визначення криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності (див. додаток Ж табл. Ж.6).

Відомий російський науковець В.Г. Коломацький, подібно вважає, що криміналістичне забезпечення це система впровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб і органів внутрішніх справ з охорони суспільного порядку і боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, втілених в умінні працівників використовувати наукові, методичні, техніко-криміналістичні засоби і технології їх застосування з метою запобігання, розкритті і розслідування злочинів [125, с. 62].

В.О. Образцов, висловлюється щодо проблеми криміналістичного забезпечення більш конкретніше і вважає, що сутність криміналістичного забезпечення кримінального судочинства полягає в наданні посадовим особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції, яка розробляється в криміналістиці, освоєння та використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, що стоять перед споживачами

такої продукції. Далі, розкриваючи зміст поняття «криміналістичне забезпечення», В.О. Образцов зазначає, що криміналістичне забезпечення характеризується більш складною системою операцій та складається з декількох етапів: 1) вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю; 2) визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб; 3) формулювання мети, її завдань, визначення шляхів, засобів та методів їх вирішення; 4) вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики; 5) виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства; 6) вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру; 7) розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування; 8) тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції; 9) оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур; 10) надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності; 11) вивчення досвіду та ефективного використання в практиці впроваджених видів криміналістичної наукової продукції з метою її подальшого вдосконалення та підвищення коефіцієнту корисної дії; 12) вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції [139, с. 26-27].

Проведене нами вивчення думки працівників правоохоронних органів показало, що із запропонованих вище елементів найбільш істотними для криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності є такі: 1) вивчення вченими-криміналістами потреб

правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю (98,29%); 2) визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб (87,14%); 3) вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики; 5) виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства (100%); 4) вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру (90,29%); 5) розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування (82%); 6) тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції (82,86%); 7) оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур (84,86%); 8) надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності (76,86%); 9) вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції (98,57%) (див. додат. Ж. табл. Ж.7).

Аналіз наукової криміналістичної літератури показав, що проблема криміналістичного забезпечення розслідування злочинів не нова для вітчизняної криміналістики. Так, ще у 1982 році, в одній із статей В.П. Бахіна та А.В. Іщенка була зроблена спроба деталізувати процес забезпечення практики криміналістичними рекомендаціями, до основних етапів якого авторами було віднесено: 1) вивчення потреб слідчої практики, яка є орієнтиром та стимулятором для розробки рекомендацій, активізації використання досягнень науки і техніки в галузі боротьби зі злочинністю; 2) розробка криміналістичних рекомендацій як діяльність по створенню моделі майбутньої рекомендації, визначенню шляхів та засобів її створення і безпосередньої розробки рекомендацій; 3) експериментальна перевірка рекомендацій, як форма апробації, яка може розглядатись як складова

частина процесу розробки і як самостійний етап; 4) попередня оцінка рекомендацій (і позицій їх відповідності завданням та умовам кримінально-процесуальної діяльності), як форма опосередкованої перевірки практикою; 5) розповсюдження криміналістичних рекомендацій як складова процесу інформування відповідних осіб та органів; 6) впровадження рекомендацій в діяльність правоохоронних органів як організаційний етап по створенню необхідних умов для практичного використання рекомендацій; 7) процес безпосередньої перевірки практикою істинності впроваджених рекомендацій, який дозволяє визначити їх законність, етичність, наукову обґрунтованість та реальну ефективність; 8) збір та опрацювання даних про результати використання та дієвість впроваджених рекомендацій з метою визначення необхідності їх вдосконалення чи заміни [12].

Умовно можна розрізнити два рівні криміналістичного забезпечення: творчий, тобто створення зазначених умов, і діяльнісний — їх практична реалізація.

Формування умов постійної готовності, у свою чергу, припускає вдосконалювання: а) криміналістичних знань, тобто змісту самої науки й, відповідно, організації наукових розробок актуальних проблем криміналістичної практики розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності; б) «криміналістичної освіти», тобто криміналістичної підготовки суб'єктів розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів; в) організації діяльності експертно-криміналістичних підрозділів з урахуванням реальних потреб практики розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності й рівня розвитку криміналістичної техніки необхідної для цього; г) правового регулювання використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у процесі розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів [108, с. 27; 42, с. 28-29; 125, с. 61-70].

Система криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності відповідає його змісту як дворівневого виду діяльності, яка має загальні й спеціальні завдання.

З формально-структурних позицій, систему криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної

власності, можна представити відповідно до системи криміналістики: 1) теоретичні основи криміналістичного забезпечення; 2) техніко-криміналістичне забезпечення; 3) тактико-криміналістичне забезпечення; 4) методико-криміналістичне забезпечення (схематизовано див.додаток Г. рис. Г.1).

З такою точкою зору погодилося 98,29% опитаних нами працівників правоохоронних органів (див.додаток Ж, табл. Ж.8).

Зі змістовної точки зору, криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, структурується з урахуванням предмета й спрямованості діяльності, пов'язаної з розробкою, впровадженням і використанням криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у практиці розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів. При цьому розрізняють: теоретичні основи забезпечення; правове забезпечення; організаційне забезпечення; науково-технічне й науково-методичне забезпечення; навчально-методичне забезпечення; матеріально-технічне забезпечення [85, с. 9; 125, с. 61-63].

Теоретичні основи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності є системою наукових положень про його поняття, зміст, значення як виду діяльності, про форми її здійснення, про місце й роль у криміналістиці й т.ін. У цьому аспекті здійснюється: а) теоретичне обґрунтування завдань криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, його соціальних функцій, з урахуванням умов соціально-економічного життя суспільства; б) аналіз злочинних порушень прав інтелектуальної власності, оцінка їх стану й тенденції розвитку; в) виявлення, аналіз і оцінка реальних потреб правоохоронних органів (практики розкриття й розслідування таких злочинів) в удосконалюванні наявних і розробці нових криміналістичних методів, засобів і рекомендацій; г) виявлення досягнень науково-технічного прогресу, визначення необхідності й можливості їх впровадження в практику розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів, узагальнення, аналіз і оцінка ефективності діяльності, здійснюваної в цьому напрямі, розробка заходів по її вдосконалюванню; д) вивчення, узагальнення й аналіз криміналістичного забезпечення розкриття й

розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у закордонних країнах, співставлення їх досвіду до умов діяльності правоохоронних органів нашої країни; є) аналіз стану організації й правового регулювання наукових розробок, впровадження й використання їх результатів у розкритті й розслідуванні злочинів, розробка пропозицій по вдосконалюванню цієї діяльності (схематизований перелік див. додаток Г. рис. Г.3).

Правове забезпечення має пріоритетне значення. Самі розроблені науково-обґрунтовані криміналістичні методи, засоби й рекомендації залишаються надбанням розроблювачів або одинаків-ентузіастів, якщо їх застосування не допускається або його порядок не визначений процесуальним законодавством. Історія вітчизняної криміналістики знає багато фактів, коли її розробки саме із цієї причини десятиліттями не впроваджуються в практику розкриття й розслідування злочинів, хоча в закордонних країнах відповідні методи й засоби досить широко й ефективно використовуються з цією метою. Прикладом можуть служити тривалі у своєму вирішенні проблеми одорології (її методика розроблена вітчизняними криміналістами), поліграфа та ін. [41, с. 283-293].

Організаційне забезпечення є найважливішим елемент механізму реалізації правових приписів по впровадженню в практику й використанню криміналістичних засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Воно припускає системний підхід до вивчення відповідних потреб практики, науково-технічних і матеріальних можливостей їх задоволення, організації впровадження й практичного використання. Це особливо важливо щодо криміналістичної техніки, рівень розвитку якої багато в чому визначає систему організації її освоєння й застосування на практиці. Чим складніша техніка, тим досконалішою повинна бути організація її використання.

Науково-технічне й науково-методичне забезпечення характеризуються освоєнням і впровадженням у криміналістичну практику технічних засобів, методик і тактичних рекомендацій зі збирання й дослідження доказів, які сьогодні найчастіше поєднані з реалізацією можливостей сучасних інформаційних технологій

і відповідної їм за функціональним призначенням комп'ютерної й іншої криміналістичної техніки.

У рамках науково-методичного забезпечення розкриття і розслідування злочинного порушення прав інтелектуальної власності здійснюються розробки й впровадження в практику методів, засобів і рекомендацій (методик): а) розслідування окремих видів і груп таких злочинів, реалізації при цьому можливостей алгоритмізації й програмування процесу розслідування; б) збирання й експертно-криміналістичного дослідження слідів зазначених злочинів і інших речових доказів; в) накопичення, систематизація й обробка криміналістично значимої інформації в інформаційно-пошукових системах криміналістичного призначення, зокрема, у порядку ведення криміналістичних обліків.

Навчально-методичне забезпечення припускає криміналістичну підготовку суб'єктів розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, що є важливим елементом професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, але особливе значення вона має для слідчих і оперативних працівників підрозділів боротьби з економічною злочинністю, які безпосередньо протидіють злочинним порушенням прав інтелектуальної власності. На жаль, вона багато в чому, ще залишається недосконалою, особливо в частині формування навичок, вмінь практичного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, аналізу й оцінки одержуваних при цьому результатів [126, с. 16-18].

Матеріально-технічне забезпечення, багато в чому визначає успішне вирішення правових, організаційних, науково-технічних, навчально-методичних і інших проблем криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Без матеріального, технічного й фінансового забезпечення в сучасних умовах неможливі розробки нових криміналістичних методів, засобів і рекомендацій і їх впровадження в практику боротьби зі злочинністю.

З урахуванням названих вище елементів криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності визначаються його загальне й спеціальне завдання.

Загальне завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності впливає із загального завдання криміналістики як науки, покликаної сприяти своїми методами й засобами боротьбі зі злочинністю. Однак, щоб таке сприяння було реальним, криміналістичні методи, засоби й рекомендації повинні бути розроблені й впроваджені в практику діяльності по розкриттю й розслідуванню злочинних порушень прав інтелектуальної власності, а разом з тим, освоєні на професійному рівні суб'єктами цієї діяльності. Для цього й повинні бути створені максимально сприятливі, у всіх відносинах збалансовані правові, організаційні, матеріальні й інші умови. Все це в своїй основі й становить сутність загального завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності.

Спеціальні завдання криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності логічно впливають з його елементів: правові, організаційні й т.ін. Здійснювана за цими напрямками діяльність формально не відноситься до предмета криміналістики в його сучасному розумінні, однак будь-яка наука, якщо вона орієнтована на виконання соціально значимих функцій, зобов'язана брати активну участь у діяльності по впровадженню своїх розробок у практику, яка обслуговується нею, сприяти цьому процесу всіма доступними їй методами й засобами. Причому для криміналістики, яка діє в умовах найгостріших соціально-правових відносин, де права й воля громадян, з одного боку, грубо зневажаються злочинами, а з іншого боку — обмежуються в процесі їх розслідування, завдання криміналістичного забезпечення набувають особливо соціально значимого забарвлення.

При цьому криміналістика, виражаючи потреби практики боротьби зі злочинністю, як ні яка інша наука, зацікавлена у тому, щоб результати її розробок через законотворчість, навчальний процес і інші форми впровадження знаходили шлях до цієї самої практики, ставали діючими й масовими засобами розкриття й розслідування злочинів.

При цьому, зрозуміло, що криміналістика не може й не повинна брати на себе повною мірою відповідальність за результати правового, організаційного й іншого видів забезпечення використання її методів, засобів і рекомендацій у

розкритті й розслідуванні злочинів в цілому і злочинних порушень прав інтелектуальної власності, зокрема. Але вона не повинна залишатися осторонь, принаймні, від процесу формування суспільної думки про свої досягнення, про можливості й необхідність їх практичної реалізації, про напрями й форми здійснюваної з цією метою діяльності. В умовах ринкових, конкурентних відносин і досить активних, інколи агресивних дій кримінального лобі, тільки через суспільну думку можна позитивно вплинути на процес формування умов постійної готовності правоохоронних органів до застосування криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинів. Все це безумовно впливає із соціальної функції криміналістики, багато в чому визначає зміст загального завдання криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів в цілому та злочинних порушень прав інтелектуальної власності, зокрема.

Спеціальні завдання криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності визначаються виходячи з його рівня, предмета діяльності й галузі криміналістичного знання. Такі завдання можуть бути наукові й практичні, організаційні й правові, типові й конкретні, ситуаційні й постійні. Їх можна представити стосовно системи криміналістики, з огляду на особливості впровадження в практику розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності результатів криміналістичних розробок в області техніки, тактики й методики. Із цих позицій, у криміналістиці, вже сформувалася система теоретичних положень, включаючи спеціальні завдання техніко-криміналістичного забезпечення, тактико-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування зазначеної категорії злочинів.

Як і будь-яка інша діяльність, криміналістичне забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, припускає відповідним її завданням організацію й систему управління здійснюваними її установами й підрозділами. Досить розгалужена структура їх, склалася сьогодні, в різних відомствах України.

Організаційні основи криміналістичного забезпечення закладаються на рівні діяльності органів законодавчої й виконавчої влади, якими визначається кримінально-правова політика, а відповідно й науково-технічна політика боротьби зі злочинністю. Цими ж органами створюється механізм реалізації такої політики, яка включає в себе систему правоохоронних органів і наявних у їх структурі слідчих, оперативно-розшукових і експертно-криміналістичних установ і підрозділів — основних замовників криміналістичних розробок і користувачів їх результатами. При цьому законодавчо визначаються допустимість і порядок використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у процесі розкриття й розслідування злочинів; вирішуються питання професійної, а отже, і криміналістичної підготовки суб'єктів цієї діяльності й т.ін.

У криміналістичному забезпеченні розкриття й розслідування злочинів в цілому, і злочинних порушень прав інтелектуальної власності зокрема, на його першому рівні, винятково важлива організуюча роль самих правоохоронних міністерств, відомств і служб. Вони, відповідно до політики визначеної законодавчою й виконавчою владою, розробляють і реалізують заходи щодо вдосконалювання організації діяльності підвідомчих органів, служб і підрозділів, у тому числі, в частині, яка стосується розробки, впровадження в практику й використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинів. На відомчому рівні, вирішуються питання організаційно-штатної побудови органів слідства й оперативно-розшукових апаратів, а також їх техніко-криміналістичного й науково-методичного забезпечення, криміналістичної підготовки співробітників, їх взаємодії з експертно-криміналістичними підрозділами й т.ін.

Реалізація умов постійної готовності до застосування криміналістичних методів, засобів і рекомендацій характерна насамперед для діяльності територіальних правоохоронних органів. Однак, вони не повинні таку готовність сприймати як даність. В умовах реальної практичної діяльності цих органів організація криміналістичного забезпечення набуває більшої спрямованості і конкретності з урахуванням криміногенної обстановки. А її ефективність

визначається за результатами збирання й дослідження доказів із застосуванням відповідних методів, засобів і рекомендацій, причому як безпосередньо слідчими і оперативними працівниками, так і за участю експертів і спеціалістів-криміналістів.

У територіальних правоохоронних органах, безпосередньо, вирішуються проблеми організації використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Зокрема, у порядку службової підготовки організується вивчення можливостей криміналістики співробітниками цих органів, їх оснащення засобами криміналістичної техніки, чергування експертів-криміналістів і т.ін. У практиці зазначених органів найбільш видимо і відчутно проявляються потребуючі свого вирішення організаційні, правові, науково-технічні й інші проблеми криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, й відповідно реально вирішуються завдання впровадження досягнень криміналістики в діяльність по розкриттю й розслідуванню таких злочинів [136, с. 32-35].

Винятково важливу, й досить специфічну роль, у криміналістичному забезпеченні розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності на другому — виконавському — рівні відіграють експертно-криміналістичні підрозділи й судово-експертні установи.

Центральні експертно-криміналістичні підрозділи й судово-експертні установи найбільш помітний внесок, вносять в основному в області техніко-криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності: визначають його завдання, їх пріоритетність, організують виконання цих завдань; ведуть розробку нових і модернізацію наявних техніко-криміналістичних методів і засобів, а також методик дослідження доказів, організують їх впровадження в практику; проводять підготовку й підвищення кваліфікації експертів і спеціалістів-криміналістів; розробляють і вносять в інстанції пропозиції по вдосконаленню організації й правового регулювання їх діяльності; вирішують питання взаємодії із суміжними науковими установами й практичними органами, які ведуть боротьбу зі злочинністю. У цих підрозділах (установах)

проводяться повторні й найбільш складні, інколи унікальні, експертизи й дослідження [128, с. 15-22].

Значна за обсягом, й істотна за значимістю, для розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності робота, виконується територіальними експертно-криміналістичними підрозділами й судово-експертними установами. Загальними завданнями для них є: проведення експертиз і досліджень; участь у проведенні окремих слідчих дій і оперативно-розшукових заходів; проведення занять зі співробітниками правоохоронних органів; популяризація можливостей судової експертизи й криміналістики в розкритті й розслідуванні зазначеної категорії злочинів.

Особливо помітна щодо цього роль експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ, які виконують значну частину судових експертиз і досліджень по справах про злочинні порушення прав інтелектуальної власності. Фактично їх можливостями повністю забезпечується участь спеціалістів-криміналістів в оглядах місць подій по зазначеній категорії злочинних порушень. У цих підрозділах поряд із традиційними криміналістичними експертизами в постійно зростаючій кількості проводяться експертизи об'єктів інтелектуальної власності, експертизи комп'ютерів, носіїв і технологій, новітні експертизи матеріалів і речовин, одорологічна експертиза й інші сучасні дослідження.

Однак, при всій важливості й значимості роботи, виконуваної експертно-криміналістичними підрозділами й судово-експертними установами в порядку криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, всеж його ефективність багато в чому визначається слідчими і оперативними працівниками, оскільки вони самі: а) безпосередньо у своїй роботі, у певних межах застосовують методи й засоби криміналістичної техніки, наприклад при проведенні оглядів і інших слідчих дій; б) певною мірою реалізують у своїй діяльності тактико- і методико-криміналістичні рекомендації; в) організують і здійснюють у цілому процес розкриття й розслідування злочинів, у тому числі використання допомоги експертів і спеціалістів.

Певні завдання в частині криміналістичного забезпечення вирішуються підрозділами слідства, боротьби з економічними злочинами, боротьби з організованою злочинністю й ін. У структурі цих служб, як правило, є організаційно-методичні й науково-технічні підрозділи, які надають відповідну допомогу підрозділам по лініях цих служб: а) виявляють, узагальнюють і поширюють передовий досвід використання криміналістичних (науково-технічних) методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності; б) ініціюють замовлення на проведення наукових досліджень з метою розробки й удосконалення наявних криміналістичних методів, засобів і рекомендацій; в) розробляють пропозиції по вдосконаленню організації й правового регулювання криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування зазначених категорій злочинів; г) готують огляди практики, методичні рекомендації, організовують і проводять науково-практичні конференції, семінари й т.ін.

Очевидно, що необхідно якнайшвидше вирішувати проблему криміналістичної підготовки (включаючи сучасні інформаційні технології) у навчальних установах системи МВС України. Важливо, щоб, слухачі і курсанти, які навчаються в цих установах — майбутні слідчі й оперативні працівники — одержували не тільки певні знання про криміналістику і її можливості в розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, але й практичні навички, уміння реалізовувати такі можливості в зазначених цілях. Серйозний внесок у систему криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів в цілому, та злочинних порушень прав інтелектуальної власності, зокрема, вносять спеціальні навчальні установи МВС України, де готуються експерти-криміналісти вищої кваліфікації (зокрема, навчально-науковий інститут підготовки слідчих та криміналістів Київського національного університету внутрішніх справ). Випускники цих установ, опановують відповідні знання в області права, природничих і технічних наук, досягнення яких є джерелами розвитку криміналістичної техніки, а разом з тим освоюють техніку й методику криміналістичного дослідження різних слідів злочинів, одержуючи в підсумку

право, на проведення найпоширеніших криміналістичних експертиз і досліджень [130, с. 28-32].

Специфічні й дуже важливі завдання, зокрема техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, вирішуються в Державному науково-дослідному експертному центрі МВС України, де ведуться розробки по створенню нових і модернізації наявних засобів криміналістичної техніки, в науково-дослідних інститутах судових експертиз МЮ України, де узагальнюється й аналізується практика судово-експертного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можливості використання з цією метою новітніх криміналістичних засобів, розробляються пропозиції по вдосконалюванню організації й правового регулювання здійснюваної у цьому напрямі діяльності [1; 198; 136].

І все ж, основним «провідником» криміналістичних знань у діяльність органів внутрішніх справ і їх служб, які безпосередньо займаються розкриттям і розслідуванням злочинних порушень прав інтелектуальної власності є експертно-криміналістична служба і її підрозділи на місцях. Для їх діяльності характерна найтісніша взаємодія, з одного боку, зі слідчими, оперативними працівниками, з іншими суб'єктами розкриття й розслідування таких злочинів, а з іншого боку — з науково-дослідними установами, у тому числі інших міністерств і відомств, що дозволяє їм добре орієнтуватися в реальних криміналістичних завданнях практики розкриття й розслідування злочинів, а разом з тим здійснювати широкий науковий пошук можливостей їх вирішення.

У такий спосіб організаційна структура криміналістичного забезпечення в системі МВС України досить складна. Вона охоплює різні рівні управлінської й виконавської діяльності різних служб, навчальних і інших установ цього міністерства. Однак, спрямованість цієї діяльності, її кінцеві цілі й завдання єдині — створити умови постійної готовності суб'єктів розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності для освоєння й максимально ефективного

використання в практиці боротьби з такими злочинами криміналістичних методів, засобів і рекомендацій.

Правова основа будь-якої діяльності — це певна сукупність правових приписів (норм права), які визначають зміст, мету, принципи, форми й порядок її здійснення, регламентуючи умови застосування певних методів і засобів, для досягнення її мети.

Правову основу криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності становлять: а) положення Конституції України, які визначають права й свободи громадян, а також основні принципи кримінального судочинства; б) норми кримінального права, які визначають конкретні склади злочинів і їх кваліфікуючі ознаки; в) норми кримінально-процесуального права, зокрема регламентуючі права й обов'язки учасників кримінального процесу, обставини, які підлягають доказуванню, джерела доказів, засоби доказування й т.ін.; г) закони України й укази Президента України у частині боротьби зі злочинністю в цілому і щодо протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема, використання з цією метою досягнень науки й техніки (Закони України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.); д) нормативно-правові акти, у яких, у частині криміналістичного забезпечення визначаються: права й обов'язки суб'єктів розкриття й розслідування злочинів, форми й методи їх реалізації; порядок функціонування відповідних підрозділів (установ); організація розробки, апробації й впровадження в практику криміналістичних методів, засобів і рекомендацій. При цьому неодмінно враховуються положення міжнародних правових актів (угод, договорів і т.ін.), ратифікованих Україною, зокрема, які стосуються прав і свобод людини, їх гарантій, міждержавних відносин у сфері протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності й використання з цією метою досягнень науки й техніки.

До правової основи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, відносяться також закони та підзаконні акти, якими в цілому, чи окремими статтями безпосередньо, передбачено захист права інтелектуальної власності в Україні.

Кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності передбачається статтями 176, 177, 203¹, 229 КК України.

Найбільш важливими міжнародно-правовими щодо протидії порушенням права інтелектуальної власності є такі: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.). 31 травня 1995 р. (Україна приєдналася до цієї конвенції у вигляді Паризького акта від 24 липня 1971 р., змінена 2 жовтня 1979 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право (переглянута) від 24 липня 1971 р. (набула чинності для України 23 грудня 1993 р.); Директива Ради 93/83/ЄЕС «Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав при застосуванні їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції» від 27 вересня 1993 р. та ін.

Проте, особливе значення в системі норм права, які регламентують застосування криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, має кримінально-процесуальне законодавство, яке виконує по суті регулятивні функції відносно процесу доказування, його методів і засобів, джерел доказів, порядку їх оцінки й використання й т.ін. Фактично, з цієї системи норм, впливають принципи допустимості використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у кримінальному процесі, хоча безпосередньо в КПК України, такі принципи не закріплені, що дає привід і підстави розглядати це як серйозний недогляд законодавця.

Відсутність в КПК України таких принципів, законодавець компенсує формальним переліком методів і засобів, припустимих при проведенні окремих слідчих дій. Але такий перелік не може бути повним, а тим більше в ньому не можуть враховуватися перспективи розвитку науки й техніки, фактично штучно створюється бар'єр на шляху науково-технічного прогресу в боротьбі зі злочинністю в цілому і злочинними порушеннями прав інтелектуальної власності, зокрема. Так, у ст. 191 КПК України про порядок проведення огляду, згадується доцільність проведення вимірювання, складання плану і креслення, а також фотографування, однак не згадується такий поширений і дешевий сьогодні метод фіксації як відеозапис на магнітний чи цифровий носій.

Разом з тим, практично неможливо детально регламентувати кожну слідчу дію з погляду використовуваних при її проведенні криміналістичних методів, засобів і рекомендацій. Варто враховувати й той факт, що їх застосування характерно для всього процесу розкриття й розслідування злочинів, а не тільки для проведення окремих слідчих дій. Інакше кажучи, регламентація принципів допустимості в кримінальний процес криміналістичних методів, засобів і рекомендацій виступає як об'єктивна необхідність.

До таких принципів відносяться: наукова спроможність, безпека, ефективність і етичність зазначених методів, засобів і рекомендацій. В окремих підручниках по криміналістиці в системі цих принципів називається принцип законності. Однак, це один із загальних принципів кримінального судочинства, що природно, поширюється й на діяльність правоохоронних органів, у тому числі на застосовувані в ній методів, засобів і рекомендацій.

Конкретизуємо зазначені спеціальні принципи: 1) наукової спроможності, що припускає стійкий, апріорі прогнозований результат, при багаторазовій перевірці й застосуванні на практиці зазначених методів, засобів і рекомендацій; 2) безпеки, яка допускає використання методів, засобів і рекомендацій, які не являють погрози для життя й здоров'я людей, а також для навколишнього середовища; 3) ефективності, що припускає застосування таких методів, засобів і рекомендацій, які при раціональних витратах сил і засобів забезпечують швидке й повне одержання об'єктивних відомостей, які мають значення для розкриття й розслідування злочинів; 4) етичності, що не допускає застосування таких методів, засобів і рекомендацій, які поєднуються з образою людини, із приниженням її честі й достоїнства.

Законодавче закріплення цих принципів, дозволить визначити лише загальні рамки дозволеного. Разом з тим, на практиці, іноді бувають ситуації, коли застосування криміналістичних методів і засобів обов'язкове, це характерне тоді, коли виявити, зафіксувати й вилучити доказ інакше неможливо. У таких випадках виправдана більш детальна правова регламентація порядку їх застосування, що забезпечує повноту й вірогідність одержуваних відомостей. Саме в такий спосіб

регламентується в КПК України (глава 18) порядок призначення й проведення судових експертиз. Без обов'язкового застосування спеціальних технічних засобів проведення окремих слідчих дій просто неможливо, наприклад зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 187 КПК України).

Тривалий час у криміналістичній і кримінально-процесуальній літературі обговорюється питання про більш детальну диференціацію організаційно-правових форм використання спеціальних знань у кримінальному процесі. Так, на практиці, при розкритті і розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, проводиться значна кількість так званих спеціальних і попередніх досліджень, а якщо брати до уваги перевірки за криміналістичними обліками, то не менше, ніж експертиз. Надалі такі дослідження, по суті, формально дублюються у вигляді експертиз — збільшуються строки розслідування, зростає обсяг роботи експертів-криміналістів, знижується її ефективність.

Результати попередніх досліджень, проведених на стадії порушення кримінальної справи, не визнаються доказом. При цьому відзначаються парадоксальні ситуації. Наприклад, висновок спеціаліста про те, що об'єкт, який захищений авторським правом — неліцензійний, є доказом для прийняття принципово важливого рішення про порушення кримінальної справи, про початок кримінального переслідування громадянина. Але після реалізації такого рішення воно перестає бути доказом. Для цього потрібне проведення експертизи, результати якої найчастіше відрізняються від результатів дослідження лише назвою висновку. Очевидно, що для підтвердження об'єктивності таких досліджень і з'ясування вірогідності отриманих у їх результаті висновків досить було б допитати відповідного спеціаліста після порушення кримінальної справи, попередивши його про кримінальну відповідальність за дачу неправдивих показань.

У цьому зв'язку в науковій криміналістичній літературі, поки безуспішно, обговорюється питання про можливість призначення й проведення експертизи до порушення кримінальної справи. Така можливість не виключається, у всякому разі, якщо призначення експертизи не буде поєднано з реалізацією заходів кримінально-процесуального примусу відносно громадян, наприклад пов'язаного з вилученням

зразків волосся, крові, відбитків пальців рук, необхідних для проведення порівняльного дослідження [102, с. 85-86; 210, с. 58].

Вважаємо, що вдосконалювання правових основ криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, а зокрема кримінально-процесуального законодавства з питань використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні зазначених злочинів, при всій складності цього процесу в остаточному підсумку, повинно бути результатом аналізу й оцінки: а) потреб практики боротьби зі злочинністю, тобто криміногенної ситуації в країні, динаміки й структури злочинних порушень прав інтелектуальної власності, способів їх вчинення й т.ін.; б) сучасних можливостей науки й техніки, тобто науково-технічних досягнень, які можуть бути використані в практиці боротьби з такими злочинами; в) реального стану криміналістичного забезпечення як виду діяльності і його впливів на результати розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів.

Отже, у даному підрозділі, ми зупинилися виключно на понятті та змісті криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Складовою частиною такої діяльності є наукова розробка проблем техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного і методичного забезпечення зміст яких ми розкриємо у наступному підрозділі.

Висновки до розділу 1

1. Проблема забезпечення надійного захисту інтелектуальної власності в Україні набула значної актуальності. Від її ефективного вирішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, міжнародного авторитета а також покращання загальної криміногенної ситуації в державі. Проаналізований автором досвід розвинутих світових держав свідчить, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою досягнення високого економічного і соціального рівня життя суспільства.

2. На думку автора, сьогодні в Україні існує найбільше проблем з незаконним ввезенням, тиражуванням, розповсюдженням та використанням таких об'єктів інтелектуальної власності:

1) в сфері авторського права: а) аудіовізуальні твори (кіно, відеофільми, які розповсюджуються на відеокасетах, відео компакт-дисках, по телебаченню); б) музичні твори з текстом і без тексту (пісні, музика на аудіо касетах, музичних компакт-дисках); в) комп'ютерне програмне забезпечення (на дискетах, компакт-дисках, в Інтернеті); г) літературні твори (книжки, журнали, брошури, поліграфія);

2) в сфері суміжного права: а) фонограма (будь-який музичний запис на аудіокасеті, музикальному компакт-диску); б) програми мовлення (радіо та телеэфір);

3) в сфері патентного права: а) знаки для товарів і послуг (товарні знаки, фірмові найменування, торгові марки); б) зазначення місць географічного походження товару.

3. Підсумовуючи аналіз законодавства та практики його використання при забезпеченні прав інтелектуальної власності, автор дійшла таких висновків: 1) в Україні створено розвинуту систему законодавства, яка забезпечує захист інтелектуальної власності; 2) закони, які забезпечують захист прав інтелектуальної власності діють ще не довгий час і тому практика їх застосування ще не значна, що створює значні труднощі запобігання правопорушенням і злочинам та покаранню

винних осіб; 3) закони містять немало прогалин, прорахунків та істотних недоліків, які суттєво впливають на практику їх застосування.

4. На думку автора, незважаючи на окремі недоліки системи охорони прав на інтелектуальну власність, що склалася в Україні, в цілому можна стверджувати, що зазначена система відповідає міжнародним стандартам і може забезпечити належну охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності. Однак такої оцінки не можна дати системі захисту прав інтелектуальної власності. Більш того, є всі підстави стверджувати, що захист прав інтелектуальної власності не відповідає сучасним вимогам. Він не забезпечує надійного і ефективного захисту інтелектуальної власності.

5. Підсумовуючи аналіз стану наукового криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, автор наголошує на тому, що не дивлячись на добротну розробленість проблем експертного забезпечення та методики розслідування злочинних порушень авторського та суміжних прав, залишаються не дослідженими або недостатньо дослідженими такі проблеми: 1) методики розслідування порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних; 2) методики розслідування порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення; 3) методики розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва; 4) методики розслідування та судово-експертного забезпечення порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 5) методики розслідування злочинних порушень прав на сорт рослин; 6) методики розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; 7) методики розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару; 8) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав; 9) оперативно-розшукового

забезпечення розслідування порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 10) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експорт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва; 11) оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару.

6. Під криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, розуміється комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів.

7. Проведене автором вивчення думки працівників правоохоронних органів показало, що із запропонованих елементів найбільш істотними для криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності є такі: 1) вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю (98,29%); 2) визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб (87,14%); 3) вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики; 5) виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства (100%); 4) вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру (90,29%); 5) розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування (82%); 6) тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної

криміналістичної продукції (82,86%); 7) оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур (84,86%); 8) надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності (76,86%); 9) вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції (98,57%).

8. На думку автора, формування умов постійної готовності при криміналістичному забезпеченні розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, припускає вдосконалювання: а) криміналістичних знань, тобто змісту самої науки й, відповідно, організації наукових розробок актуальних проблем криміналістичної практики розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності; б) «криміналістичної освіти», тобто криміналістичної підготовки суб'єктів розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів; в) організації діяльності експертно-криміналістичних підрозділів з урахуванням реальних потреб практики розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності й рівня розвитку криміналістичної техніки необхідної для цього; г) правового регулювання використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій у процесі розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів.

9. Автор вважає, що теоретичні основи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності є системою наукових положень про його поняття, зміст, значення як виду діяльності, про форми її здійснення, про місце й роль у криміналістиці й т.ін. У цьому аспекті здійснюється: а) теоретичне обґрунтування завдань криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, його соціальних функцій, з урахуванням умов соціально-економічного життя суспільства; б) аналіз злочинних порушень прав інтелектуальної власності, оцінка їх стану й тенденції розвитку; в) виявлення, аналіз і оцінка реальних потреб правоохоронних органів (практики розкриття й розслідування таких злочинів) в удосконалюванні

наявних і розробці нових криміналістичних методів, засобів і рекомендацій; г) виявлення досягнень науково-технічного прогресу, визначення необхідності й можливості їх впровадження в практику розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів, узагальнення, аналіз і оцінка ефективності діяльності, здійснюваної в цьому напрямі, розробка заходів по її вдосконалюванню; д) вивчення, узагальнення й аналіз криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у закордонних країнах, співставлення їх досвіду до умов діяльності правоохоронних органів нашої країни; є) аналіз стану організації й правового регулювання наукових розробок, впровадження й використання їх результатів у розкритті й розслідуванні злочинів, розробка пропозицій по вдосконалюванню цієї діяльності.

10. З урахуванням визначених елементів криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності автор визначила його загальне й спеціальне завдання.

Загальне завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності впливає із загального завдання криміналістики як науки, покликаної сприяти своїми методами й засобами боротьбі зі злочинністю. Однак, щоб таке сприяння було реальним, криміналістичні методи, засоби й рекомендації повинні бути розроблені й впроваджені в практику діяльності по розкриттю й розслідуванню злочинних порушень прав інтелектуальної власності, а разом з тим, освоєні на професійному рівні суб'єктами цієї діяльності. Для цього й повинні бути створені максимально сприятливі, у всіх відносинах збалансовані правові, організаційні, матеріальні й інші умови. Все це в своїй основі й становить сутність загального завдання криміналістичного забезпечення як виду діяльності.

Спеціальні завдання криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності логічно впливають з його елементів: правові, організаційні й т.ін. Здійснювана за цими напрямками діяльність формально не відноситься до предмета криміналістики в його сучасному розумінні, однак будь-яка наука, якщо вона орієнтована на виконання соціально значимих функцій, зобов'язана брати активну участь у діяльності по

впровадженню своїх розробок у практику, яка обслуговується нею, сприяти цьому процесу всіма доступними їй методами й засобами. Причому для криміналістики, яка діє в умовах найгостріших соціально-правових відносин, де права й воля громадян, з одного боку, грубо зневажаються злочинами, а з іншого боку — обмежуються в процесі їх розслідування, завдання криміналістичного забезпечення набувають особливо соціально значимого забарвлення.

Розділ 2. Особливості початкового етапу розслідування та виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності

2.1. Виявлення фактів порушень у сфері інтелектуальної власності

Кримінальне переслідування порушників є найбільш дієвим способом захисту авторських і суміжних прав. Саме кримінальний процес дає правовласникові можливість серйозно покарати конкретного порушника своїх прав. Удале завершення кримінальної справи осудом порушника також дозволяє правовласникові якоюсь мірою компенсувати понесений ним збиток шляхом пред'явлення цивільного позову до порушника. Важливим є й те, що приклади притягнення «піратів» до кримінальної відповідальності є діючою і наочною антиагітацією цього кримінального бізнесу. Тому розробка методики розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями авторського права і суміжних прав, тактичних особливостей окремих слідчих дій має велике значення для надання ефективної допомоги правоохоронним органам у протидії піратству.

Однак, виходячи з особливостей чинного кримінально-процесуального законодавства, його постійних змін, наявності жорстких процесуальних строків, відсутності достовірної інформації про належність авторських або суміжних прав конкретним право власникам та про їх порушення, вважаємо, що порушенню будь якої кримінальної справи повинні передувати адміністративно-процесуальні дії відносно конкретного факту. Даний висновок обґрунтовано таким:

1) чинне законодавство не містить приписів щодо обов'язкової реєстрації матеріалів адміністративного провадження у Книзі обліку злочинів та пригод, тому для розгляду даних матеріалів встановлений більш довгий строк — два місяці, у порівнянні з кримінально-процесуальним строком, встановленим ст. 97 КПК України для розгляду заяв та повідомлень про злочини 3-10 днів;

2) наявність двомісячного строку для розгляду матеріалів і прийняття рішення по ним, встановленого адміністративно-процесуальним законодавством, надає співробітникам органів дізнання (оперативних підрозділів), інших

правоохоронних органів зібрати додаткові докази по факту правопорушення, правильно та об'єктивно оцінити їх і прийняти рішення;

3) можливість проведення дослідження фахівцями вилучених примірників творів на предмет їх контрафактності, проведення право власниками розрахунку сум матеріальної шкоди, завданої порушенням авторського права або суміжних прав;

4) можливість притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, в разі відсутності в їх діях складу злочину.

Порушення та розслідування кримінальних справ пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права або суміжних прав (ст. 176 КК України) віднесено до підслідності органів внутрішніх справ і можливе лише за наявності заяви власника авторського або суміжних прав. При одержанні заяви про порушення авторських (суміжних) прав слідчий і (чи) орган дізнання роблять перевірку заяви в порядку ст. 97 КПК України. У заяві повинне бути відображено, чиї конкретно, які саме (авторські, суміжні) права порушені, у якій формі відбулося це порушення, і яка матеріальна шкода заподіяна цим.

Заява може подаватися від: а) автора аудіовізуального твору, фонограми, комп'ютерної програми, бази даних (у подальшому — твору); б) власника суміжних прав виконавця творів, виробника творів (виконань, фонограм, відеограм), їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо даних творів, організацій мовлення та їх правонаступників, організації (особи), що отримала та безпосередньо володіє авторськими чи суміжними правами [99, с. 11-13].

Слідчий повинний переконатися, що перед ним представник саме тієї організації або саме та людина, чиї права порушені, і одержати від нього підтвердження його авторства або приналежності суміжних прав. Як правило, організація завжди містить ці документи в порядку і готова пред'явити їх чи самотійно відразу прикладає їх копії до своїх заяв. Автор твору, якщо його зареєстровано чи опубліковано раніше, повинен мати тому підтвердження, в окремих випадках у виді сертифіката, свідчення, авторського примірника. Якщо твір

ще не виходив у світ (не оприлюднений), то в підтвердження свого права потерпілий може представити авторський договір, на підставі якого він працював над цією темою, чернетки робіт, інші матеріали.

В окремих випадках до правоохоронних органів надходить заява не від правовласника, а від осіб або організацій, які представляють його права. Підтвердженням повноважень на представлення та захист прав та інтересів правовласників, а також межі повноважень даних осіб, є лише довіреність.

Методика і процесуальні межі перевірки у кримінальних справах даної категорії, з урахуванням деяких особливостей, аналогічні перевіркам за іншими складами злочинів.

Особливостями провадження по даних справах є такі.

1. Завжди, з метою документування факту протиправної діяльності (відтворення, тиражування, розповсюдження), за матеріалами даної категорії справ повинні провадитися перевірочні закупівлі й огляди місць події й об'єктів, які мають ознаки контрафактності. Такі дії повинні проводитися й оформлятися в суворій відповідності з вимогами Законів України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», КПК України.

Чинним законодавством передбачено контрольну та оперативну закупівлю та постачання товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь (п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), необхідною вимогою, обумовленою необхідністю гарантування дотримання прав та інтересів громадян (юридичних осіб), при проведенні контрольної (оперативної) закупівлі, є заведення оперативно-розшукової справи (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). У ході перевірочної закупівлі, яка є оперативно-розшуковим заходом, а рівно при проведенні огляду місця події, який є слідчою дією, співробітники органів внутрішніх справ повинні чітко і повно фіксувати всі обставини, при цьому мати на увазі, що велике значення має перш за все наявність в особи, яка є об'єктом перевірки, будь-яких документів, які підтверджують походження примірників творів

— ліцензійних угод, дистриб'юторських договорів, прокатних посвідчень, сертифікатів відповідності (якості), накладних, квитанцій. Ці вимоги обґрунтовані приписами ст.ст. 31-33 Закону України «Про авторське право та суміжні права», ст.ст. 11, 12 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», ст. 15 Закону України «Про кінематографію», п. 5 «Правил роздрібної торгівлі, прокату примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.1997 р. № 1209, п.п. 2, 20 «Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1315, п. 39 «Порядку заняття торговельною діяльністю і правил торговельного обслуговування населення», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 р. № 108. Наявність, точні назви та кількість документів, а рівно і їх відсутність в особи, відносно якої проводяться оперативно-розшукові або слідчі дії, повинні зазначатися в протоколі.

Звернемо увагу на те, що відповідно до ст.ст. 190,191 КПК України, огляд місця події (місцевості, приміщення, предметів та документів) є слідчою дією. Тому її проведення, не дивлячись на те, що вона є первинною і може передувати порушенню кримінальної справи, повинно здійснюватися лише слідчим (ст. 190 КПК України) або співробітниками органу дізнання за дорученням слідчого. Також, умовою проведення даної слідчої дії є обов'язковість негайного порушення кримінальної справи, за наявності підстав, після її проведення (ч. 2 ст. 190 КПК України).

Особливі труднощі при провадженні цієї слідчої дії пов'язані з оглядом великої кількості об'єктів, які вилучаються. Якщо кожний з них не оглядається на місці, варто ретельно упакувати й опечатати все що вилучається і засвідчити цей факт підписами учасників огляду, про що здійснюється запис у протоколі. При наступному огляді в протоколі фіксується цілісність упакування об'єктів на момент початку проведення їх додаткового огляду [52, с. 24-25].

2. У ході проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій (огляду місця події) слідчий або співробітники органу дізнання вправі одержати пояснення від заявника (постраждалого, його представника, захисника), та від осіб, які допустили порушення його прав, і інших осіб.

При опитуванні особи, яка займається відтворенням, тиражуванням та розповсюдженням (комерційним прокатом тощо) контрафактних примірників творів, співробітникам міліції варто з'ясувати: а) зареєстрована особа-правопорушник як приватний підприємець, або є посадовою (службовою) особою, працівником суб'єкта підприємницької діяльності, де, коли, чим може це підтвердити; б) давно займається особа-правопорушник даною діяльністю, чи має вона взагалі уявлення про контрафактність творів, які є об'єктом її діяльності; в) чи є вона власником товару або тільки продавцем (виконавцем робіт), фактично є власником товару; г) де, як правило, здійснюється відтворення, тиражування, реалізація або інше розповсюдження (зокрема, здача у комерційний прокат) товару, у яких саме місцях, крім встановленого; д) де отримується товар, сировина (диски, пакувальні коробки) для тиражування примірників творів, контрольні марки для маркування, як оформлюється їх прихід і витрата, як здійснюється їх оплата, де вони зберігаються; е) які має документи на товар, де вони знаходяться; ж) у які саме дні вона здійснює роботу з відтворення, тиражування, торгівлі або іншого розповсюдження, яким є середній виторг (дохід) від торгівлі або іншого розповсюдження (зокрема здача у комерційний прокат) товару за день, яким є виторг за день, у який провадиться слідча або оперативно-розшукова дія та напередодні; з) останній раз і куди подавалася декларація про доходи, які податки платилися; з) чи усвідомлювала особа, що товар є контрафактним, і знає, як виглядає ліцензійний продукт, скільки він коштує, що відомо особі про споживчі властивості товару; і) чи гарантує особа-порушник якість товару; й) чи затримувалася особа-порушник раніше за аналогічні правопорушення, чи чула про затримку інших осіб за такі порушення; к) як протікав день затримання: скільки товару, і якого мав на початку торгового дня, скільки, який саме товар і за якою ціною встиг продати, де виторг (якщо при ньому не виявлено грошей), як

відбувалася перевірна закупівля, чи немає особа-порушник зауважень до складеного протоколу [50, с. 2-3].

3. Відомості щодо належності авторських чи суміжних прав можуть бути витребувані з організацій, які ведуть облік і реєстрацію правовласників (організації колективного управління), або від представників правовласників IFPI. Крім того, можна звернутися до першоджерела, тобто організації, чиї реквізити вказані, наприклад, у титрах або на обкладинці аудіовізуального твору, примірника фонограми, комп'ютерної програми, бази даних (диска, касети).

У запиті на встановлення правовласників повинне міститися таке: а) коротка фабула (опис) факту порушення; б) запитання, на які бажано отримати відповіді (про встановлення ліцензійності або контрафактності вилучених примірників, про ознаки, які свідчать про контрафактність вилучених примірників, про встановлення правовласників на твори, примірники яких вилучені та ін.); в) вказівки на додатки до запиту (перелік документів, які додаються до копій протоколів огляду, прокатних посвідчень, договорів, інших документів, перелік вилучених примірників творів, з вказівкою про тару, в яку вони упаковані та засоби її забезпечення (опечатування)).

Відповідь (висновок) представників правовласника приєднується до матеріалів справи як джерело доказів.

4. Розмір і характер заподіяної матеріальної шкоди підтверджуються відповідними авторськими, ліцензійними угодами (про передачу виключних або невиключних прав), довідками про вартість ліцензійних примірників аналогічних творів, експертними висновками. Для визначення розміру і характеру заподіяної матеріальної шкоди запитуються відповідні документи, у тому числі довідка про вартість аналогічного продукту в інших спеціалізованих підприємствах, зокрема Торгово-промислової палати України (регіону України).

5. У підтвердження факту вчинення злочину важливе значення мають речові докази безпосередньо примірники творів, документи (як, такі, що підтверджують походження товару, так і документи на оренду виробничих (торгівельних) місць), чорнові записи, примірники контрольних марок, обкладинок,

голографічних елементів, обладнання для відтворення та тиражування примірників творів. Варто звернути особливу увагу на те, що поряд з контрафактними примірниками творів, до доказів можуть бути віднесені рекламні матеріали, прайс-листи й інші матеріали, які свідчать про факт пропонування третім особам примірників творів й порушення авторського права або суміжних прав [52; 154].

Складніше у тих випадках, коли контрафактні примірники творів як такі відсутні, оскільки винна особа лише відтворює неліцензійні копії програмних продуктів на персональних комп'ютерах чи здійснює їх незаконне розповсюдження. Тому такі факти необхідно фіксувати документально і, у тому числі, негайно виконувати роздруківку файлів-каталогів з підписами співробітників особи (фірми)-правопорушника. Надалі з їх допомогою можна буде ідентифікувати програми для ЕОМ і наявність авторських прав на них у правовласника. Варто було б також одержати списки клієнтів фірми, які раніше користувалися її послугами по поширенню програмних продуктів. У них можливо надалі з'ясувати, чи мали ці продукти ліцензійний характер.

Так, за матеріалами працівників ВДСБЕЗ Білоцерківського МВ ГУМВС України в Київській області 17 серпня 2005 року слідчий відділ порушив кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, за фактом тиражування та реалізації аудіовізуальних творів на лазерних дисках з ознаками контрафактності Шульгою І.О., який за місцем проживання за допомогою відеомагнітофона та комп'ютерної техніки здійснював запис фільмів на лазерні диски з відеокасет, які брав на прокат в одному з пунктів прокату м. Біла Церква. За допомогою комп'ютерної техніки та принтера також виготовлялися наклейки на лицьову сторону записаних дисків для лазерних систем зчитування.

Під час проведення перевірки в І. Шульги було вилучено відеомагнітофон, сканер, системні блоки комп'ютерів, принтер, використані наклейки на диски, записані диски, рекламну продукцію. У результаті тиражування та реалізації

контрафактних аудіовізуальних творів правовласникам завдано шкоду на суму понад 164 000 грн.*

6. Безумовною вимогою при розслідування злочинів у сфері обігу об'єктів права інтелектуальної власності є призначення експертизи на предмет виявлення ознак контрафактності. Проведення експертизи здійснюється спеціалізованими закладами або фахівцями, які мають спеціальну освіту та сертифікати експертів з питань інтелектуальної власності [1; 93; 94; 96].

7. Додаткові докази факту злочинної діяльності, її тривалості, встановлюються допитом свідків з числа працівників суб'єкта господарської діяльності, сусідів по торговельному місцю, а також родичів, знайомих особи порушника з обставин, які мають істотне значення [50, с. 3-4].

8. З метою забезпечення цивільного позову, при наявності достатніх даних про порушення авторського права або суміжних прав, слідчий (орган дізнання) зобов'язаний вжити заходів для розшуку і накладення арешту на примірники творів, у відношенні яких передбачається, що вони є контрафактними, а також сировину, матеріали й обладнання, призначені для відтворення та тиражування зазначених примірників, цінне особисте майно, застосовуючи, в необхідних випадках, міри для їх вилучення і передачі на відповідне збереження.

Незалежно від прийнятого слідчим (органом дізнання, прокурором) процесуального рішення (навіть у тому випадку, якщо таке рішення буде пов'язано з відмовою в порушенні кримінальної справи), правовласник вправі використовувати отримані за їх допомогою матеріали (зокрема вилучені контрафактні примірники творів) для звернення до суду у порядку цивільного провадження.

Доцільним по справах цієї категорії, є проведення разом зі слідчими діями оперативно-розшукових заходів з метою встановлення: каналів надходження контрафактної продукції, підроблених контрольних марок; місць її виробництва, зберігання та розповсюдження; зв'язків порушника; вивчення особи порушника (наявність судимості, притягнення до адміністративної відповідальності,

---

*Кримінальна справа по обвинуваченню Шульги І.О. у вчиненні злочину передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України. Архів суду м. Біла Церква за 2006 рік

витребування довідок з центрів зайнятості про те, чи є особа безробітним; якщо не зареєстровано, то з якої причини; чи зареєстрована як приватний підприємець та ін.); встановлення правовласників виявленої продукції, права на яку не належать заявнику, й ін. [264, с. 37-39; 197, с. 37-45].

Інформація, зібрана таким шляхом, дозволить сформулювати обвинувачення і вирішити питання про обрання запобіжного заходу.

Перелік документів, які матимуть доказове значення у кримінальних (адміністративних) справах про порушення авторського права або суміжних прав таких: 1) акт перевірки; 2) протокол про адміністративне правопорушення; 3) протокол огляду і вилучення предметів і документів; 4) протокол (акт) проведення контрольної закупівлі; 5) протоколи огляду місця події, комп'ютера, встановлених на ньому програм, обладнання для тиражування, матриць, які використовувалися для тиражування примірників творів, примірників творів, обкладинок, контрольних марок, документів та ін.; 6) протокол огляду матеріального носія, з якого була здійснено установка програмних продуктів на комп'ютер; 7) пояснення правопорушника, потерпілого або його представника, свідків, понятих; 8) висновок фахівця, що здійснював дослідження вилученого комп'ютера і матеріальних носіїв із програмами, примірників творів, контрольних марок, документів; 9) копія свідчення про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності; 10) копія торгового патенту; 11) копія дозволу на торгівлю, виданого виконкомом відповідної місцевої Ради; 12) книга обліку доходів і витрат або інший документ, який підтверджує факт здійснення виробничої або торгівельної діяльності на даній точці; 13) зошит обліку видачі примірників творів у комерційний прокат і отриманні кошти від прокату; 14) оригінали (копії) державних прокатних посвідчень; 15) оригінали (копії) угод, накладних, товарних чеків, які підтверджують факт отримання авторського права на певний вид використання твору, придбання примірників творів, вилучених у порушника, гарантійні талони на придбані комп'ютери, примірники творів; 16) запит на адресу Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України про відповідність контрольних марок на вилучених примірниках творів даним державного реєстру одержувачів контрольних марок; 17)

відповідь Державного департаменту інтелектуальної власності; 18) копії довіреностей представників і захисників потерпілих, а також фахівця, який проводив дослідження примірників творів, оригінали (копії) угод, які підтверджують факт належності авторського права або суміжних прав на вилучені твори заявникам; 19) трудовий договір з особою, яка здійснювала дії з відтворення, тиражування та розповсюдження контрафактних примірників творів, її посадові обов'язки; 20) рекламні матеріали і прайс-листи, які свідчать про здійснення винною особою підприємницької діяльності; 21) фотографії виробничого (торгівельного) приміщення, обладнання, торговельних прилавків, де здійснювалося правопорушення, завірені підписами понятих і потерпілих; 22) інші документи, які мають відношення до факту здійснення винною особою незаконного відтворення, тиражування чи розповсюдження в будь-якій формі примірників творів; 23) вилучені примірники творів повинні бути упаковані в картонні коробки або інші пакувальні засоби (мішки, поліетиленові пакети тощо) і опечатані (опечатування можна здійснити за допомогою паперових смуг, на яких указується дата опечатування, посада, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол і провела вилучення й опечатування, ім'я та по батькові понятих і особи-порушника; по можливості, на зазначений засіб опечатування наноситься штамп органу, який здійснив вилучення); 24) додаток фотографій торгових прилавків, із прив'язкою безпосередньо до магазину або торгової крапки, необхідно для підтвердження факту наявності контрафактних примірників творів на прилавках, тобто факту поширення, а також, здачі у комерційний прокат конкретних примірників творів.

Організація протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності в органах внутрішніх справ покладена на підрозділи по боротьбі з економічною злочинністю. Взаємодія оперативних підрозділів зі слідчими передбачена чинним КПК України. Необхідність взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності виникає: а) на стадії дослідчої перевірки; б) на стадії реалізації матеріалів зібраних оперативним підрозділом в процесі здійснення

оперативно-розшукової діяльності; в) у процесі розслідування кримінальної справи [182].

Вивчення практики взаємодії слідчих і оперативних підрозділів свідчить про те, що нерідко слідчі не приймають участі в реалізації матеріалів і затриманні правопорушників на місці злочину. Після порушення кримінальної справи ініціатива взаємодії переходить до слідчого. Всі оперативно-розшукові заходи по оперативному супроводі кримінальної справи проводяться тільки з доручення слідчого. Матеріали, отримані в результаті оперативно-розшукових заходів, проведених з порушенням зазначеної вимоги, не можуть бути використані при розслідуванні кримінальної справи. Оперативний супровід розслідування кримінальної справи може здійснюватися у формі слідчо-оперативної групи у випадках порушення й розслідування складних кримінальних справ про злочинну діяльність міжрегіональних організованих груп, або реалізації в рамках конкретної кримінальної справи оперативних матеріалів різних правоохоронних органів.

При розслідуванні злочинного порушення прав інтелектуальної власності взаємодія може здійснюватися в різних формах. Найбільш ефективною формою взаємодією оперативних працівників і слідчого є проведення спільних заходів. Комплекс таких заходів проводиться під час реалізації в ході розслідування матеріалів, зібраних співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю. Не менш ефективною та дієвою формою взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, при розслідуванні аналізованої категорії справ є обговорення питань при особистих зустрічах та використанні каналів зв'язку. Процесуально важливою формою взаємодії є дача слідчим органу дізнання окремих доручень у письмовій формі.

У процесі взаємодії слідчого та оперативних працівників до порушення кримінальної справи про порушення прав інтелектуальної власності можуть вирішуватися самі різні питання. Однак, роль слідчого на цій стадії зводиться в основному до оцінки зібраних даних з погляду їх допустимості й повноти. На нашу думку, основним питанням до порушення кримінальної справи по аналізованій

категорії злочинів є складання спільного плану по реалізації зібраного матеріалу й проведенню початкових слідчих дій.

При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності взаємодія між слідчим та оперативними працівниками стане більше ефективною, якщо слідчі будуть знайомі з тими можливостями й тим обсягом роботи, що співробітники підрозділів боротьби з економічною злочинністю проводять до порушення кримінальної справи, перевіряючи початкову інформацію про злочин.

Проаналізована нами практика протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності показує, що основними джерелами інформації про вчинення злочину є: 1) заява автора (фізична особа); 2) заява правовласника (фізична або юридична особа); 3) заява законного представника автора або правовласника; 4) інформація споживачів (наприклад, покупця відео або аудіопродукції зі скаргою про неналежну якість товару); 5) матеріали служб і підрозділів органів внутрішніх справ, а також інших відомств; 6) безпосереднє виявлення продукції, яка має ознаки контрафактності, оперативним співробітником у місцях її тиражування або торгівлі; 7) відомості, отримані в процесі проведення оперативно-розшукових заходів; 8) відомості, які містяться в публікаціях у засобах масової інформації; 9) рекламні оголошення в пресі й Інтернеті; 10) інформація юридичних або консультаційних агентств і фірм; 11) матеріали арбітражних справ; 12) інформація підрозділів інших правоохоронних або контролюючих органів (наприклад, підрозділів Міністерства культури і туризму України); 13) інформація правоохоронних органів інших країн.

При одержанні первинної інформації про порушення авторських і/або суміжних прав необхідно оцінити, чи містить вона ознаки злочину, передбаченого ст. 176 КК України, тобто встановити: а) відношення екземпляру (продукції), програми для ЕОМ, бази даних до об'єктів авторського права або суміжних прав; б) незаконність використання виявленого об'єкта або які ознаки вказують на контрафактність продукції; в) розмір шкоди (великий або значний).

Оперативні заходи й перевірочні дії по виявленню й розкриттю аналізованих злочинів у значній мірі залежать від: джерела одержання інформації;

виниклої оперативно-розшукової ситуації; предмета злочинного замаху (друкована продукція, аудіовідеопродукція, комп'ютерна програма тощо). Алгоритм дій у всіх сформованих оперативно-розшукових ситуаціях приблизно однаковий, хоча в кожному випадку залежно від предмета злочинного замаху є своя специфіка.

Проаналізуємо взаємодію оперативних співробітників підрозділу боротьби з економічною злочинністю і слідчими на прикладі виявлення злочинів, у яких предметом замаху є друкована продукція. При цьому залежно від джерела одержання інформації й сформованої оперативно-розшукової ситуації розглянемо два варіанти виявлення таких злочинів.

Згідно *першого варіанту* інформація про порушення авторських прав надходить від заявника-потерпілого (від автора або видавця як правовласника). Це найбільш легкий варіант виявлення злочину, тому що інформація потерпілого досить повно відповідає на поставлені вище питання. Пов'язано це з тим, що заявник до своєї заяви про злочин ініціативно або на прохання оперативних співробітників додає документи, які підтверджують його права: а) авторський договір (або договір на виконання поліграфічних робіт), б) розрахунки суми заподіяної шкоди, екземпляри контрафактної і справжньої книг і інші документи.

Так, Т., будучи приватним підприємцем, уклав договір із ЗАТ «Козак» на право тиражування й поширення відеопродукції строком на 12 місяців. Прикриваючись цим договором, К. працював під цей договір не 12, а 36 місяці. У такий же спосіб, злочинець, уклавши, договір із ЗАТ «Козак» 13 березня 2004 р., уклав аналогічний договір 12 березня 2005 р. з ТОВ «Прометей», причому 30% обсягу — на той же асортимент фільмів, а 70% обсягу всієї відеопродукції — на інший, оновлений асортимент фільмів. У цьому випадку злочинець розраховував як можна ретельніше замаскувати факт збуту контрафактної відеопродукції й ефективніше протидіяти можливому розслідуванню зазначених обставин, однак за повідомленням в органи внутрішніх справ правовласників був викритий.*

---

*Кримінальна справа за обвинуваченням гр. Т. у вчиненні злочину передбаченого ч. 2 ст. 176 КК України. Архів Львівського обласного суду за 2005 рік.

Цей варіант характерний ще й тим, що оперативним співробітникам, як правило, відразу стає відомо місце виготовлення контрафактної продукції, тому що друкарня і її адреса зазначені на екземплярах такої продукції. Порушник невідомий, однак пошук його не викликає труднощів, оскільки, як правило, ним є особа, яка замовила в друкарні виготовлення контрафактної продукції. Тому встановлення порушника варто починати з вивчення в друкарні книги прийому замовлень, яка перебуває у відділі роботи з клієнтами.

Встановивши анкетні дані особи, яка замовила й оплатила виготовлення контрафактної друкованої продукції, оперативні співробітники шляхом проведення оперативно-розшукових заходів повинні встановити факт її вивозу або зберігання на складі друкарні. У тому випадку, якщо весь тираж ще перебуває на складі друкарні, він шляхом складання протоколу вилучається. Якщо весь тираж або його частина вивезені із друкарні, необхідно встановити за накладними адреси його вивозу, за якими здійснюється вилучення продукції, яка має ознаки контрафактності, з попереднім проведенням оперативної закупівлі.

У тих випадках, коли адреси вивозу тиражу контрафактних екземплярів невідомі, необхідно шляхом особистого розшуку вжити заходів для встановлення місць її продажу. При їх встановленні проводяться оперативні закупівлі з метою документування фактів збуту книг і встановлення оптових продавців. За допомогою проведення оперативних закупівель також може бути встановлений замовник контрафактної продукції (порушник авторських прав, який, як правило, займається її оптовим продажем), якщо раніше описаним шляхом встановити його не вдалося.

Коли, на думку оперативного співробітника, зібраний достатній матеріал:

- а) встановлений правопорушник і його дії задокументовані;
- б) встановлені торговельні майданчики з продажу продукції з ознаками контрафактності, здійснено її закупівлю й проведено її дослідження й т.ін., виникає необхідність оцінити зібраний матеріал з погляду його допустимості й повноти. Для цього оперативний співробітник встановлює контакт зі слідчим, надає йому в робочому порядку зібраний матеріал для ознайомлення.

У тому випадку, якщо слідчий буде вважати матеріал повним і достатнім для порушення кримінальної справи, для його реалізації необхідно провести такі спільні підготовчі заходи:

1) погодити питання про участь слідчого в реалізації зібраних матеріалів, про затримання порушника на місці злочину й порушення кримінальної справи;

2) скласти план подальших оперативно-розшукових заходів і початкових слідчих дій;

3) погодити з правовласником або організацією, яка представляє його інтереси, питання, які стосуються визначення майбутніх місць зберігання продукції яка вилучається (зокрема, щодо надання практичної допомоги в її вилученні, перевезенні й складуванні, забезпечення схоронності до ухвалення остаточного рішення по кримінальній справі, адже нерідко обсяги контрафактної продукції, яка вилучається такі, що для її зберігання потрібні складські приміщення), участі спеціалістів у проведенні оперативно-розшукових і слідчих дій; 4) визначити склад групи й кількість співробітників, які беруть участь у проведенні заходів.

У процесі розслідування слідчий може дати оперативним працівникам доручення про проведення: 1) візуального спостереження з метою підтвердження систематичності продажу продукції з ознаками контрафактності (встановлення джерел її одержання, що фіксується відповідним рапортом оперативних працівників); 2) оперативної закупівлі в оптовика — порушника авторських прав або його спільників (при необхідності доцільно провести кілька оперативних закупівель одночасно у всіх виявлених місцях реалізації ідентичної продукції з ознаками контрафактності); 3) вилучення виявленої продукції з ознаками контрафактності з оформленням протоколу вилучення; 4) вилучення товарно-транспортної, касової й бухгалтерської документації про надходження й реалізацію продукції з ознаками контрафактності, а також чорнові записи «подвійної» бухгалтерії, ліцензійних угод і інших документів на товар; 5) одержання письмових пояснень від усіх осіб, причетних до вироблення, перевезення, зберігання й реалізації друкованої продукції з ознаками контрафактності; 6) визначення законності підприємницької діяльності юридичних осіб, які обліковували, зберігали, перевозили й реалізовували продукцію

з ознаками контрафактності, вилучення установчих і реєстраційних документів, дозволу (ліцензії) на право займатися зазначеними видами діяльності; 7) вилучення в продавця грошей, сплачених йому за книги під час проведення оперативної закупівлі, зафіксувавши це актом виявлення й вилучення заздалегідь позначених і оглянутих грошових купюр; 8) пошуку оригіналів (діапозитивів, дисків або оригінал-макета книги), з яких друкарня друкувала замовлену друковану продукцію, вилучити їх і встановити правовласника; 9) проведення огляду місця події, відобразивши в протоколі проведені й описані вище дії, а також вилучення товару, чеків, документів на право торгівлі, наявність у продавця контрольно-касового апарата; 10) одержання інформації від адміністрації торгівельних організацій, ринків про те, що перевіряємі особи давно торгують даною продукцією; 11) встановлення наявності в осіб, які перевіряються автотранспорту, і його огляд для виявлення додаткової кількості продукції з ознаками контрафактності; 12) інших дій по пошуку й фіксації слідів незаконного використання об'єктів авторського права й суміжних прав, які можуть служити доказами у справі.

При проведенні вищезазначених дій слід враховувати, що в описовій частині протоколу оперативної закупівлі фіксується: повне найменування книги, її автор, вид обкладинки (тверда, м'яка), кількість сторінок, рік і місце видання, найменування видавництва, найменування й адреса друкарні, тираж. При цьому повинні бути зазначені як загальна кількість книг з ознаками контрафактності, придбаних у ході оперативної закупівлі або вилучення, так і їх кількість з розмежуванням по найменуванням і авторам. Щоб результати проведеної оперативної закупівлі можна було використовувати як докази, книги повинні бути упаковані, опечатані й скріплені підписами учасників оперативної закупівлі, про що робиться запис у протоколі. Якщо зазначені й інші дії були зафіксовані за допомогою аудіо- і відеотехніки, то це також відображається в протоколі.

При проведенні вилучення контрафактної продукції, у протоколі цього заходу вказуються зовнішні ознаки продукції. Якщо вилучені книги з ознаками контрафактності, крім куплених під час оперативної закупівлі, неможливо за певних причин вивезти з місця виявлення (складу, підсобного приміщення й т.ін.), то вони

передаються особі, яка здійснює їх реалізацію, або завідувачеві складом на відповідальне зберігання до рішення слідчого або судді. Це оформляється актом (протоколом) передачі книг на відповідальне зберігання з попередженням особи про кримінальну відповідальність за розтрату або інші незаконні дії у відношенні довірених на зберігання книг.

При одержанні пояснення від осіб, які перевіряються оперативні співробітники в документі повинні відобразити, як давно особи, займаються торгівлею, чи зареєстровані підприємцями, які мають документи на продаваний товар, де його отримують, як оформляють прихід і видаток, здійснюють оплату, чи є підприємець власником товару або тільки продавцем, хто саме є власником, скільки і який товар мали в день затримання, за якою ціною торгували й скільки продали, чи усвідомлювали, що товар є контрафактним [188, с. 100-101].

При виявленні документів «злочинного прикриття» у вигляді різних дозволів, договорів вони повинні бути вилучені й по них проведена перевірка. Вилученню підлягають також виявлені печатки, штампи, бланки інших підприємств і організацій, а також інформація, яка міститься на дискетах і в комп'ютерах.

Згідно *другого варіанту*, інформація, яка надходить оперативному співробітнику, може містити відомості про тиражування в друкарні книги, у вихідних даних якої містяться реквізити іншої друкарні. Інформацію про таку продукцію можуть надати співробітникам підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю різні джерела, наприклад різнороби (вантажники) друкарень.

При одержанні зазначеної інформації, як і в першому варіанті, перевірка проводиться як гласно, так і негласно. При цьому в першу чергу й паралельно з основною роботою здійснюються заходи щодо встановлення автора або правовласника продукції. Не встановлення автора або правовласника авторських прав, на момент порушення кримінальної справи за матеріалами про порушення авторських і суміжних прав, є однією з основних причин, по якій може бути відмовлено в порушенні кримінальної справи.

При гласній перевірці інформації, яка надійшла, співробітники оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю діють відкрито. При цьому у них повинні бути законні підстави для проведення перевірки фінансово-господарської й підприємницької діяльності друкарні. Прибувши на територію друкарні, оперативні співробітники насамперед забезпечують охорону тиражу, маючи на увазі, що протягом робочого дня за результатами перевірки охорона буде знята, або весь тираж вилучений. Разом з тим питання про подальше виготовлення тиражу (до закінчення перевірки) або його призупинення, якщо процес не закінчений, вирішується адміністрацією друкарні самостійно, без участі співробітників міліції.

Мета зазначеної перевірки — встановити законність тиражування об'єкта авторського права, визначити, чи не допущено при цьому інших правопорушень, і задокументувати процес порушення авторських прав при виявленні даного факту. Для цього необхідно серед основних заходів: 1) провести огляд місця події, бажано з відеозйомкою всього виробничого процесу, одержати пояснення від посадових осіб, відповідальних за виготовлення тиражу, про причину порушення; 2) вивчити у відділі роботи з клієнтами відповідні документи про укладання договору на виготовлення даної друкованої продукції (встановити й опитати замовника, вивчити документи для визначення того, чи є він правовласником продукції, при цьому необхідно враховувати, що замовником може виступати інша друкарня на підставі відповідного договору, однак у цьому випадку у вихідних даних книги повинні бути зазначені обидві друкарні); 3) знайти й вивчити діапозитиви (компакт-диски або дискети), з яких друкувався даний тираж, і зрівняти їх з вихідними даними готової продукції (при подібності між ними встановити правовласника в зазначеному в них видавництві; при виявленні розходжень — встановити правовласника у видавництвах і друкарнях, відомості про які містяться на діапозитивах і видрукованих екземплярах); 4) у виробничому відділі встановити й вивчити замовлення-наряд на виготовлення досліджуваної продукції, визначити обсяг тиражу й відстежити його проходження по всьому ланцюгу виробничого процесу (зрівняти фактичну кількість екземплярів із зазначеними в договорі, якщо процес

виробництва закінчений, а фактична кількість екземплярів менша, ніж зазначено в документах, то вжити заходів до його розшуку; 5) у бухгалтерії встановити наявність платіжних документів на оплату тиражу й вивчити їх.

За наслідками перевірки може бути встановлено таке: а) відсутність договору на тиражування книг; б) відсутність платіжних документів (що свідчить про розрахунок готівкою за виконання замовлення); в) відсутність у договорі на виробництво тиражу або в замовника письмового договору, який підтверджує його правоволодіння; г) відсутність замовлення-наряду; д) наявність екземплярів продукції в більшій кількості, ніж зазначено в договорі.

Зазначені факти (у сукупності або один з них) свідчать про грубі порушення працівниками друкарні виробничого процесу друкування продукції й формально про її контрафактність. Зібраний матеріал надається для ознайомлення слідчому. Питання про порушення кримінальної справи за ст. 176 КК України може бути вирішене тільки за участю автора, правовласника, їх представника або з ініціативи слідчого, коли потерпілий не в змозі захистити свої права й законні інтереси або є залежним від правопорушника.

При виявленні та розкритті злочинів, пов'язаних з порушенням права інтелектуальної власності, співробітники підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю повинні активно використовувати оперативно-розшукові заходи, передбачені чинним законодавством про оперативно-розшукову діяльність. Вивчення кримінальних справ про злочинні порушення прав інтелектуальної власності показало, що використання результатів оперативно-розшукової діяльності є ефективним засобом доказування по кримінальних справах.

Проаналізуємо окремі оперативно-розшукові заходи, які найбільш часто проводяться при розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності.

Найчастіше по справах про злочини, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України, проводиться оперативна закупівля. При її проведенні співробітниками оперативних підрозділів здійснюється контрольована угода купівлі-продажу з

особою, у відношенні якої виникли підозри в її причетності до вчинення злочину [188, с. 100].

Так, в ході реалізації матеріалів оперативної закупівлі під час однієї операції у Луганську вилучено більше 90 тисяч піратських CD- та DVD-дисків, які оцінюються сумою у понад один мільйон гривень. В ході проведення оперативно-розшукових заходів співробітники Державної служби боротьби з економічною злочинністю викрили та ліквідували нелегальний цех з виготовлення піратських аудіовізуальних творів. Як виявилось, жінка — приватний підприємець ще у червні 2004 року зорганізувала незаконне виробництво аудіо- та відеотворів на CD- та DVD-дисках. На підприємстві працювали 8 найманих робітників. Правоохоронці виявили, що всі комплектні частини продукції — CD- та DVD-диски, поліграфія, а також пластикові футляри, контрабандою (через залізницю) завозилися з Москви.

Під час огляду приміщень складу лише кольорових обкладинок до компакт-дисків (виготовлених типографським способом) знайшли аж понад 16 тисяч. Крім того — близько 4 тисяч CD- та понад 2 тисячі DVD-дисків. Вилучене лише на «підприємстві» вартує більше 80-ти тисяч гривень.

Уся контрафактна продукція реалізовувалася в Луганську через 12 магазинів однієї з торгових мереж. Співробітники Державної служби боротьби з економічною злочинністю вилучили з обігу мережі більше 90 тисяч піратських CD- та DVD-дисків, які оцінюються сумою у понад один мільйон гривень.*

Провести оперативну закупівлю, тобто виступити в ролі покупця, можуть як співробітники оперативних підрозділів міліції, так і інші особи за їх дорученням.

Оперативна закупівля проводиться відповідно до п. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», порядок її проведення визначений нормативними актами МВС України. При порушенні кримінальної справи особи, які приймали участь у проведенні такої закупівлі, стають учасниками кримінального судочинства як свідки.

Основними завданнями проведення оперативної закупівлі друкованої продукції з ознаками контрафактності є виявлення, припинення, розкриття й

---

*За повідомленням Департаменту зв'язків з громадськістю МВС України за 2007 рік.

документування факту незаконного її поширення, виявлення і встановлення осіб, які здійснюють ці злочинні дії, а також місць зберігання оптових партій контрафакта. Проведення оперативної закупівлі дозволяє підтвердити намір або факт поширення контрафактної продукції, а також одержати її екземпляри для дослідження [118, с. 71-73].

При проведенні оперативної закупівлі можуть бути укладені письмові або усні договори. При цьому важливо зберегти документи, які можуть бути отримані в ході підсумку угоди: договори купівлі-продажу або поставки, акти здачі-приймання товару, рахунку-фактури, накладні, товарні, касові чеки, квитанції, розписки й т.ін.

Ефективними засобами фіксації дій злочинців при оперативній закупівлі є негласна відеозйомка. Так, дії порушника, який спеціалізується на встановленні на комп'ютери неліцензованих операційних систем і вузькоспеціалізованих програм, якого співробітники підрозділу департаменту боротьби з економічною злочинністю під видом замовників запросили в офіс, можуть бути задокументовані прихованою відеокамерою. В результаті такої відеозйомки буде зафіксований весь процес злочину, який як правило полягає в установленні з неліцензійних дисків на комп'ютер відповідного програмного забезпечення.

При документуванні фактів транспортування продукції з ознаками контрафактності в місця її реалізації або зберігання співробітниками оперативних підрозділів може ефективно застосовуватися такий оперативно-розшуковий захід, як контрольована поставка, проведення якої дозволяє встановити: а) канали постачання контрафакту; б) канали транспортування та зберігання; в) осіб, які готують або вчиняють аналізований злочин; г) відправників і одержувачів контрафакту; д) корумпованих осіб державних органів, які сприяють вчиненню даного злочину, зокрема допомагають переміщенню контрафакту через митницю; е) пункти транзитного зберігання та упакування контрафакту; ж) системи організації збуту контрафакту [188, с. 111].

У ході візуального спостереження можуть бути вирішені такі окремі завдання: а) одержання відомостей про склад злочинних груп, розподіл в них ролей, функціях кожного з учасників, особливостях їх характеру й взаєминах з іншими

членами групи; б) одержання інформації про елементи оперативної обстановки, а також відомості, необхідні для планування інших оперативно-розшукових заходів і слідчих дій (про маршрути пересування осіб, а також партій продукції з ознаками контрафактності й т.ін.); в) виявлення місць виготовлення і зберігання продукції з ознаками контрафактності [188, с. 100].

Якщо продукція з ознаками контрафактності була добровільно передана оперативному співробітникові громадянином або організацією, то мова йде про такий оперативно-розшуковий захід, як збирання зразків для порівняльного дослідження, який оформляється відповідним актом [188, с. 109-110].

Отримані в результаті збирання зразки для порівняльного дослідження або оперативної закупівлі екземпляри друкованої продукції з ознаками контрафактності можуть бути вивчені в результаті дослідження предметів і документів. Цей захід може проводитися оперативним співробітником як самостійно, так і з залученням спеціаліста (наприклад, співробітника науково-дослідного експертно-криміналістичного центру УМВС). Результати такого оперативно-розшукового заходу оформляються «висновком спеціаліста» або «довідкою про дослідження».

В експертно-криміналістичному центрі МВС Російської Федерації створена колекція зразків оптичних дисків, виготовлених заводами Росії і СНД. Порівняльне дослідження вилученої аудіовідеопродукції із цими зразками дозволяє встановити підприємство-виготовлювача даної продукції. Такий досвід може бути позитивним для експертно-криміналістичних установ Міністерства юстиції та МВС України, на жаль там подібних колекцій зразків немає, що негативно впливає на можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Можливі ситуації, коли на момент проведення негласної оперативної закупівлі й попередніх чи супутніх їй інших оперативно-розшукових заходів не встановлені всі особи, причетні не тільки до поширення, але й до виготовлення продукції з ознаками контрафактності, і наявних даних недостатньо для порушення кримінальної справи. У цьому випадку факт оперативної закупівлі після її проведення не оголошується особам, які реалізували товар. Однак співробітником

підрозділу департаменту боротьби з економічною злочинністю повинні бути складені відповідні службові документи, які разом з аудіо- або відеозаписом оперативно-розшукового заходу приєднуються до справи оперативного обліку, заведеної оперативним підрозділом у відповідності зі ст. 9¹, 9² Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [188, с. 111-115].

Якщо в первинній інформації є відомості про реалізацію аудіовідеопродукції, програм для ЕОМ і баз даних з ознаками контрафактності й у діях підозрюваного вбачаються ознаки складу злочину, передбачені ст. 176 КК України, то у цьому випадку необхідно вжити таких заходів.

По-перше провести негласну оперативну закупівлю продукції з ознаками контрафактності, бажано за участю спеціаліста організації, яка захищає права правовласників, щоб з його допомогою можна було вибрати предмет закупівлі. Згодом цей спеціаліст може бути допитаний як свідок. Спеціаліст у ході оперативної закупівлі на підставі вивчення прайс-листа реалізованої продукції може зробити певні висновки про виробничі потужності й асортимент та наклад продукції з ознаками контрафактності. З метою одержання доказів систематичності незаконного обороту контрафактної продукції і здійснення протиправних дій у великому й особливо великому розмірах необхідно провести повторні оперативні закупівлі, у ході яких, використовуючи можливості оперативно-технічних підрозділів органів внутрішніх справ, зафіксувати висловлену злочинцями готовність продати будь-яку необхідну покупцеві кількість продукції. У ході оперативних закупівель бажано здійснити негласну відеозйомку прилавків з продукцією, яка має ознаки контрафактності для фіксації асортиментів і цін. Результати негласної оперативної закупівлі оформляються довідкою співробітника оперативного підрозділу.

По-друге, необхідно провести дослідження закуплених товарів на наявність/відсутність ознак контрафактності (встановити ознаки, за якими закуплений товар відрізняється від оригінальних зразків, а також орієнтовно з'ясувати питання, в яких умовах відбувалося тиражування — у примітивній чи добре оснащених студії, щоб визначити спрямованість подальших оперативно-розшукових заходів). За письмовими запитами органів дізнання дослідження на

предмет виявлення ознак контрафактності вилученого товару можуть бути проведені підрозділами ДНДЕКЦ МВС України, НДІ судових експертиз МЮ України або уповноваженими на це організаціями.

По-третє, необхідно встановити правовласника й одержати заяву від нього або організації, яка представляє його інтереси, із вказівкою вартості реалізованої продукції, а також інші документи, які підтверджують права автора або правовласника. В окремих випадках, коли правовласника відразу встановити не вдалося, оперативний працівник може звернутися з цією метою до різних державних організацій, спеціалізованих об'єднань правовласників, юридичних і консультаційних фірм, які спеціалізуються на захисті прав інтелектуальної власності.

По-четверте, з метою встановлення джерел одержання продукції з ознаками контрафактності (студій, цехів, де тиражуються підроблені товари; складів і інших місць, де зберігається така продукція; осіб, які займаються її доставкою на торговельні майданчики) необхідно проводити оперативні заходи, наприклад зовнішнє спостереження за торговельними майданчиками.

Особливо важливе значення має встановлення тісного ділового співробітництва з організаціями, які представляють інтереси правовласників і спеціалізуються на захисті їх інтересів, які можуть здійснити в інтересах органів внутрішніх справ такі заходи: а) одержати заяву потерпілого про порушення його прав (заява від потерпілого в обов'язковому порядку необхідна, тільки коли мова йде про притягнення до кримінальної відповідальності за плагіат); б) одержати від правовласників документальні підтвердження приналежності порушених прав (з дотриманням прийнятих у міжнародній практиці процедур легалізації документів); в) одержати довідку про розрахунок ціни на легальні екземпляри продукції; г) одержати інформацію про передачу правовласником кому-небудь прав на відтворення й поширення його твору; д) одержати інформацію про дату першого опублікування твору; е) вирішити питання визначення перевезення й складування (при їх значних обсягах), майбутніх місць зберігання продукції, яка вилучається; ж) надати відомості, які відносяться до проблеми боротьби з порушення прав

інтелектуальної власності, які акумулюються в базах даних організацій-правовласників.

По-п'яте, при встановленні осіб, які займаються доставкою до торговельних майданчиків продукції з ознаками контрафактності, за допомогою відеотехніки варто фіксувати не тільки факти доставки продукції, але й встановити спостереження за цими особами.

По-шосте, якщо в ході спостереження буде встановлена адреса знаходження цеху або студії по тиражуванню аудіовідеопродукції, програм для ЕОМ і баз даних з ознаками контрафактності, варто виявити всіх осіб, у ньому працюючих, а також тих, які відвідують цю адресу. За допомогою прихованої відеозйомки варто зафіксувати процеси одержання комплектуючих матеріалів. Необхідно здійснити оперативне проникнення в цей цех, щоб за допомогою відеокамери зняти всю обстановку, устаткування, допоміжні матеріали;

По-сьоме, для досягнення найбільшої ефективності в документуванні злочинних дій доцільно у виявлене в ході проведення оперативних заходів злочинне середовище впровадити оперативного співробітника або особу, яка з ним співробітничала.

Якщо в ході проведення оперативно-розшукових заходів зібрані достатні дані про діяльність студії по виготовленню контрафактної продукції, про місця (склади) її зберігання, а також про осіб, які займаються реалізацією даної продукції, можна приступати до реалізації оперативних заходів, які найбільше доцільно здійснити із проведенням одночасних гласних оперативних закупівель на всіх встановлених торговельних майданчиках, на яких здійснюється продаж продукції з ознаками контрафактності.

Доцільно скласти детальний, ретельно продуманий план реалізації результатів оперативно-розшукових заходів, який узгоджується й доопрацьовується з тим слідчим, який буде проводити розслідування.

У плані повинно передбачатися порушення кримінальної справи, проведення слідчих оглядів, призначення судових експертиз у студії, на складах зберігання контрафактної продукції, обшуків за місцем проживання усіх осіб, які

беруть участь у виготовленні, оптовій й роздрібній реалізації продукції з ознаками контрафактності.

При проведенні оперативних закупівель у процесі реалізації оперативної розробки необхідне дотримання таких тактичних рекомендацій. Час їх проведення повинен бути обраний таким чином, щоб продукція з ознаками контрафактності здебільшого перебувала на торгівельному майданчику. Доцільно попереднє проведення спостереження для підтвердження систематичності торгівлі, встановлення інших покупців, визначення оптимального часу проведення оперативної закупівлі, виявлення додаткових місць зберігання продукції з ознаками контрафактності (складів, автомашин). Хід проведення оперативних дій повинен відображатися у відповідних документах — рапортах [118, с. 73].

Із правовласником або організацією, яка представляє його інтереси, слід домовитися про питання майбутніх місць зберігання продукції з ознаками контрафактності, яка вилучається, надання практичної допомоги в її вилученні, перевезенні й складуванні, участі спеціалістів у проведенні оперативної закупівлі.

Оперативна закупівля проводиться за участю представників громадськості, а також, по можливості, спеціалістів. Результати проведення гласної оперативної закупівлі оформляються актом оперативної закупівлі з дотриманням вимог, встановлених відомчими нормативними актами органів внутрішніх справ.

У ході проведення оперативної закупівлі контрафактних товарів необхідно:

- 1) придбати силами представників громадськості екземпляри примірників з ознаками контрафактності по 1-2 штуки кожного найменування;
- 2) в акті оперативної закупівлі вказати настановні дані продавців і покупців — представників громадськості, кількість і найменування закупленої продукції, суму сплачених грошей (відображається використання касового апарата при розрахунках, вказуються реквізити отриманих покупцями чеків, не рекомендується залучати як покупців представників правовласника, які можуть надалі розглядатися як зацікавлені особи);
- 3) зробити огляд торгівельного приміщення, відобразити в протоколі огляду контрафактну продукцію, яка знаходиться на прилавку й у приміщенні із вказівкою її індивідуальних ознак і ціни, зафіксувавши, що зазначена

продукція призначалася для продажу; 4) вилучити всю продукцію з ознаками контрафактності, включаючи будь-які ілюстрації, а також документи, які містять інформацію про кількість, асортименти, джерела надходження, каналах її збуту (виявлена продукція з ознаками контрафактності перераховується, складається в окрему тару, упаковується й опечатується з підписами учасників оперативної закупівлі, у протоколі необхідно відобразити, що несанкціонований доступ до вилученої продукції виключений); 5) вилучити різні прайс-листи (списки реалізованої продукції й переліки цін на неї), рекламні буклети та інші документи (товарно-транспортні накладні, чеки, цінники), що також фіксується в акті; 6) у продавця й (або) керівників торговельного майданчику відразу береться пояснення по факту реалізації продукції з ознаками контрафактності (з'ясовуються обставини не тільки по факту порушення авторських або суміжних прав, але й, можливо, по незаконному підприємництву, шахрайству, незаконному використанню товарного знака, ознакам вчинення інших правопорушень); 7) при вилученні продукції з ознаками контрафактності необхідно перевірити й відобразити наявність документів, які дають дозвіл на даний вид підприємницької діяльності, ліцензії, накладних на реалізовану продукцію, наявність договорів оренди приміщення, ліцензійних угод, прокатних посвідчень, відомостей про реєстрацію підприємства й інших документів, які мають значення в справі.

До акту оперативної закупівлі, проведеної з метою перевірки правомірності поширення програм для ЕОМ шляхом їх установки на комп'ютерну техніку, можуть бути прикладені роздруківки файлів-каталогів і діалогових панелей, які містять реєстраційну інформацію про встановлені програми для ЕОМ, а сам акт оперативної закупівлі повинен містити посилання на прикладені роздруківки. На роздруківці вказується серійний номер або інший номер, що дозволяє однозначно ідентифікувати системний блок, на якому встановлене відповідне програмне забезпечення. Роздруківки підписуються працівниками торговельного майданчику й особою, яка складає акт. В акті повинна бути описана процедура включення комп'ютера, виклику на монітор діалогових панелей і інших зображень і їх подальша роздруківка. Поняті повинні засвідчити факт відповідності зображення на

моніторі отриманим «паперовим» копіям. Якщо здійснення зазначених дій неможливе з технічних причин, вони можуть бути проведені спеціалістом пізніше в рамках дослідження вилучених предметів.

Описані вище особливості збору й фіксації доказів можуть застосовуватися й до випадків проведення оперативних заходів у кінцевих користувачів.

Після проведення оперативної закупівлі вже в приміщенні органа внутрішніх справ необхідно: 1) вилучені екземпляри примірників з ознаками контрафактності розпакувати в присутності представників торговельного майданчику і понятих; 2) скласти акт огляду вилучених предметів, де фіксується схоронність упакування (в акті зазначаються найменування й кількість по кожному найменуванню продукції з ознаками контрафактності із вказівкою таких ідентифікаційних ознак: загальний вид упакування, наявність целофанування, назва, наявність спеціальної голографічної марки правовласника з її описом, рік випуску, назва зарубіжної компанії, відомості про українського дистриб'ютора і його знак авторського права); 3) направити вилучену продукцію з ознаками контрафактності на дослідження.

Іншим оперативно-розшуковим заходом, результати якого доцільно використовувати при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, є спостереження. Цей захід полягає в гласному або негласному цілеспрямованому, систематичному, безпосередньому або опосередкованому візуальному, слуховому або іншому сприйнятті уповноваженими на це особами подій, фактів, процесів.

У зв'язку зі специфікою оперативно-розшукової діяльності найбільш імовірним є використання в ході розслідування матеріально фіксованих результатів спостереження — фотографій, відеозаписів, звукозаписів і інших. У ході спостереження можуть бути вирішені такі окремі завдання: а) одержання відомостей про склад злочинних груп, розподілі в них ролей, функціях кожного з учасників, особливостях їх характеру й взаєминах з іншими членами групи; б) добування інформації про елементи оперативної обстановки, а також даних, необхідних для планування інших оперативно-розшукових заходів і слідчих дій (про маршрути

пересування досліджуваних осіб, а також партій контрафактної продукції, поведінці в конкретних місцях і т.ін.); в) виявлення найбільш імовірних місць виробництва й зберігання контрафактної продукції.

Істотне інформаційне й доказове значення можуть мати результати прослуховування телефонних переговорів, які, як правило, прилучаються до матеріалів кримінальної справи у формі звукозаписів на магнітній стрічці або дискеті. Цей захід проводиться тільки на підставі судового рішення й при наявності відповідної інформації про об'єкт оперативного інтересу.

Нерідко в оперативних працівників виникають окремі труднощі стосовно порядку оформлення й наявності законних підстав для одержання ними в результаті оперативно-розшукової діяльності окремих предметів, наприклад — аудіокасет і компакт-дисків, які містять незаконно відтворені фонограми або програми для ЕОМ. Якщо подібні предмети були добровільно передані оперативному співробітникові громадянином або організацією, то мова йде про проведення оперативно-розшукового заходу — збір зразків для порівняльного дослідження, який може бути оформлено відповідним актом.

Отримані в результаті збору зразків для порівняльного дослідження або оперативної закупівлі контрафактні екземпляри виробів або фонограм, можуть бути вивчені в результаті іншого оперативно-розшукового заходу — дослідження предметів і документів. Найбільш імовірне дослідження отриманих зразків на предмет відповідності правомірно відтвореним екземплярам виробів або фонограм, а також з метою можливого встановлення технологічного способу їх виготовлення. Цей захід може проводитися співробітником оперативного підрозділу як самостійно, так і з залученням особи, яка володіє спеціальними знаннями в тій або іншій сфері, — криміналіста, фахівця із програмного забезпечення для ЕОМ, фахівця із захисту прав інтелектуальної власності, філолога, музикознавця й т.ін. У проведенні цього оперативно-розшукового заходу можуть брати участь також працівники спеціалізованих експертних установ. Однак результати їх дослідження не будуть мати доказового значення виконаної експертизи, що може бути призначена й

проведена лише після порушення кримінальної справи в порядку встановленому кримінально-процесуальним законодавством.

Якщо питання про порушення кримінальної справи не вирішене, доцільно провести додаткові заходи: огляд місця події (студія (цех) по виробництву продукції з ознаками контрафактності), де повинні бути вилучені: а) устаткування, яке використовувалося для тиражування продукції з ознаками контрафактності із вказівкою індивідуальних ознак (виробників, марок, номерів і ін.) (для збереження речових доказів необхідно залишити компакт-диски, записувані в момент огляду усередині апаратури, відобразити робочий стан виявленої апаратури (устаткування) і сам факт тиражування компакт-дисків); б) печатки, штампи, бланки інших підприємств і організацій, а також компакт-диски й комп'ютери, які містять інформацію, яка представляє інтерес; в) архів продукції з ознаками контрафактності, зразки, використовувані як вихідні носії для тиражування, з описом кожного зразка за найменуванням; г) порожня пакувальна тара, поліграфічне упакування; д) товарно-транспортна, касова й бухгалтерська документація про надходження й реалізацію продукції з ознаками контрафактності, книги продавців, баланси, а також записи «подвійної» бухгалтерії.

Від усіх осіб, причетних до виготовлення, перевезення, зберігання й реалізації продукції з ознаками контрафактності, отримують пояснення, а також перевіряються установчі й реєстраційні документи юридичних осіб, які зберігали, перевозили й реалізовували контрафактну продукцію, дозволи (ліцензії) на право займатися зазначеними видами діяльності; вживають і інші дії, спрямовані на фіксацію слідів незаконного використання об'єктів авторського права й суміжних прав, що можуть служити доказами у справі (наявність вакуумного упакування й спеціального пакувального верстата до неї, інші речові докази).

Доцільно зафіксувати (із застосуванням відеозйомки) пояснення (коментарі) керівників і працівників студії з демонстрацією ними всього виробничого циклу, включаючи упакування готової продукції з ознаками контрафактності.

При виявленні документів «злочинного прикриття» у вигляді різних дозволів і субліцензійних договорів необхідно вилучити їх і провести особливо ретельну перевірку, щоб вони не могли бути використані в обґрунтування відсутності наміру на порушення авторського права або суміжних прав при тиражуванні й поширенні контрафактної продукції. Необхідно перевірити дійсність договорів, накладних з переліком продукції можливих правовласників, які дозволили тиражування своєї продукції. Як правило, підприємець, прикриваючись подібними договорами, займається необмеженим тиражуванням контрафактної продукції, яка користується попитом. Мають місце випадки, коли український дистриб'ютор самовільно, без згоди закордонного правовласника, ухвалює рішення щодо передачі прав на тиражування й поширення своєї продукції третім особам. Тому необхідно запросити копію ліцензійної угоди із закордонним правовласником, у якій повинні бути застережені повноваження й умови передачі третім особам майнових прав. Якщо даний факт не знайде документального підтвердження, то до кримінальної відповідальності можуть бути притягнуті як розповсюджувач, так і дистриб'ютор.

Надалі перевірочний матеріал направляється слідчому для ухвалення рішення про порушення або про відмову в порушенні кримінальної справи.

Якщо кримінальна справа порушується, то проводяться заходи щодо оперативного супроводу розслідування кримінальної справи, метою якого є встановлення всіх обставин злочину й всіх осіб, які його вчинили, подолання протидії слідству з боку організованих злочинних груп. Проведення оперативно-розшукових заходів після порушення кримінальної справи можливе тільки за узгодженням зі слідчим. Обмін інформацією між слідчим і оперативним працівником про нові обставини, які стали їм відомі при здійсненні своєї професійної діяльності, проводиться в ході всього досудового розслідування.

Злочинна діяльність порушників прав інтелектуальної власності, як правило, поєднується із вчиненням інших злочинів економічного спрямування — незаконним підприємництвом, контрабандою, ухиленням від сплати митних платежів, ухиленням від сплати податків, обманом споживачів і деякими іншими.

Дотримання вищезазначених криміналістичних рекомендацій, а нашу думку, значно підвищить ефективність та результативність слідчих дій, які проводяться слідчими та працівниками департаменту боротьби з економічними злочинами по справах про порушення прав інтелектуальної власності. Доцільне поєднання цих слідчих дій у відповідні програми, при різних слідчих ситуаціях, буде розглянуто нами у наступному підрозділі дисертації.

2.2. Особливості відображення інформації про факти протиправного порушення в сфері інтелектуальної власності

Зміни, що відбулися в 90-х роках в економічному та соціальному житті України, призвели до появи та швидкого росту нового різновиду правопорушень, пов'язаних з посяганнями на інтелектуальну власність. Збільшення кількості імпортової аудіо, відео та комп'ютерної техніки викликало різке підвищення попиту на побутове та професійне використання таких об'єктів інтелектуальної власності, як аудіовізуальні твори, фонограми, програмне забезпечення. Це в свою чергу призвело до швидкого розвитку «піратського» бізнесу, пов'язаного з контрабандним ввезенням, тиражуванням та розповсюдженням аудіо, відеокасет, компакт-дисків.

В останні роки у світі індустрії аудіо та відеозапису з її технологічними досягненнями і величезним ринком збуту досягла такого розвитку, що за отримуваними прибутками вона прирівнюється до торгівлі зброєю та автомобілями. Українська держава, вступаючи у ринкові відносини, отримала в структурі своєї економіки такий елемент, як ринок інтелектуальної власності. Що ж це за ринок і які механізми його діяльності?

Головним товаром на цьому ринку є права інтелектуальної власності, зокрема авторське право та суміжні права. Діяльність власників цього товару відрізняється від діяльності інших суб'єктів ринку власності. Специфіка їх діяльності полягає в тому, що вони, створюючи об'єкти інтелектуальної власності, передають права на розповсюдження та подальше використання цих об'єктів законним дистриб'юторам, отримуючи за це майнові прибутки. В свою чергу, законними дистриб'юторами є такі суб'єкти ринку інтелектуальної власності, які на законних підставах отримали у правововласників вищезгадані права. Певним чином використовуючи отримані права, дистриб'ютори також отримують прибутки шляхом послідувочої передачі таких прав іншим суб'єктам чи при розповсюдженні та реалізації об'єктів права інтелектуальної власності.

Але сьогодні значною складовою українського ринку інтелектуальної власності є його «тіньова» частина. Правопорушниками на ринку інтелектуальної

власності можуть виступати юридичні та фізичні особи, які незаконно, тобто без отримання відповідних, зазначених вище прав, тиражують аудіо, відеокасети, музикальні та комп'ютерні компакт-диски, виготовляють фальсифіковану продукцію з використанням чужих товарних знаків, торгових марок тощо. Ця продукція потім переходить до рук дистриб'юторів, які незаконно розповсюджують її за допомогою оптової та роздрібної торгівлі.

Виробництво і торгівля контрафактною продукцією, тобто використання чужої інтелектуальної власності без дозволу правовласника, сьогодні виступає під терміном «піратство», і розглядається як одна з форм порушення авторських і суміжних прав, яка завдає значного збитку як авторам, так і державі в цілому, казна не долічується значних сум через ненадходження можливих податкових відрахувань до бюджету від легального використання творчості. Крім того, високий рівень порушення авторських і суміжних прав перешкоджає нормальному розвитку науки, техніки і мистецтва [155, с. 105-118].

На підставі результатів проведеного нами аналізу, наведених у додатках табл. А.1, табл. А.2 та на рис. А.1 — рис. А.7 можна зробити такі висновки: 1) ґрунтуючись на результатах, представлених на рис. А.1, робимо висновок, що в період 2002 — 2004 рр. кількість виявлених в Україні злочинів, які аналізуються, з року в рік була стабільною, однак, починаючи з 2005 р. кількість таких злочинів почала стрімко зростати і це зростання продовжується і на теперішній час; 2) ґрунтуючись на результатах аналізу, представлених на рис. А.2, можна зробити висновок, що кількість злочинів в Україні, які кваліфікуються ст. 203¹ КК України почала різко збільшуватися починаючи з 2005 р., і такі злочини стали займати у структурі злочинів проти інтелектуальної власності понад 50 %.

На підставі результатів аналізу, наведених у додатках в табл. В.1, табл. В.2 і табл. В.3 та на графіках (рис. В.1, рис. В.2 та рис. В.3) можна зробити наступні висновки.

1. В Україні кількість розкритих злочинів в сфері інтелектуальної власності невинно зростає (приріст в 2007 р. в порівнянні з 2002 р. становив 201,42%).

2. Кількість кримінальних справ, спрямованих до суду, в сфері інтелектуальної власності за період 2002 — 2007 рр. збільшилася у 2007 р. в більше ніж три рази (312%) в порівнянні з 2002 р.

3. Кількість осіб, засуджених за результатами судового розгляду за злочини, вчинені у сфері інтелектуальної власності, у 2007 р. значно зросла в порівнянні з 2002 р. на 4054,55%, тобто в сорок разів.

Так, у 2007 році в Закарпатській області в ході загальнодержавної профілактичної операції під умовною назвою «Інтелект», до проведення якої були залучені підрозділи УДСБЕЗ, УБОЗ, відділ громадської безпеки та карний розшук, в одному з кіосків м. Ужгорода, дільничні інспектори, перевіряючи діяльність приватного підприємця, виявили та вилучили 25 DVD-дисків без голографічних контрольних марок. В м. Мукачеві на одному з ринків під час перевірки виявлено та вилучено понад 300 DVD-дисків із записами аудіовізуальних творів без голографічних контрольних марок. Тут же працівниками СДСБЕЗ був затриманий мукачівець, який намагався продати 57 контрафактних DVD-дисків. В одному з хустських магазинів працівники міліції виявили понад 200 контрафактних дисків. Аналогічні правопорушення були виявлені і в одному із супермаркетів м. Тячева, де під час проведення перевірки працівники підрозділу ДСБЕЗ викрили незаконну діяльність жителя, яка не маючи документів на підприємницьку діяльність продавала контрафактні DVD-диски, 51 з яких вилучено.

Тільки внаслідок проведення спецоперації «Інтелект» в одній області, вилучено близько однієї тисячі контрафактних дисків, 22 порушники притягнуто до адміністративної чи кримінальної відповідальності.*

Науково-технічний прогрес, створивши нові технології — інформаційні, в короткі терміни на межі 90-х років революційно трансформував процеси збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку і розповсюдження інформації — інформаційні процеси. Ці зміни сформували сферу діяльності, пов'язану із створенням, перетворенням і споживанням інформації — інформаційну сферу світової спільноти, і багато в чому зумовлюють подальший розвиток суспільних і

---

*За повідомленням Департаменту зв'язків з громадськістю МВС України за 2007 рік.

економічних відносин у всьому світі. Якщо раніше темпи розвитку людства визначалися доступною йому енергією, то тепер — доступною йому інформацією. Україна почала входити в інформаційний простір на початку 90-х років, коли, по-перше, були зняті численні існуючі раніше обмеження на використання інформаційної техніки, а, по-друге, ціни на цю техніку стали доступні для її придбання не тільки установам і підприємствам, але і окремим громадянам. Сьогодні індустрія апаратного і програмного забезпечення комп'ютерів — один з секторів української економіки, який найбільш динамічно зростає. Двадцять років тому персональні комп'ютери в Україні були рідкістю, тепер же тільки в Києві вони служать більш ніж мільйону користувачів.

Перелік порушень авторського права і суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, визначений у ст. 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права», такий:

а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені ст.ст. 14 і 38 цього Закону, та їх майнові права, визначені ст.ст. 15, 39, 40 і 41 цього Закону, з урахуванням передбачених ст.ст. 21-25, 42 і 43 цього Закону обмежень майнових прав;

б) опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення (при цьому, відповідно до ст. 1 Закону, розповсюдженням об'єктів авторського права і (або) суміжних прав є не тільки їх продаж, але й будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором);

в) оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

д) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

є) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

ж) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

з) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Наведений перелік порушень не є вичерпаним та має свої особливості в залежності від особливостей державного регулювання сфери авторського права, ефективності діяльності держави щодо припинення правопорушень та фінансових аспектів розповсюдження контрафактної продукції (розміру прибутків).

Визнавши об'єкти інтелектуальної власності предметом розкрадання, присвоєння, вимагання й інших злочинних дій, кримінальний закон підтвердив їх статус як об'єкта права власності, що узгоджується з основними положеннями цивільного законодавства України. Введення у Кримінальний кодекс України норм ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на об'єкти промислової власності» та ст. 229 «Незаконне використання торгового знака» КК України є реакцією законодавця на суспільно-негативні явища, пов'язані зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, підвищенням значення у суспільстві інтелектуального труда та його результатів.

Зміст юридичного складу даних злочинів є співвідносним з існуючими потребами суспільно-правової дійсності і спрямований на забезпечення охорони відповідних прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб.

Об'єктом злочину, передбаченого нормою ст. 176 КК України, є суспільні відносини, які існують та охоплюються сферою авторського права та суміжних прав [144, с. 474-475]. Вказана сфера цивільних відносин врегульована нормами ст.ст.418-456 Цивільного кодексу України, Законів України «Про авторське право та суміжні права», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», «Про кінематографію», «Про телебачення та радіомовлення», «Про рекламу» та ін.

Обов'язковою ознакою даної категорії злочинів є наявність потерпілого. Потерпілими можуть бути:

а) власники авторського права (автор — фізична особа, творчою працею якої створено твір і якої належать особисті (немайнові) права на нього, авторство може встановлюватися за допомогою спеціального знаку, який складається з декількох елементів латинської літери «С» обведеної колом, імені особи, яка має авторське право та року першої публікації твору, знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору); фізична або юридична особа, яка в установленому законом порядку отримала та має майнові права на твір, а в окремих випадках його правонаступник (наприклад, спадкоємець);

б) власники суміжних прав: виконавець (актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, чи декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються такою ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери); виробник (фонограм, відеограм) — фізична особа, яка вперше здійснила запис будь-якого виконання або інших звуків на фонограмі; організації ефірного мовлення чи кабельного мовлення та їх правонаступники — телерадіоорганізації, що здійснюють публічне сповіщення радіо, чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших

організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників) або шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду); особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань, спадкоємці (правонаступники) виконавців, виробників та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо даних творів, організацій мовлення та їх правонаступників.

Для підтвердження належності суміжних прав, їх власники можуть використовувати знак охорони суміжних прав. Цей знак складається з таких елементів: латинська літера «Р», обведена колом, імені (назви) особи, яка має щодо цих фонограм (відеограм) суміжні права, року першої публікації фонограми (відеограми).

Об'єктивна сторона даного злочину характеризується вчинення особою-порушником суспільно небезпечних дій, спрямованих на порушення авторського права або суміжних прав правовласників, та наслідків даних дій у вигляді заподіяння матеріальної шкоди у великому розмірі, передбаченому приміткою до ст. 176 КК України, а також причинним зв'язком між відповідними діями та їх наслідками [144, с. 476-477].

Формами прояву об'єктивної сторони даного злочину є: а) незаконне відтворення та тиражування творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, виконань, фонограм і програм мовлення; б) незаконне розповсюдження, зокрема здача у майновий найом та комерційний прокат, творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також виконань, фонограм і програм мовлення на аудіо- та відеокасетах, дискетах, дисках, інших носіях інформації, за допомогою засобів та смуг зв'язку, телекомунікацій, комп'ютерних мереж, зокрема Інтернет; інше умисне порушення авторського права або суміжних прав [144, с. 476-477].

Предмет злочину у різних формах цього злочину дещо відрізняється. Зокрема, у перших двох і четвертій його формах ним є твір науки, літератури,

мистецтва, комп'ютерна програма, база даних, виконання, фонограма і програма мовлення, у третій тільки виконання, фонограма і програма мовлення.

Тиражування примірників творів означає їх відтворення у певній кількості на аудіо - та відеокасетах, дисках, інших матеріальних носіях інформації.

Розповсюдження твору передбачає його поширення шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в майновий найом чи комерційний прокат [144, с. 476].

Під іншим умисним порушенням авторського права або суміжних прав розуміється — використання об'єктів авторського права та суміжних прав без дозволу осіб, які мають авторське право або суміжні права, а саме: а) опублікування, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення; б) оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору; в) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав; г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення; д) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу; е) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління; ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі.

Слід мати на увазі, що автор має право дозволяти або забороняти використовувати свій твір й іншими способами, але за винятком випадків,

визначених законом. Законом передбачені й інші випадки, за яких відтворення, розповсюдження та інше виконання творів є незаконним.

Не буде вважатися незаконним розповсюдженням торгівля примірниками творів, які є правомірно опублікованими і законним чином введеними у цивільний обіг шляхом їх першого продажу в Україні. В даному випадку чинне законодавство допускає їх повторне введення в обіг шляхом продажу, дарування тощо без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право) і без виплати авторської винагороди. Проте у цьому випадку право здавання у майновий найом чи комерційний прокат залишається виключно за особою, яка має авторське право.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 176 КК України, характеризується виною у формі прямого умислу. Але, умисел має місце у будь-якому випадку використання об'єктів авторського права або суміжних прав без документально підтвердженого дозволу фактичних власників цих прав на відповідне їх використання. Дане твердження ґрунтується на презумпції авторства і порядку отримання права на використання об'єктів авторського права та суміжних прав, передбачених ст.ст. 11, 31 - 33, 37, 43 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [144, с. 477].

Відсутність у особи-порушника документального підтвердження факту передачі їй виключного авторського права або суміжних прав на конкретні об'єкти даних прав, які він використовував, а рівно використання їх за умов відсутності контрольних марок України на примірниках таких творів, або способом, дозвіл на використання якого має право давати лише автор (наприклад, права на здавання у прокат), є підтвердженням того факту, що вона (особа-порушник) знала або повинна була знати, що використовує даний об'єкт незаконно, бажала його використовувати і фактично використовувала.

При цьому, як правило, протиправна поведінка особи обґрунтована корисним мотивом тобто бажанням отримати від використання примірників творів вигоду, перш за все матеріальну.

Склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, сформульовано як матеріальний: злочин є закінченим з моменту настання матеріальної шкоди у

великому розмірі. Це означає, зокрема, що ст. 176 КК України охороняє лише майнові права автора. Звичайний плагіат, якщо ним й заподіяно зазначеної матеріальної шкоди автору, не є злочином і кваліфікується, як і деякі інші порушення прав на об'єкти прав інтелектуальної власності, що не пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди, за складом порушення, передбаченого нормою ст. 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Розмір матеріальної шкоди, завданої авторському праву або суміжним правам розраховується та заявляється безпосередньо власниками відповідних прав. Вартість конкретних об'єктів авторського права або суміжних прав, також, може бути оцінена й оцінниками суб'єктами господарської діяльності, які здійснюють її на підставі відповідних сертифікатів та дозволів, виданих Державним інститутом промислової власності (м. Київ).

Готування до цього злочину, відповідно до ч. 2 ст. 14 КК України, не тягне за собою кримінальної відповідальності. Проте незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів, фонограм та комп'ютерних програм кваліфікується за ст. 216 КК України.

Суб'єкт злочину загальний. Кваліфікованими видами злочину є: 1) вчинення його повторно; 2) завдання матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, згідно з приміткою до ст. 176 КК України, а особливо кваліфікованими — вчинення його службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи [144, с. 477].

Аналіз криміногенної ситуації на ринку інтелектуальної власності в Україні свідчить, що на даний момент набуло значного поширення три основних види правопорушень: недобросовісна конкуренція, аудіовізуальне піратство, комп'ютерне піратство.

Недобросовісна конкуренція — ввезення, виготовлення та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг відомих українських та зарубіжних виробників [174, с. 291].

Аудіовізуальне піратство — незаконне відтворення розповсюдження примірників аудіовізуальних товарів та фонограм шляхом тиражування і продажу аудіо, відеокасет, музичних компакт-дисків, а також незаконна трансляція цих товарів через радіо і телебачення, по мережах кабельного телебачення [174, с. 291].

Комп'ютерне піратство — незаконне відтворення і розповсюдження комп'ютерного програмного забезпечення шляхом тиражування, продажу компакт-дисків (CD-ROM, DVD-ROM) з записом комп'ютерних програм, встановлення неліцензійного програмного забезпечення на комп'ютерну техніку та розповсюдження піратських програм через Інтернет [174, с. 291-292].

На нашу думку, аналіз українського ринку об'єктів інтелектуальної власності та правопорушень авторського права та суміжних прав, що вчиняються, всіх порушників цієї сфери можна поділити на *три групи*.

До першої групи відносяться *виробники продукції*, яка є об'єктом інтелектуальної власності, що здійснюється без згоди власника. Найчастіше це комерційні підприємства, на яких за допомогою спеціальної техніки здійснюється тиражуванням примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм, баз даних, або здійснюють виробництвом фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів та послуг.

На даний час в Україні склалася приблизно така структура підприємств, які спеціалізуються на випуску певного виду «піратської» продукції: а) підприємства, які незаконно тиражують аудіо та відеокасети; б) підприємства, які незаконно тиражують музичні компакт-диски та диски (CD, DVD-ROM); в) виробники комп'ютерів, які встановлюють «піратське» програмне забезпечення; г) виробники фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів та послуг (товари народного споживання, продукти харчування, побутова хімія тощо).

Слід зазначити, що певна частина українських виробників останнім часом почала легалізувати свою діяльність по використанню об'єктів інтелектуальної власності шляхом підписання ліцензійних угод та авторських договорів з власниками відповідних прав, що дозволяє їм законно тиражувати та розповсюджувати примірники аудіовізуальних творів та фонограм. В першу чергу

це стосується великих виробників аудіокaset, заводів компакт-дисків, які стали випускати легальну продукцію, купуючи права на тиражування та розповсюдження примірників фонограм російських та українських виконавців на аудіокasetах і компакт-дисків та великих підприємств, що займаються виробництвом комп'ютерної техніки. Але більшість дрібних виробників аудіо, відеокaset, компакт-дисків, комп'ютерної техніки тиражують лише «піратську» продукцію.

До групи порушників відносяться *незаконні дистриб'ютори*, які спочатку замовляють виробництво або імпорту «піратської» продукції, а потім здійснюють оптову торгівлю нею. Їх умовно можна поділити на:

1) юридичні та фізичні особи, які здійснюють оптове розповсюдження контрафактної продукції — аудіо-, відеокaset, компакт-дисків; 2) юридичні та фізичні особи, які здійснюють оптове розповсюдження контрафактної продукції — програмного забезпечення.

Оптова торгівля контрафактною продукцією здійснюється в більшості з нелегальних баз та складів для подальшої її реалізації на підприємствах роздрібною торгівлі, а також для експорту з території України. Для них можлива спеціалізація відповідно до видів продукції авторського права.

Третю групою порушників прав на об'єкти інтелектуальної власності є *підприємства роздрібною торгівлі та дрібні торговці* — лоточники. Вони фактично є кінцевим етапом розповсюдження контрафактної продукції. Роздрібні торговці безпосередньо пов'язані з населенням і доволі чітко володіють інформацією щодо попиту споживачів.

Слід виділити два шляхи появи на українському ринку контрафактної продукції.

Першим з них є *імпорту* в Україну такої продукції із-за кордону. Такі країни як Китай, Росія, Болгарія, де обсяги виготовлення контрафактної продукції досить великі, є найбільшими її постачальниками в нашу державу та в країни Західної Європи. Іноземні виробники постійно шукають ринки збуту для своєї «піратської» продукції, і Україна, яка не має чіткого механізму захисту прав інтелектуальної власності, надає їм досить широке поле діяльності. До того ж і

вітчизняні комерсанти організують на українському ринку оптовий та роздрібний збут завезеної із-за кордону контрафактної продукції.

Так, 1 064 DVD-диски та 105 CD-дисків вилучили на державному кордоні у громадянина Ізраїлю. Іноземець, який їхав з України через закарпатський пункт пропуску «Тиса», намагався провезти товар із порушенням встановлених правил. Незадекларовані диски виявила оглядова група під час прикордонно-митного оформлення мікроавтобуса ізраїльтянина «Рено». Вони були заховані в багажному відділенні в сумці з речами. Конфісковані компакт-диски передали у митницю, де експерти оцінили їх у понад 22 тисячі гривень.

У 2007 році українські прикордонники вилучили понад 66 тисяч компакт-дисків — приблизно у шість разів більше ніж у 2006 році.*

Грунтуючись на результатах статистичного аналізу даних про розподіл за областями та регіонами кількості вчинених в Україні злочинів у сфері інтелектуальної власності, представлених у табл. Б.1 та на рис. Б.1 — Б.6 можна зробити такі висновки:

1. Лідерами в Україні по кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області.

2. Структура розподілу хоча і змінюється з роками (наприклад, у 2004 р. абсолютним лідером по кількості виявлених злочинів була Донецька область, а у 2005 р. — м. Київ), але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються.

3. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

Другим шляхом — *незаконне тиражування* примірників аудіовізуальних творів, фонограм, комп'ютерних програм та баз даних саме в Україні вітчизняними

---

*За повідомленням на офіційній електронній сторінці Державної прикордонної служби України у 2007 році.

виробниками. Такі виробники можуть бути легальними, тобто зареєстрованими в установленому порядку суб'єктами підприємницької діяльності, які працюють в галузі інтелектуальної індустрії, так і незареєстрованими, які фактично створюють сектор «тіньової економіки» в цієї сфері. Вітчизняне незаконне виробництво становить найбільшу небезпеку. Воно порушує права не тільки українських авторів, а й іноземних, що негативно впливає на відносини України з світовим співтовариством, тому боротьба з цими порушеннями стає першочерговим завданням.

Слід розрізняти дві групи *об'єктів посягання* — це примірники аудіовізуальних творів, фонограм і відеограм та програмне забезпечення.

Аналізуючи ринок виготовлення та розповсюдження примірників фонограм та відеограм слід відмітити, що після введення в дію положень Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження положень з питань розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» сталися істотні зміни в характері правопорушень. Насамперед це пов'язане з введенням в обіг контрольної марки, якою повинні маркуватися всі легітимно виготовлені примірники творів. Однак затверджений порядок видачі контрольних марок, а саме те, що орган, який видає контрольні марки (УААСП) не в змозі забезпечити перевірку достовірності наданих документів, не дозволяє чітко регулювати суспільні відносини у сфері виготовлення та розповсюдження фонограм та відеограм. В обігу, на ринку інтелектуальної власності, постійно знаходиться значна частина аудіо-, відеокасет та компакт-дисків, яка маркована контрольними марками, але номери цих марок не співпадають з даними Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок. Про неправомірне використання контрольних марок може свідчити наявність таких ознак, як низька ціна примірника твору, неякісно вироблені поліграфічні обкладинки або сам примірник твору. Фактично сьогодні слід констатувати факти підробки контрольних марок та їх використання на контрафактній продукції. При встановленні цього факту виникають значні труднощі, тому що інформацію щодо неправомірного

використання контрольних марок, можна отримати в Українському агентстві з авторських та суміжних прав, яким ведеться Єдиний реєстр одержувачів контрольних марок або від легальних їх виробників.

Ще однією ознакою незаконного використання контрольних марок може бути розповсюдження компакт-дисків із записом фонограм чи відеограм відомих закордонних виконавців, якщо його вартість незначна. Слід відмітити, що права на відтворення компакт-дисків із записом фонограм чи відеограм відомих закордонних виконавців на території України нікому не передавалися. Вартість легітимно виготовлених та імпортованих в Україну компакт-дисків із записом фонограм чи відеограм відомих закордонних виконавців складає понад 50 грн.

Так, у процесі проведення оперативно-розшукових заходів працівники УДСБЕЗ УМВС України в Закарпатській області спільно з працівниками ВДСБЕЗ Березівського РВ УМВС в області встановили, що А. Шомі за місцем свого проживання в м. Берегово займався незаконним тиражуванням та розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів та фонограм без голографічних марок встановленого зразка.

Під час перевірки було виявлено та вилучено 8872 диски формату DVD із записами аудіовізуальних творів і два системні блоки до ПК, на яких А. Шомі здійснював незаконне тиражування DVD-дисків. За висновком спеціаліста НДЕКЦ, вилучені диски містили об'єкти авторського та суміжного права (а саме — аудіовізуальні твори), а також мають ознаки контрафактності. Вартість одного диска — 50 грн. Таким чином, загальна вартість вилучених дисків становила 443 600 грн.

Слідчим СВ Березівського РВ УМВС України в Закарпатській області порушено кримінальну справу за фактом зберігання та реалізації дисків для лазерних систем зчитування, вчинені у великих розмірах, за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 203¹ КК України.*

Останнім часом поширення набувають компакт-диски із записом фонограм чи відеограм, які записані у форматі MPEG 3 або 4 video. Такі компакт-диски

---

*Кримінальна справа по обвинуваченню Шомі А. у вчиненні злочину передбаченого ч. 2 ст. 203¹ КК України. Архів міського суда м. Берегово Закарпатської обл.

зчитуються лише за допомогою комп'ютера чи приставки до телевізора. Згідно ст. 9 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» кожна упаковка примірника аудіовізуального твору повинна бути маркованою. Носій в даному випадку не має значення.

Комп'ютерне піратство — нелегальне використання в будь-якій формі програмних продуктів, яке здійснюється без дозволу правовласника.

Комп'ютерними піратами, перш за все, прийнято вважати виробників та розповсюджувачів, а не кінцевих користувачів. Між тим, більшість користувачів персональних комп'ютерів в нашій державі має справу з нелегальними програмними продуктами.

Програмні продукти в свою чергу включають в себе: комп'ютерна програма — набір інструкцій у вигляді слів, цифр кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктивному кодах);

База даних (компіляція даних) — сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі — електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступним індивідуально і можуть бути здійснені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

Всі різновиди комп'ютерного піратства можливо звести до трьох основних форм.

Перше місце серед них займає виготовлення «піратських» примірників програмних продуктів шляхом запису на компакт-диск та їх наступне розповсюдження.

На сьогоднішній день записати на компакт-диск (CD-R) будь-яку інформацію, в тому числі програмне забезпечення, в домашніх умовах дуже легко. Для цього потрібно лише наявність записуючого програвача компакт-дисків у

власному комп'ютері (вартість такого пристрою становить близько 300 грн.) та сам компакт-диск придатний для запису (вартість такого диску — 1,5 грн.).

Наступний різновид піратства — встановлення нелегальних примірників програм для комп'ютерів на жорсткий диск і продаж цих комп'ютерів разом з таким програмним забезпеченням.

Цей вид комп'ютерного піратства поширений серед підприємств, які займаються збором комп'ютерів на замовлення. При цьому найчастіше встановлюють програмне забезпечення (в основному компанії «Microsoft») взагалі безкоштовно.

Ще одним видом піратства є розповсюдження контрафактних примірників комп'ютерних програм з використанням мережі Інтернет.

Така діяльність останнім часом набуває все більшого розповсюдження, у тому числі і через те, що не всі споживачі усвідомлюють її протиправний характер.

Виявити центри великомасштабного «піратського» виробництва насправді не надто складно — адже всі вони використовують такі самі технологічні лінії, що їх виробляють і продають по всьому світу лише чотири – п'ять компаній (наприклад, «Філіпс»). Тож шляхи придбаної такої техніки нескладно відслідковувати, так само, як і шляхи основної сировини для оптичних дисків-полікарбонату, який також постачають лише кілька виробників. Складніше юридично довести, що «викритий» завод виробляє саме «піратські» компакт-диски, адже більшість таких заводів обов'язково виробляють ще й цілком легальну продукцію.

Однак можна спростити контроль за потенційними виробниками контрафактних компакт-дисків, так Міжнародна федерація фонограмної індустрії (IFPI) розробила систему кодів походження товару (SID code). Код присвоюється кожному заводу-виробнику і мусить ставитися на кожний оптичний диск вироблений цим заводом. Запровадження кодів SID не передбачене жодними міжнародними урядовими угодами, але виробники все ж одержують коди від IFPI й встановлюють їх на своїх технологічних лініях.

Проведений аналіз особливостей порушень на українському ринку інтелектуальної власності дозволяє правильно зорієнтуватися щодо форм і способів їх виявлення та розробити відповідні ефективні заходи протидії їх.

Розслідування будь-якого злочину починається зі збору інформації про нього і вивчення значимих елементів його вчинення. Злочин — це подія, яка відбувається в минулому і для його розкриття необхідно відновити все, що відбувалося за ознаками, які відображені в матеріальних та ідеальних слідах. Тому, на нашу думку, для розслідування злочину необхідно створити систему криміналістично-значимих ознак, за яких можливо відтворення події і встановлення всіх елементів кримінальної характеристики злочину. Для цього в криміналістиці застосовується поняття *«криміналістична характеристика злочину»*.

Характеристика — один із прийомів ознайомлення з предметом, сутність якого полягає у виявленні відмінних якостей, властивостей предмета, які мають значення у якому-небудь відношенні [129, с. 660]. Поняття «характеристика» використовується у різних сферах життя, у різних науках. Її розуміють як сукупність завчасно визначених параметрів об'єктів, явища у їх кількісному і якісному вираженнях. Така характеристика дає можливість ефективніше здійснювати необхідні дії з об'єктом, повніше пізнавати, керувати явищами життя. Вона є результатом дослідження об'єкта, явища і тільки у такому вигляді має цінність для практичної діяльності людини [228, с. 17].

Термін «криміналістична характеристика» використовується для визначення особливостей вчинення різних видів злочинів. Криміналістична характеристика відображає елементи злочину, які мають значення для його розкриття та розслідування. Такими елементами є: відомості про особу злочинця і потерпілого, мотиви вчинення злочину, способи підготовки, вчинення і приховування; результати відповідних змін у навколишньому середовищі, які мають доказове значення, які ситуаційно обумовлені (слідові картина — сукупність зовнішніх відображень дій злочинця, пов'язаних з подією злочину, а також інформація про інші обставини, що має значення для всебічного і об'єктивного розслідування кримінальних справ. Для науки це поняття відносно нове, воно

введене у криміналістичну науку порівняно недавно і знаходиться поки що у стадії становлення.

Вперше поняття криміналістичної характеристики, як елементу методики розслідування злочинів, в науковій літературі вводять Л.О. Сергєєв (1966) [213]. та О.Н. Колесніченко (1967 р.) [121]. О.Н. Колесніченко вважав, що злочини мають «загальні риси криміналістичного характеру» [122, с. 10-14]. Він у дисертаційному дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора наук доводив, що криміналістична характеристика є невід'ємним елементом методики розслідування злочинів та наводить її загальні елементи, вивчення яких надає можливість пізнати подію злочину та знайти джерела інформації про нього [121].

З моменту появи «криміналістична характеристика» зайняла вагоме місце в методиці розслідування злочинів і сучасних підручниках, вона є невід'ємним її елементом та привернула до себе увагу багатьох провідних вчених-криміналістів, які досліджували теоретичні та практичні питання методики розслідування окремих видів злочинів. Слід зазначити, що погляди вчених на криміналістичну характеристику є різними щодо її поняття та змісту. Аналіз основних поглядів на поняття криміналістичної характеристики злочинів показав, що вчені-криміналісти не дійшли єдиної думки про те, сукупність чого саме складає криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину.

І.Ф. Герасимов наполягав, що криміналістична характеристика є «сукупністю відомостей про такі загальні риси, типові ознаки, обставини і інші характерні риси певного виду (групи) злочинів, які мають організаційне і тактичне значення для розкриття цього виду (групи) злочинів» [57, с. 96]. Аналогічний погляд на це поняття І.Ф. Пантелєєва, який вважав, що криміналістична характеристика повинна розглядатися як сукупність відомостей про злочин [189, с. 89].

Такий погляд на загальне поняття криміналістичної характеристики злочинів підтримують В.В. Клочков [117, с. 135-140], Н.І. Клименко [114, с. 35-36], В.О. Коновалова, А.Г. Матусовський, М.В. Салтевський [208, с. 13-20]., А.О. Фокіна, М.П. Яблоков [275, с. 43-48] та ряд інших вчених.

Друга група вчених вважає, що це повинна бути сукупність «відомостей», «даних» або «інформації». Цієї думки дотримуються: Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, А.В. Дулов [19, с. 57], Л.Г. Відонов, В.Л. Відонов [35, с. 95], О.Н. Колесніченко, В.П. Суєтнов, В.М. Хотенець [123, с. 42], І.Ф. Пантелєєв [190, с. 59], В.О. Образцов, В.Г. Танесевич [235, с. 102] та ін. Така погляди поділяє автор та вважає, що криміналістична характеристика повинна відображати сукупність інформації про злочин та джерела її знаходження.

Виділення криміналістично-значимих ознак, тобто тих, які мають значення для обрання ефективної системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів у розслідуванні, обумовлено в основному двома обставинами. Перша: існують ознаки, які мають тільки криміналістичне значення. Друга: дослідження і використання криміналістичних і інших ознак, які мають різне, в тому числі і криміналістичне, значення, проводяться з метою успішного виконання завдань, які забезпечують швидке, повне і всебічне розслідування злочину [120, с. 17].

Важливим фактором формування криміналістичних характеристик злочинів є прогнозування нових способів їх вчинення [227, с. 24], виявлення типових дій злочинців, які характерні для конкретного виду злочинних дій. І як вірно відзначив О.О. Ейсман, криміналістична характеристика злочину — це науково обґрунтований типовий перелік обставин, які підлягають встановленню по справі, як юридично релевантних, так і проміжних (доказових) з виділенням серед них прихованих, неочевидних обставин, що характеризують злочин даного виду (групи) на момент початку розслідування і служать ефективній організації розслідування [272, с. 99].

Фактично криміналістична характеристика конкретного виду злочину створює алгоритм дій особи, яка проводить розслідування, надає можливість створити систему отримання інформації про злочин, наповнює коло конкретних обставин, які потрібно встановити по кримінальній справі. Методичні рекомендації, розроблені без урахування криміналістично значимих ознак злочинів і закономірностей їх вчинення, були не конкретними, а тому не відповідали потребам слідчої практики. Оскільки криміналістична методика повинна вміщати опис ознак

злочинів, без чого неможливо розробити методичні рекомендації для розслідування, виникла необхідність створення криміналістичних характеристик окремих категорій злочинів.

На думку А.В. Старушкевича, криміналістичну характеристику злочинів слід розглядати у двох аспектах — теоретичному і прикладному. У теоретичному аспекті криміналістична характеристика — це наукова категорія криміналістики, складова методики розслідування злочину, яка має внутрішню структуру, посідає певне місце у системі криміналістики та виконує певні функції. У прикладному аспекті — криміналістична характеристика повинна бути подана у вигляді описів, таблиць, схем, графіків, комп'ютерних програм тощо [227, с. 20-29]. Автор дотримується такої точки зору та визначає, що криміналістична характеристика має прикладне значення для розслідування злочинів і надає знання про значимі для розслідування злочину відомості та джерела їх надходження.

На даний час серед вчених-криміналістів немає єдиного погляду на теоретичні питання криміналістичної характеристики. В основному дискутуються такі питання: загальне поняття, визначення (дефініція), кількісний та якісний склад елементів, місце криміналістичної характеристики злочинів у системі криміналістики. Аналіз основних поглядів на поняття криміналістичної характеристики злочинів показав, що вчені-криміналісти не дійшли єдиної думки про те, сукупність чого саме складає криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину. Але це не виключає її значення та необхідність для створення методики розслідування конкретного виду злочину. Не є виключенням і злочини в сфері інтелектуальної власності. Тому, виділення криміналістично-значимих ознак, для цієї групи злочинів є необхідним для розробки системи їх криміналістичного забезпечення.

Узагальнюючи обставини, які повинні буди встановлені при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності слід виділити сукупність обставин, які необхідно встановити з метою вирішення кримінальної справи в цілому. Нормативно ці обставини, передбачені ст. 64 КПК України, де зазначається, що при проведенні досудового слідства, дізнання і розгляді кримінальної справи в суді

підлягають доказуванню: 1) подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину); 2) вина обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину; 3) обставини, які впливають на ступінь і характер відповідальності обвинуваченого, а також інші обставини, що характеризують особу обвинуваченого; 4) характер і розмір шкоди, завданої злочином, а також розмір витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння.

Зазначені обставини доповнюються ст. 23 КПК України в якій зазначається, що при проведенні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи орган дізнання, слідчий, прокурор і суд зобов'язані виявляти причини і умови, які сприяли вчиненню злочину.

Вказані елементи входять до предмету доказування по кримінальній справі та фактично складають структуру криміналістичної характеристики злочину. Але вони не вказують на джерела інформації про злочин та ймовірні дії щодо їх встановлення. На нашу думку, для розкриття злочину важливе вивчення елементів злочину, що можливість отримання інформації про обставини його вчинення і особу злочинця. Саме з таких позицій ми підходимо до поняття криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Зазначена група злочинів має характерні ознаки, які їх об'єднують до одного виду і які відображаються в злочинній діяльності осіб, які її здійснюють. Ми вважаємо, що елементи криміналістичної характеристики окремих видів злочинів мають особливості в залежності від особливостей об'єктивної сторони і особи злочинця. Для криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності, на нашу думку, характерно такі елементи:

1) *обставини вчинення злочину*: місце, час, тривалість злочинної діяльності, об'єкт інтелектуальної власності щодо якого вчинено протиправну дію, нормативне регулювання використання зазначеного об'єкту;

2) *способи приготування, вчинення і приховування злочину*: характеристика технічних засобів, приладів виготовлення об'єкта інтелектуальної власності, система розповсюдження та отримання прибутку;

3) *характеристика і особливості зовнішнього прояву результатів злочинної діяльності*: характеристика типових слідів злочинної діяльності і об'єктів на яких вони залишаються;

4) *особа злочинця і мотиви його дій*: обставини, які характеризують особу злочинця, мотиви його дій, професіоналізм та системність злочинної діяльності;

5) *умови, за яких можливе притягнення злочинця до відповідальності і призначення покарання*: обставини, які виключають злочинність і караність діяння, обтяжують чи пом'якшують покарання.

6) *обставини, які сприяли вчиненню злочину*, як додатковий елемент криміналістичної характеристики визначає не лише нормативну вимогу КПК України, а й дозволяє проаналізувати нормативне регулювання системи забезпечення інтелектуальної власності, виявити прогалини і визначити напрями вдосконалення законодавства.

Особа потерпілого для зазначеної групи злочинів не відіграє значної ролі для встановлення факту злочинної діяльності і визначення її особливостей. Тому, потерпілий нами не розглядається як елемент криміналістичної характеристики. Хоча слід зазначити, що обов'язковою ознакою даної категорії злочинів є наявність потерпілого. Потерпілими можуть бути: а) власники авторського права; б) фізична або юридична особа, яка в установленому законом порядку отримала та має майнові права на твір, а в окремих випадках його правонаступник (наприклад, спадкоємець); б) власники суміжних прав.

Усі елементи криміналістичної характеристики пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками, змістовно доповнюють кожний з елементів та частково входять до різних елементів, розширюючи уявлення про злочин в цілому.

Обставини вчинення злочину: місце, час, тривалість злочинної діяльності, об'єкт інтелектуальної власності щодо якого вчинено протиправну дію, нормативне регулювання використання зазначеного об'єкту — характеризують об'єктивну сторону злочину та визначають характеристику обставин, які підлягають доказуванню та визначають їх особливості.

Місце злочину визначається за місцем фактичного порушення авторських

або суміжних прав, придбання або зберігання контрафактної продукції. Таке місце може знаходитися як за однією адресою, так і в декількох місцях, одночасно або послідовно мінятися, у разі перевезення контрафактних екземплярів творів або фонограм. На нашу думку, не можна вважати місцем вчинення злочину лише об'єкт, на якому встановлено контрафактну продукцію. Для правильного вирішення цього питання необхідно встановлювати місця виготовлення, перевезення, зберігання та розповсюдження продукції.

Таким же чином необхідно підходити до встановлення *часу* вчинення злочину. Злочини в сфері інтелектуальної власності носять тривалий характер та включають значний проміжок час, котрий визначається місцем і способом їх вчинення.

Об'єкт інтелектуальної власності щодо якого вчинено протиправну дію поділяється на два види: родовий і видовий. До родового об'єкту слід віднести особу, як біологічний індивідум і учасника суспільних відносин. Друга частина, об'єкту злочинів — суспільні відносини, які складаються у зв'язку із забезпеченням прав особи, власника інтелектуального продукту на використання і захист своїх прав, що слід віднести до видового об'єкту.

Об'єктам інтелектуальної власності належать такі загальні ознаки: 1) вони є результатом інтелектуальної (розумової) діяльності людини та мають оригінальний характер; 2) вони за природою створення мають нематеріальний характер, але мають комерційну цінність; 3) вони визначають суспільні відносини, які з моменту їх створення і використання підлягають правовому регулюванню; 4) вони є носієм певної інформації, що відображається на матеріальному носії.

На підставі вивчення об'єктів інтелектуальної власності можна встановлювати:

— відомості про діяльність, характерну для організації виробництва контрафактної продукції (відомості про замовлення або виробництво поліграфічної продукції, яка використовується для оформлення або упаковки екземплярів творів; про придбання чистих аудіо- відеокaset, компакт-дисків і інших носіїв, на яких можуть бути записані твори; наявності в житлі або іншому не призначеному для

виробництва місці значної кількості технічних засобів, які використовуються для копіювання інформації; наявності в приміщені значної кількості технічних засобів для виготовлення ліцензійних марок, які використовуються на ліцензійних товарах;

— відомості, які відображають господарську діяльність по виробництву контрафактних екземплярів товарів (різного роду запису, що містять інформацію про видачу заробітної платні підприємства, про кількість випущених товарів, асортимент, тривалість цієї діяльності і т.д.);

— відомості про способи, умови і місця розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності (що містяться в договорах про доручення реалізації продукції, накладні і інші документи первинного бухгалтерського обліку, в підроблених ліцензійних угодах або авторських договорах тощо);

— відомості, одержані від правовласників, які характеризують особливості легального відтворення і розповсюдження екземплярів їх творів;

— відомості, на основі яких можна зробити висновок про неправдивість свідчень учасників кримінального судочинства.

Інформація про зазначені обставин встановлюється шляхом аналізу сукупності доказів на предмет їх необхідності і достатності, тобто якісних не кількісних ознак. Крім того, важливо правильно віднести поняття вірогідного і достовірного для визначення меж доказування, оскільки у ряді випадків закон дозволяє ухвалити процесуальне рішення на основі вірогідних висновків (про порушення кримінальної справи, обшук, обрання міри покарання), але частіше вимагає доведеності, що відповідає вимозі достовірності.

Способи приготування, вчинення і приховування злочину. Спосіб як частина характеристики події злочину співпадає із способом кримінально-караного порушення прав інтелектуальної власності, тобто комплекс послідовності дій, які виконуються особою та призводять до злочинного результату. Злочин може бути вчинено: а) за допомогою привласнення авторства, незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності; б) придбання, зберігання або перевезення контрафактних екземплярів творів або фонограм; в) привласнення чужого знаку для товарів і послуг; г) виготовлення продукції (промислового зразка) без згоди

виробника.

Незаконне використання маркування товару має місце тоді, коли особа довела інформацію про товари з порушенням вимог законодавства про маркування. Спосіб порушення прав інтелектуальної власності, порушення прав на об'єкти промислової власності залежить від особливостей об'єкта і злочин може вважатися вчиненим лише з урахуванням певних особливостей специфіки предмета такого злочину.

Форми злочинного використання об'єктів інтелектуальної власності вже описані, крім того, способи використання творів перераховані в п. 1, 2 ст. 21 Закону України «Про авторське право і суміжні права», п. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», п. 4 ст. 17 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», п. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», п. 2 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», п. 2,3 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Відповідно до згаданих норм відрізняється спосіб вчинення злочину. Але злочин вважається закінченим з моменту вчинення суспільне небезпечних дій, спрямованих на порушення авторського права або суміжних прав правовласників, та наслідків даних дій у вигляді заподіяння матеріальної шкоди у великому розмірі, передбаченому приміткою до ст. 176 КК України, а також причинним зв'язком між відповідними діями та їх наслідками.

Аналіз криміногенної ситуації на ринку інтелектуальної власності в Україні свідчить, що на даний момент набуло значного поширення три основних види правопорушень: недобросовісна конкуренція, аудіовізуальне піратство, комп'ютерне піратство. Відповідно до зазначених видів порушень можна виділити найхарактерніші способи вчинення злочину:

- 1) ввезення, виготовлення та розповсюдження фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг відомих українських та зарубіжних виробників;

- 2) незаконне відтворення розповсюдження примірників аудіовізуальних товарів та фонограм шляхом тиражування і продажу аудіо, відеокасет, музичних

компакт-дисків, а також незаконна трансляція цих товарів через радіо і телебачення, по мережах кабельного телебачення;

3) незаконне відтворення і розповсюдження комп'ютерного програмного забезпечення шляхом тиражування, продажу компакт-дисків з записом комп'ютерних програм, встановлення неліцензійного програмного забезпечення на комп'ютерну техніку та розповсюдження піратських програм через Інтернет;

4) будь-які дії для свідомого уникання технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

5) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління.

Кожний із зазначених способів має матеріальне відтворення та визначає характерні сліди вчинення злочину.

Характеристика і особливості зовнішнього прояву результатів злочинної діяльності — це характеристика типових слідів злочинної діяльності і об'єктів на яких вини залишаються на матеріальних об'єктах. Слідова картина є найважливішим елементом механізму злочинної діяльності, який містить у собі локалізацію (місце відображення слідової картини), форму відображення (речовинна, документована, ідеальна), релевантність (відношення до події злочину), інформативність (кількісна і якісна характеристики слідової картини).

Проведений аналіз показує, що в обігу постійно знаходиться значна частина аудіо-, відеокасет та компакт-дисків, яка маркована контрольними марками, але номери цих марок не співпадають з даними Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок. Про неправомірне використання контрольних марок може свідчити наявність таких ознак, як низька ціна примірника твору, неякісне вироблення поліграфічні обкладинки або сам примірник твору. У випадку наявності інформації, або виникнення підозри про неправомірне використання контрольних марок, необхідно звертатися із запитом до Українського агентства з авторських та суміжних прав, яким ведеться Єдиний реєстр одержувачів контрольних марок. Крім

цього необхідну інформацію про виготовлення або розповсюдження немаркованої чи незаконно маркованої продукції можна отримати від легальних виробників фонограм та відеограм, які знаходяться практично в кожному регіоні України.

Протиправні дії з комп'ютерною інформацією при порушенні прав інтелектуальної власності передбачають одну особливу обставину — місце вчинення злочинних дій і місце, де спостерігаються і матеріалізуються їх результати інколи відділені одне від одного.

Тому у даному випадку слідова картина містить у собі: 1) сліди на машинних носіях, за допомогою яких діяв злочинець на своєму робочому місці, 2) - сліди на «транзитних» машинних носіях, за допомогою яких злочинець здійснював зв'язок з інформаційними ресурсами, 3) сліди на машинних носіях інформаційної системи, у яку здійснений доступ.

Сліди злочинних дій в ЕОМ і на машинних носіях, які належать злочинцю такі: 1) зміни в ОЗП, 2) сліди у файлової системі, 3) спеціалізована конфігурація устаткування, 4) спеціальна конфігурація програм роботи в мережах.

Сліди злочинних дій навколо ЕОМ і на машинних носіях, які належать злочинцю такі: 1) рукописні записи і роздруківки з принтера (коди доступу, тексти програм, записні книжки), 2) рахунки телефонних компаній, 3) нестандартні периферійні пристрої, 3) інструкції з використання ЕОМ і пристроями, 4) опис програмного забезпечення, 5) пристрої доступу в телефонні мережі і мережі ЕОМ.

Сліди на машинних носіях, до яких проник злочинець: 1) зміни в ОЗП, 2) зміни у файлової системі, 3) зміни конфігурації, 4) позаштатний режим роботи, 5) порушення роботи ЕОМ, мережі і її пристроїв.

Характеристика і розмір шкоди, заподіяної злочинцем. Характер і розмір шкоди віднесені до окремого елемента обставин, які підлягають доказуванню (на їх характеристиці зупинимося нижче). Порушення прав інтелектуальної власності частіше всього не одноразовий, цей злочин може мати місце протягом довгого часу. У такому разі часом вчинення злочину слід вважати часовий проміжок між початком виконання об'єктивної сторони злочину і фактичним припиненням злочинної діяльності.

Розмір і характер заподіяної матеріальної шкоди підтверджуються відповідними авторськими, ліцензійними угодами (про передачу прав), довідками про вартість ліцензійних примірників аналогічних творів, експертними висновками. Для визначення величини і характеру заподіяної матеріальної шкоди запитуються відповідні документи, у тому числі довідка про вартість аналогічного продукту в інших спеціалізованих підприємствах, Торгово-промислової палаті України (регіону України) [243, с. 15].

Обставини, які характеризують особу злочинця вказуються у вступній частині вироку як відомості про особу підсудного, що мають значення для кримінальної справи. Виходячи з цього, до переліку таких обставин повинно бути віднесено прізвище, ім'я і по батькові обвинуваченого дату і місце його народження, місце проживання, місце роботи, рід занять, освіта, сімейний стан тощо. На наш погляд, ці обставини можна умовно розділити на відомості, які дозволяють ідентифікувати особу, що вчинила злочин, і інформацію, необхідну для справедливого винесення рішення про призначення покарання (не віднесено до пом'якшувальних або обтяжуючих покарання обставин).

Розглядаючи другий блок відомостей, які характеризують особу обвинуваченого, слід ще раз звернутися до санкції ст. 176, 177, 229 КК України, які передбачають як покарання: виплату певної суми як штраф; виплату як штраф суми від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 229 КК України), від ста до чотирьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 176 КК України), від ста до чотирьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян (ст. 177 КК України); залучення до виправних робіт; арешт; позбавлення волі, з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнанням та матеріалами, які призначались для її виготовлення.

Майнове положення обвинуваченого, встановлене в процесі досудового розслідування, враховується судом при визначенні розміру штрафу.

Для визначення виду покарання, яке може бути застосоване у разі засудження підсудного, ще на стадії досудового розслідування належить встановити, чи має обвинувачений постійне і легальне джерело доходу, чи

працевлаштований він, чи має психічні або фізичні недоліки, і інші обставини, які виключають можливість призначити йому у вигляді покарання обов'язкових робіт. До таких обставин відносяться: наявність в особи інвалідності першої групи, вагітність, наявність у підсудної жінки дітей у віці до трьох років, проходження військової служби за призивом.

Мотив дій порушника прав інтелектуальної власності не впливає на кваліфікацію даного злочину, його дії можуть бути викликані як прагненням одержати вигоду майнового характеру (при непрямому умислі), так і заподіяти шкоду інтересам правовласника об'єкту інтелектуальної власності (при прямому умислі), мотив може бути невизначеним. Мотиви порушення прав інтелектуальної можуть бути розцінені як обставини, які обтяжують або пом'якшують відповідальність [144, с. 477].

Встановлюючи суб'єктивну сторону злочину, потрібно доказати факт усвідомлення обвинуваченим, що незаконно використовуючи ті чи інші об'єкти, він порушує права авторів і інших правовласників, оскільки використовує результати їх праці без дозволу, а як результат його дій можуть наступити суспільно небезпечні наслідки у вигляді великого збитку, заподіяного інтересам автора і інших правовласників.

Обставини, які виключають злочинність і караність діяння, перераховані в розділі VIII КК України — «Обставини, які виключають злочинність діяння». Важко уявити ситуацію, коли права автора або іншого правовласника порушуються в стані необхідної оборони; уявній обороні; при затриманні особи, яка вчинила злочин; при обґрунтованому ризику або в результаті виконання наказу чи розпорядження. Це припущення підтверджується вивченими кримінальними справами і дозволяє зробити висновок про необхідність виключення з предмету доказування злочинного порушення авторських або суміжних прав такого елемента, як «обставини, які виключають злочинність і караність діяння» [144, с. 114-156].

Вчинення зазначених злочинів при крайній необхідності або в результаті фізичного або психічного примушення (що підтверджується вивченням кримінальних справ і інтерв'юванням слідчих) не можливе. Не встановлено фактів,

коли злочинець не усвідомлював своїх дій та їх наслідків. Тому, для злочинів характерним є прями́й умисел.

Обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання, висловлені в ст.ст. 66 і 67 КК України.

Розглядаючи обставини, які пом'якшують покарання за злочинне порушення авторських або суміжних прав, можна прийти до висновку про те, що окремі з цих обставин використовуються для характеристики особи обвинуваченого і як підстави, які можуть спричинити звільнення від кримінальної відповідальності.

При призначенні покарання, обставинами, які його пом'якшують, визнаються: 1) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину; 2) добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди; 3) вчинення злочину неповнолітнім; 4) вчинення злочину жінкою в стані вагітності; 5) вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; 6) вчинення злочину під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність; 7) вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними чи аморальними діями потерпілого; 8) вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності; 9) виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках, передбачених КК України [144, с. 220-221].

При призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, і інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті, тобто перелік обставин, які пом'якшують відповідальність, запропонований ст. 66 КК України, не є вичерпним.

Якщо будь-яка з обставин, що пом'якшує покарання, передбачена в статті Особливої частини КК України, як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання як таку, що його пом'якшує.

При призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують і інші обставини, не зазначені в частині першій ст. 66 КК України.

Виходячи із специфіки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.ст. 176, 177, 229 КК України, на нашу думку, неможливо порушити права інтелектуальної власності при таких обставинах (визнаних пом'якшуючими покарання): 1) вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин; 2) вчинення злочину під впливом погрози, примусу або через матеріальну, службову чи іншу залежність; 3) вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого; 4) вчинення злочину з перевищенням меж крайньої необхідності.

Теоретично можна припуститися порушення прав інтелектуальної власності через тяжкі особисті і сімейні обставини, а також в результаті фізичного або психічного примушення, або через матеріальну, службову або іншу залежність, проте автору дисертації такі випадки невідомі.

Виключення вище наведених обставин з предмету доказування дозволить скоротити терміни розслідування і зосередитися на обставинах, які мають значення для справи.

До таких обставин, які характеризують елемент предмету доказування, слід віднести: а) вчинення злочину неповнолітнім (п. 3 ст. 66 КК України); б) вчинення злочину жінкою в стані вагітності (п. 4 ст. 66 КК України); в) з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину (п. 1 ст. 66 КК України); г) добровільне відшкодування майнового збитку і моральної шкоди, заподіяної в результаті злочину; д) виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням злочину у випадках передбачених КК України (п. 9 ст. 66 КК України).

На відміну від обставин, пом'якшуючих покарання, перелік *обставин, які обтяжують покарання*, є вичерпним.

1. При призначенні покарання обставинами, які його обтяжують, визнаються: 1) вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів; 2) вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (частина друга або третя статті 28 КК України); 3) вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи

релігійної ворожнечі або розбрату; 4) вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку; 5) тяжкі наслідки, завдані злочином; 6) вчинення злочину щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, яка перебуває в безпорадному стані; 7) вчинення злочину щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності; 8) вчинення злочину щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного; 9) вчинення злочину з використанням малолітнього або особи, яка страждає психічним захворюванням чи недоумством; 10) вчинення злочину з особливою жорстокістю; 11) вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій; 12) вчинення злочину загальнонебезпечним способом; 13) вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів [144, с. 224-230].

2. Суд має право, залежно від характеру вчиненого злочину, не визнати будь-яку із зазначених у частині першій цієї статті обставин, за винятком обставин, зазначених у пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12 такою, що обтяжує покарання, навівши мотиви свого рішення у вирокі.

3. При призначенні покарання суд не може визнати такими, що його обтяжують, обставини, не зазначені в частині першій цієї статті.

4. Якщо будь-яка з обставин, яка обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини КК України як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує.

Проте специфіка злочинного порушення прав інтелектуальної власності дозволяє зробити висновок про те, що не всі обставини, які обтяжують покарання, можуть мати місце при вчиненні злочину, а іноді з'являються в результаті вчинення аналізованого злочину. Обставини, які обтяжують покарання у вигляді вчинення злочину неодноразово, групою осіб за попередньою змовою або організованою групою, з використанням свого службового становища, повинні бути розглянуті в якості однієї з ознак злочину, і самі по собі не можуть повторно враховуватися при

призначенні покарання. Не перераховуючи всі обставини, які обтяжують покарання, назвемо лише ті, які, на нашу думку, не можуть з'явитися в процесі вчинення або в результаті злочинного порушення авторських або суміжних прав: а) вчинення злочину на ґрунті національної, расової, релігійної ненависті або ворожнечі, або розбрату (п. 3 ст. 67 КК України); б) вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (п. 4 ст. 67 КК України); в) вчинення злочину щодо малолітнього, особи похилого віку або особи, яка перебуває в безпорадному стані (п. 6 ст. 67 КК України); г) вчинення злочину щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності (п. 7 ст. 67 КК У); д) вчинення злочину з особливою жорстокістю (п. 10 ст. 67 КК України); є) вчинення злочину загальнонебезпечним способом (п. 12 ст. 67 КК України).

Обставини, які можуть спричинити за собою звільнення від кримінальної відповідальності, вказані в розділі XII КК України «Звільнення від покарання та його відбудування». До таких обставин віднесені: а) звільнення від покарання щодо особи, засудженої за діяння, караність якого усунена (ч. 2 ст. 74 КК України); б) внаслідок втрати особою суспільної небезпечності (ч. 4 ст. 74 КК України); в) у зв'язку із закінченням строків давності (ч. 5 ст. 74 КК України); г) за хворобою (ст. 84 КК України на підставі закону України про амністію або акта про помилування (ст. 85 КК України).

Розглянемо ці обставини стосовно предмету доказування.

За умови, що особа яка вчинила злочин, передбачений ст.ст. 176, 177, 229 КК України, з'явилася з повинною, сприяла розкриттю злочину, відшкодувала потерпілому збиток або іншим способом відшкодувала заподіяну шкоду, у такому разі з'являються підстави припинення кримінального переслідування і, як наслідок, звільнення від кримінальної відповідальності.

Обставини, які виключають кримінальне переслідування, пов'язані із закінченням термінів давності, відповідають підставам відмови у порушенні кримінальної справи з підстави закінчення строків давності кримінального переслідування. На стадії досудового розслідування питання про припинення кримінальної справи по цій підставі може постати після ухвалення рішення про

перекваліфікацію ознак злочину, за яких порушується кримінальна справа, оскільки наявність таких даних у стадії порушення кримінальної справи є підставою відмови в його порушенні.

У разі злочинного порушення прав інтелектуальної власності неповнолітньою особою, слід враховувати обставини вчинення злочину, характеристику особи та наслідки від вчинення злочинів. За нашими даними (аналізу статистичних даних і анкетування) серед осіб, які вчиняють аналізовані злочини, значна частина неповнолітні. Характеристика молоді нашої держави (також неповнолітніх) є досконале володіння комп'ютерною технікою та наявність можливостей виготовлення контрафактної продукції. За умовами сучасного розвитку комп'ютерної техніки це не є складним. Тому, при вивченні особи злочинця та встановлення, що він є неповнолітнім, слід враховувати комплекс обставин, при яких вчинено злочин. На нашу думку, слід враховувати лише те, що особа вперше вчинила злочин, яким не завдано значної шкоди і її виправлення може бути досягнуте без застосування покарання.

Закон відніс злочинне порушення прав інтелектуальної власності до злочинів невеликої і середньої тяжкості.

Обставини, які сприяли вчиненню злочину, підлягають встановленню. В науці кримінального процесу і криміналістики ці обставини прийнято розділяти на обставини, які становлять основу злочинної поведінки (причини), і на обставини, які полегшили вчинення злочину (умови). «Йдеться про обставини, які, будучи причинами і умовами даного злочину, можуть спонукати нові злочинів, тобто їх виявлення і усунення забезпечить реалізацію в рамках конкретної справи загального завдання судочинства — «сприяти попередженню і викорінюванню злочинів». При розслідуванні злочинного порушення прав інтелектуальної власності причини і умови злочину не мають кваліфікуючого значення, проте можуть охарактеризувати особу обвинуваченого, розкрити механізм вчинення злочину тощо.

Розглянемо причини формування злочинного наміру порушення прав інтелектуальної власності. Оскільки кожна особа має яскраво виражений індивідуальний характер, то і причини формування того або іншого рішення носять

суто суб'єктивний характер. В ході дослідження, вдалося виявити найхарактерніші причини вчинення цими особами злочину: відсутність роботи, яка задовольняє потреби; висока прибутковість від реалізації контрафактної продукції, від продукції з використанням чужого торгового найменування і чужої торгової марки; недодання значення суспільної небезпеки порушенням прав на інтелектуальну власність; широке розповсюдження торгівлі контрафактною продукцією іншими особами; відсутність практики вживання судами суворого покарання за порушення прав інтелектуальної власності.

Умови вчинення злочину (як і його причини) можна виявити лише в конкретному злочині. Аналізуючи обставини, за яких мало місце вчинення злочинів, на основі вивчення кримінальних справ до числа найпоширеніших умов злочинного порушення авторських або суміжних прав можна віднести: неефективність діяльності по виявленню місць виготовлення і торгівлі контрафактною продукцією, виготовлення неліцензійних товарів; загальна доступність засобів перезапису і копіювання аудіо-, відео- і поліграфічної продукції; пріоритет контрафактної продукції перед легальною при виборі споживача; відсутність достатньої пропаганди відмови від використання контрафактної продукції і роз'яснення значення охорони об'єктів інтелектуальної власності для розвитку творчості; низький загальний рівень правової культури громадян.

На думку автора, більш детальний аналіз цієї проблеми виходить за рамки теми і призначення даної дисертації, оскільки обставини, які сприяли вчиненню злочину передбаченого ст. 176, 177, 229 КК України, не мають значення для розслідування конкретної кримінальної справи, а використовуються для попередження вчинення аналогічних злочинів у майбутньому.

Висновки до розділу 2

1. На думку дисертанта, виходячи з особливостей чинного кримінально-процесуального законодавства України, його постійних змін, наявності жорстких процесуальних строків, відсутності достовірної інформації про належність прав інтелектуальної власності конкретним правовласникам та про їх порушення, вважаємо, що порушенню будь якої кримінальної справи по даній категорії правопорушень повинні передувати адміністративно-процесуальні дії стосовно конкретного факту.

2. Порушення та розслідування кримінальних справ пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права або суміжних прав віднесено до підслідності органів внутрішніх справ і можливе лише за наявністю заяви власника авторського або суміжних прав. При одержанні заяви про порушення авторських (суміжних) прав слідчий і (чи) орган дізнання роблять перевірку заяви в порядку ст. 97 КПК України. У заяві повинне бути відображено, чий конкретно, які саме (авторські, суміжні) права порушені, у якій формі відбулося це порушення, і яка матеріальна шкода заподіяна цим. Автором узагальнено вимоги до осіб і організацій, які можуть подавати такі заяви.

3. Автор виокремила особливості провадження кримінальних справ по злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності: 1) з метою документування факту протиправної діяльності (відтворення, тиражування, розповсюдження), за матеріалами даної категорії справ повинні провадитися перевірочні закупівлі й огляди місць події й об'єктів, які мають ознаки контрафактності; 2) у ході проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій (огляду місця події) слідчий або співробітники органу дізнання вправі одержати пояснення від заявника (постраждалого, його представника, захисника), та від осіб, які допустили порушення його прав, і інших осіб; 3) відомості щодо належності авторських чи суміжних прав можуть бути витребувані з організацій, які ведуть облік і реєстрацію правовласників (організації колективного управління), або від представників правовласників IFPI, крім того, можна звернутися до першоджерела, тобто

організації, чиї реквізити вказані, наприклад, у титрах або на обкладинці аудіовізуального твору, примірника фонограми, комп'ютерної програми, бази даних (диска, касети); 4) розмір і характер заподіяної матеріальної шкоди підтверджуються відповідними авторськими, ліцензійними угодами (про передачу виключних або невиключних прав), довідками про вартість ліцензійних примірників аналогічних творів, експертними висновками; 5) у підтвердження факту вчинення злочину важливе значення мають речові докази безпосередньо примірники творів, документи (як, такі, що підтверджують походження товару, так і документи на оренду виробничих (торгівельних) місць), чорнові записи, примірники контрольних марок, обкладинок, голографічних елементів, обладнання для відтворення та тиражування примірників творів; 6) безумовною вимогою при розслідування злочинів у сфері обігу об'єктів права інтелектуальної власності є призначення експертизи на предмет виявлення ознак контрафактності; 7) додаткові докази факту злочинної діяльності, її тривалості, встановлюються допитом свідків з числа працівників суб'єкта господарської діяльності, сусідів по торговельному місцю, а також родичів, знайомих особи порушника з обставин, які мають істотне значення; 8) з метою забезпечення цивільного позову, при наявності достатніх даних про порушення авторського права або суміжних прав, слідчий (орган дізнання) зобов'язаний вжити заходів для розшуку і накладення арешту на примірники творів, у відношенні яких передбачається, що вони є контрафактними, а також сировину, матеріали й обладнання, призначені для відтворення та тиражування зазначених примірників, цінне особисте майно, застосовуючи, в необхідних випадках, міри для їх вилучення і передачі на відповідне збереження.

4. Автором узагальнений перелік документів, які матимуть доказове значення у кримінальних справах про порушення авторського права або суміжних прав.

5. На думку автора, необхідність взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності виникає: а) на стадії дослідчої перевірки; б) на стадії

реалізації матеріалів зібраних оперативним підрозділом в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності; в) у процесі розслідування кримінальної справи.

У процесі взаємодії слідчого та оперативних працівників до порушення кримінальної справи про порушення прав інтелектуальної власності можуть вирішуватися самі різні питання. Однак, роль слідчого на цій стадії зводиться в основному до оцінки зібраних даних з погляду їх допустимості й повноти. На думку автора, основним питанням до порушення кримінальної справи по аналізованій категорії злочинів є складання спільного плану по реалізації зібраного матеріалу й проведенню початкових слідчих дій.

Автор вважає, що при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності взаємодія між слідчим та оперативними працівниками стане більше ефективною, якщо слідчі будуть знайомі з тими можливостями й тим обсягом роботи, що співробітники підрозділів боротьби з економічною злочинністю проводять до порушення кримінальної справи, перевіряючи початкову інформацію про злочин.

6. Проаналізована автором практика протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності дозволила виокремити і узагальнити основні джерела інформації про вчинення злочину.

7. Автор проаналізувала взаємодію оперативних співробітників підрозділу боротьби з економічною злочинністю і слідчих на прикладі виявлення злочинів, у яких предметом замаху є друкована продукція, при цьому залежно від джерела одержання інформації й сформованої оперативно-розшукової ситуації, запропонувала алгоритми дій слідчого та оперативних працівників.

8. При розкритті злочинних порушень прав інтелектуальної власності, у ході візуального спостереження, автор пропонує вирішувати такі окремі завдання: а) одержання відомостей про склад злочинних груп, розподіл в них ролей, функціях кожного з учасників, особливостях їх характеру й взаєминах з іншими членами групи; б) одержання інформації про елементи оперативної обстановки, а також відомості, необхідні для планування інших оперативно-розшукових заходів і слідчих дій (про маршрути пересування осіб, а також партій продукції з ознаками

контрафактності й т.ін.); в) виявлення місць виготовлення і зберігання продукції з ознаками контрафактності.

9. В ході дослідження досвіду зарубіжних країн автор встановила, що в експертно-криміналістичному центрі МВС Російської Федерації створена колекція зразків оптичних дисків, виготовлених заводами Росії і СНД. Порівняльне дослідження вилученої аудіовідеопродукції із цими зразками дозволяє встановити підприємство-виготовлювача даної продукції. Такий досвід може бути позитивним для експертно-криміналістичних установ Міністерства юстиції та МВС України, на жаль там подібних колекцій зразків немає, що негативно впливає на можливості використання спеціальних знань при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

10. Автор виокремила та узагальнила тактичні рекомендації яких слід дотримуватися при проведенні оперативних закупівель у процесі реалізації оперативної розробки при розкритті злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

Розділ 3. Тактико-криміналістичне забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

3.1. Порушення кримінальної справи, слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності та алгоритм дій слідчого по їх вирішенню

Розслідування злочинів здійснюється в конкретних умовах часу, місця та навколишнього середовища, у взаємозв'язках з іншими процесами об'єктивної дійсності, поведінкою осіб, які потрапили до сфери кримінального судочинства, і під впливом інших чинників, що часом залишаються невідомими для слідчого. Така складна система взаємодії, врешті-решт, утворює ту конкретну обстановку, в якій діють слідчий та інші суб'єкти, котрі беруть участь у доказуванні, і в якій протікає конкретний акт доказування. Ця обстановка в криміналістиці одержала загальну назву — «слідча ситуація».

Пошукова діяльність по виявленню осіб, які вчинили злочинні порушення прав інтелектуальної власності, по суті заснована на сприйнятті слідчим або оперативним працівником картини події злочину за допомогою виділення тих змін у навколишньому середовищі, які віддзеркалились в ньому внаслідок підготовки, вчинення або приховання зазначеного злочину. Проте отримані таким чином відомості, як відомо, не всі і не завжди дозволяють зробити правильний висновок про наявність або відсутність у тому, що відбулося, ознак аналізованого злочину.

Розв'язання даної задачі відбувається зазвичай на початковому етапі діяльності з розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, після проведення першочергових дій працівниками слідчо-оперативної групи, яка виїхала на місце події. Тому початковий етап розкриття та розслідування такого злочину можна охарактеризувати як знаходження ознак злочину та проведення перевірочних заходів оперативними працівниками для вирішення питання про порушення кримінальної справи. На цьому етапі складаються найрізноманітніші ситуації, від характеру початкової інформації яких, по суті, і

залежить напрям та зміст діяльності працівників оперативних підрозділів та слідства.

Найбільш лаконічно описав процес використання слідчих ситуацій у розслідуванні Р.С. Белкін: «До слідчого поступає повідомлення про подію, яка потребує розслідування. Він аналізує цю вихідну інформацію, щоб отримати хоча б орієнтовне уявлення про те, з чим він у майбутньому буде мати справу. Склавши приблизне уявлення про подію і керуючись типовими версіями та іншими даними криміналістичної характеристики ймовірного злочину, він проводить початкові слідчі дії, співвідносячи їх коло і послідовність із своїми знаннями про слідчу ситуацію, яка склалась на початку розслідування. Потім зібрану інформацію знову аналізує, складає розвернутий план подальшого розслідування на базі висунутих за уточненими даними загальних і окремих версій і реалізує цей план. По суті, весь процес розслідування складається з почергово змінюваних актів аналізу наявної інформації, вибору відповідних цій інформації прийомів і засобів роботи з доказами і їх застосування». [17, с. 430].

При класифікації типових слідчих ситуацій необхідно виходити з таких відомостей, які характеризують більшість слідчих ситуацій, які трапляються у практичній діяльності [33; 109; 112; 185; 194; 199; 222; 223 та ін.].

Як правило, у типових вихідних слідчих ситуаціях зосереджені такі дані, які дозволяють виробити наукові рекомендації по висуненню найбільш обміркованих загальних та окремих версій у ході оперативно-розшукової та слідчої діяльності. Тому типізація саме вихідних слідчих ситуацій є найбільш суттєвою для методико-криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

В криміналістичній літературі виділяють такі компоненти слідчої ситуації:

- 1) психологічного характеру — результати конфлікту між слідчим та іншими особами, прояв психологічних властивостей особи слідчого та їх вплив на одержання інформації та її динаміку тощо;
- 2) інформаційного характеру — поінформованість слідчого та осіб, які протистоять, у процесі розслідування;
- 3) процесуального і тактичного характеру — наявність доказів та їх джерела, стан

провадження по справі, можливість обрання запобіжного заходу та ін.; 4) організаційно-технічного характеру — наявність комунікацій у процесі взаємодії слідчого та органів дізнання, можливість мобільного маневрування силами і засобами тощо [25, с. 70].

У слідчій практиці відзначається повторюваність ситуацій, що створює передумови для їх типізації. Стосовно типових ситуацій можна намітити певний спосіб дій слідчого в процесі одержання доказової інформації. Знання типових ситуацій дає змогу не тільки передбачати їх виникнення у відповідних умовах як закономірних, а й обирати відповідні засоби, прийоми і методи.

Аналогічність, «стандартність» слідчих ситуацій і відповідно шляхів, які ведуть до їх вирішення, дозволяє говорити про можливість програмування дій слідчого. Важливим кроком для створення ефективних програм розкриття і розслідування злочинів є метод узагальнення ситуацій, так зване ситуаційне моделювання [40, с. 177]. Останнє дає змогу розробляти оптимальні програми прийняття рішень і проведення тактичних комплексів та окремих слідчих дій.

Узагальнення кримінальних справ про злочинні порушення прав інтелектуальної власності, дозволили нам виокремити слідчі ситуації, які складаються на початковому етапі розслідування, часто зустрічаються та багато в чому подібні: 1) затримання особи (осіб) під час збуту об'єкта захищеного правом інтелектуальної власності (наприклад, контрафактної продукції); 2) встановлення та затримання особи (осіб) під час виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) наявність ознак (за результатами попереднього експертного дослідження об'єктів, показань потерпілих, свідків і т.ін.), які вказують на вчинення злочинних порушень прав інтелектуальної власності, але жодного зі злочинців не встановлено й не затримано.

Вивчення кримінальних справ даної категорії свідчить про те, що виявлення злочинних порушень прав інтелектуальної власності у 88% випадків (від загальної кількості) здійснюється в ході проведення перевірок і рейдів співробітниками правоохоронних і державних контрольних органів.

Варто зауважити, що під терміном «затримання» на етапі виявлення осіб, які займаються виготовленням і збутом об'єктів захищених правом інтелектуальної власності, слід розуміти захоплення особи, яка перевіряється (і доставлення її до органів внутрішніх справ), що передує її затриманню в процесуальному розумінні (у порядку ст. 115 КПК України).

Проаналізована нами судово-слідча практика розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, доводить, що в переважній більшості випадків вони вчиняються групою осіб. У цьому зв'язку питання про виявлення співучасників у незаконному виготовленні об'єктів захищених правом інтелектуальної власності необхідно ретельно планувати, а сам момент затримання на гарячому під час збуту, на нашу думку, повинен узгоджуватися оперативними співробітниками зі слідчим з урахуванням оперативних даних про протиправну діяльність осіб, які перевіряються.

Узагальнення кримінальних справ досліджуваної категорії злочинів показує, що в 94% випадків вони розкриваються внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів. При вчиненні цих діянь злочинці ретельно маскують їх, удаються до різних вивертів і хитрувань, що ускладнює їх викриття. Тому саме оперативно-розшукові заходи часто є єдиним джерелом одержання відомостей про такі злочини, коло їх учасників, роль і ступінь участі кожного з них, місця приховування і оптового збуту предметів злочинів. Зауважимо, що це в основному стосується незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності. В той же час роздрібний збут таких об'єктів здійснюється, як правило, відкрито, навіть нерідко супроводжується певною рекламою.

У зв'язку з особливим характером оперативно-розшукової діяльності, заснованої на поєднанні гласних і негласних заходів, конфіденційності джерел одержання інформації, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не передбачає права слідчого на ознайомлення зі службовими документами оперативно-розшукових служб. Надання слідчому (органу дізнання, суду) результатів оперативно-розшукової діяльності провадиться відповідно до ч. 1 ст. 7 цього Закону, внаслідок чого оперативно-розшукові підрозділи зобов'язані

«виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора, ухвали суду й запити повноважних державних органів, установ і організацій про проведення оперативно-розшукових заходів».

У матеріалах, які складаються співробітниками оперативно-розшукових підрозділів, міститься найрізноманітніша інформація, яка має орієнтує значення для збирання доказів у кримінальній справі про: спосіб вчинення злочинів; розмір матеріальної шкоди; осіб, які вчинили злочини; склад злочинних груп; предмети й документи, які можуть бути доказами в справі, та їх місцезнаходження; осіб, котрі можуть бути допитані як свідки; зв'язки осіб, які проходять у справі; хитрування, використовувані злочинцями для приховування вчинених діянь; обрану підозрюваними й обвинуваченими лінію поведінки на слідстві; схиляння організаторами злочинних груп своїх спільників до давання неправдивих показань; про спроби впливу на свідків з метою їх схилення до давання неправдивих показань [13, с. 93]. Проведене нами анкетування слідчих різних регіонів України свідчить про те, що така інформація, незважаючи на її важливість, у переважній більшості випадків не надавалася слідчим, у провадженні яких знаходилися кримінальні справи, пов'язані з порушенням права інтелектуальної власності. Як справедливо зазначає Д.І. Бедняков, цьому сприяє невідрегульованість зазначеного питання законодавством і підзаконними нормативними актами [13, с. 94].

Зазначимо, що аналіз слідчих ситуацій при розслідуванні злочинних порушень права інтелектуальної власності, збирання й опрацювання інформації про них дозволяють слідчому визначити прийоми й засоби вирішення завдань, які стоять перед ним. Важливою умовою ефективного розслідування аналізованих злочинів, на нашу думку, є вміння слідчого правильно аналізувати й оцінювати слідчу ситуацію, яка складається в справі. Це у свою чергу сприятиме повноті й правильності версій, організації та плануванню розслідування.

На початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можуть скластися три види типових слідчих ситуацій залежно від інформації про вчинений злочин, яка надійшла.

До *першого виду* належать слідчі ситуації, в яких початкову інформацію (дані) про вчинений злочин одержано з офіційних джерел у результаті: документальної перевірки співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю; перевірок, проведених іншими контролюючими органами; заяв чи повідомлень окремих громадян або повідомлень, опублікованих у засобах масової інформації.

До типової програми розслідування по даній слідчій ситуації слід віднести такий комплекс слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

1. Вивчення первинних матеріалів, які надійшли, і звіряння цих матеріалів з відповідними нормативними актами, які регламентують порядок виготовлення, збуту чи використання об'єктів, захищених правом інтелектуальної власності.

2. Виїмка та огляд письмових документів, магнітних носіїв інформації, в яких є інформація про здійснення незаконного виготовлення, збуту чи використання об'єктів інтелектуальної власності (у разі, якщо підприємство виготовляло контрафактну продукцію, то виїмці підлягають усі бухгалтерські документи про кількість виготовлених та реалізованих об'єктів).

3. Огляд слідчим вилучених документів, які підтверджують факт незаконної діяльності, яка порушує права інтелектуальної власності чи спричиняє інший злочин (незаконну підприємницьку діяльність, ухилення від сплати податків тощо) (у протоколах оглядів зазначаються стан документів, наявність виправлень, печаток, штампів, реквізитів тощо, поряд з цим підлягають огляду вилучені комп'ютери і носії інформації (магнітні та оптичні)).

4. Виявлення та огляд місць зберігання сировини, напівфабрикатів, матеріалів, готової продукції, товарів, які порушують права інтелектуальної власності, та вжиття заходів щодо запобігання їх приховування.

5. Припинення операцій по виготовленню і реалізації продукції, яка порушує права інтелектуальної власності, а також операцій з грошовими засобами, які знаходяться на рахунку підприємства.

6. Допити свідків — осіб, які проводили перевірку господарської діяльності підприємства, громадян, посадових осіб, які можуть надати інформацію про процес

виготовлення, зберігання, транспортування, реалізацію та інші дії з об'єктами захищеними правом інтелектуальної власності.

7. Проведення обшуків, вилучення об'єктів, які мають значення для справи, на місці виготовлення, збереження, збуту продукції, яка порушує право інтелектуальної власності, обшуків у запідозрених осіб за місцем їх роботи, проживання, гаражах належних їм чи орендованих приміщеннях (під час обшуку необхідно вилучати документацію, яка стосується злочинної діяльності щодо незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності (облікові бухгалтерські документи, платіжні доручення і відомості, ордери, квитанції про внесення грошей на особисті рахунки, облікові книги, журнали, договори, угоди, бізнес-плани, заяви про прийняття на роботу і звільнення з роботи, юридичні справи власників рахунку, чорнові записи, цінні папери, печатки і штампи тощо).

8. Накладення арешту на майно і цінності, які підлягають конфіскації.

9. Допит підозрюваних про обставини вчинення ними злочинних порушень прав інтелектуальної власності (з пред'явленням документів, висновків перевірки, результатів попередніх досліджень об'єктів захищених правом інтелектуальної власності).

10. Призначення та проведення судових експертиз (експертиза об'єктів інтелектуальної власності, судово-товарознавча і технічна експертиза документів, тобто в основному ті судові експертизи з допомогою яких досліджуються об'єкти інтелектуальної власності або їх упакування, рідше експертизи, які допомагають доказувати причетність конкретних осіб до вчинення даного виду злочинів (судово-трасологічна, почеркознавча та ін.).

11. Проведення очних ставок між особами, в показаннях яких є істотні суперечності.

До *другого виду* типових слідчих ситуацій, які складаються під час розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності належать слідчі ситуації, при яких первинну інформацію одержано в результаті: вжиття оперативно-розшукових заходів підрозділами боротьби з економічними злочинами, боротьби з

організованою злочинністю, податкової міліції; затримання з речовими доказами співробітниками органів, які не проводили цільові оперативно-розшукові дії, осіб за порушення ними певних правил, що викликало підозру в їх причетності до правопорушень (перевезення вантажів без належно оформлених документів, продаж товарів у не встановлених місцях або реалізації продукції замовникам).

Так, в ході реалізації оперативних матеріалів працівниками УДСБЕЗ ГУМВС України в м. Києві знешкоджено діяльність каналу надходження контрафактної продукції та складського приміщення по її зберіганню розташованого у приватному будинку за адресою: Київська обл., Києво-Святошинський район, с. Петропавлівська Борщагівка, вул. Ворошилова, 1.

В ході проведених оперативно-розшукових заходів встановлено, що за вказаною адресою мешкає гр. Волинець В., який займався незаконним зберіганням та оптовим розповсюдженням на території м. Києва та інших регіонів контрафактних примірників аудіовізуальних творів.

В ході перевірки зазначеного приміщення виявлено та вилучено з незаконного обігу понад 40 тис. контрафактних примірників аудіовізуальних творів формату DVD та CD, близько 60 тис. примірників поліграфічних обкладинок, 1,5 тис.шт. DVD-боксів та 1 тис.шт. DVD без запису. Також, у правопорушника вилучено 3 системних блоки, які містять інформацію щодо оптової реалізації контрафактної продукції.

Крім того, у приватній квартирі № 139 по проспекту Перемоги, 148/1, що в м. Києві, знешкоджено діяльність підпільного цеху, організованого гр. Майоровим Д., де за допомогою DVD-RW та CD-RW приводів здійснювалось тиражуванням та розповсюдження на території м. Києва примірників аудіовізуальних творів та баз даних.

У правопорушника вилучено 2 системних блоки з вмонтованими CD приводами, принтер, множувальний пристрій з вмонтованими DVD приводами, пристрої для вирізання та склеювання поліграфічної продукції для компакт-дисків, понад 1500 шт.контрафактних примірників аудіовізуальних творів формату DVD та

CD, пусті диски, поліграфія та бокси для дисків. Всього вилучено товарно-матеріальних цінностей на суму понад 650 тис.грн.

Також з'ясовано, що останній, являючись приватним підприємцем надавав послуги Волинцю В. у виготовленні поліграфічної продукції для CD дисків.

Крім того, встановлені торговельні точки, де реалізовувалася контрафактна продукція.

Таким чином, умисними діями Волинця В. та Майорова Д. правовласникам завдано збитків на суму понад 1 млн.грн.*

Цей вид ситуацій являє собою найбільш типові ситуації, які часто зустрічаються в практичній діяльності і є сприятливими для проведення досудового слідства. З метою встановлення обставин злочину, викриття винних осіб, забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочином, слідчий у подібних ситуаціях здійснює таку програму слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

1. Затримання та обшук осіб, які перевозили (збували) продукцію, огляд документів і предметів, речей, виявлених у затриманих, а також огляд транспортного засобу (затримання доцільно планувати під час розподілу прибутків, відвантаження виготовленої контрафактної продукції оптовим покупцем, у процесі продажу чи реалізації продукції через посередників).

2. Виявлення та огляд контрафактної продукції з наступним її вилученням.

3. Збирання даних про особу затриманого, місце його проживання, праці, наявність транспортних засобів, дач, гаражів та інших об'єктів, де можуть знаходитися документи, контрафактні предмети, гроші й інші об'єкти, які мають значення для справи.

4. Проведення обшуків у місцях проживання затриманих, на роботі, дачах, гаражах та інших об'єктах, у яких можуть знаходитися документи, контрафактні предмети, гроші й інші об'єкти, які мають значення для справи.

---

*Наглядове провадження по кримінальній справі по обвинуваченню Волинця В., Майорова Д. Архів УДСБЕЗ ГУМВС України в м. Києві

5. Збирання та узагальнення відомостей про зв'язки затриманого й об'єкти, які мають до них відношення (квартири, гаражі тощо), даних про місця виготовлення, зберігання і реалізації контрафактної продукції та проведення там слідчих оглядів і обшуків (обшуки у даному випадку проводяться з метою відшукування слідів контрафактної продукції, напівфабрикатів, сировини для її виготовлення, документів про фінансову діяльність, співучасників злочинної діяльності, схеми каналів збуту продукції, що в подальшому значно оптимізує розслідування злочину).

6. Затримання та допит співучасників підозрюваного, допит інших осіб, причетних до злочинної діяльності у сфері інтелектуальної власності.

7. Призначення судових експертиз для дослідження виявлених об'єктів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності.

До *третього виду* типових слідчих ситуацій належать ситуації, в яких інформацію про злочин одержано в результаті розслідування інших злочинів. Така ситуація може виникнути у разі вчинення корисливих вбивств чи нанесення тілесних ушкоджень в результаті розподілу прибутків отриманих від злочинної діяльності поєднаної з порушенням прав інтелектуальної власності, вчинення злочинів у кредитно-банківській сфері, що може бути пов'язано з отриманням незаконних кредитів на виготовлення контрафактної продукції, незаконне використання винаходу чи раціоналізаторської пропозиції, яке за певних умов призвело до нанесення шкоди здоров'ю чи злочинних порушень правил безпеки праці. Слідчі ситуації в таких випадках відрізняються від ситуацій першого виду тим, що в них є фактор раптовості, який особливо важливо використовувати в умовах обмеженого обсягу доказової інформації.

Програма розслідування у даній ситуації є такою: виявлення місць виготовлення, зберігання та реалізації продукції, яка порушує права інтелектуальної власності; огляд місць знаходження предметів та документів; проведення допитів підозрюваних та обшуків в місцях їх проживання та праці; призначення відповідних судових експертиз.

Під час організації розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності слідчому необхідно враховувати ситуаційні чинники, які впливають на вибір злочинцями того чи іншого виду незаконної діяльності. З цього погляду процес виявлення і розкриття аналізованих злочинів у різних ситуаціях може розвиватися в різних напрямках. В одних випадках він йде від даних про місце незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності, до місць збуту, сховищ; від пов'язаних між собою злочинною діяльністю осіб — до їх співучасників. В інших випадках — від даних про місце зберігання чи збуту контрафактної продукції та осіб, які беруть участь у цьому, до місць і суб'єктів її виготовлення чи інших ланок ланцюжка. У третіх випадках — від обставин і результатів затримання з речовими доказами перевізника чи продавця контрафакту, його огляду і вилучення до інших учасників злочинної групи.

При проведенні розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності вибір слідчих дій здійснюються з урахуванням криміналістичної характеристики аналізованої категорії злочинів, а також слідчої ситуації, яка виникла на конкретному етапі розслідування. На нашу думку, за цієї умови є можливим оптимальне вирішення питань про те, яку саме слідчу дію необхідно провести, для виконання яких тактичних завдань розслідування, коли, де, в якій послідовності та в поєднанні з якими оперативно-розшуковими заходами чи організаційними діями, із залученням яких спеціалістів, чи використанням яких криміналістичних засобів і методів.

З урахуванням криміналістичної характеристики аналізованої категорії злочинів і наведених вище типових ситуацій на розвиток кожної з них можуть бути висунуті як загальні, так і окремі версії, засновані на конкретних даних, зібраних у справі.

Так, інформація, необхідна для встановлення й розшуку особи, яка вчинила злочинне порушення прав інтелектуальної власності, може бути одержана з різних джерел, такими типовими вихідними даними можуть бути: відомості, одержані оперативним шляхом, про виготовлення і реалізацію контрафактної продукції; затримання осіб під час виготовлення і реалізації зазначеної продукції; результати

діяльності контролюючих органів (ревізії, контрольні закупки); одержання відомостей при розслідуванні інших злочинів; заяви, листи громадян про порушення їх прав на інтелектуальну власність тощо.

Загальновідомо, що інформація про обставини злочину на початковому етапі розслідування зазвичай є відривчастою. Науковці і практики до початкового етапу розслідування відносять, як правило, період від порушення кримінальної справи до закінчення провадження невідкладних слідчих дій тривалістю не більше десяти-п'ятнадцяти днів. Незважаючи на такий короткий період, значення початкового етапу розслідування для виконання завдань кримінального судочинства важко переоцінити. Так, на думку Р.С. Белкіна від 70 до 80% доказів, які наводяться в обвинувальних висновках слідчих і вироках судів, належать до зібраних саме на початковому етапі розслідування [16, с. 365].

Вивчена та проаналізована нами судово-слідча практика показала, що успішному розслідуванню злочинних порушень прав інтелектуальної власності сприяли: правильні організація й планування; знання слідчим технологічного процесу виготовлення об'єктів інтелектуальної власності; умов роботи, системи обліку та звітності підприємства. Незадовільно організована робота у треті випадків є однією з причин повернення матеріалів на додаткове розслідування.

Розслідуючи злочинні порушення прав інтелектуальної власності, особливо вчиненні групою чи організованою групою осіб, слідчий опрацьовує значний обсяг інформації, тому для збільшення продуктивності його роботи доцільно її планувати. Недарма планування розслідування як істотний елемент наукової організації праці слідчого розглядалося класиками криміналістики ще на етапі її становлення. Так, В.І. Громов, справедливо зазначав, що: «.. якщо складання плану розслідування не має особливого значення в дрібних і нескладних справах, то в справах з великими і неопрацьованими матеріалами дізнання це видається безумовно необхідним, оскільки сподіватися на свою пам'ять без записів у таких справах дуже ризиковано» [65, с. 65].

На думку іншого науковця цього ж періоду розвитку криміналістики, С.О. Голунського, основні цілі планування розслідування полягають у тому, щоб

забезпечити правильну спрямованість, високу ефективність, повноту, всебічність і максимальну швидкість розслідування. Умовами правильного планування розслідування є: правильне орієнтування у тій політичній обстановці, в якій було вчинено злочин; правильна оцінка значення самого злочину; знання того, що саме необхідно встановити у справі; які докази слід шукати; знання процесуальних форм, технічних і тактичних прийомів доказування, вміння користуватися версіями розслідування [137, с. 340].

Планування розслідування вище зазначений науковець поділив на чотири стадії: 1) висування тих фактично обґрунтованих версій, якими може бути пояснено даний злочин; 2) визначення за кожною з намічених версій кола тих питань, які треба з'ясувати, щоб цю версію перевірити; 3) визначення кола слідчих дій, необхідних для з'ясування цих питань; 4) визначення строків виконання кожної з намічених слідчих дій [137, с. 341-342].

Однак, проведені науковцями дослідження показують, що в кримінальних справах наявні письмові плани тільки у десяти відсотках [202, с. 446].

Успіх розслідування злочинних порушень інтелектуальної власності певною мірою визначається його правильним плануванням та організацією. Більшість науковців, під плануванням розслідування розуміються визначення шляхів розслідування злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найбільш доцільної системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів та строків їх проведення.

Значення планування розслідування визначається важливістю тактичних завдань, які можуть бути вирішені з його допомогою. До таких завдань відносять: визначення правильних шляхів розслідування злочинів; забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування; своєчасне застосування науково-технічних і тактичних прийомів криміналістики з урахуванням особливостей кожної справи; забезпечення найбільш ефективного поєднання оперативно-розшукових заходів і слідчих дій при розслідуванні; сприяння економії сил і засобів слідчого апарату, швидкість розслідування.

Встановлення об'єктивної істини при розслідуванні злочинів певною мірою залежить від принципів планування, до яких належать: обґрунтованість плану розслідування, його складання на основі комплексу доказової й оперативної інформації; індивідуальність планування, неприпустимість схематичності, шаблону; динамічність планування розслідування.

Розслідування планується зазвичай на початкових етапах. Найбільш логічно завершеною формою плану є така, яка у своїй конструкції передбачає таку схему: версії розслідування — обставини, які підлягають з'ясуванню — слідчі дії та оперативно-розшукові заходи — строк виконання — виконавець.

При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, доцільно розрізняти такі види планування: 1) просте планування, 2) планування за епізодами, 3) планування при розслідуванні групою слідчих. Такі плани розрізняються за цілями, обсягом, внутрішньою структурою, методами реалізації дій, які входять у систему плану.

Специфіка планування за епізодами полягає у побудові складної системи співвідношення і взаємозв'язків усіх епізодів розслідуваного злочину. Співвідношення має місце залежно від епізодів та версії розслідування, загальної для події злочину. Тобто кожен період становить частину вчиненого злочину та його розслідування і є етапом у розкритті всього злочину.

Додатками до плану складаються схеми, за якими графічним шляхом систематизуються дані у кримінальній справі. Таке графічне зображення даних справи, систематизоване за певними ознаками, дає можливість чітко уявити структуру і сутність як справи в цілому, так і окремих її обставин. Важливими факторами, які впливають на планування є прогнозування результатів слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та їх поєднань — криміналістичних комплексів. Визначення кількості, послідовності, часу проведення зазначених дій не буде ефективним, якщо при їх плануванні не враховується прогнозування. Таке прогнозування передбачає аналіз наявних доказів, визначення їх взаємозв'язку, можливості використання в проведенні окремих слідчих дій. Прогноз має

орієнтовне значення, однак його результативність буде вищою, ніж обрання проведення тієї чи іншої дії шляхом проб і помилок.

Важливим етапом планування є криміналістичне версирування, тобто побудова версій. Ефективність розслідування злочинів і зокрема, злочинних порушень прав інтелектуальної власності, певною мірою залежить від правильного вибору слідчим напрямів збирання інформації, в основі яких лежать реальні слідчі версії.

Науковець Я. Пещак вірно писав, що сьогодні, «мабуть, уже не зустрінеш думки про те, що успішне розслідування кримінальної справи нібито можливе без послідовного застосування ... методів і засобів, вироблених криміналістичною наукою, в тому числі ... слідчих версій» [191, с. 24].

Пізнавальна функція версії передбачає її логічну природу, що дозволяє з'ясувати етапи її формування. До таких етапів належать: а) аналіз і узагальнення фактичного матеріалу, необхідного для подальшого розвитку знань про окремий факт або сукупність фактів; б) висловлення власне версії, обґрунтованої наявною інформацією; в) виведення низки наслідків версії, які випливають із сформульованого припущення; г) перевірка виведених наслідків.

В процесі розслідування версія тісно пов'язана з плануванням. Роль версії стосовно плану розслідування можна назвати визначальною, оскільки версія є тим напрямом розслідування, який зумовлює побудову в плані комплексу слідчих, розшукових, організаційних заходів, здійснюваних з метою її перевірки.

Джерелами формування версій при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності можуть бути такі: аналіз наявної доказової інформації; відомості про розкриті подібні злочини; відомості про нерозкриті подібні злочини; відомості про аналогічні способи вчинення злочинів; власний досвід у слідчій діяльності; узагальнений позитивний досвід слідчої діяльності.

При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності підставою для класифікації версій є сукупність вихідних даних. Тому традиційно і в даному випадку версії поділяються на загальні та окремі. Загальні версії стосуються характеру події, осіб, які вчинили злочин, а окремі — окремих деталей події

злочину, слідів чи речових доказів. Крім цього підставою для класифікації версій є суб'єкти їх висування. До них належать особи, які за своїми службовими функціями пов'язані з розслідуванням злочинів. Тому у даному випадку версії ще поділяються на розшукові, слідчі, експертні та судові. А за ступенем визначеності версій — на типові і конкретні.

Чітке визначення типової версії пропонував Р.С. Белкін. На його думку, «під типовою версією розуміється найбільш характерне для даної ситуації з погляду відповідної галузі наукового знання чи узагальненої практики судового дослідження (оперативно-розшукової, слідчої, судової, експертної) можливе пояснення окремих фактів чи події в цілому» [17, с. 364].

Використання типових версій носить чітко практичний зміст тому що вони можуть подаватися у вигляді програм-алгоритмів, розроблених на основі виділення й узагальнення ознак вчинення злочинів, їх способів, сукупності слідів. Такі банки даних, складені стосовно певних видів злочинів, можуть виконувати не тільки навчальну але цілком і практичну функцію.

Проведене нами узагальнення судово-слідчої практики дозволило виділити такі основні версії при злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності: 1) які джерела одержання матеріалів, сировини, комплектуючих для виготовлення об'єктів, які захищені правом інтелектуальної власності і хто ті особи, причетні до цього; 2) які способи виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) які канали реалізації контрафакту і хто ті особи, причетні до цього; 4) які місця зберігання контрафактної продукції і цінностей, здобутих злочинним шляхом; 5) які умови сприяли вчиненню цих злочинів; 6) які місця перебування злочинців, що переховуються від слідства, для їх затримання й арешту.

Встановити джерела придбання сировини для виготовлення контрафактної продукції — справа нелегка, тут потрібні й енергія, і майстерність. Досягненню позитивних результатів сприяють висування обґрунтованих версій, їх ретельна перевірка й правильне планування.

На початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, як правило, наявні підстави лише для висування таких

версій щодо каналів придбання матеріалів, сировини та комплектуючих для незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності: а) матеріали, сировина та комплектуючі здобувалися в Україні у вітчизняних виробників; б) зазначені матеріали, сировина та комплектуючі здобувалися за рубежом.

Далі висунуті версії конкретизуються залежно від обставин, встановлених на початковому етапі розслідування. Зокрема, контрафактна книжкова продукція може бути виготовлена при: 1) створенні резервів для розкрадань у процесі друку в типографії; 2) незаконному використанні плівок та інших матриць після законного типографського друку продукції; 3) виготовленні контрафактної книжкової продукції за рубежом з вихідними даними українських друкарень; 4) виготовленні тиражу на обладнанні незареєстрованої у визначеному законодавством порядку друкарні. І це, звичайно, далеко не вичерпний перелік версій.

Специфіка взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів на початковому етапі розслідування злочинів аналізованої категорії диктується особливостями вирішуваних тактичних завдань. На початковому етапі розслідування треба вирішити питання про створення слідчо-оперативної групи під керівництвом досвідченого слідчого із залученням до неї кваліфікованих оперативних співробітників. В ідеалі доцільно прагнути до того, щоб склад цієї групи був стабільний, а члени групи — психологічно сумісні.

Оперативні працівники шляхом проведення гласних і негласних заходів виявляють очевидців злочину й інших осіб, які можуть бути джерелами інформації. Це вкрай важливо, адже чим більша кількість осіб, які бачили як виготовлялася, транспортувалася, реалізовувалася контрафактна продукція, буде встановлено оперативними працівниками, тим ефективніше буде процесуально закріплений весь ланцюг злочинної діяльності організованої групи. Адже вкласти засоби, організувати виготовлення та розповсюдження у значних розмірах контрафактну продукцію сьогодні під силу тільки добре організованій, економічно та психологічно згуртованій групі осіб. Які наперед готують документи прикриття свого незаконного бізнесу, домовляються про узгоджені показання в разі викриття,

оформляють отримані злочинним шляхом цінності на своїх родичів чи цілком «чистих» підставних осіб.

Так, за матеріалами ВДСБЕЗ Білоцерківського МВ 04.01.2007 року слідчим відділенням Білоцерківського МВ порушено кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 203¹ КК України по факту організації на території ринку масиву «Піщаний» м. Біла Церква підпільного цеху з виготовлення контрафактної продукції на дисках формату DVD із записами примірників аудіовізуальних творів, організатором якого був СПД Єрохін А.Є. Вилучені системний блок із приводами для запису дисків, поліграфію, 285 шт. DVD дисків та пакувальні коробки до них, матеріальні цінності вартістю понад 118 тис.грн.*

Узагальнення досліджень науковців переконливо підтверджує той факт, що в переважній більшості випадків початкові показання свідків і підозрюваних, одержані в перші години після вчинення злочинів, як правило, найточніше й найправдивіше відображають події. З часом більшість важливих деталей стирається з пам'яті, а показання про них перекручуються, у них нерідко з'являються елементи домислів; умисного перекручення фактів і обставин під впливом умовлянь, погроз, підкупу з боку зацікавлених осіб, а іноді — через небажання осіб брати участь у кримінальному процесі.

Унаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів по справах про порушення прав інтелектуальної власності нерідко відразу після порушення кримінальної справи вдається здійснити затримання підозрюваних, але не завжди довести їх вину. Ця обставина свідчить про те, що матеріали перевірки, виявилися невисокої якості, а інформація, яка міститься в них, недостовірною і непереконливою.

Якщо до моменту порушення кримінальної справи оперативним шляхом уже було встановлено й задокументовано окремі епізоди, пов'язані з виготовленням, зберіганням і реалізацією контрафактної продукції, то наявність достатньо повних оперативно-розшукових матеріалів дає слідчому можливість обрати тактично

---

*Кримінальна справа по обвинуваченню Єрохіна А.Є. за ч. 1 ст. 203¹ КК України. Архів суду м. Біла Церква за 2007 рік.

правильний і вдалий момент для початку проведення слідчих дій, використовуючи чинник раптовості, а це, як показує слідча практика, дозволяє провести слідчі дії планово, у короткий строк, із максимальною гарантією успіху. Зрозуміло, що реалізації плану першочергових слідчих дій у подібних випадках мають передувати глибоке вивчення зазначених матеріалів, ознайомлення зі структурою, дислокацією й специфікою роботи підприємства, де виготовляється контрафактна продукція.

Проведене нами узагальнення судово-слідчої практики по злочинах аналізованої категорії при порушенні кримінальних справ за матеріалами оперативно-розшукового характеру дозволило запропонувати перелік першочергових слідчих дій та інших заходів.

1. Затримання з речовими доказами осіб, які займаються виготовленням і збутом контрафактної продукції (вирішальну роль тут повинні відігравати оперативні працівники, необхідно прагнути до затримання підозрюваних у момент виготовлення такої продукції, під час її транспортування або в момент реалізації).

2. Допит підозрюваних про походження контрафактних предметів, які вони транспортували або намагалися реалізувати, наявність і походження грошей і коштовностей, виявлених у них, документи, коло співучасників, їх зв'язки, способи виготовлення контрафакту, місце, час, кількість виготовленого контрафакту, місця його приховування, наявність коштів, здобутих злочинним шляхом, та ін.

3. Проведення обшуків особи та обшуків у службових і житлових приміщеннях затриманих з метою виявлення готових контрафактних виробів, матеріалів, сировини та комплектуючих для їх виготовлення, атрибутів для їх оформлення й упакування, обладнання, пристосувань, верстатів, приладів, використовуваних для упакування, а також заповнених документів, бланків документів, чорнових записів, адрес, листування, ощадних книжок, грошей, цінних паперів, інших коштовностей.

4. Накладення арешту на окремі партії матеріалів, сировини та комплектуючих, готових контрафактних виробів у разі наявності даних про те, що вони дійсно контрафактні, якщо справу порушено за фактом випуску і збуту

неврахованих контрафактних виробів (те саме стосується пристроїв, обладнання, машин, пристосувань упакування).

5. Виїмка й огляд контрафактних виробів, предметів, документів за участю спеціалістів — технологів, товарознавців, фахівців з питань інтелектуальної власності чи іншого профілю.

6. Відбір зразків матеріалів, сировини, комплектуючих, готових виробів для подальшого направлення їх на судову експертизу.

7. Накладення арешту на майно підозрюваних, у тому числі внески у банках, рахунки на пред'явника та ін.

8. Проведення інвентаризацій, документальних ревізій, якщо виготовленням контрафакту займалися виробничі, комерційні та інші підприємства.

9. Процесуальне затримання або арешт винних осіб — організаторів підпільних цехів із виготовлення контрафакту, експедиторів, реалізаторів, інших співучасників.

Під час першочергових слідчих дій нерідко виникає необхідність в опечатуванні цехів, службових і житлових приміщень, бухгалтерської й технологічної документації з метою запобігання її знищенню або розкраданню, забезпеченні проведення документальних ревізій та експертиз. Негайне проведення таких дій дозволяє зберегти важливі джерела доказів, глибоко й повно розслідувати злочини, а також скоротити строк розслідування. Здійснювати це треба, зрозуміло, продумано, оперативно, планово й так, щоб не створювати на тривалий час перешкод для нормальної діяльності підприємств.

Вище викладений перелік слідчих дій не можна сприймати як обов'язковий шаблон. Послідовність проведення слідчих дій може змінюватися, а план коригуватися. Усе залежить від обставин конкретної справи, характеру й рівня організації взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, індивідуальних здібностей слідчих і оперативних працівників, їх уміння діяти оперативно й гнучко, тобто, від широти та повноти їх слідчого й оперативного мислення.

Готуючись до проведення слідчих дій по справі, порушеній за оперативними матеріалами, треба ретельно оцінити останні, визначити й погодити

питання про те, яким з них можна надати форми процесуальних. При цьому слід враховувати, що універсальних рекомендацій щодо підходу до оцінки зазначених матеріалів дати неможливо, оскільки все залежить від обставин, повноти, якості й характеру матеріалів, зібраних оперативним шляхом. Так, може стати можливою реалізація оперативної розробки при виявленні дій, що становлять об'єктивну сторону складу злочину. Таку можливість слідчому треба обговорити з оперативним працівником.

Як вже зазначалося, якщо злочинні порушення авторського і суміжних прав вчиняються групою осіб, де наявний чіткий розподіл ролей між учасниками (придбання матеріалів, сировини, комплектуючих, виготовлення контрафакту, доставлення до місця реалізації, реалізація та ін.), умовою реалізації оперативної розробки є з'ясування: основних дій (операцій), з яких складається спосіб вчинення діяння; кількості учасників групи та характеру дій, виконуваних кожним із них.

Безумовно, важко вирішувати питання про порушення кримінальної справи, коли оперативним шляхом встановлено лише одну із зазначених дій або одну особу з групи, а в діях інших учасників спочатку не вбачається складу злочину. В подібних випадках справу необхідно порушити і розпочати проведення слідчих дій. Проводити їх потрібно оперативно й таким чином, щоб вони не послужили сигналом для причетних до злочину осіб, по іншому, останні вживуть необхідних контрзаходів щодо протидії слідству.

Якщо достовірність відомостей, одержаних у результаті оперативної розробки, викликає сумнів або їх практично неможливо підтвердити в ході подальших слідчих дій, то треба провести додаткові оперативно-розшукові заходи. До їх оцінки доцільно повернутися тоді, коли арсенал оперативних матеріалів буде доповнено новою інформацією.

Для проведення першочергових слідчих дій доцільно створити слідчо-оперативну групу. За цієї умови вже на перших етапах розслідування можна одержати важливу доказову базу, правильно спланувати одночасність, раптовість, оперативність проведення як слідчих дій, так і оперативно-розшукових заходів. Слідчо-оперативну групу необхідно створювати вчасно, через те, що тільки

груповий метод розслідування дозволить виконати зазначені тактичні завдання, забезпечити не тільки швидке розкриття, але й глибоке розслідування кримінальної справи.

З урахуванням даних, одержаних у результаті виконання першочергових слідчих дій, слідчий намічає план подальшого розслідування в справі й одночасно з участю оперативних співробітників складає план спільних заходів. У ньому відображаються характер і почерговість виконання намічуваних дій: організаційних, слідчих, оперативно-розшукових.

Момент закінчення початкового етапу розслідування, на наш погляд, удаło визначив Р.С. Белкін, зазначивши, що цей момент «не можна зафіксувати в загальному вигляді, пов'язавши його категорично з якимось певним процесуальним рішенням у справі. Він може завершитися з накопиченням достатньої для пред'явлення обвинувачення доказової інформації, однак може закінчитися й раніше, коли характерний для цього етапу прискорений темп дії буде з якихось причин втрачено» [17, с. 259-260].

Отже, у даному підрозділі, ми детально розглянули проблеми порушення кримінальної справи, вирішення проблемних слідчих ситуацій та організаційні дії слідчого на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Дотримання криміналістичних рекомендацій, викладених у підрозділі, сприяє підвищенню ефективності методико-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

3.2. Організація і тактика проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Особливості проведення огляду місця події по справах про злочинні порушення прав інтелектуальної власності. Огляд місця події є однією з найпоширеніших слідчих дій, яка складається з пізнавальних та закріплюючих операцій слідчого, виконуваних на місці виявлення ознак вчиненого чи передбачуваного злочину з метою відшукування та закріплення слідів, предметів і інших об'єктів, що дозволяють встановити механізм події, яка відбулася, і встановити обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

В окремих випадках огляд передбачуваного або дійсного місця події має вирішальне значення для встановлення наявності чи відсутності підстав до порушення кримінальної справи. У зв'язку з чим, кримінально-процесуальний закон допускає проведення цієї слідчої дії до порушення кримінальної справи.

Загальні положення, рекомендації та етапи проведення цієї слідчої дії досить добре розроблені у науковій криміналістичній літературі [5; 64; 66; 67; 171; 179; 186; 229; 253 та ін.], тому, нами будуть розглянуті лише особливості її проведення у справах про порушення прав інтелектуальної власності.

Слідча практика свідчить, що від якості проведеного огляду, багато в чому, залежить успіх подальшого розслідування злочину. Це пояснюється, зокрема, тим, що до цілей огляду відноситься вирішення низки інформаційних завдань. До таких завдань, насамперед, варто віднести завдання уявної, логічної реконструкції події, яка мала місце, відновлення її часової та логічної послідовності, ролі та дій учасників події та інших її елементів. Логічно змодельована картина злочину дозволяє висунути обґрунтовані версії та спланувати подальше розслідування.

В основі реконструкції (модельовання) лежать дані опитування очевидців, результати огляду та фіксації матеріально-фіксованих наслідків злочинних дій, виявлення прихованих (невидимих) слідів, відеозапис та фотозйомка місця події, документи, які мають значення для огляду (креслення, плани, карти, схеми й інш.). Побудова, а точніше, відновлення картини злочину здійснюється при огляді місця

події поступово, в міру виявлення та накопичення відомостей. При цьому, як правило, слідчий використовує власні криміналістичні знання (приміром, знання способів вчинення злочинів чи механізмів утворення тих або інших слідів), а також знання спеціалістів, які залучаються для участі у проведенні огляду.

По справах про порушення прав інтелектуальної власності в ході огляду місця події необхідно враховувати такі обставини: 1) як правило, початкові перевірочні заходи, у тому числі огляд місця події, проводять співробітники оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю до порушення кримінальної справи; 2) обсяг об'єктів, які повинні бути оглянуті й вилучені, значний: від декількох десятків до декількох тисяч компакт-дисків чи касет, пакувальні і поліграфічні матеріали, устаткування для тиражування екземплярів контрафактної продукції, а також значна кількість документації; 3) через специфіку аналізованих злочинів доцільна спеціальна підготовка особи, яка проводить дослідчу перевірку й розслідування в цілому, а також огляд місця події зокрема; 4) доцільно враховувати особу правопорушника, як правило, це люди з високим інтелектом, нерідко готові до зустрічі з правоохоронними органами; 5) у випадку не складання протоколу огляду, проведення огляду місця події, і всі подальші зусилля зводяться до нуля, заповнити цей пробіл іншими слідчими діями практично неможливо.

Таким чином, по справах про порушення прав інтелектуальної власності огляд місця події проводиться, як правило, до порушення кримінальної справи, оскільки характер події ще недостатньо ясний і не дає підстав для негайного порушення кримінальної справи. Лише отримані в результаті огляду відомості можуть послужити підставою для такого рішення.

Рішення про проведення огляду місця події повинне бути прийняте з урахуванням наявної інформації про злочин, після аналізу відомостей, які надійшли. Однак спочатку по об'єкту, де планується провести огляд місця події, співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю повинен бути проведений комплекс оперативно-розшукових заходів [201, с. 34; 118, с. 92-93].

При безпосередній підготовці до проведення огляду місця події необхідно:

а) визначити коло осіб, які повинні взяти участь в огляді, у тому числі співробітників міліції, технічних помічників для допоміжних робіт, спеціалістів, понятих; б) проконсультуватися в компетентних осіб з таких питань: які відмінні ознаки контрафактної продукції від оригінальної; яке устаткування й пристосування можуть бути використані для відтворення екземплярів контрафактної продукції, виготовлення поліграфічних упакувань, захисних наклейок; які заходи необхідно провести для забезпечення збереження устаткування й інформації, яка зберігається в його пам'яті; в) визначити техніко-криміналістичні засоби, які бажано було б використати для пошуку, виявлення й фіксації слідів, обстановки; г) підготувати пакувальний матеріал, бланки для опечатування, пояснювальні бірки; д) вирішити питання з транспортним засобом, на якому потрібно добратися до місця події й вивезти звідти вилучене; е) по можливості заздалегідь визначити завдання кожному учасникові слідчої дії, попередити про заходи безпеки, вибрати правила й тактичні прийоми огляду.

У зв'язку з тим, що огляд місця події по справах про порушення прав інтелектуальної власності, як правило, проводиться протягом тривалого часу, необхідно планувати його проведення на ранковий час, тобто на початок роботи певної організації, підприємства чи торгівельної установи, у якій буде проводитися огляд.

Знаючи примірний механізм конкретного виду порушення прав інтелектуальної власності, маючи інформацію, отриману в результаті оперативно-розшукових заходів, при проведенні огляду місця події насамперед необхідно звертати увагу на: а) аудіовідеопродукцію (відеокасети чи компакт-диски із записами аудіовізуальних творів); б) чисті компакт-диски чи відеокасети призначені для запису; в) поліграфічну продукцію для компакт-дисків і касет, засоби упакування; г) пристосування, які можуть використовуватися для тиражування контрафактної продукції й виготовлення підробленої поліграфії й голографії, а також іншу апаратуру, використовувану подібною метою; д) зразки (майстер-касети, майстер-диски), використовувані як вихідні носії для тиражування; е) комп'ютери й

носії інформації, на яких може міститися криміналістично значима інформація; ж) документи про діяльність індивідуального підприємця (організації, підприємства), у тому числі свідоцтва про реєстрацію підприємця (організації, підприємства), статутні документи організації (підприємства), договори оренди приміщення, бухгалтерську документацію й інші документи, які мають значення для справи; з) документи на контрафактну продукцію, які містять інформацію про кількість, асортимент, джерела надходження, канали збуту, у тому числі прайс-листи (списки реалізованої контрафактної продукції і переліки цін на неї), рекламні буклети, договори, доручення, товарно-транспортні накладні, чеки, цінники, журнали обліку клієнтів, зошити із продажу контрафактної продукції й витрату коштів і т.ін.; к) чорнові записи, у тому числі блокноти, зошити, щоденники, записи на окремих клаптиках паперу, які можуть допомогти виявити виробників і розповсюджувачів контрафактної продукції, а також зв'язки порушника й інші відомості, які мають значення для справи [118, с. 91-92].

Разом з тим, зосередивши увагу на контрафактній продукції, устаткуванні для її тиражування й документації, не можна забувати й про «традиційні» сліди (рук, ніг і т.ін.). Традиційні сліди найчастіше мають важливе значення у виявленні й викритті злочинців.

Результати огляду місця події фіксуються в протоколі, у якому повинні бути відображені всі значимі реквізити й хід слідчої дії. Об'єкти, які вилучаються, ретельно оглядаються і як можна точніше індивідуалізуються із вказанням їх стану на момент огляду (зокрема, при вилученні компакт-дисків вказується наявність пакувальних коробок фільму, голографічних марок, найменування правовласників на обкладинках відеокасет, цілісність целофанових упакувань і т.ін.).

Крім того, при вилученні відеопродукції необхідно перевірити й відобразити в протоколі огляду місця події наявність (або відсутність) документів, які дають дозвіл на даний вид діяльності (відтворення, прокат екземплярів аудіовізуальних творів) і інших документів, які мають значення для справи. При вилученні аудіовідеозаписуючої апаратури варто залишити компакт-диски, касети, записувані на момент початку огляду місця події, усередині апаратури. У протоколі

ж відображається робочий стан виявленої апаратури й сам факт запису на компакт-диски чи касети фільмів із вказівкою їх назви [201, с. 35-36].

Об'єкти, які вилучаються, необхідно упакувати, належним чином, опечатати й скріпити підписами учасників огляду.

У протоколі слідчої дії поряд з детальним описом обстановки й виявлених об'єктів в обов'язковому порядку фіксуються пояснення керівників і працівників підприємства, торговельної організації щодо факту порушення ними прав інтелектуальної власності [118, с. 92].

При необхідності в ході огляду місця події складаються схеми, плани місця події. Істотно підвищує результативність і наочність огляду — фотографування й відеозйомка.

Доцільно зазначити, що порушення, допущені при складанні протоколу огляду місця події, призводять до втрати доказового значення даної слідчої дії, і як наслідок цього — до відмови в порушенні кримінальної справи.

Проведений нами аналіз матеріалів дослідчої перевірки показав, що оперативні працівники нерідко незадовільно проводять огляд місця події. Типові порушення й недоліки при проведенні огляду місця події й складанні протоколу даної слідчої дії такі: 1) не вказуються всі присутні при проведенні огляду місця події, причому не тільки співробітники міліції, але навіть особа, у якої вилучається контрафактна продукція (продавець або власник даної продукції); 2) не з'ясовується позиція особи, у якої вилучається продукція, щодо контрафактності даної продукції; 3) не оглядається й не відображається час роботи торговельної установи, правила прокату чи обміну й інша інформація для клієнтів; 4) не повністю або взагалі не описується обстановка місця події, не конкретизуються місця виявлення контрафактної продукції, а також інші предмети і документи; 5) відсутня належна послідовність при описі місця події; 6) не індивідуалізуються вилучаемі предмети і документи, при цьому іноді навіть не вказуються назви вилучаємої продукції, що і в якій кількості вилучено; 7) при здійсненні прокату і продажу відеопродукції не вказується, яка саме відеопродукція призначалася для продажу, а яка для прокату; 8) не вилучаються й не вказуються в протоколі товарні накладні, бухгалтерська

документація, зошити здачі в прокат і продажу продукції, інші записи, квитанції, паспорта, які залишені в заставу за прокат продукції; 9) вилучені предмети й документи не упаковуються й не опечатуються; 10) хоча в протоколі описується контрафактна продукція, а також інші предмети й документи й фактично ці об'єкти вилучаються, однак у протоколі факт вилучення не відображається; 11) не вказується наявність або відсутність в особи, у якої вилучається контрафактна продукція, договорів і інших документів на цю продукцію; 12) у необхідних випадках (наприклад, при огляді у великих приміщеннях) не складаються плани й схеми; 13) не застосовується фото- і відеозйомка.

Іншого роду порушення — у ході огляду місця події вилучається контрафактна продукція не всіх правовласників, а тільки одного. Це пов'язане з небажанням оперативних працівників витратити час і сили на проведення заходів, по встановленню всіх правовласників. Несумлінні оперативні працівники, виявляючи злочинні порушення прав інтелектуальної власності, керуються переважно прагненням поліпшити статистичні показники своєї роботи, не піклуючись про її якість. Такій поведінці багато в чому сприяє та обставина, що на показник розкриття не впливає вилучення контрафактної продукції всіх правовласників чи лише одного з них. Однак права інших правовласників порушуються. Для усунення порушень їх прав слідчому необхідно вирішити питання про додатковий огляд місця події, обшук чи виїмку.

Іноді оперативні працівники, які проводять огляд місця події, навмисно не вказують у протоколі ознаки, що індивідуалізують вилучені предмети. Їх індивідуалізація здійснюється пізніше у підрозділі органі внутрішніх справ, при цьому складається протокол додаткового огляду місця події з описом кожного примірника контрафактної продукції. Таку практику варто визнати неправильною, вона не відповідає вимогам кримінально-процесуального законодавства й сприяє різного роду зловживанням.

Слід зазначити, що в протоколі огляду місця події все повинне бути описано чітко й недвозначно, тому не допускається згадування таких слів, як «більшість», «біля», «приблизно» і т.ін. Не можна також вказувати, що продукція

контрафактна. У випадку якщо ознаки контрафактності явно виражені (наприклад, наявність кількох відеофільмів на одному компакт-диску, відсутність оригінального упакування й т.ін.), необхідно вказувати, що є ознаки контрафактності відеопродукції, при цьому вказати ці ознаки.

Особливості виїмки й обшуку по справах про порушення прав інтелектуальної власності. Однією зі слідчих дій, за допомогою яких виявляється та включається в сферу процесуального доказування значна частина матеріальних носіїв криміналістично значимої інформації, є обшук.

Обшук при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності повинен проводитися у всіх випадках, коли в слідчого є достатні підстави думати, що в якому-небудь місці або в якої-небудь особи можуть перебувати предмети або документи, які можуть мати значення для справи. Мета обшуку — відшукування та вилучення таких предметів, а також забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної злочинцем.

Не висвітлюючи докладно загальновідомі аспекти підготовки та проведення обшуку в достатній мірі висвітлені в спеціальній літературі [6; 73; 132; 148; 156; 205; 248 та ін.], зупинимося на особливостях проведення даної слідчої дії, обумовлених специфікою об'єктів, які підлягають відшукуванню та вилученню.

Необхідність у проведенні обшуку по справах про порушення прав інтелектуальної власності виникає насамперед тоді, коли є підстави вважати, що у квартирі, будинку, складі, який належить затриманому, можуть перебувати партії контрафактних предметів, технічні засоби тиражування, упакування, виготовлення й наклейки поліграфії на продукцію. Крім того, в зазначеному й іншому місцях можуть зберігатися відомості про постачальників і споживачів контрафактної продукції й інші значимі для слідства відомості [201, с. 36]. На нашу думку, у цих випадках обшук є обов'язковим. Причому проводиться він повинен невідкладно, для того, щоб не були знищені сліди злочинної діяльності, документи. Вирішивши провести обшук, слідчий виносить відповідну постанову, яку відповідним чином санкціонує, та організовує проведення слідчої дії. Бажано в момент підготовки до обшуку одержати думку спеціаліста, який брав участь в огляді контрафактної

продукції або затриманні її поширювача, про значимі моменти, а саме: яке устаткування найімовірніше було використано для тиражування, виготовлення поліграфічних наклейок, упакування продукції, які заходи необхідно провести для забезпечення зберігання устаткування й інформації, яка зберігається в його пам'яті. Варто визначити спеціалістів, технічні засоби, які повинні бути залучені до обшуку. Необхідно також продумати способи перешкодження знищення криміналістично значимої інформації.

У процесі обшуку особлива увага приділяється засобам комунікації — телефон (можливо, має пам'ять на вхідні й вихідні дзвінки), комп'ютер з модемом, вихід у мережу. Цим повинен зайнятися спеціаліст.

Обов'язково необхідно звернути увагу на аудіо- і відеоапаратуру, комп'ютерну техніку, які можуть використовуватися для тиражування аудіо-, відеопродукції; копіювальну техніку, сканери, за допомогою яких можуть бути підроблені й виготовлені етикетки, наклейки для компакт-дисків чи касет, наявність ліцензійних продуктів, використовуваних як зразок і т.ін.

На відміну від огляду при обшуку шукають і вилучають значимі для справи об'єкти та документи. Для цього слідчий повинен чітко собі уявляти, що саме необхідно шукати й де. А отже, підготовка до даної слідчої дії, планування її повинні бути ретельними.

Шляхом проведення виїмок по справах про порушення прав інтелектуальної власності можуть бути отримані документи, які підтверджують, що перевіряєма особа займається торгівлею на конкретному місці тривалий час, чи звітує вона про свою діяльність у податкові органи, якщо так, то чи відповідають подані їм відомості дійсності. За допомогою виїмки можуть бути отримані документи, які підтверджують приналежність прав інтелектуальної власності тим або іншим особам. Іноді заявники в показаннях відзначають, що зверталися до тих або інших організацій, які порушують їх права інтелектуальної власності, вели з ними переписку, призиваючи до припинення дій, які порушують їх права; потерпіла сторона іноді звертається до послуг приватного розшуку чи спеціалізованої громадської організації для виявлення осіб, які порушують її права. У цих випадках

слідчий може вилучити в заявника й порушника подібну переписку, а в приватної особи, яка займалася розшуком чи представника громадської організації матеріали їх діяльності з метою використання в інтересах справи.

Хід і результати обшуку й виїмки фіксуються у відповідному протоколі. Протокол повинен відповідати загальним вимогам, викладеним у законі. У протоколі повинні бути відображені значимі для справи обставини, які стосуються як доказування, так і характеристики особи, у якого проводиться слідча дія. А саме: які предмети були видані добровільно, а що примусово, що й де саме було виявлено й вилучено, чи були ознаки маскування об'єктів, чи були спроби знищити які-небудь об'єкти обшукуваною особою, чи чинилася протидія слідчому й т.ін.

Все вилучене описується в протоколі таким чином, щоб можна було ідентифікувати об'єкт, визначити кількість, вагу, розміри й інші індивідуальні ознаки вилученого; робиться відмітка про упакування й фіксацію вилученого. При цьому документи й предмети, які вилучаються при обшуку й виїмці, повинні бути опечатані на місці проведення обшуку або виїмки, а до протоколу заносяться заяви й претензії з приводу проведеного обшуку або виїмки. Це можуть бути зауваження, заяви особи, яка обшукується, і інших учасників слідчої дії. Копія протоколу вручається особі, у якій проводиться обшук або виїмка, про що в оригіналі протоколу робиться відповідний запис. Складання протоколу є важливою частиною обшуку та виїмки, хоча б тому, що недбалість у його оформленні зведе нанівець всі зусилля по пошуку й вилученню значимих у справі об'єктів.

Обшук і виїмка по справах про порушення прав інтелектуальної власності має істотну специфіку. Ця специфіка найчастіше проявляється й у такому.

В обшукуваному приміщенні, як правило, вдається відшукати значну кількість контрафактної продукції, від декількох сотень до декількох тисяч одиниць. Це можуть бути компакт-диски, дискети, касети, промислові зразки, інтегральні мікросхеми та інше, кожні з яких індивідуалізовані певною назвою, голограмою й (або) спеціальною акцизною маркою [201, с. 38]. Інколи, слідчому чи оперативним працівникам не вистачить світлового дня, щоб описати таку продукцію в протоколі обшуку або виїмки. У такому випадку потрібно тривалий час для огляду предметів і

складання протоколу, а нерідко, і спеціальне устаткування. У цьому випадку огляд варто відкласти, у протоколі вказати: «Обшук відкладений до...». Потім у наступному протоколі зазначається: «Обшук відновлений».

При обшуку (виїмці) найчастіше вдається відшукати (вилучити) велику кількість дрібних предметів: підроблених голограм, акцизних марок, різних етикеток, товарних знаків і т.ін. Такі предмети варто упакувати по асортименту в окремі коробки й опечатати. Їх подальший огляд і більш детальний опис можуть бути проведені пізніше, за участю спеціаліста й особи, у якої вилучені зазначені предмети [201, с. 38].

При багатоепізодних кримінальних справах і коли розслідується справа про порушення прав інтелектуальної власності групою осіб, доцільно в процесі обшуку (виїмки) проводити відеозапис або фотозйомку для фіксації загального виду приміщення (місцевості), а також часу, дій, пов'язаних з виявленням і розкриттям схованок, фіксацією індивідуальних об'єктів і поведінкою обшукуваних осіб. Все зазначене підсилює доказову силу обшуку або виїмки.

Неможливо сформулювати криміналістичні рекомендації по всіх випадках обшуку й виїмки, тому що кожна слідча ситуація індивідуальна вже хоча б тим, що індивідуальною є особистість злочинця. Однак можна впевнено заявити, що такі слідчі дії, як огляд, обшук, виїмка, обов'язково повинні проводитися в процесі розслідування справ про порушення прав інтелектуальної власності, особливо якщо мова йде про групу злочинців. Тому, опираючись на викладені вище криміналістичні рекомендації, слідчий чи дізнавач зможуть раціональніше планувати свою роботу для досягнення найкращого результату в процесі розслідування кримінальної справи.

Особливості допиту при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності. Тактика допиту, основні правила його проведення детально викладені у працях В.К.Весельського [34], В.О.Коновалової [131], О.Б.Соловйова [221] та інших вітчизняних та зарубіжних науковців. Цими рекомендаціями і слід користуватися при плануванні проведення допиту виборі місця, правил та тактики допиту. Тому, далі ми зупинимося виключно на

особливостях допиту осіб, у справах про порушення прав інтелектуальної власності, які малодосліджені або упушені у спеціальній криміналістичній літературі.

Через те, що злочинні порушення прав інтелектуальної власності вчиняються, як правило, у групі з розподілом ролей, то метою допиту повинно бути встановлення злочинного ланцюжка. Тому у всіх випадках допиту необхідно встановити співучасників злочину, джерела одержання контрафактних примірників, витратних матеріалів, місць, способів і засобів виготовлення такої продукції, місць її збереження і збуту, засоби перевезення, відомості, які характеризують співучасників злочину; стосунки між ними; способи розрахунків тощо. У ході допиту доцільно з'ясувати, хто запропонував вчинити злочин, хто був організатором і керував підготовкою до його вчинення, яка роль допитуваного у злочинній групі, які він виконував функції, яка роль і дії інших співучасників, коли і на якій основі була організована група, які зв'язки і стосунки склалися між членами групи, які способи конспірації застосовувались, які заходи вживалися по прихованню слідів злочину, який був розподіл грошей між співучасниками, хто, крім осіб, які займаються порушенням прав інтелектуальної власності знає про злочинну діяльність.

Виконуючи поставлені завдання і готуючись до допиту, особа, яка допитує підозрюваного (обвинуваченого) повинна враховувати: особисті якості підозрюваного (обвинуваченого); наявність і важливість доказів участі цього підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні злочину; роль підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненому злочині.

Перед допитом доцільно скласти план, у якому формулюється приблизний перелік питань, які доцільно з'ясувати. Якщо є необхідність, то готує посилання на нормативні акти, документи, консультації спеціалістів.

В ході допиту з'ясовуються обставини, які відносяться до події злочину: як давно особа займається підприємництвом, яким видом діяльності; чи зареєстрована особа як приватний підприємець, де і коли, яке є цьому підтвердження; як давно займається розповсюдженням контрафактної продукції, яке має уявлення про розповсюджувану продукцію; де отримує товар, як документуються витрати і прибутки, пов'язані з розповсюдженням контрафактної продукції, як здійснюється

оплата, хто є власником товару; які є документи на товар, де вони знаходяться; який прибуток за день від торгівлі, у які саме дні здійснюється торгівля, яка виручка за день до затримання і перед цим; чи усвідомлює особа, що продукція контрафактна; чи знає особа про наявність кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності; чи затримувалась особа раніше за аналогічні правопорушення, чи знає про затримання інших осіб за такі правопорушення; скільки товару і якого, було у наявності торгового дня, по якій ціні він продавався, скільки продано, який саме товар; чи знає розповсюджувач осіб (місце роботи, проживання тощо), від кого одержує контрафактну продукцію, потрібно з'ясувати прикмети зовнішності, одяг, номер і марку автомобіля тощо; кому він збуває товар: постійним клієнтам чи випадковим особам; якщо є постійні клієнти, потрібно з'ясувати їхні адреси, номери телефонів, прикмети зовнішності і одягу, номер і марку автомобіля [245, с. 40].

При допиті у підозрюваних осіб, які займаються виготовленням контрафактної продукції, доцільно встановити такі обставини: яка технологія виготовлення контрафактної продукції (який витратний матеріал використовується, спосіб тиражування та ін.); яка технологія упакування продукції, які пристосування для цього використовуються; хто брав участь у виготовленні контрафактної продукції, крім підозрюваного.

Більш ефективно допит проводить слідчий, який ознайомився з літературою про технологію виготовлення контрафактної продукції, а також про технологію вироблення друкованої продукції та поліграфії.

При допиті у підозрюваних (обвинувачених) по справах про порушення прав інтелектуальної власності завжди з'ясовуються всі обставини, які стосуються злочинного угруповання, до якого входить допитуваний (час його формування, склад, ієрархія, структура, наявність засобів заохочення і стягнення, які інші злочини вчиняли члени угруповання і т.ін.).

Крім цього важливо встановити також такі обставини: які цінності були придбані на суми, виручені від злочинних операцій з контрафактною продукцією, де вони знаходяться в даний час; чи вкладалися отримані злочинним шляхом кошти у

розширення злочинного процесу (для придбання необхідних матеріалів, ремонт та оновлення апаратури, оплати оренди приміщень та ін.); скільки грошей вкладено, які є рахунки в банках, на чие ім'я, чи купувалися на ці гроші цінні папери, які, скільки, де вони знаходяться; чи були випадки дачі хабара якій-небудь особі для сприяння у вчиненні злочину, якщо так, кому давалися хабарі, в яких сумах.

Вибір тактики допиту визначається в залежності від слідчої ситуації, яка склалася на момент розслідування. Важливо знати, які взаємини між учасниками злочинної групи, враховувати психологію кожного з них. Так, допит основних учасників і організаторів злочину не дає результатів, якщо вони не викриті іншими доказами в справі: показаннями свідків, висновками судової експертизи, вилученими речовими доказами. В ході допиту підозрювані намагаються знайти пояснення фактам, які викривають їх, заявляють, що обвинувачення сфальсифіковано, вишукуючи найменші процесуальні порушення, висувають нові версії. Тому підготовка до допиту таких осіб вимагає найбільшої уваги, ретельного вивчення матеріалів кримінальної справи і наявних доказів.

З метою якомога детальнішої фіксації результатів допиту, показання повинні старанно супроводжуватися складанням планів і схем приміщень, де виготовлялась і зберігалась контрафактна продукція. При проведенні допитів бажана участь спеціаліста, який може надати кваліфіковану допомогу слідчому.

Злочини, які порушують права інтелектуальної власності, нерідко вчиняються досвідченими злочинцями-ділками, які виявляють винахідливість при маскуванні і обережність у виборі помічників, тому, слідчий повинен встановити коло свідків, які підлягають допиту і визначити обставини, у вирішенні яких вони могли б допомогти. У зв'язку із складністю вирішення такого завдання, слідчий повинен мати уявлення про спосіб вчинення злочину, психологічні особливості свідків, які могли бути пов'язані з підозрюваним родинними стосунками.

В ході допиту свідків з'ясовується, якою інформацією володіє допитуваний, був він стороннім спостерігачем чи очевидцем розслідуваної події, був присутній як понятий при проведенні оперативної закупівлі, при затриманні особи, яка реалізовувала контрафактну продукцію, при виготовленні такої

продукції, чи чув свідок від своїх знайомих про важливі для слідства події, чи володіє іншою інформацією про обставини, які мають значення для справи, чи може охарактеризувати підозрюваного (обвинуваченого), повідомити інші дані [201, с. 38-39].

У науковій літературі справедливо вказується, що корисною інформацією можуть володіти, і, відповідно, повинні бути допитані як свідки громадяни, які займаються торгівлею на сусідніх торгових місцях. Такі свідки можуть показати, як давно займається цією справою підозрюваний (обвинувачений), скільки у нього помічників, якою саме продукцією він зазвичай торгує, які приблизно партії реалізовує, як часто їх отримує і яким чином, чи використовує прийоми конспірації тощо. [201, с. 39].

Важливі інформацію можуть надати родичі, знайомі, сусіди підозрюваних (обвинувачених) — це найбільш поінформована категорія свідків, тому що вони знають їх спосіб життя, коло знайомих, можливі поїздки. І все ж не можна не враховувати, що ці свідки є зацікавленими особами, а нерідко і співучасниками злочину.

Криміналістично значиму інформацію можна отримати і від свідків-компетентних осіб з метою з'ясувати чи не звертався підозрюваний (обвинувачений) до них щодо придбання необхідного обладнання, витратного матеріалу, поліграфії тощо, а також для отримання відповідних консультацій.

При перших допитах організаторів і інших головних діючих осіб, причетних до злочинних порушень прав інтелектуальної власності, вони найчастіше не визнають себе винними, заявляючи, про те, що вони нічого не знали про виготовлення контрафактної продукції. В своє виправдання вони можуть пред'явити слідчому фіктивні договори із правовласниками або відмовляються від дачі показань взагалі.

У таких випадках доцільно починати допит з осіб, які відігравали незначну роль у вчиненому (наприклад, осіб, які поставляла матеріали для виробництва контрафактної продукції, комірників, які відпускали товар, дрібнооптових

реалізаторів), так є більше шансів у слідчого одержати правдиві показання саме цих осіб.

Обвинувачуваних (підозрюваних) у вчиненні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, умовно можна розділити на три групи: 1) особи, які організували і здійснювали виробництво контрафактної продукції і її збут оптовими партіями; 2) особи, які займаються дрібнооптовою й роздрібною торгівлею; 3) особи, які раніше мали договірні відносини із правовласником, однак з певних причин порушили права останнього.

При допиті осіб, які організували й здійснювали виробництво контрафактної продукції, з'ясовуються такі питання: а) кому належить ідея створення виробництва й реалізації контрафактної продукції, б) як виник намір безпосередньо в підозрюваного чи під впливом якої-небудь іншої особи здійснювати злочинну діяльність, чи обговорювався план створення виробництва, з ким саме, чи змінювався спочатку намічений план і, якщо так, то в чому полягали зміни, хто був організатором їх внесення, в) хто брав участь в організації виробництва; г) у чому полягала роль компаньйонів, як розподілялися обов'язки, д) на чії гроші було організоване виробництво, є) чи виготовлялася легальна продукція, якщо так, то яка, у яких обсягах, де перебувають документи, пов'язані з її виготовленням і реалізацією, ж) хто з організації брав участь у виробництві й реалізації контрафактної продукції, а хто легальної, з) які технічні засоби були використані при виробництві контрафактної продукції, з яких компонентів вони склалися, де, коли й у кого ці компоненти були придбані, який принцип їх дії, який можливий обсяг зробленої продукції за одиницю часу, і) чи передбачався при виробництві захист від можливого внесення в тиражуєму комп'ютерну програму шкідливих програм; й) при яких обставинах відбувалося остаточне складання контрафактної продукції, де отримувалася поліграфія, коробки й інші матеріали; к) хто й у яких обсягах поставляв витратні матеріали, за якою ціною; л) чи збереглися зразки випускаємої продукції; м) хто й за яких обставин поставляв легальні зразки продукції, використовувані для подальшого протиправного тиражування; н) яка велася документація при виготовленні й наступній реалізації продукції, де вона

перебуває, які умовні позначки є на документах; о) хто був покупцем продукції; п) чи знали особи, які отримували (купували) продукцію для наступної роздрібною торгівлі про те, що вона є контрафактною; р) яким чином здійснювалася доставка виготовленої продукції покупцям; с) чи існували які-небудь договірні відносини із правовласниками виготовленої продукції; т) як розподілялися доходи від злочинної діяльності; у) яким чином знаходили покупців, чи проводилися які-небудь рекламні заходи, якщо так, то які (наприклад, на яких сайтах опублікована інформація про виготовлені продукти); ф) чи були скарги з боку покупців на якість випускаємої продукції.

Особі, яка займалася дрібнооптовою й роздрібною торгівлею, можуть бути задані такі питання: а) як довго здійснювалася нею торгівля об'єктами інтелектуальної власності; б) за яких обставин була придбана контрафактна продукція, хто є її власником; в) чи було відомо, що продукція є контрафактною, і на чому ґрунтувалися ці знання; г) чи притягувалася особа раніше до юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності; д) яка кількість продукції була реалізована; є) за яких обставин була зроблена контрольна закупівля; ж) де перебувають документи на товар і документи, які дають право здійснювати торгівлю; з) чи вівся облік отриманої і реалізованої продукції й де перебувають ці документи; і) чи здійснювалася реалізація легальної продукції й де перебувають документи на неї; й) який дохід був отриманий від реалізації контрафактної продукції і як він розподілявся; к) чи пред'являлися претензії по якості реалізованої продукції; л) чи відомі особі ознаки легальної продукції, які відрізняють її від контрафактної; м) як пояснювалася більш низька ціна продукції в порівнянні з аналогічною ліцензованою продукцією, реалізованою в прилеглій торговельній точці; н) чи перевірялася контрафактна продукція при її придбанні й реалізації, у тому числі й на можливі шкідливі програми; о) де зберігається товар, приготовлений для реалізації (в автомобіні, складі, контейнері тощо); п) хто займався торгівлею поруч із його торговельною точкою; р) чи були постійні клієнти, як їх можна встановити; с) чи зареєстрована особа як підприємець; т) чи платить особа у встановленому законом порядку податки.

Особам, які раніше мали договірні відносини із правовласниками, але з певних причин порушили права останнього, крім перерахованих, можна задати такі питання: а) у яких відносинах вони перебували із правовласником; б) чи укладався між ними який-небудь договір, у чому його суть і де він перебуває; в) чи виконувалися ними й правовласником умови договору; г) за яких обставин був створений об'єкт авторського права, яким чином він був зареєстрований; д) чи звертався до них правовласник з якими-небудь претензіями й чи намагалися вони врегулювати відносини з ним; є) який прибуток вони одержали від незаконного використання прав інтелектуальної власності і де перебуває документація, пов'язана з таким використанням (накладні, відомості й ін.).

Свідкам, які могли знати про обставини виробництва й оптової реалізації контрафактної продукції, можуть бути задані такі питання: а) яку роль вони відіграли у виробництві й реалізації виробленої на підприємстві продукції, якими були їх обов'язки; б) хто був керівником, чиї вказівки вони виконували; в) яким чином будувалася діяльність підприємства, яка його структура, технічне оснащення, хто і які обов'язки виконував; г) звідки надходили витратні матеріали й легальні зразки продукції; д) кому, куди й у яких обсягах, яким транспортом направлялася готова продукція; є) чи проводилися на підприємстві перевірки контролюючими органами і який був їх результат; ж) чи було відомо, що на підприємстві виготовлялася контрафактна продукція, чи вживали які-небудь заходи для припинення такої протизаконної діяльності; з) де перебувають сховища готової продукції; і) які ще об'єкти (будинки, склади тощо) використовувалися підприємством; к) чи вівся бухгалтерський облік, у тому числі й неофіційний, і де перебуває документація; л) яким чином розподілялися доходи підприємства, хто керував цим процесом.

Свідкам-очевидцям роздрібної реалізації контрафактної продукції, особам, які купили контрафактну продукцію, продавцям із сусідніх торговельних точок, адміністрації ринків, понятим, які приймали участь у проведенні контрольної закупівлі й огляді місця події, можуть бути задані такі питання: а) чи були вони присутні при реалізації контрафактної продукції, б) чи повідомляв продавець, що

продукція контрафактна, в) які обставини проведення контрольної закупівлі й наступного огляду місця події, г) як довго відбувалася торговельна діяльність перевіреної торговельної точки; д) які ще є торговельні точки у даного підприємства й де перебувають його складські приміщення, є) яким чином здійснювався підвіз товару, ж) хто є керівником (у тому числі й неформальним) даної торговельної точки, з) чи здійснювалися раніше які-небудь перевірки даної торговельної точки і який був їх результат, і) який приблизно оборот у день зазначеної торговельної точки, й) чи знають вони постійних клієнтів перевіреної торговельної точки, к) чи пред'являлися ними або іншими особами які-небудь претензії до якості купленої продукції на даній точці й у чому їх суть, л) хто є продавцем на даній точці, м) чи зареєстроване перевірене підприємство й чи сплачувалися які-небудь гроші за право здійснення торгівлі; н) чи роз'яснювалося особам, які реалізують об'єкти інтелектуальної власності, про неприпустимість торгівлі контрафактною продукцією й чи склалися із цього приводу які-небудь документи; о) чи притягувалися керівники або продавці даної торговельної точки до якої-небудь відповідальності, і за яких обставин.

Свідкам, які були присутні при створенні об'єктів інтелектуальної власності, крім перерахованих вище, доцільно задати такі питання: а) хто брав участь у створенні об'єкта інтелектуальної власності; б) яким чином він був зареєстрований і де перебувають правовстановлюючі документи; в) яким чином виплачувалася авторська винагорода; г) чи був створений об'єкт інтелектуальної власності в робочий час у рамках виконання покладених на співробітника підприємства обов'язків; д) кому належить право інтелектуальної власності на даний об'єкт; е) чи були вони присутні при створенні об'єкта інтелектуальної власності й за яких обставин це відбувалося; ж) чи уклалися які-небудь договори про передачі прав, у чому їх суть і де вони перебувають; з) чи залишилися які-небудь чорнові варіанти (макети, програми, тексти тощо), створені в процесі виготовлення об'єкта інтелектуальної власності, де вони перебувають, із застосуванням яких технічних засобів вони були створені.

Потерпілим від злочину можуть бути задані такі питання: а) хто є власником прав даний об'єкт; б) якими правовстановлюючими документами це підтверджується; в) за яких обставин створювався об'єкт інтелектуальної власності, хто брав участь у його створенні; г) який збиток заподіяний вчиненим злочином, із чого він складається й де перебувають підтверджувальні документи; д) чи передавалися які-небудь, кому-небудь права на даний об'єкт і де перебувають підтверджувальні це документи, є) яка шкода ділової репутації підприємства заподіяна злочином і в чому вона полягає, ж) чи є у потерпілого легальні зразки об'єкта й де вони перебувають; з) на яких підприємствах виготовлялися легальні зразки, їх компоненти (поліграфія, упакування тощо), де перебувають договори із зазначеними підприємствами; і) чи велися які-небудь переговори з особами, які порушили право, чи оформлялися із цього приводу які-небудь документи, й) чи попереджались особи, які порушують права інтелектуальної власності про неприпустимість таких дій.

Отже, у даному підрозділі, ми детально проаналізували особливості слідчих дій, при різних ситуаціях по справах про порушення прав інтелектуальної власності. Зазначимо, що успіх проведення слідчих дій, багато в чому залежить від ретельної підготовки та організації цих дій, виконання слідчим і часниками дії криміналістичних рекомендацій, розроблених наукою, та вмілого використання науково-технічних засобів з метою пошуку предметів та слідів.

Висновки до розділу 3

1. Узагальнення кримінальних справ про злочинні порушення прав інтелектуальної власності, дозволили автору виокремити слідчі ситуації, які складаються на початковому етапі розслідування: 1) затримання особи (осіб) під час збуту об'єкта захищеного правом інтелектуальної власності (наприклад, контрафактної продукції); 2) встановлення та затримання особи (осіб) під час виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) наявність ознак (за результатами попереднього експертного дослідження об'єктів, показань потерпілих, свідків і т.ін.), які вказують на вчинення злочинних порушень прав інтелектуальної власності, але жодного зі злочинців не встановлено й не затримано.

2. Вивчення кримінальних справ аналізованої категорії свідчить про те, що виявлення злочинних порушень прав інтелектуальної власності у 88% випадків (від загальної кількості) здійснюється в ході проведення перевірок і рейдів співробітниками правоохоронних і державних контрольних органів.

3. Узагальнення кримінальних справ досліджуваної категорії злочинів показує, що в 94% випадків вони розкриваються внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів. При вчиненні цих діянь злочинці ретельно маскують їх, удаються до різних вивертів і хитрувань, що ускладнює їх викриття. Тому саме оперативно-розшукові заходи часто є єдиним джерелом одержання відомостей про такі злочини, коло їх учасників, роль і ступінь участі кожного з них, місця приховування і оптового збуту предметів злочинів. Зауважимо, що це в основному стосується незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності. В той же час роздрібний збут таких об'єктів здійснюється, як правило, відкрито, навіть нерідко супроводжується певною рекламою.

4. На початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можуть скластися три види типових слідчих ситуацій залежно від інформації про вчинений злочин, яка надійшла.

До *першого виду* належать слідчі ситуації, в яких початкову інформацію (дані) про вчинений злочин одержано з офіційних джерел у результаті:

документальної перевірки співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю; перевірок, проведених іншими контролюючими органами; заяв чи повідомлень окремих громадян або повідомлень, опублікованих у засобах масової інформації.

До *другого виду* типових слідчих ситуацій, які складаються під час розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності належать слідчі ситуації, при яких первинну інформацію одержано в результаті: вжиття оперативно-розшукових заходів підрозділами боротьби з економічними злочинами, боротьби з організованою злочинністю, податкової міліції; затримання з речовими доказами співробітниками органів, які не проводили цільові оперативно-розшукові дії, осіб за порушення ними певних правил, що викликало підозру в їх причетності до правопорушень (перевезення вантажів без належно оформлених документів, продаж товарів у не встановлених місцях або реалізації продукції замовникам).

До *третього виду* типових слідчих ситуацій належать ситуації, в яких інформацію про злочин одержано в результаті розслідування інших злочинів. Така ситуація може виникнути у разі вчинення корисливих вбивств чи нанесення тілесних ушкоджень в результаті розподілу прибутків отриманих від злочинної діяльності поєднаної з порушенням прав інтелектуальної власності, вчинення злочинів у кредитно-банківській сфері, що може бути пов'язано з отриманням незаконних кредитів на виготовлення контрафактної продукції, незаконне використання винаходу чи раціоналізаторської пропозиції, яке за певних умов призвело до нанесення шкоди здоров'ю чи злочинних порушень правил безпеки праці.

По кожному з видів слідчих ситуацій автор пропонує алгоритми дій слідчого.

5. На думку автора під час організації розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності слідчому необхідно враховувати ситуаційні чинники, які впливають на вибір злочинцями того чи іншого виду незаконної діяльності. З цього погляду процес виявлення і розкриття аналізованих злочинів у різних ситуаціях може розвиватися в різних напрямках. В одних випадках він йде від даних

про місця незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності, до місць збуту, сховищ; від пов'язаних між собою злочинною діяльністю осіб — до їх співучасників. В інших випадках — від даних про місце зберігання чи збуту контрафактної продукції та осіб, які беруть участь у цьому, до місць і суб'єктів її виготовлення чи інших ланок ланцюжка. У третій випадках — від обставин і результатів затримання з речовими доказами перевізника чи продавця контрафакту, його огляду і вилучення до інших учасників злочинної групи.

6. При проведенні розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності вибір слідчих дій здійснюються з урахуванням криміналістичної характеристики аналізованої категорії злочинів, а також слідчої ситуації, яка виникла на конкретному етапі розслідування. На думку автора, за цієї умови є можливим оптимальне вирішення питань про те, яку саме слідчу дію необхідно провести, для виконання яких тактичних завдань розслідування, коли, де, в якій послідовності та в поєднанні з якими оперативно-розшуковими заходами чи організаційними діями, із залученням яких спеціалістів, чи використанням яких криміналістичних засобів і методів.

7. Вивчена та проаналізована нами судово-слідча практика показала, що успішному розслідуванню злочинних порушень прав інтелектуальної власності сприяли: правильні організація й планування; знання слідчим технологічного процесу виготовлення об'єктів інтелектуальної власності; умов роботи, системи обліку та звітності підприємства. Незадовільно організована робота у третій випадків є однією з причин повернення матеріалів на додаткове розслідування.

8. При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, автор пропонує розрізняти такі види планування: 1) просте планування, 2) планування за епізодами, 3) планування при розслідуванні групою слідчих. Такі плани розрізняються за цілями, обсягом, внутрішньою структурою, методами реалізації дій, які входять у систему плану. Ці види планувань детально аналізуються в дисертації.

9. Проведене автором узагальнення судово-слідчої практики дозволило виділити такі основні версії при злочинних порушеннях прав інтелектуальної

власності: 1) які джерела одержання матеріалів, сировини, комплектуючих для виготовлення об'єктів, які захищені правом інтелектуальної власності і хто ті особи, причетні до цього; 2) які способи виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) які канали реалізації контрафакту і хто ті особи, причетні до цього; 4) які місця зберігання контрафактної продукції і цінностей, здобутих злочинним шляхом; 5) які умови сприяли вчиненню цих злочинів; 6) які місця перебування злочинців, що переховуються від слідства, для їх затримання й арешту.

10. В дисертації, автор, пропонує криміналістичні рекомендації щодо організації та тактики проведення по справах про порушення прав інтелектуальної власності окремих слідчих дій, зокрема, огляду місця події, допитів підозрюваних (обвинувачених), допитів свідків, обшуків, виїмок. Узагальнюючи результати вивчення кримінальних справ автор виявила недоліки, які характерні при проведенні оглядів місць подій. Звернула увагу на обставини, які необхідно враховувати при проведенні оглядів місць подій та обшуків. Автором запропоновано перелік питань, які необхідно встановити при допиті свідків, а також різних категорій підозрюваних (обвинувачених).

ВИСНОВКИ

1. Проблема забезпечення надійного захисту інтелектуальної власності в Україні набула значної актуальності. Від її ефективного вирішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, міжнародного авторитета а також покращання загальної криміногенної ситуації в державі. Проаналізований автором досвід розвинутих світових держав свідчить, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою досягнення високого економічного і соціального рівня життя суспільства.

2. На думку автора, сьогодні в Україні існує найбільше проблем з незаконним ввезенням, тиражуванням, розповсюдженням та використанням таких об'єктів інтелектуальної власності:

1) в сфері авторського права: а) аудіовізуальні твори (кіно, відеофільми, які розповсюджуються на відеокасетах, відео компакт-дисках, по телебаченню); б) музичні твори з текстом і без тексту (пісні, музика на аудіо касетах, музичних компакт-дисках); в) комп'ютерне програмне забезпечення (на дискетах, компакт-дисках, в Інтернеті); г) літературні твори (книжки, журнали, брошури, поліграфія);

2) в сфері суміжного права: а) фонограма (будь-який музичний запис на аудіокасеті, музикальному компакт-диску); б) програми мовлення (радіо та телебачення);

3) в сфері патентного права: а) знаки для товарів і послуг (товарні знаки, фірмові найменування, торгові марки); б) зазначення місць географічного походження товару.

3. Підсумовуючи аналіз стану наукового криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, автор наголошує на тому, що не дивлячись на добротну розробленість проблем експертного забезпечення та методики розслідування злочинних порушень авторського та суміжних прав, залишаються не дослідженими або недостатньо дослідженими такі проблеми: 1) методики розслідування порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних; 2) методики розслідування

порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення; 3) методики розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва; 4) методики розслідування та судово-експертного забезпечення порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 5) методики розслідування злочинних порушень прав на сорт рослин; 6) методики розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; 7) методики розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару; 8) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав; 9) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію; 10) оперативно-розшукового забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва; 11) оперативно-розшукового забезпечення розслідування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару.

4. Під криміналістичним забезпеченням розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, розуміється комплексна діяльність, спрямована на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів.

5. Проведене автором вивчення думки працівників правоохоронних органів показало, що із запропонованих елементів найбільш істотними для криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень

прав інтелектуальної власності є такі: 1) вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю (98,29%); 2) визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб (87,14%); 3) вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики; 5) виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства (100%); 4) вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру (90,29%); 5) розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування (82%); 6) тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції (82,86%); 7) оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур (84,86%); 8) надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності (76,86%); 9) вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції (98,57%).

6. Автор вважає, що теоретичні основи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності є системою наукових положень про його поняття, зміст, значення як виду діяльності, про форми її здійснення, про місце й роль у криміналістиці й т.ін. У цьому аспекті здійснюється: а) теоретичне обґрунтування завдань криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, його соціальних функцій, з урахуванням умов соціально-економічного життя суспільства; б) аналіз злочинних порушень прав інтелектуальної власності, оцінка їх стану й тенденції розвитку; в) виявлення, аналіз і оцінка реальних потреб правоохоронних органів (практики розкриття й розслідування таких злочинів) в удосконалюванні

наявних і розробці нових криміналістичних методів, засобів і рекомендацій; г) виявлення досягнень науково-технічного прогресу, визначення необхідності й можливості їх впровадження в практику розкриття й розслідування аналізованої категорії злочинів, узагальнення, аналіз і оцінка ефективності діяльності, здійснюваної в цьому напрямі, розробка заходів по її вдосконалюванню; д) вивчення, узагальнення й аналіз криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності у закордонних країнах, співставлення їх досвіду до умов діяльності правоохоронних органів нашої країни; є) аналіз стану організації й правового регулювання наукових розробок, впровадження й використання їх результатів у розкритті й розслідуванні злочинів, розробка пропозицій по вдосконалюванню цієї діяльності.

7. На думку дисертанта, виходячи з особливостей чинного кримінально-процесуального законодавства України, його постійних змін, наявності жорстких процесуальних строків, відсутності достовірної інформації про належність прав інтелектуальної власності конкретним правовласникам та про їх порушення, вважаємо, що порушенню будь якої кримінальної справи по даній категорії правопорушень повинні передувати адміністративно-процесуальні дії стосовно конкретного факту.

8. Порушення та розслідування кримінальних справ пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права або суміжних прав віднесено до підслідності органів внутрішніх справ і можливе лише за наявністю заяви власника авторського або суміжних прав. При одержанні заяви про порушення авторських (суміжних) прав слідчий і (чи) орган дізнання роблять перевірку заяви в порядку ст. 97 КПК України. У заяві повинне бути відображено, чиї конкретно, які саме (авторські, суміжні) права порушені, у якій формі відбулося це порушення, і яка матеріальна шкода заподіяна цим. Автором узагальнено вимоги до осіб і організацій, які можуть подавати такі заяви.

9. Автор виокремила особливості провадження кримінальних справ по злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності.

10. Автором узагальнений перелік документів, які матимуть доказове значення у кримінальних справах про порушення авторського права або суміжних прав.

11. На думку автора, необхідність взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності виникає: а) на стадії дослідчої перевірки; б) на стадії реалізації матеріалів зібраних оперативним підрозділом в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності; в) у процесі розслідування кримінальної справи.

12. Проаналізована автором практика протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності дозволила виокремити і узагальнити основні джерела інформації про вчинення злочину.

13. Автор проаналізувала взаємодію оперативних співробітників підрозділу боротьби з економічною злочинністю і слідчих на прикладі виявлення злочинів, у яких предметом замаху є друкowana продукція, при цьому залежно від джерела одержання інформації й сформованої оперативно-розшукової ситуації, запропонувала алгоритми дій слідчого та оперативних працівників.

14. Автор виокремила та узагальнила тактичні рекомендації яких слід дотримуватися при проведенні оперативних закупівель у процесі реалізації оперативної розробки при розкритті злочинних порушень прав інтелектуальної власності.

15. Узагальнення кримінальних справ про злочинні порушення прав інтелектуальної власності, дозволили автору виокремити слідчі ситуації, які складаються на початковому етапі розслідування: 1) затримання особи (осіб) під час збуту об'єкта захищеного правом інтелектуальної власності (наприклад, контрафактної продукції); 2) встановлення та затримання особи (осіб) під час виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) наявність ознак (за результатами попереднього експертного дослідження об'єктів, показань потерпілих, свідків і т.ін.), які вказують на вчинення злочинних порушень прав інтелектуальної власності, але жодного зі злочинців не встановлено й не затримано.

16. Узагальнення кримінальних справ досліджуваної категорії злочинів показує, що в 94% випадків вони розкриваються внаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів. При вчиненні цих діянь злочинці ретельно маскують їх, удаються до різних вивертів і хитрувань, що ускладнює їх викриття. Тому саме оперативно-розшукові заходи часто є єдиним джерелом одержання відомостей про такі злочини, коло їх учасників, роль і ступінь участі кожного з них, місця приховування і оптового збуту предметів злочинів. Зауважимо, що це в основному стосується незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності. В той же час роздрібний збут таких об'єктів здійснюється, як правило, відкрито, навіть нерідко супроводжується певною рекламою.

17. Автор вважає, що на початковому етапі розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можуть складатися три види типових слідчих ситуацій залежно від інформації про вчинений злочин, яка надійшла: 1) слідчі ситуації, в яких початкову інформацію (дані) про вчинений злочин одержано з офіційних джерел у результаті: документальної перевірки співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю; перевірок, проведених іншими контролюючими органами; заяв чи повідомлень окремих громадян або повідомлень, опублікованих у засобах масової інформації; 2) слідчі ситуації, при яких первинну інформацію одержано в результаті: вжиття оперативно-розшукових заходів підрозділами боротьби з економічними злочинами, боротьби з організованою злочинністю, податкової міліції; затримання з речовими доказами співробітниками органів, які не проводили цільові оперативно-розшукові дії, осіб за порушення ними певних правил, що викликало підозру в їх причетності до правопорушень; 3) ситуації, в яких інформацію про злочин одержано в результаті розслідування інших злочинів. По кожному з видів слідчих ситуацій, автор пропонує алгоритми дій слідчого.

18. На думку автора під час організації розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності слідчому необхідно враховувати ситуаційні чинники, які впливають на вибір злочинцями того чи іншого виду незаконної діяльності. З цього погляду процес виявлення і розкриття аналізованих злочинів у різних

ситуаціях може розвиватися в різних напрямках. В одних випадках він йде від даних про місця незаконного виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності, до місць збуту, сховищ; від пов'язаних між собою злочинною діяльністю осіб — до їх співучасників. В інших випадках — від даних про місце зберігання чи збуту контрафактної продукції та осіб, які беруть участь у цьому, до місць і суб'єктів її виготовлення чи інших ланок ланцюжка. У третіх випадках — від обставин і результатів затримання з речовими доказами перевізника чи продавця контрафакту, його огляду і вилучення до інших учасників злочинної групи.

19. При проведенні розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності вибір слідчих дій здійснюються з урахуванням криміналістичної характеристики аналізованої категорії злочинів, а також слідчої ситуації, яка виникла на конкретному етапі розслідування. На думку автора, за цієї умови є можливим оптимальне вирішення питань про те, яку саме слідчу дію необхідно провести, для виконання яких тактичних завдань розслідування, коли, де, в якій послідовності та в поєднанні з якими оперативно-розшуковими заходами чи організаційними діями, із залученням яких спеціалістів, чи використанням яких криміналістичних засобів і методів.

20. Вивчена та проаналізована нами судово-слідча практика показала, що успішному розслідуванню злочинних порушень прав інтелектуальної власності сприяли: правильні організація й планування; знання слідчим технологічного процесу виготовлення об'єктів інтелектуальної власності; умов роботи, системи обліку та звітності підприємства. Незадовільно організована робота у треті випадків є однією з причин повернення матеріалів на додаткове розслідування.

21. При розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності, автор пропонує розрізняти такі види планування: 1) просте планування, 2) планування за епізодами, 3) планування при розслідуванні групою слідчих. Такі плани розрізняються за цілями, обсягом, внутрішньою структурою, методами реалізації дій, які входять у систему плану. Ці види планувань детально аналізуються в дисертації.

22. Проведене автором узагальнення судово-слідчої практики дозволило виділити такі основні версії при злочинних порушеннях прав інтелектуальної власності: 1) які джерела одержання матеріалів, сировини, комплектуючих для виготовлення об'єктів, які захищені правом інтелектуальної власності і хто ті особи, причетні до цього; 2) які способи виготовлення об'єктів захищених правом інтелектуальної власності; 3) які канали реалізації контрафакту і хто ті особи, причетні до цього; 4) які місця зберігання контрафактної продукції і цінностей, здобутих злочинним шляхом; 5) які умови сприяли вчиненню цих злочинів; 6) які місця перебування злочинців, що переховуються від слідства, для їх затримання й арешту.

23. В дисертації, автор, пропонує криміналістичні рекомендації щодо організації та тактики проведення по справах про порушення прав інтелектуальної власності окремих слідчих дій, зокрема, огляду місця події, допитів підозрюваних (обвинувачених), допитів свідків, обшуків, виїмок. Узагальнюючи результати вивчення кримінальних справ автор виявила недоліки, які характерні при проведенні оглядів місць подій. Звернула увагу на обставини, які необхідно враховувати при проведенні оглядів місць подій та обшуків. Автором запропоновано перелік питань, які необхідно встановити при допиті свідків, а також різних категорій підозрюваних (обвинувачених).

Список використаних джерел

1. Авдеева Г.К. Значение криминалистических экспертиз в установлении контрафактности видеопродукции / Г.К. Авдеева, О.И. Брендель // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: зб.матер.конф. / ХНДІСЕ, НЮАУ імені Ярослава Мудрого. — Харків: Право, 2002. — Вип. 2. — С. 315-320.

2. Авдєєва Г.К. Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції (за матеріалами кримінальних справ): автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Галина Костянтинівна Авдєєва. — Х., 2006. — 20 [1] с.

3. Авдєєва Г.К. Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції (за матеріалами кримінальних справ): дис.. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / Галина Костянтинівна Авдєєва. — Х., 2006. — 208 с.

4. Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник [для вузов] / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская; под ред. Р.С. Белкина. — М: Издат.груп. НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — 990 с.

5. Антонов В.П. Криминалистический порядок фиксации следов и предметов при производстве осмотра места происшествия / В.П. Антонов // Прокурорская и следственная практика. — 2004. — № 3-4. — С. 193-206.

6. Астапкина С.М. Тактика обыска и выемки: лекц. / Светлана Михайловна Астапкина. — М.: Акад. МВД СССР, 1989. — 21 с.

7. Бакай І.М. Захист авторських та суміжних прав / Ігор Михайлович Бакай, Василь Васильович Костицький. — К.: Нічлава, 1997. — 96 с.

8. Басиста І. Тактика проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи / Ірина Басиста // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 10. — С. 141-143.

9. Басиста І.В. Пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням: автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Ірина Володимирівна Басиста. — К., 2006. — 19, [1] с.

10. Бахин В.П. Преступная деятельность как объект криминалистического обучения: лекц. / Владимир Петрович Бахин, Никифор Семенович Карпов. — К.: б/и, 1999. — 21 с.

11. Бахин В.П. Преступная деятельность: понятие, характеристика, принципы, изучение: монограф. / Владимир Петрович Бахин, Никифор Семенович Карпов, Петр Васильевич Цымбал; под ред. П.В. Мельника. — К.: АГНС Украины, 2001. — 275 с.

12. Бахин В.П. Вопросы оценки криминалистических рекомендаций в процессе их оценки и внедрения / Владимир Петрович Бахин, Андрей Владимирович Ищенко // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1982. — Вып. 25. — С. 8-13.

13. Бедняков Д.И. Непроцессуальная информация и расследование преступлений: монограф. / Дмитрий Иванович Бедняков. — М.: Юрид.лит., 1991. — 208 с.

14. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики: монограф. / Рафаил Самуилович Белкин. — М.: Издат. НОРМА (Издат.груп. НОРМА-ИНФРА М), 2001. — 240 с.

15. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. — Т. 1: Общая теория криминалистики / Рафаил Самуилович Белкин. — М.: Юристъ, 1997. — 408 с.

16. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. — Т. 2: Частные криминалистические теории / Рафаил Самуилович Белкин. — М.: Юристъ, 1997. — 464 с.

17. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. — Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Рафаил Самуилович Белкин. — М.: Юристъ, 1997. — 480 с.

18. Белкин Р. Тенденции и перспективы развития криминалистики / Рафаил Белкин // Социалистическая законность. — 1983. — № 1. — С. 24-26.

19. Белкин Р. Модное увлечение или новое слово в науке? (Еще раз о криминалистической характеристике преступления) / Рафаил Белкин, Игорь Быховский, Атеист Дулов // Социалистическая законность. — 1987. — № 9. — С. 56-58.

20. Белкин Р.С. Криминалистика и научно-технический прогресс / Рафаил Самуилович Белкин // Труды Высшей школы МВД СССР. — М.: НИиРИО МВД СССР, 1972. — Вып. 34. — С. 3-10.

21. Белкин Р.С. Курс криминалистики: учеб.пособ. / Рафаил Самуилович Белкин. — М.: Юнити, Закон и право, 2001. — 836 с.

22. Белкин Р.С. Перспективы развития криминалистической науки в свете современных задач борьбы с преступностью / Рафаил Самуилович Белкин // Совершенствование деятельности органов внутренних дел по укреплению социалистической законности и правопорядка в стране на современном этапе (криминалистическая секция): матер.науч.конф. — М.: НИиРИО ВШ МВД СССР, 1971. — Т. 3. — С. 3-9.

23. Белкин Р.С. Перспективы развития советской криминалистики / Рафаил Самуилович Белкин // Труды Высшей школы МООП СССР. — М.: НИиРИО ВШ МООП СССР, 1967. — Вып. 15. — С. 3-11.

24. Белкин Р.С. Полувековой путь советской криминалистики / Рафаил Самуилович Белкин // Труды Высшей школы МООП СССР. — М.: НИиРИО ВШ МООП СССР, 1968. — Вып. 19. — С. 179-184.

25. Белкин Р.С. Очерки криминалистической тактики: учеб.пособ. / Рафаил Самуилович Белкин. — Волгоград: ВСШ МВД РФ, 1993. — 200 с.

26. Блинец И. Вопросы контрафактна / И. Блинец, Е. Замирович, М. Иванова // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2006. — № 2. — С. 27-35.

27. Богапов Г.Р. Голографічний захист: можливості та експертиза // Актуальне вопросы судебной экспертизы и криминалистики на современном этапе судебно-правовой реформы: Сб.матер. / Г.Р. Богапов, Ю.П. Попов, І.Й. Робур, К.Ю. Усков. — Харьков: Право, 1998. — 304 с.

28. Брусенцова И.В. Почерковедческая экспертиза: этапы развития и современные возможности / И.В. Брусенцова // Юрист. — 2004. — № 11. — С. 2-19.

29. Буцан О.П. Особливості початкового етапу розслідування порушень авторського права у сфері програмного забезпечення в Україні / Олег Петрович Буцан // Збірник наукових праць Харківського центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні: зб.пр. — Харків: Східн.-регіон.центр гуманітар.-освітн.ініціатив, 2003. — Вип. 7. — С. 84-105.

30. Вайнштейн А.А. Участие специалистов в следственном осмотре: автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика, оперативно-розыскная деятельность» / А.А. Вайнштейн. — М., 1966. — 18, [1] с.

31. Ващинець І. Поняття технічних засобів захисту авторського права та їх правовий статус у чинному законодавстві України / Іван Ващинець // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 3. — С. 95-100.

32. Величкин С.А. Участие специалиста в производстве следственных действий / Сергей Александрович Величкин, Дмитрий Афанасьевич Турчин // Проблемы борьбы с преступностью: Труды Омской ВШМ. — Омск: Изд-во Ом. ВШМ МВД СССР, 1976. — С. 93-100.

33. Веліканов С.В. Класифікація слідчих ситуацій в криміналістичній методиці: автореф.дис. на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Сергій Володимирович Веліканов. — Харків, 2002. — 19 с.

34. Весельский В.К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні, тактичні аспекти) / Віктор Казимірович Весельський. — К.: НАВСУ-НВТ «Правник», 1999. — 126 с.

35. Видонов Л.Г. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами / Л.Г. Видонов, В.Л. Видонов // Криминалистическая характеристика преступлений: сб.тр. — М.: Всесоюзн. ин-т по изуч. пр-н и разработке мер предупр. преступности. — 1984. — С. 94-97.

36. Волкова И.К. Некоторые вопросы участия специалиста в следственном осмотре места происшествия / И.К. Волкова // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1964. — Вып. 1. — С. 36-41.

37. Волкова И.К. Участие специалиста в следственном осмотре места происшествия / И.К. Волкова // Научная конференция по работам, выполненным в 1964 году: Тезис. доклад. — Харьков: Изд-во Харьк. юрид. ин-та, 1965. — С. 151-152.

38. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монограф. / Анатолій Федотович Волобуєв. — Х.: Ун-т ВС МВС України, 2000. — 269 с.

39. Волченко И.П. Участие специалиста при производстве следственных действий / И.П. Волченко // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1972. — Вып. 9. — С. 46-49.

40. Волчецкая Т.С. Криминалистическая ситуалогия: монограф. / Татьяна Сергеевна Волчецкая. — Калининград: Калинингр. гос. ун-т, 1997. — 248 с.

41. Вольнский В.А. Криминалистическая техника: наука — техника — общество — человек: монограф. / Владислав Александрович Вольнский. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 311 с.

42. Вольнский В.А. Криминалистическое обеспечение предварительного расследования преступлений: право и права, традиции и современность / Владислав Александрович Вольнский // Информационный бюлетьень № 13 по материалам

криминалистических чтений «Криминалистическое обеспечение борьбы с преступностью». — М.: Акад.управ. МВД России, 2001. — С. 28-38.

43. Всемирная энциклопедия: Философия. [ред и сост. А.А. Грицанов]. — М.: АСТ, Минск: Харвест, Современ.литерат., 2001. — 1312 с.

44. Галаган В.І. Проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності органів внутрішніх справ: монограф. / Володимир Іванович Галаган. — К.: НАВСУ, 2002. — 300 с.

45. Галаган В.І. Особливості дослідження елементів криміналістичної характеристики по справах про вбивств на замовлення / Володимир Іванович Галаган, Володимир Петрович Кологривов // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — 2002. — Вип. 2. — С. 221-225.

46. Галаган В.І. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають: монограф. / Володимир Іванович Галаган, Ірина Володимирівна Басиста. — К.-І.-Франк., 2007. — 235 с.

47. Галанов В.А. Взаимодействие органов следствия и дознания при проведении тактической операции «Следственный осмотр» по делам об уголовно-наказуемых нарушениях авторских прав в области распространения аудио-, видеопродукции / В.А. Галанов, Л.Л. Грищенко // Следователь. — 2003. — № 2. — С. 30-31.

48. Галанов В.А. Взаимодействие органов следствия и дознания в процессе расследования уголовно наказуемых нарушений авторских прав: учеб.пособ. / В.А. Галанов; под ред. Комиссарова В.И. — Саратов: Изд-во Саратов.гос.акад.права, 2003. — 60 с.

49. Галанов В.А. Взаимодействие органов следствия и дознания в процессе расследования уголовно наказуемых нарушений авторских прав в области распространения контрафактной продукции: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / В.А. Галанов. — Саратов, 2003. — 220 с.

50. Гальченко А.И. Допрос по уголовным делам о нарушении авторских прав на аудиовизуальные произведения / А.И. Гальченко // Российский следователь. — 2004. — № 9. — С. 2-5.

51. Гальченко А.И. Типичные ошибки, допускаемые при расследовании преступлений о нарушении авторских и смежных прав / А.И. Гальченко // Следственная практика. — 2002. — Вып. 3 (157). — С. 96-111.

52. Гальченко А. Осмотр места происшествия по делам о нарушении авторских прав на аудиовизуальные произведения / А. Гальченко // Законность. — 2004. — № 4. — С. 22-25.

53. Гальченко А. Сбор иных документов по уголовным делам о нарушении авторских прав / А. Гальченко // Законность. — 2004. — № 7. — С. 12-15.

54. Гальченко А.И. Актуальные вопросы расследования преступлений о нарушении авторских прав на аудиовизуальные произведения: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / А.И. Гальченко. — М., 2004. — 246 с.

55. Гацולהва А.Х. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений в сфере интеллектуальной собственности: автореф.дис.на соискание научной степени канд.юрид.наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / А.Х. Гацולהва. — Ростов-на-Дону, 2004. — 29 с.

56. Гацולהва А.Х. Профилактика преступлений в сфере интеллектуальной собственности: лекц. / А.Х. Гацולהва; науч.ред.: Кондратьев Ю.А. — Владикавказ: Изд-У Сивбу.-Осет.ун-та, 2003. — 27 с.

57. Герасимов И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений в методике расследования / Иван Федорович Герасимов // Методика расследования преступлений (общие положения): материалы научно-практической конференции (Одесса, ноябрь 1976 г.). — М., 1976. — С. 93-97.

58. Глущенко В. Застосування судової експертизи при розслідуванні злочинних порушень авторського та суміжних прав / В. Глущенко // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 3. — С. 125-127.

59. Гончаренко В.И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (Методологические вопросы): монограф. / Владлен Игнатьевич Гончаренко. — К.: Вища школа, 1980. — 156 с.

60. Гончаренко В.И. Использование звукозаписи при расследовании преступлений / Владлен Игнатьевич Гончаренко // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1967. — Вып. 4. — С. 129-135.

61. Гончаренко В.И. Научно-технические средства в следственной практике: монограф. / Владлен Игнатьевич Гончаренко. — К.: Вища шк., 1984. — 149 с.

62. Гончаренко В.И. Процессуальные и технические вопросы применения следователем научно-технических средств по делам о хищениях / Владлен Игнатьевич Гончаренко // Вопросы борьбы с хищениями государственного и общественного имущества: матер.науч.-практ.конф. — М.: б/и, 1970. — С. 277-283.

63. Гончаренко В.И. Понятие криминалистической характеристики преступлений / Владлен Игнатьевич Гончаренко, Григорий Андреевич Кушнир, Валерий Львович Подпалый // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1986, — Вып. 33. — С. 3-8.

64. Горшунов А.Е. Значение осмотра места происшествия при расследовании уголовного дела // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского: Власть и право / А.Е. Горшунов, Т.В. Серебряная. — Нижний Новгород: Изд-во ННГУ, 2003. — Вып. 2 (7). — С. 217-219.

65. Громов В.И. Дознание и предварительное следствие (теория и техника расследования преступлений) / Владимир Иванович Громов. — М.: Юрид.издат. НКЮ РСФСР, 1926. — 75 с.

66. Гульянц А.Г. Основные направления повышения эффективности осмотра места происшествия: автореф.дис.на соискание ученой степени канд.юрид.наук: спец.

12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; оперативно-розыскная деятельность».
— М., 2005. — 19 с.

67. Гульянц А.Г. Информационный потенциал осмотра места происшествия / А.Г. Гульянц, А.А. Топорков // Lex Russica. Научные труды МГЮА. — 2004. — № 3. — С. 763-775.

68. Гурьянов К.В. Экспертная оценка классификаций программного обеспечения и способов распространения компьютерного контрафакта / К.В. Гурьянов // Информационная безопасность и компьютерные технологии в деятельности правоохранительных органов: межвуз. сб. — Саратов: СЮИ МВД России, 2004. — Вып. 3. — С. 155-166.

69. Дворянкин О. Куда нас ведет «борьба с контрафактом» или куда смотрит милиция? / О. Дворянкин // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2006. — № 4. — С. 28-33.

70. Дворянкин О. Что мы теряем от контрафакта? Кто получает дивиденды? / О. Дворянкин // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2006. — № 3. — С. 31-40.

71. Дворянкин О. Является ли «экономический фактор» основополагающим в борьбе с контрафактом? / О. Дворянкин // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2006. — № 1. — С. 30-39.

72. Денисова Р.О. Право інтелектуальної власності на твір науки (авторсько-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Римма Олександрівна Денисова. — Х., 1999. — 19 с.

73. Денисюк С.Ф. Обыск в системе следственных действий (тактико-криминалист. пробл.): [науч.-практ. пособ.] / Сергій Федорович Денисюк, Валерій Юрійович Шепітько. — Харьков: «Консум», 1999. — 156 с.

74. Денявский А.В. Производство судебных компьютерно-технических экспертиз / А.В. Денявский, И.А. Скитович // Бюллетень Министерства юстиции Российской Федерации. — 2003. — № 7. — С. 122-128.

75. Дидковская С.П. Подготовка и проведение отдельных видов судебной экспертизы: [учеб.пособ.] / Дидковская С.П., Клименко Н.И., Лисиченко В.К. — К.: Изд-во Киев.ун-та, 1977. — 79 с.

76. Домбровский Р. Криминалистическая деятельность и криминалистические отношения / Рейнгард Домбровский // Совершенствование уголовного и уголовно-процессуального законодательства. Ученые записки Латвийского государственного университета имени Петра Стучки. — Рига: РИО ЛГУ им. Петра Стучки, 1973. — Т. 188. — С. 114-136.

77. Домбровский Р.Г. Криминалистическая деятельность: условия и пределы ее осуществления / Рейнгард Генрихович Домбровский // Борьба с преступностью в условиях формирования правового государства: тезис. докл. конф. — Рига: б/и, 1990. — С. 78-81.

78. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.03 / Олександр Федорович Дорошенко. — К., 2007. — 207 с.

79. Дронова О.Б. Методологические и технико-криминалистические основы исследования цифровых многофункциональных видеодисков в ходе выявления и расследования преступлений в сфере нарушения авторских и смежных прав: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / О.Б. Дронова. — Волгоград, 2005. — 207 с.

80. Дронова О.Б. Особенности привлечения специалиста при производстве следственного осмотра по делам, связанным с нарушением авторских и смежных прав / О.Б. Дронова // Криминалистические средства и методы в раскрытии и расследовании преступлений: матер.науч.-практ.конф: В 2-х томах. — М.: ЭКЦ МВД России, 2006. — Т. 1. — С. 47-49.

81. Експертизи у судовій практиці / [Арсенюк Т.М., Беляк Ю.М., Боров В.І. та ін.]; за заг.ред. В.Г. Гончаренка. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 388 с.

82. Ермолова Е.И. Комплексная методика производства автороведческих экспертиз / Е.И. Ермолова // Криминалистические средства и методы в раскрытии и расследовании преступлений: матер.конф. — М.: ЭКЦ МВД России, 2006. — Т. 2. — С. 38-45.

83. Жариков Ю. Экспертиза звукозаписи: история и современность / Юрий Жариков, Валентина Радецкая // Спецслужбы и мир. — 2001. — № 4. — С. 46-49.

84. Жаров В.О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав: монограф. / В.О. Жаров. — К.: Видав. Дім «Ін Юре», 2000. — 188 с.

85. Жбанков В.А. К вопросу о криминалистическом обеспечении органов дознания и таможенных расследований ГТК РФ / Виктор Андреевич Жбанков // Информационный бюлетень № 13 по материалам криминалистических чтений «Криминалистическое обеспечение борьбы с преступностью». — М.: Акад.управ. МВД России, 2001. — С. 8-11.

86. Жога Е.Ю. Особенности назначения экспертизы (исследования) полиграфической упаковки аудиовизуальной продукции / Е.Ю. Жога // Следователь. — 2000. — № 3. — С. 13-15.

87. Журавель В.А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування: монограф. / Володимир Андрійович Журавель. — Харків: Право, 1999. — 304 с.

88. Завидов Б. Концептуальные правовые основы борьбы с преступными нарушениями авторских, смежных, изобретательских и патентных прав / Борис Завидов // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2002. — № 2. — С. 17-21.

89. Завидов Б. Особенности прокурорского надзора за предварительным следствием по уголовным делам о нарушении авторских и смежных прав / Борис Завидов, Сергей Лапин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2001. — № 10. — С. 51-57.

90. Завидов Б. Предъявление обвинения по делам о преступных нарушениях авторских и смежных прав / Борис Завидов, Сергей Лапин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2001. — № 5. — С. 70-76.

91. Завидов Б. Процессуальный порядок возбуждения уголовного дела при нарушении авторских и смежных прав / Борис Завидов, Сергей Лапин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2000. — № 1. — С. 65-67.

92. Завидов Б. Криминалистическая характеристика преступлений, связанных с нарушением авторских и смежных прав / Борис Завидов, Елена Миронова // Интеллектуальная собственность. — 1999. — № 5. — С. 90-96.

93. Завидов Б.Д. Вопросы назначения и проведения экспертизы по делам о нарушении авторских и смежных прав / Борис Дмитриевич Завидов // Юрист. — 2000. — № 10. — С. 45-49.

94. Завидов Б.Д. Вопросы назначения и проведения экспертиз по делам о нарушении авторских и смежных прав / Борис Дмитриевич Завидов, Зарифа Ибрагимовна Ибрагимова, Сергей Юриевич Лапин // Российский следователь. — 2002. — № 2. — С. 7-11.

95. Завидов Б.Д. О повышенной общественной опасности преступных нарушений права интеллектуальной собственности и необходимости ее защиты // Российский следователь / Борис Дмитриевич Завидов, Сергей Юриевич Лапин. — 1999. — № 2. — С. 2-5.

96. Завидов Б.Д. Вопросы назначения и проведения экспертиз по делам о нарушении авторских и смежных прав / Борис Дмитриевич Завидов, Зарифа

Ибрагимовна Ибрагимова, Сергей Юриевич Лапин // Эксперт-криминалист. — 2006. — № 1. — С. 17-21.

97. Закон України «Про авторське право і суміжні права» / Верховна Рада України. — Офіц.видан. — К.: Парламент.вид-во, 1998. — 32 с.

98. Знаки для товарів і послуг; Державне патентне відомство України. — К.: Видав. Дім «Ін Юре», 1999. — 116 с.

99. Ибрагимова З. Поводы, основания и порядок возбуждения уголовного дела о преступных нарушениях авторских и смежных прав / Зарифа Ибрагимова // Российский следователь. — 2001. — № 8. — С. 11-14.

100. Ибрагимова З.И. Особенности расследования преступлений в сфере оборота контрафактной продукции: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / Зарифа Ибрагимовна Ибрагимова. — Воронеж, 2003. — 170 с.

101. Иванова М. Методологические основы и способы проводимого исследования по оценке уровня контрафакта в сегменте рынка мультимедийной продукции / М. Иванова // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2005. — № 7. — С. 37-44.

102. Исаенко В. Проблема выполнения следственных действий до возбуждения уголовного дела (закон и реальность) / Вячеслав Исаенко // Уголовное право. — 2003. — № 3. — С. 85-88

103. Ищенко Б.А. Исследования контрафактной продукции / Б.А. Ищенко // Ученые записки ДЮИ. — Ростов-на-Дону: Изд-во ДЮИ, 2002. — Т. 19. — С. 289-301.

104. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты): монограф. / Петр Петрович Ищенко — М.: Юрид.лит., 1990. — 159 с.

105. Ищенко А.В. Проблеми розвитку наукових досліджень у галузі судової експертизи: монограф. / Андрій Володимирович Ищенко. — К.: УАВС, 150 с.

106. Іщенко А.В. Теорія і практика криміналістичного забезпечення процесу доказування в розслідуванні злочинів: навч. посіб. / Іщенко А.В., Ієрусалимов І.О., Удовенко Ж.В. — К.: Центр учбов. літерат., 2007. — 160 с.

107. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: монограф. / Андрій Володимирович Іщенко. — К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2003. — 359 с.

108. Іщенко А.В. Основні напрями наукових криміналістичних досліджень / Андрій Володимирович Іщенко // Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: тези доп. наук. конф. — К.: НАВСУ, 2000. — С. 26-30.

109. Іщенко А.В. Проблематика слідчих ситуацій як складова навчального курсу криміналістики / А.В. Іщенко, Г.В. Щербакова // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2003. — Вип. 2. — С. 57-63.

110. Іщенко А.В. Наукове забезпечення протидії злочинності / Іщенко А.В., Карпов Н.С., Кондратьєв Я.Ю. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2002. — 223 с.

111. Іщенко А.В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів (постановка проблеми) / А.В. Іщенко, В.В. Матвієнко // Вісник Запорізького юридичного інституту. — 1998. — Вип. 2. — С. 171-178.

112. Карлеба В.А. К вопросу о понятии «следственная ситуация» / В.А. Карлеба // Закон и судебная практика: сб. науч. стат. — Краснодар: Изд-во Краснодар. юрид. ин-та МВД России, 2002. — С. 207-211.

113. Карпов Н.С. Злочинна діяльність: [наук. видан.] / Н.С. Карпов, С.В. Євдокименко; за ред. В.П. Бахіна. — К.: НАВСУ, 2001. — 59 с.

114. Клименко Н.И. Криминалистика как наука: монограф. / Нина Ивановна Клименко. — К.: НВТ Правник, 1997. — 83 с.

115. Клименко Н.И. Проблемные вопросы судебной экспертизы / Нина Ивановна Клименко // Актуальні проблеми сучасної криміналістики: матер. конф. У 2-х ч. — Сімферополь: Доля, 2002. — Ч. 1. — С. 55-59.

116. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекц. / Ніна Іванівна Клименко. — К.: Видав. Дім «Ін Юре», 2007. — 528 с.

117. Клочков В.В. Криминалистическая характеристика преступлений: состояние и перспективы исследований / Валентин Вениаминович Клочков // Криминалистическая характеристика преступлений: сб.тр. — М.: Всесоюз.ин-т по изуч.пр-н и разработке мер предупр.преступн. — 1984. — С. 19 – 25.

118. Коваленко Д.А. Особенности доказывания преступного нарушения авторских и смежных прав: науч.практ.пособ. / Дмитрий Александрович Коваленко. — М.: Юрлитинформ, 2004. — 173 с.

119. Коваль А.М. Кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав: теорія і практика: монограф. / Антон Миколайович Коваль. — К.: Юстиніан, 2005. — 317 с.

120. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений: учеб.пособ. / Алексей Никифорович Колесниченко, Виолетта Емельяновна Коновалова. — Харьков: Юрид.ин-т, 1985. — 92 с.

121. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: автореф.дис. на соискание нач.степени д-ра юрид.наук.: спец.: 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; оперативно-розыскная деятельность / Алексей Никифорович Колесниченко. — Харків, 1967. — 27 с.

122. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: пособ. / Алексей Никифорович Колесниченко. — Харьков: ХЮИ, 1976. — 78 с.

123. Колесниченко А.Н. Проблемы развития методики расследования преступлений (к вопросу о криминалистической характеристике преступлений) / А.Н. Колесниченко, В.П. Суетнов, В.М. Хотенец // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений. — Иркутск, — 1980. — С. 40-49.

124. Коломацкий В.Г. Криминалистическое обеспечение деятельности МВД социалистической республики Вьетнам / Виктор Георгиевич Коломацкий // Актуальные вопросы использования достижений науки и техники в расследовании преступлений органами внутренних дел (вопросы криминалистики). Труды Академии. — М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1990. — С. 131-135.

125. Коломацкий В.Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений / Виктор Георгиевич Коломацкий // Криминалистика: учеб.; под ред. Р.С. Белкина, В.Г. Коломацкого, И.М. Лузгина. — М.: Акад. МВД РФ, 1995. — Т.: История, общая и частная теории. — С. 61-77.

126. Коломацкий В.Г. Система криминалистического обеспечения деятельности органов внутренних дел / Виктор Георгиевич Коломацкий // Актуальные проблемы криминалистического обеспечения расследования преступлений. Труды Академии. — М.: Изд-во МВД России, 1996. — С. 14-19.

127. Колотушкин С.М. Криминалистическая характеристика преступлений в сфере нарушения авторских и смежных прав / С.М. Колотушкин, О.Б. Дронова // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. — 2005. — Спец.випуск. У 2-х ч. — С. 3-7.

128. Коляда П.В. Доповідь на відкритті пленарного засідання міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах» / Петро Васильович Коляда // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези допов.наук.практ.конф. — К.: НАВСУ, 2001. — Ч. 1. — С. 12-22.

129. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Николай Иванович Кондаков. — М.: Наука, 1975. — 717 с.

130. Кондратьев Я.Ю. Питання професійної підготовки слідчих та експертів-криміналістів / Ярослав Юрійович Кондратьев // Теорія та практика криміналістичного

забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези допов.наук.практ.конф. — К.: НАВСУ, 2001. — Ч. 1. — С. 22-32.

131. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: пособ. / Виолетта Емельяновна Коновалова. — Харьков.: Консум, 1999. — 157 с.

132. Коновалова В.Е. Обыск: тактика и психология: учеб.пособ. / Виолетта Емельяновна Коновалова, Валерий Юрьевич Шепитько. — Харьков: Гриф, 1997. — 80 с.

133. Кореневский Ю.В. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам: метод.пособ. / Ю.В. Кореневский, М.Е. Токарева. — М.: Юрлитинформ, 2000. — 152 с.

134. Котюк І.І. Судова гносеологія: проблеми методології та практики: автореф.дис.на здобуття наук ступеня д-ра юрид.наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Іван Ілліч Котюк. — К., 2008. — 37 с.

135. Котюк І.І. Теоретичні аспекти криміналістичної ідентифікації: монограф. / Іван Ілліч Котюк. — К.: ВПЦ «Київськ.універ.», 2004. — 208 с.

136. Красюк І.П. Експертна практика у сучасних умовах діяльності ОВС / Іван Петрович Красюк // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези допов.наук.практ.конф. — К.: НАВСУ, 2001. — Ч. 1. — С. 32-36.

137. Криминалистика. Техника и тактика расследования преступлений / [Бобров Н.А., Винберг А.И., Голунский С.А. и др.]; под ред. А.Я. Вишинского. — М., 1938. — 538 с.

138. Криминалистика: информационные технологии доказывания: учебн.; под ред. В.Я. Колдина. — М.: Зерцало-М, 2007. — 752 с.

139. Криминалистика: учебн.; под ред. В.А. Образцова. — М.: Юристъ, 1997. — 744 с.

140. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования: учеб.пособ. / [Аверьянова Т.В., Белкин Р.С.,

Бородулин А.И. и др.]; под ред. Т.В. Аверьяновой и Р.С. Белкина. — М.: Новый Юрист, 1997. — 400 с.

141. Криміналістика: підруч. / [Біленчук П.Д., М.В. Салтевський, А.В. Старушкевич та ін.]; за ред. П.Д. Біленчука. — К.: Укр.правнич.фондац., Вид-во «ПРАВО», 1997. — 253 с.

142. Криміналістика: підруч. / [Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін.] / за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Видав. Дім «Ін Юре», 2001. — 682 с.

143. Криміналістична профілактика економічних злочинів: наук.-практ. посіб. / [Веліканов С.В., Волобуєв А.Ф., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.А. Журавля. — Х.: Харків юридичний, 2006. — 236 с.

144. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комен. / [Баулін Ю.В., Борисов В.І., Гавриш С.Б. та ін.]; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Х.: ТОВ «Одісей», 2006. — 1184 с.

145. Кузниченко Л.В. Проблемы теории и практики судебно-автороведческой классификационной экспертизы / Л.В. Кузниченко // Вестник криминалистики. — М.: Спарк, 2005. — Вып. 3 (15). — С. 45-49.

146. Кузьмічев В.С. Криміналістичний аналіз розслідування злочинів: монограф. / Володимир Сергійович Кузьмічов. — К.: НАВСУ – НВТ «Правник», 2000. — 449 с.

147. Кузьмічов В.С. Розслідування злочинів: Міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика: навч. посібн. / Володимир Сергійович Кузьмічов, Юлія Миколаївна Черноус. — К.: КНТ, 2008. — 448 с.

148. Кулагин Н.И. О тактике обыска в условиях конфликтной ситуации / Н.И. Кулагин // Проблемы предварительного следствия: сб. тр. — Волгоград: НИиРИО, 1976. — Вып. 5. — С. 95-101.

149. Кулаков Д.В. Особенности назначения экспертизы (исследования) полиграфической упаковки аудиовизуальной продукции / Д.В. Кулаков, А.В. Пахомов // Следователь. — 2000. — № 3. — С. 13-15.

150. Курилін І.Р. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / Іван Ростиславович Курилін. — К., 2007. — 303 с.

151. Лапин Е.С. Методика расследования незаконного использования товарных знаков: монограф. / Евгений Станиславович Лапин. — М.: Юрлитинформ, 2008. — 200 с.

152. Лапин Е.С. Руководство по расследованию незаконного использования товарных знаков: монограф. / Евгений Станиславович Лапин. — М.: Юрлитинформ, 2006. — 89 с.

153. Лапин С. Основания к возбуждению уголовного дела о нарушении авторских и смежных прав / Сергей Лапин, Борис Завидов // Интеллектуальная собственность. — 2000. — № 5. — С. 59-64.

154. Лапин С.Ю. Осмотр места происшествия, обыск, выемка по делам о преступных нарушениях авторских и смежных прав / Сергей Юрьевич Лапин // Российский следователь. — 1999. — № 6. — С. 44-46.

155. Ларичев В.Д. Защита авторского и смежных прав в аудиовизуальной сфере: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Василий Дмитриевич Ларичев, Юрий Владимирович Трунцевский. — М.: Дело, 2004. — 351 с.

156. Леви А.А. Обыск: справочн. / Александр Абрамович Леви, Александр Иванович Михайлов. — М.: Изд-во Всесоюз. ин-та по изуч.причин и разраб.мер предупр.пр-ти, 1983. — 95 с.

157. Лисенко В. Особливості використання спеціальних знань / Володимир Лисенко // Вісник прокуратури. — 2003. — № 12. — С. 109-115.

158. Лисиченко В.К. Заключение эксперта как частный объект следственно-судебного исследования / Виталий Костянтинович Лисиченко // Вопросы судебной экспертизы: матер.науч.-практ.конф. — Баку: б/и, 1973. — № 16. — С. 422-431.

159. Лисиченко В.К. Следственный осмотр как специальный метод исследования объектов в процессе доказывания по уголовным делам / Виталий Костянтинович Лисиченко // Криминалистика и судебная экспертиза: респуб. междувед. сб. научных и науч.-метод. работ. — К.: Вища шк., 1973. — Вып. 10. — С. 176-182.

160. Лисиченко В.К. Содержание и функции следственного (судебного) осмотра документов / Виталий Костянтинович Лисиченко // Криминалистика и судебная экспертиза: респуб. междувед. сб. научных и науч.-метод. работ. — К.: Вища шк., 1975. — Вып. 11. — С. 29-38.

161. Лисиченко В.К. Правовая природа и соотношение понятий «специальные знания» и «специалист» / Віталій Костянтинович Лисиченко, Василь Васильович Циркаль // Проблемы правоведения: республ. межвед. науч. сб. — К.: Вища шк., 1983. — Вып. 44. — С. 130-135.

162. Лисиченко В.К. Вопросы обеспечения истинности результатов применения криминалистических методов при исследовании доказательств в уголовном деле / Виталий Костянтинович Лисиченко // Юридические гарантии применения советских правовых норм и укрепление социалистической законности: тезис. докл. и сообщ. — К.: б/и, 1971. — С. 122-125.

163. Лисиченко В.К. Значение и место методов естественных и технических наук в криминалистической экспертизе / Виталий Костянтинович Лисиченко // Вопросы судебной экспертизы и криминалистики: сб. науч. работ. — Алма-Ата: б/и, 1959. — Вып. 1. — С. 43-62.

164. Лисиченко В.К. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособ. / Виталий Костянтинович Лисиченко, Василий Васильевич Циркаль. — К.: КГУ, 1987. — 100 с.

165. Лисиченко В.К., Шумило М.Є. Про реформування судово-експертної діяльності в Україні / В.К. Лисиченко, М.Є. Шумило // Криміналістичний вісник. — 2005. — № 1. — С. 9-17.

166. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монограф. / Євген Дмитрович Лук'янчиков — К.: НАВСУ, 2005. — 360 с.

167. Лук'янчиков Є.Д. Пред'явлення для впізнання: навч. посіб. / Євген Дмитрович Лук'янчиков, Олександр Миколайович Моїсеєв. — Макіївка: Графіті, 1998. — 104 с.

168. Лукашевич В.Г. Криминалистическая теория общения: постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования: монограф. / Віталій Григорович Лукашевич. — К.: Изд-во УАВС, 1993. — 194 с.

169. Лукин Е.В. Актуальные вопросы организации оперативного обслуживания подразделениями БЭП объектов экономики по линии защиты авторских и смежных прав / Е.В. Лукин // Российский следователь. — 2003. — № 5. — С. 24-26.

170. Максименко В.А. Особенности проведения экспертных исследований по делам о нарушении авторских и смежных прав в сфере оборота контрафактной продукции / В.А. Максименко // Вестник криминалистики. — 2003. — Вып. 1 (5). — С. 86-89.

171. Мамонов В.С. О фиксации результатов осмотра места происшествия / В.С. Мамонов // Российский следователь. — 2005. — № 11. — С. 3-6.

172. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ: монограф. / Григорий Абрамович Матусовский. — Харьков: Консум, 1999. — 480 с.

173. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений: монограф. / В.Н. Махов. — М.: Изд-во Рос.ун-та дружбы народов, 2000. — 295 с.

174. Мацько С.М. Протидія злочинним посяганням на інтелектуальну власність: крок до зближення з Європейським Союзом / С.М. Мацько // Проблеми гармонізації і законодавства країн СНД та Європейського Союзу: матер. конф. — Ірпінь: НА ДПС України, 2004. — С. 291-292.

175. Медведев А. Исследование полиграфической упаковки аудиовизуальной продукции / А. Медведев // Интеллектуальная собственность. — 2001. — № 2. — С. 60-65.

176. Мельников М. Піратство як злочин у галузі авторського права та суміжних прав: погляд на проблему / М. Мельников // Право України. — 2003. — № 4. — С. 72-75.

177. Мельникова Э.Б. Компетенция криминалистической экспертизы и оценка заключения эксперта в свете нового уголовно-процессуального законодательства / Э.Б. Мельникова // Вопросы криминалистики. — М.: Госюриздат, 1962. — № 3. — С. 32-43.

178. Миронова Е. Криминалистическая характеристика преступлений, связанная с нарушением авторских и смежных прав / Елена Миронова, Борис Завидов // Законность. — 2000. — № 3. — С. 34-35.

179. Морозова Е.В. Следственные ошибки, допускаемые при осмотре места происшествия / Е.В. Морозова // Проблемы конституционного, административного права и правоохранительной деятельности: сб. науч. стат. — Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2004. — Вып. 2. — С. 142-147.

180. Моторина Е.В. Первоначальный этап расследования нарушений авторских и смежных прав в аудиовизуальной сфере: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Е.В. Моторина. — Ростов-на-Дону, 2005. — 193 с.

181. Нарушение авторских, смежных, изобретательских и патентных прав: науч.-практ. пособ. / [Аверкин А.Е., Близнац И.А., Власов А.А. и др.]; под общ. ред. И.А. Близнац. — М.: Книга сервис, 2002. — 512 с.

182. Никифорчук Д.Й. Проблемні питання взаємодії в розкритті злочинів / Дмитро Йосипович Никифорчук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією. — 2002. — № 5. — С. 151-153.

183. Николаева Ю.А. Теории и практики судебной автороведческой экспертизы / Ю.А. Николаева // Роль и значение деятельности Р.С. Белкина в становлении современной криминалистики: матер.конф. — М.: Акад.управ. МВД РФ, 2002. — С. 448-453.

184. Образцов В.А. Криминалистика: модели средств и технологий раскрытия преступлений: курс лекц. / Виктор Александрович Образцов. — М.: Камерон, 2006. — 400 с.

185. Образцов В.А. Понятие и криминалистическое значение следственной ситуации / Виктор Александрович Образцов, Валерьян Григорьевич Танасевич // Советское государство и право. — 1979. — № 8. — С. 109-115.

186. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. посіб. / [Бахін В.П., Весельський В.К., Клименко Н.І., Старушкевич А.В. та ін.]; за ред. Н.І. Клименко. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 216 с.

187. Основы правовой охраны интеллектуальной собственности в Украине: підруч.; за заг.ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. — К.: Концерн «Видав. Дім «Ін Юре»», 2003. — 235 с.

188. Основы расследования преступлений против авторских и смежных прав / [Гусев О.Б., Завидов Б.Д., Ибрагимова З.А. и др.]; под ред. В.Н. Исаенко. — М.: Экзамен, 2002. — 256 с.

189. Пантелеев И.Ф. Теоретические проблемы советской криминалистики: учеб.пособ. / Илья Федорович Пантелеев. — М: Изд-во ВЮЗИ, 1980. — 96 с.

190. Пантелеев И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. Глава V / Илья Федорович Пантелеев // Методология криминалистики. — М. — 1982. — С. 58-70.

191. Пешак Я. Следственные версии. Криминалистическое исследование / Ян Пешак / Под. ред. А.Р. Ратинова. — М.: Прогресс, 1976. — 226 с.

192. Подопригора О.О. Проблеми правового регулювання інтелектуальної власності за законодавством України: автореф.дис.на здобуття наук ступеня д-ра юрид.наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Оксана Опанасівна Подопригора. — Х., 1999. — 34 с.

193. Погуляев В. Организация допросов по делам о нарушении авторских прав и смежных прав / В. Погуляев // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2002. — № 7. — С. 52-57.

194. Полстовалов О.В. Теоретико-прикладной анализ понятия «следственная ситуация» / В. Полстовалов // Вестник Башкирского университета. — 2005. — № 1. — С. 106-108.

195. Програма підготовки працівників експертної служби МВС України на право самостійного проведення дослідження об'єктів інтелектуальної власності у сфері авторського права та суміжних прав: програм. / [упоряд. К.М. Ковальов, І.П. Дорохіна]. — К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005. — 14 с.

196. Противодействие появлению и пресечению распространения контрафактной продукции в книгоиздании: Материал. / [Дворянкин О.А., Зимарин О.А., Зубко В.А. и др.]; общ ред. О.А. Зимарина. — М.: Изд-во «Весь Мир», 2002. — 96 с.

197. Протидія злочинам у сфері інтелектуальної власності: наук.-практ. посібн. / [Ніколаюк С.І., Никифорчук Д.Й., Томма Р.П. та ін.]. — К.: КНТ, 2006. — 190 с.

198. Прохоров-Лукин Г.В. Судебная экспертиза объектов интеллектуальной собственности в области фармацевтики / Григорій Вікторович Прохоров-Лукін, Ігор Олександрович Кириченко // Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: зб.матер.конф. — Харків: Право, 2002. — Вип. 2. — С. 569-572.

199. Прудников В.В. Понятие следственной ситуации, ее классификация / В.В. Прудников // Материалы научно-практической конференции «Закон в теории и судебной практике»: тезисы науч. доклад. и сообщ. — Краснодар: Изд-во Южн. ин-та менеджмента, 2001. — С. 100-104.

200. Расследование преступлений в сфере экономики: [руководс. для следоват.]. — М.: Изд-во «Спарк», 1999. — 415 с.

201. Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / [Завидов Б.Д., Исаенко В.Н., Лапин С.Ю. и др.]; общ ред. Т.А. Боголюбова. — М.: Изд-во ПРИОР, 2001. — 64 с.

202. Розслідування злочинів у сфері господарської діяльності: окремі криміналістичні методики: монограф. / [Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. — Х.: Право, 2006. — 624 с.

203. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монограф. / Богдан Васильович Романюк — К.: НАВСУ, 2002. — 195 с.

204. Россинская Е.Р. Судебная компьютерно-техническая экспертиза: монограф. / Елена Рафаиловна Россинская, Александр Иванович Усов. — М.: Право и закон, 2001. — 416 с.

205. Россинский С.Б. Обыск в форме специальной операции: учеб.пособ. / С.Б. Россинский. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. — 199 с.

206. Руководство для следователей: пособ.; под ред. Н.А. Селиванова, В.А. Снеткова. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 732 с.

207. Салтевский М.В. Осмотр компьютерных средств на месте происшествия: метод.реком. / Салтевский М.В., Щербаковский М.Г., Губанов В.А. — Харьков: Наука практике, 1999. — 10 с.

208. Салтевский М.В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях / Михаил Васильевич Салтевский // Криминалистика и судебная экспертиза. — 1982. — Вып. 25. — С. 13-20.

209. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): підруч. / Михайло Васильович Салтевський. — К.: Кондор, 2005. — 588 с.

210. Саушкин С.А. Производство экспертизы до возбуждения уголовного дела / С.А. Саушкин // Российский следователь. — 2005. — № 5. — С. 12-14.

211. Сегай М.Я. Методология судебной экспертизы: монограф. / Михаил Яковлевич Сегай; отв.ред. Л.Е. Ароцкер. — К.: РИО МВД УССР, 1970. — 254 с.

212. Семенов В.В. Специальні знання в розслідуванні злочинів (зміст, організація використання): автореф.дис.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / В.В. Семенов. — К., 2006. — 18 с.

213. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: автореф.дис.на соискание науч.степени канд.юрид.наук: спец.: 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Лев Александрович Сергеев. — М., 1966. — 16 с.

214. Сердюкова Д.В. Вопросы, возникающие при исследовании контрафактной продукции, и возможные пути их решения на примере экспертной практики ЭКУ ГУ ГУВД Волгоградской области / Д.В. Сердюкова // Судебная экспертиза на рубеже тысячелетий: матер.межвед.науч.-практ.конф.: в 3 ч. — Саратов: СЮИ МВД России, 2002. — Ч. 2. — С. 160-165.

215. Сердюкова Д.В. Вопросы экспертного исследования контрафактной аудио-, видеопродукции / Д.В. Сердюкова, Н.Н. Шведова // Судебная экспертиза на рубеже тысячелетий: матер.межвед.науч.-практ.конф: в 3 ч. — Саратов: СЮИ МВД России, 2002. — Ч. 2. — С. 115-122.

216. Смехнов В.А. Компьютерно-техническая экспертиза: объекты исследования и вопросы, решаемые при ее производстве / В.А. Смехнов // Актуальные проблемы борьбы с преступностью в Дальневосточном регионе: сб.науч.тр. — Хабаровск: изд-во Дальневост.юрид.ин-та МВД РФ, 2005. — С. 260-263.

217. Соболев С.В. Расследование преступлений, связанных с контрафактной продукцией / С.В. Соболев // Криминалистика, криминология и судебные экспертизы в

свете систмно-деятельностного подхода: сб.тр. — Ижевск: Детектив-Информ, 2001. — Вып. 3. — С. 81-89.

218. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебн. / [Лисиченко В.К., Гончаренко В.И., Салтевский М.В. и др.]; под ред. В.К. Лисиченко. — К.: Вища шк. Головное изд-во, 1988. — 405 с.

219. Современные возможности судебных экспертиз: метод.пособ. / [Беляева Л.Д., Бутырин А.Ю., Воронков Ю.М. и др.]. — М.: РФЦСЭ. — 2000. — 261 с.

220. Соколов С.А. Практика проведения исследования и экспертиз носителей аудиовизуальных призывов / С.А. Соколов // Прокурорская и следственная практика. — 2001. — № 1-2. — С. 132-137.

221. Соловьев А.Б. Использование доказательств при допросе: метод.пособ. / Александр Борисович Соловьев. — М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2001. — 136 с.

222. Старостин В.Е. Криминалистическая характеристика и следственная ситуация: соотношение понятий / В.Е. Старостин, В.В. Яровенко // Криминалистические методы расследования преступлений: сб.тр. — Тюмень: НИиРИО Тюм.ВШ МВД РФ, 1994. — С. 44-51.

223. Старостин В.Е. О понятии следственной ситуации / В.Е. Старостин, В.В. Яровенко // XXVII съезд КПСС и вопросы совершенствования правовых мер борьбы с преступностью: сб.науч.тр. — Омск: Изд-во Ом.ВШМ МВД СССР, 1987. — С. 113-121.

224. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: поняття, визначення, етапи розвитку, місце в криміналістиці / Анатолій Володимирович Старушкевич // Проблеми правознавства та право охоронної діяльності: зб.наук.стат. — Донецьк: РВВ ДІВС МВС України, 1997. — С. 78-95.

225. Старушкевич А.В. Закордонний досвід протидії порушенню авторського та суміжних прав: криміналістичний аналіз злочинної діяльності та особливості

організації розслідування / Анатолій Володимирович Старушкевич, Олена Вікторівна Таран // Право і суспільство. — 2005. — № 2. — С. 121-135.

226. Старушкевич А.В. Криміналістичний аналіз злочинної діяльності у сфері порушення авторського та суміжних прав / Анатолій Володимирович Старушкевич, Олена Вікторівна Таран // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб.матер.міжнар.наук.-практ.конф. — Харків: Право, 2002. — Вип. 2. — С. 131-137.

227. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: навч.посіб. / Анатолій Володимирович Старушкевич. — К.: НВТ «Правник»-НАВСУ, 1997. — 42 с.

228. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика сексуальних убивств: поняття, зміст, значення для розслідування: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.09 / Анатолій Володимирович Старушкевич. — К., 1998. — 242 с.

229. Статкус В.Ф. Осмотр места происшествия (правовые, организационные и технико-криминалистические проблемы) / Владимир Францевич Статкус // Криминалистика. XXI век: матер.конф.: в 2-х томах. — М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. — Т. 2. — С. 161-166.

230. Строков І.В. Правові та моральні засади застосування криміналістичних засобів: монограф. / Ігор Васильович Строков. — К.: НАВСУ, 2003. — 324 с.

231. Строков І.В. Криміналістичні аспекти сучасної злочинності / Ігор Васильович Строков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — 2003. — Вип. 2. — С. 138-146.

232. Строков І.В. Проблеми використання результатів оперативно-розшукових заходів у процесі доказування / Ігор Васильович Строков // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — 2003. — Вип. 4. — С. 101-106.

233. Стуканов А. Борьба с распространением контрафактной продукции / А. Стуканов // Законность. — 2005. — № 4. — С. 47-48.

234. Судебные экспертизы: науч.-практ.пособ. / [Колкутин В.В., Зосимов С.М., Пустовалов Л.В. и др.]. — М.: ООО Изд-во «Юрлитинформ», 2001. — 288 с.

235. Танасевич В.Г., Образцов В.А. О криминалистической характеристике преступлений / Валерьян Григорьевич Танасевич, Виктор Александрович Образцов // Вопросы борьбы с преступностью. — 1976. — Вып. 25. — С. 94-104.

236. Таран О.В. Особливості огляду місця події у справах про порушення авторського і суміжних прав / Олена Вікторівна Таран // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах: тези доп.наук.-практ.конф.: у 2-х ч. — К.: НАВСУ, 2002. — Ч. II. — С. 77-79.

237. Таран О.В. Проблеми захисту авторських прав на комп'ютерні програми / Олена Вікторівна Таран // Бюлетень обміну досвідом роботи: наук.-практ.видан. — К.: МВС України, 2001. — № 135. — С. 65-67.

238. Таран О.В. Проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні кримінально-правовими засобами / Олена Вікторівна Таран // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: тези доп.міжнар.наук.-практ. конф. — К.: НАВСУ, 2001. — Ч. II. — С. 264-269.

239. Таран О.В. Проблеми нормативно-правового захисту авторських і суміжних прав в Україні / Олена Вікторівна Таран // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ.журн. — К.: Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю, 2001. — Вып. 4. — С. 239-241.

240. Таран О.В. Проблеми розробки методики розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторських прав / Олена Вікторівна Таран // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. — 2002. — № 1. — С. 54-57.

241. Таран О.В. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинної діяльності у сфері порушення авторського і суміжних прав: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / Олена Вікторівна Таран. — К., 2005. — 283 с.

242. Технология защиты изделий на базе голографии // Борьба с преступностью за рубежом. — 2001. — № 3. — С. 29-32.

243. Тропін В.В. Захист авторського права і суміжних прав. Створення рамочних умов для захисту прав інтелектуальної власності / В.В. Тропін. — К.: ІРРІ, 2005. — 120 с.

244. Трунцевский Ю. Незаконное использование авторских и смежных прав как продолжаемое преступление / Юрий Трунцевский // Уголовное право. — 2003. — № 1. — С. 79-80.

245. Трунцевский Ю.В. Видеопиратство: уголовная ответственность, раскрытие и расследование преступлений: пособ. / Юрий Владимирович Трунцевский. — М.: ЮрИнфоР, 2000. — 172 с.

246. Трунцевский Ю.В. Квалификация преступлений связанных с видеопиратством / Юрий Владимирович Трунцевский // Законность. — 2000. — № 9. — С. 19-13.

247. Тулубьева И. Осторожно, контрафакт! / И. Тулубьева // Интеллектуальная собственность: Авторское право и смежные права. — 2005. — № 12. — С. 44-49.

248. Турчин Д.А. Тактическая операция «Групповой обыск» / Дмитрий Афанасьевич Турчин // Криминалистические методы расследования преступлений: сб.тр. — Тюмень: НИиРИО Тюм. ВШ МВД РФ, 1994. — С. 3-10.

249. Удалова Л.Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: монограф. / Лариса Давидівна Удалова. — К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. — 324 с.

250. Удалова Л. Специфіка допиту при пред'явленні для впізнання / Лариса Удалова // Право України. — 2002. — № 9. — С. 93-95.

251. Удалова Л.Д. Проблеми допиту при розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями / Лариса Давидівна Удалова // Вісник

Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. — 2002. — № 3. — С. 188-192.

252. Усов А.И. Судебно-экспертное исследование компьютерных средств и систем: Основы методического обеспечения: учеб.пособ. / Александр Иванович Усов. — М.: Право и Закон, Экзамен, 2003. — 368 с.

253. Феоктистов А. Осмотр места происшествия: уголовно-процессуальные проблемы / А. Феоктистов // Законность. — 2006. — № 2. — С. 29-31.

254. Филлипс Т. Контрафакт. Шокирующие подробности криминальных рынков / Тим Филлипс. — М.: Вершина, 2007. — 280 с.

255. Хаметов Р. Предмет доказывания по делам о нарушении авторских прав / Р. Хаметов // Хозяйство и право. — 1997. — № 9. — С. 149-161.

256. Хаметов Р. Установление факта охраноспособности произведения и принадлежности авторских прав заявителю-потерпевшему / Р. Хаметов // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2001. — № 12. — С. 57-63.

257. Хаметов Р. Экспертизы по делам о нарушениях авторских и смежных прав / Р. Хаметов // Интеллектуальная собственность. — 1997. — № 7-8. — С. 45-58.

258. Хаметов Р.Б. Расследование преступных нарушений авторских прав: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.09 / Р.Б. Хаметов. — Саратов, 1999. — 227 с.

259. Харченко В.Б. Кримінально-правова охорона авторських та суміжних прав: автореф.на здобуття наук.ступеня канд.юрид.наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Вадим Борисович Харченко. — Х., 1996. — 24 с.

260. Хидоятлов Б.С. Тактические особенности проведения следственных действий с участием специалиста: автореф.дис.на соискание ученой степени канд.юрид.наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; оперативно-розыскная деятельность». — Ташкент, 1986. — 22 с.

261. Хрусталеv В. Экспертиза веществ, материалов и изделий из них / Виталий Хрусталеv // Уголовное право. — 2003. — № 4. — С. 93-95.

262. Ціркаль В.В. Участь спеціалістів при проведенні слідчих дій: кримінально-процесуальні, організаційні й криміналістичні аспекти: навч.-практ. посіб. / Василь Васильович Ціркаль. — К.: Кантрі Лайф, 2003. — 184 с.

263. Чапкевич Л.Е. Уголовно-правовая защита от контрафакта / Л.Е. Чапкевич // Уголовный процесс. — 2005. — № 6. — С. 3-8.

264. Черновол В. Использование результатов ОРД при расследовании нарушений авторских и смежных прав / В. Черновол // Законность. — 2001. — № 3. — С. 35-39.

265. Шабанов Р.Б. Российское законодательство: способы борьбы с контрафактом / Р.Б. Шабанов // Патенты и лицензии. — 2005. — № 9. — С. 29-37.

266. Шведова Н.Н. Возможности технико-криминалистического исследования документов, изготовленных с помощью современных полиграфических технологий / Н.Н. Шведова // Вестник криминалистики. — 2003. — Вып. 2 (6). — С. 76-80.

267. Шведова Н.Н. Применение компьютерных технологий в технико-криминалистических исследованиях документов: автореф. дис. на соискание научной степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; оперативно-розыскная деятельность». — Волгоград, 1999. — 19 с.

268. Шевчук А.В. Теоретичні особливості голографічних методів захисту поліграфічної продукції / Андрій Васильович Шевчук // Моделювання та інформаційні технології. — К., 2003. — Вип. 20. — С. 28-35.

269. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / Валерій Юрійович Шепітько; за ред. В.Я. Тація. — Харків: «Право», 2001. — 560 с.

270. Широков А.В. Об опыте расследования уголовных дел о преступлениях, связанных с нарушением авторских и смежных прав в области музыкального, кино- и

видеобизнеса / А.В. Широков // Прокурорская и следственная практика. — 2000. — № 1-2. — С. 103-109.

271. Щербаковский М.Г. Использование специальных знаний в раскрытии и расследовании пре ступлений / Михаил Григорьевич Щербаковский, Александр Анатолиевич Кравченко. — Х.: Ун-т внутр.дел, 1999. — 46 с.

272. Эйсман А.А. О содержании понятия криминалистической характеристики преступлений / Алексей Александрович Эйсман // Криминалистическая характеристика преступлений: сб.тр. — М.: Всесоюзн. ин-т по изуч. пр-н и разработке мер предупр.преступности. — 1984. — С. 97-101.

273. Экспертизы в судебной практике: учеб.пособ. / [Бергер В.Е., Варфоломеева Т.В., Гончаренко В.И. и др.]. — К.: Вища шк., 1987. — 200 с.

274. Яблоков Н.П. Криминалистика: учебн. / Николай Петрович Яблоков. — М.: Норма, 2008. — 400 с.

275. Яблоков Н.П. Криминалистическая характеристика пре ступлений. § 2, Гл. III / Николай Петрович Яблоков // Криминалистика: учебн. / [Волчецкая Т.С., Колдин В.Я., Яблоков Н.П. и др.]; под ред. Н.П. Яблокова. — М.: Юристь., 1995. — С. 43-56.

276. Яни С. Парад подделок (окончание) / С. Яни // Советская юстиция. — 1987. — № 19. — С. 31-32.

277. Яни С. Парад подделок / С. Яни // Советская юстиция. — 1987. — № 18. — С. 30-32.

Додаток А

Аналіз динаміки виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності (ст.ст. 176, 177, 229 та 203¹ КК України) за 2002-2007 рр.

Аналіз було проведено за допомогою методів описової статистики, часових рядів та регресійного аналізу з використанням вбудованих засобів статистичного аналізу даних програми MS Excel.

Вихідні дані для аналізу наведені у табл. А.1. Динаміка кількості виявлених злочинів, що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203-1 КК України, представлена у вигляді стовпчикової діаграми на рис. А.1. Для оцінки тенденції на діаграмі додано лінію тренда на рівняння поліноміальної регресії для цього тренду.

Таблиця А.1 — Вихідні дані та аналіз приросту/зменшення кількості виявлених злочинів у сфері інтелектуальної власності

Роки	Виявлено злочинів	Абсолютний приріст		Відносний приріст	
		кільк	%	кільк	%
2002	371	--	--	--	--
2003	374	3	0.81%	3	0.81%
2004	374	3	0.81%	0	0.00%
2005	483	112	30.19%	109	29.14%
2006	812	441	118.87%	329	68.12%
2007	1058	687	185.18%	246	30.30%
2008*	749	378	101.89%	-309	-29.21%

* За перші 8 місяців.

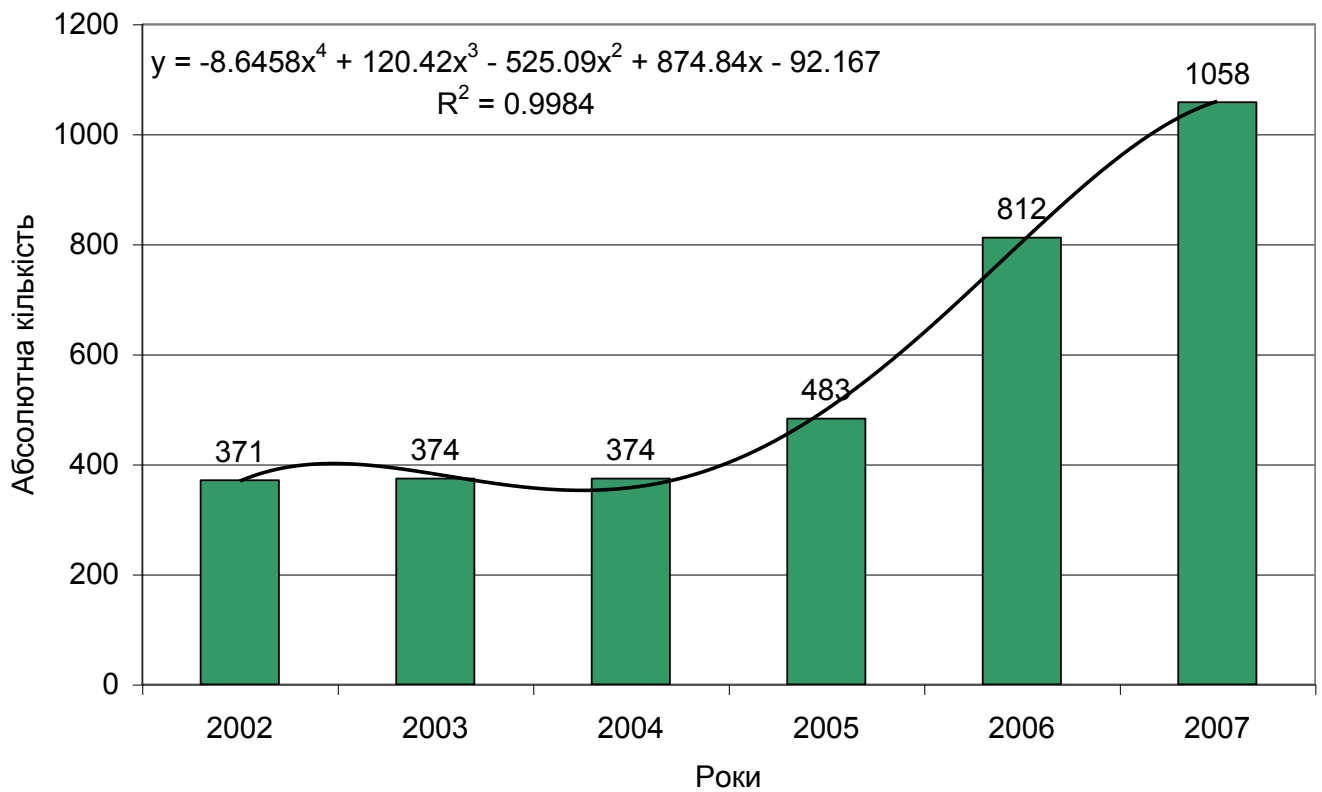
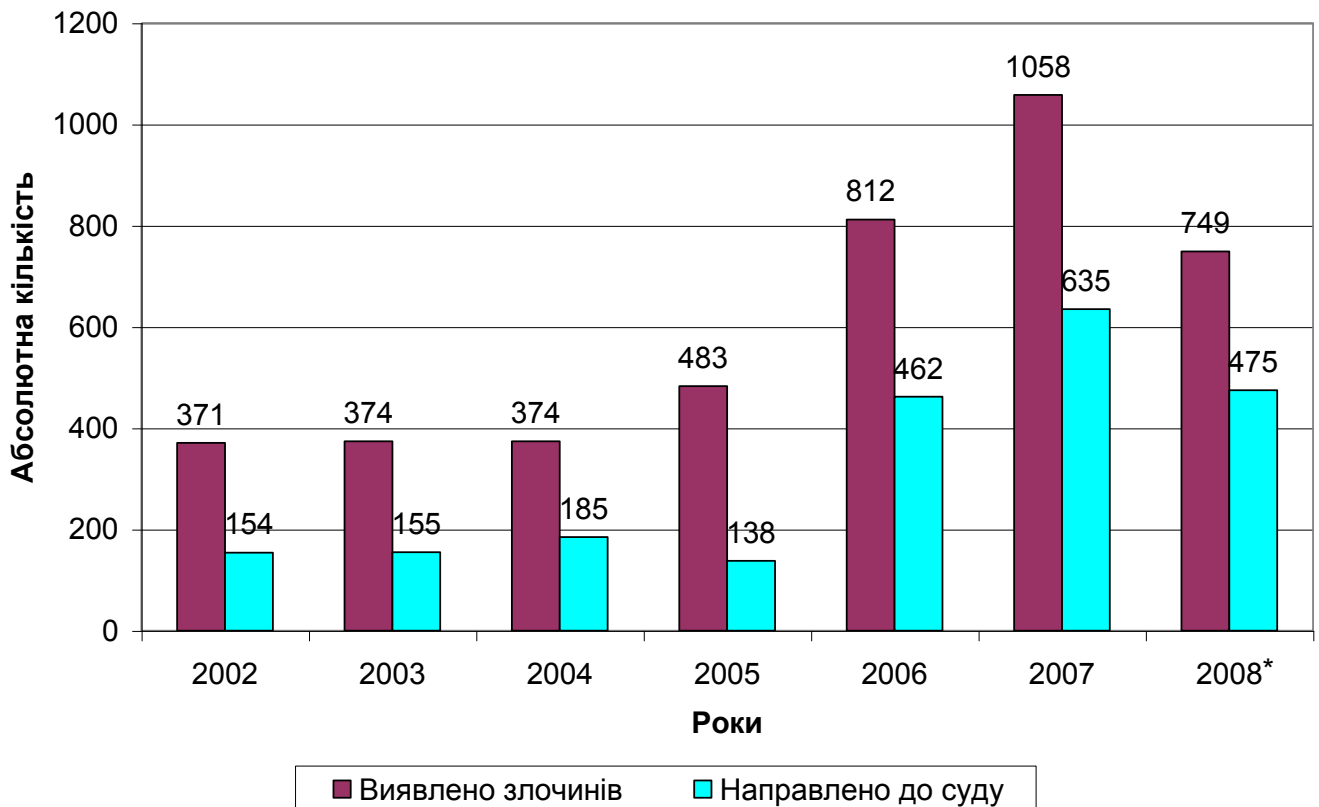

Рис. А.1 — Динаміка загальної кількості злочинів проти інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр. і лінія тренду

На рис. А.2 за допомогою стовпчикової порівняльної діаграми представлено динаміку кількості направлених до суду кримінальних справ щодо злочинів проти інтелектуальної власності в порівнянні з кількістю виявлених злочинів за відповідні звітні періоди.

* Дані для 2008 року наведені лише за перші 8 місяців

Рис. А.2 — Порівняльна діаграма динаміки виявлених злочинів, що вчинені у сфері інтелектуальної власності і кількості направлених до суду кримінальних справ за період 2002 р. - 8 міс. 2008 р.

Результати постатейного аналізу динаміки злочинів, що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203¹ КК України за період 2001-2008 рр. методами описової статистики наведено у табл. А.2. Динаміка структури злочинів, що аналізуються, за статтями протягом періоду 2001-2008 рр. наведено на рис. А.3 у вигляді стовпчикової стрічкової діаграми.

Таблиця А.2 — Результати аналізу динаміки злочинів,
що кваліфікуються статтями 176, 177, 229 та 203¹ КК України

Роки	Статті КК України								Всього	
	ст. 176		ст. 177		ст. 229		ст. 203 ¹			
	Кількість	Частка у %	Кількість	Частка у %	Кількість	Частка у %	Кількість	Частка у %	Кількість	Частка у %
2001	80	93,02%	3	3,49%	3	3,49%	0	0,00%	86	100,00%
2002	378	81,82%	22	4,76%	62	13,42%	0	0,00%	462	100,00%
2003	479	76,89%	36	5,78%	106	17,01%	2	0,32%	623	100,00%
2004	386	81,78%	25	5,30%	61	12,92%	0	0,00%	472	100,00%
2005	351	63,02%	21	3,77%	70	12,57%	115	20,65%	557	100,00%
2006	380	34,86%	26	2,39%	66	6,06%	618	56,70%	1090	100,00%
2007	417	39,41%	15	1,42%	77	7,28%	549	51,89%	1058	100,00%
2008*	334	44,59%	10	1,34%	32	4,27%	373	49,80%	749	100,00%

* Дані за 2008 рік взяті за перші 8 місяців.

Графічно динаміку злочинів, що аналізуються, за кожною статтею КК України, у вигляді стовпчикової діаграми наведено:

- на рис. А.3 для ст. 176 КК України;
- на рис. А.4 для ст. 177 КК України;
- на рис. А.5 для ст. 229 КК України;
- на рис. А.6 для ст. 203¹ КК України.

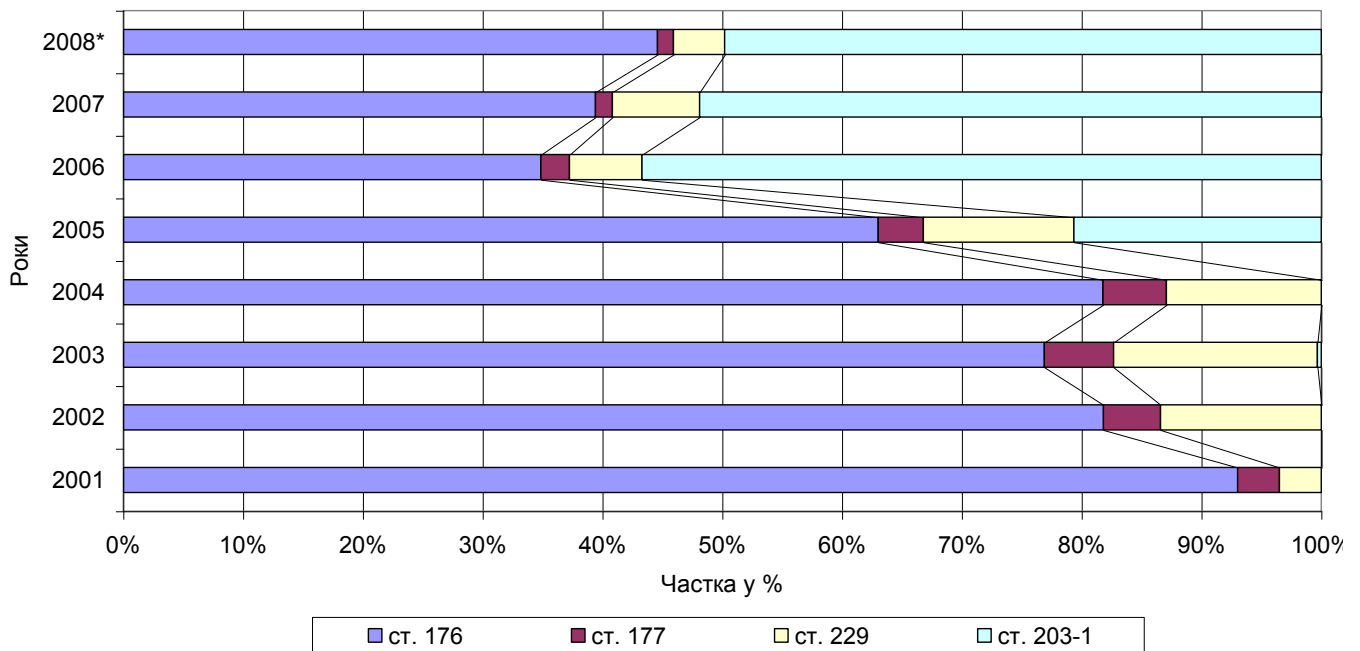

Рис. А.3 — Структурна діаграма динаміки розподілу злочинів, що вчиняються проти інтелектуальної власності, за статтями КК України, якими вони кваліфікуються за період 2001-8 міс. 2008 рр.

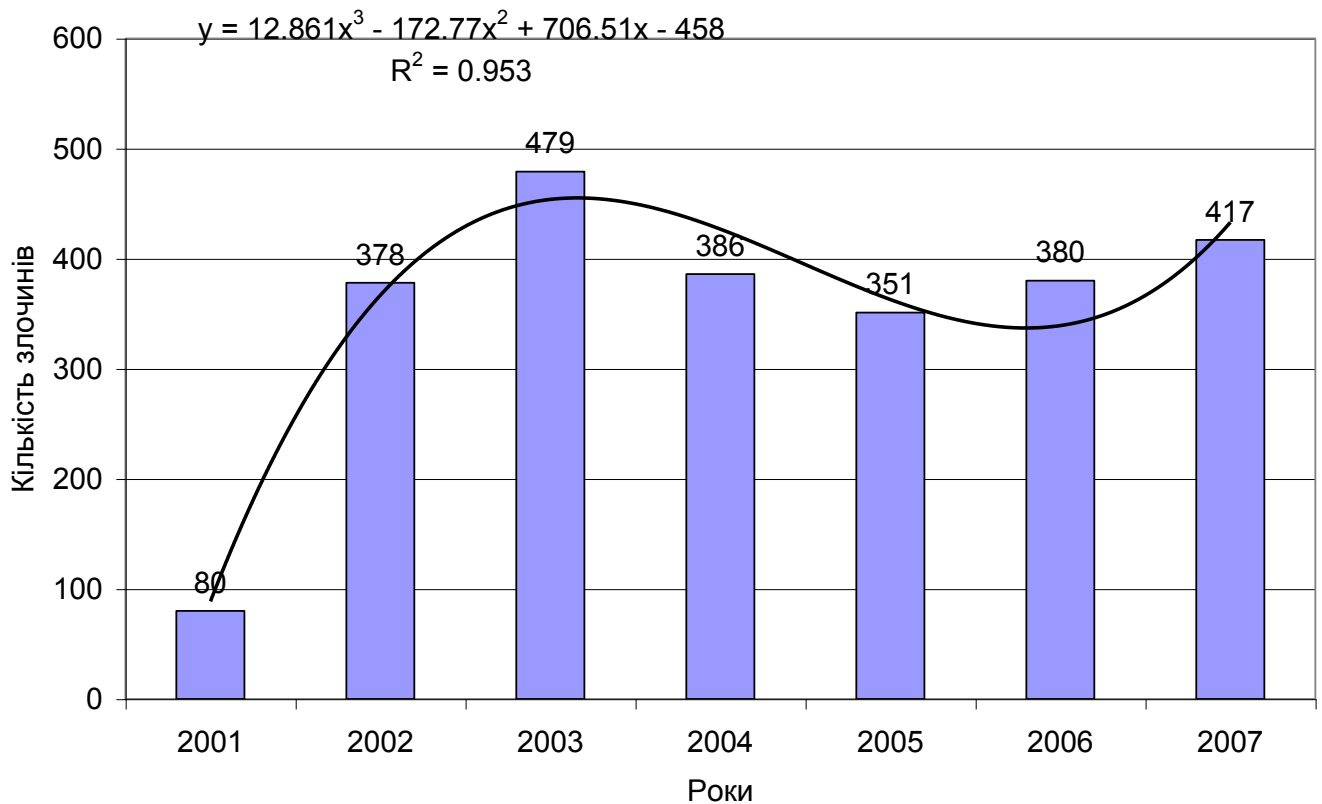

Рис. А.4 — Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 176 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренду

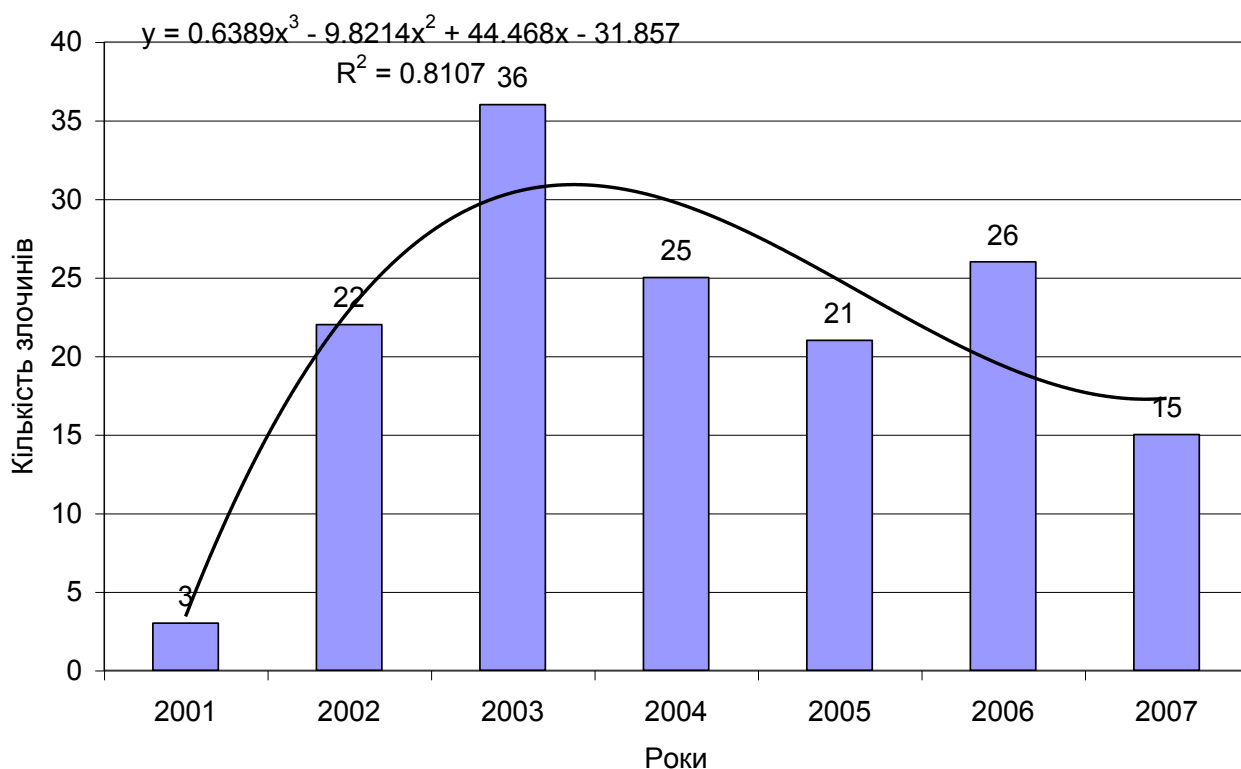

Рис. А.5 — Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 177 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

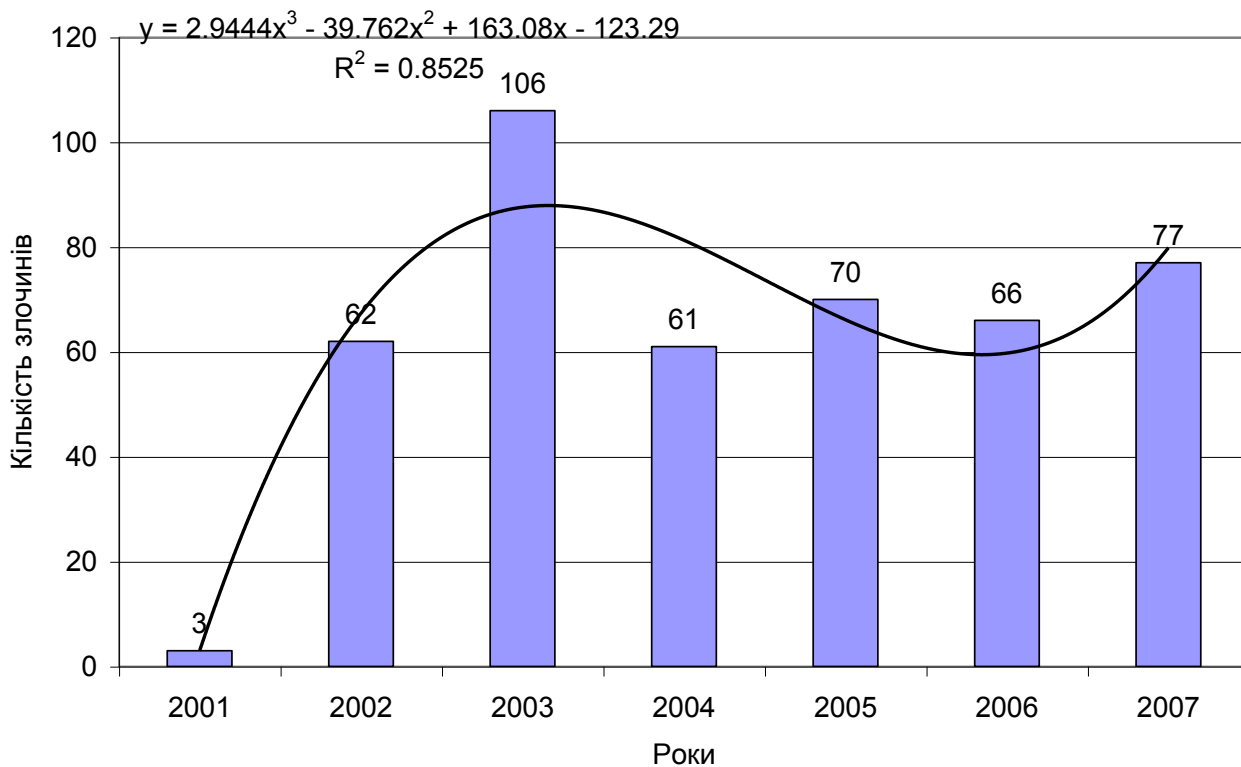

Рис. А.6 — Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 229 КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

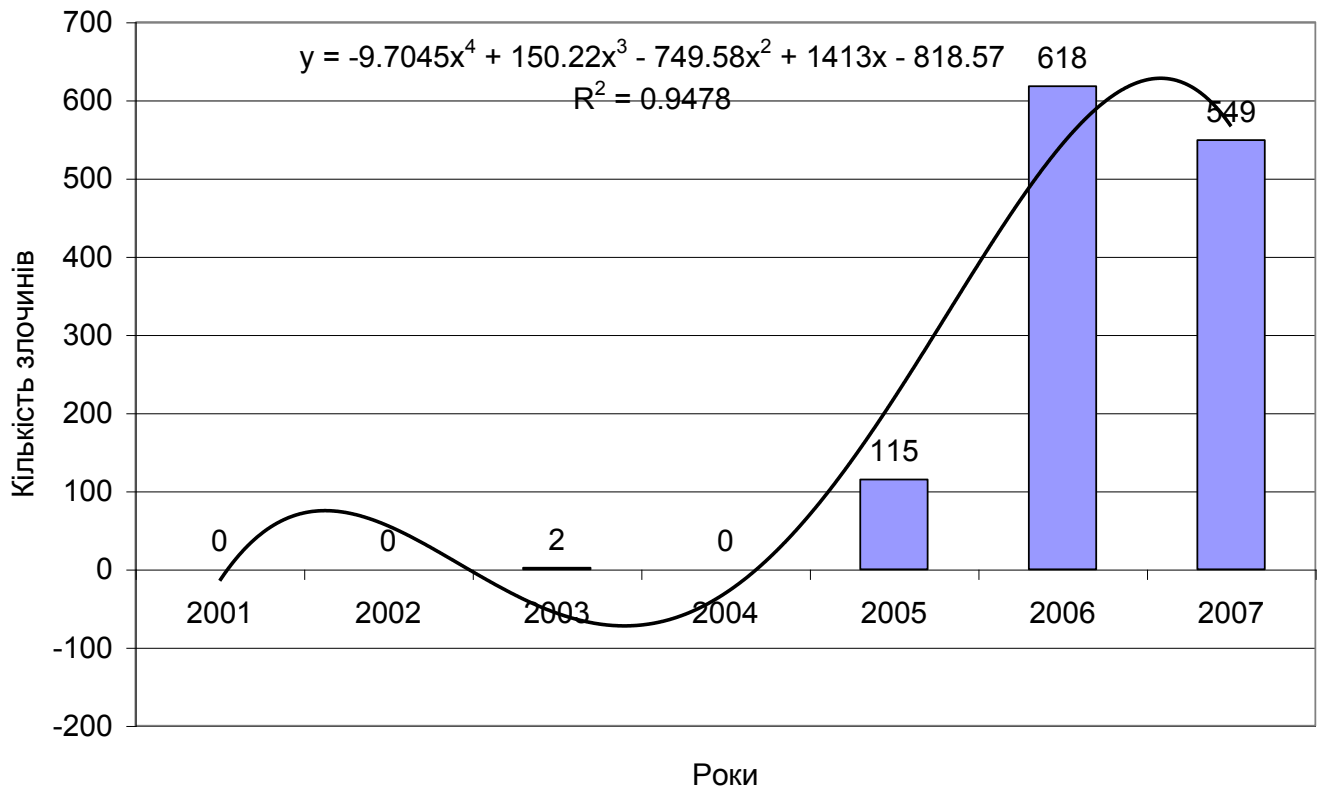

Рис. А.7 — Динаміка злочинів, що кваліфікуються ст. 203¹ КК України, за період 2001-2007 рр. та лінія тренда

Висновки.

На підставі результатів аналізу, наведених у табл. А.1, табл. А.2 та на рис. А.1 — рис. А.7 можна зробити наступні висновки:

1. Ґрунтуючись на результатах, представлених на рис. А.1, можна зробити висновок, що в період 2002- 2004 рр. кількість виявлених злочинів, що аналізуються з року в рік була стабільною. Але, починаючи з 2005 р. кількість таких злочинів стала стрімко зростати. Це зростання продовжується і на теперішній час.

2. Ґрунтуючись на результатах аналізу, представлених на рис. А.2, можна зробити висновок, що кількість злочинів, які кваліфікуються ст. 203¹ КК України почала різко збільшуватися починаючи з 2005 р. Такі злочини стали займати у структурі злочинів проти інтелектуальної власності понад 50 %.

Додаток Б

Аналіз злочинів вчинених у сфері інтелектуальної власності по областях

Вихідні дані для аналізу розподілу злочинів, що були вчинені в сфері інтелектуальної власності, по областях наведені у табл. Б.1.

Таблиця Б.1 — Вихідні дані для аналізу

Області	2002	2003	2004	2005	2007	2008
АР Крим	17	16	21	14	38	28
Вінницька	6	4	4	9	27	25
Волинська	4	4	3	4	16	8
Дніпропетровська	36	34	32	50	76	70
Донецька	19	34	45	52	77	65
Житомирська	0	4	6	2	20	14
Закарпатська	10	4	4	2	11	14
Запорізька	18	18	14	25	41	46
Івано-Франківська	4	10	13	36	27	13
Київська	5	11	6	13	26	21
м. Київ	44	59	37	58	110	61
Кіровоградська	9	2	5	10	8	6
Луганська	10	20	17	31	41	39
Львівська	34	25	36	29	40	37
Миколаївська	17	9	2	4	22	23
Одеська	19	22	19	34	99	56
Полтавська	7	15	12	11	36	17
Рівненська	2	1	4	4	19	8
м. Севастопіль	9	10	5	7	21	14
Сумська	6		2	6	17	10
Тернопільська	9	6	4	7	15	14
Харківська	26	34	30	38	75	49
Херсонська	4	1	2	5	10	1
Хмельницька	4	3	7	7	30	19
Черкаська	5	4	9	3	32	27
Чернігівська	2	2	4	2	14	2
Чернівецька	2	3	8	5	20	8

Графічне зображення розподілу по областях в залежності від року наведено:

- на рис. Б.1 для 2002 р.
- на рис. Б.2 для 2003 р.
- на рис. Б.3 для 2004 р.
- на рис. Б.4 для 2005 р.

— на рис. Б.5 для 2007 р.

— на рис. Б.6 для 2008 р.

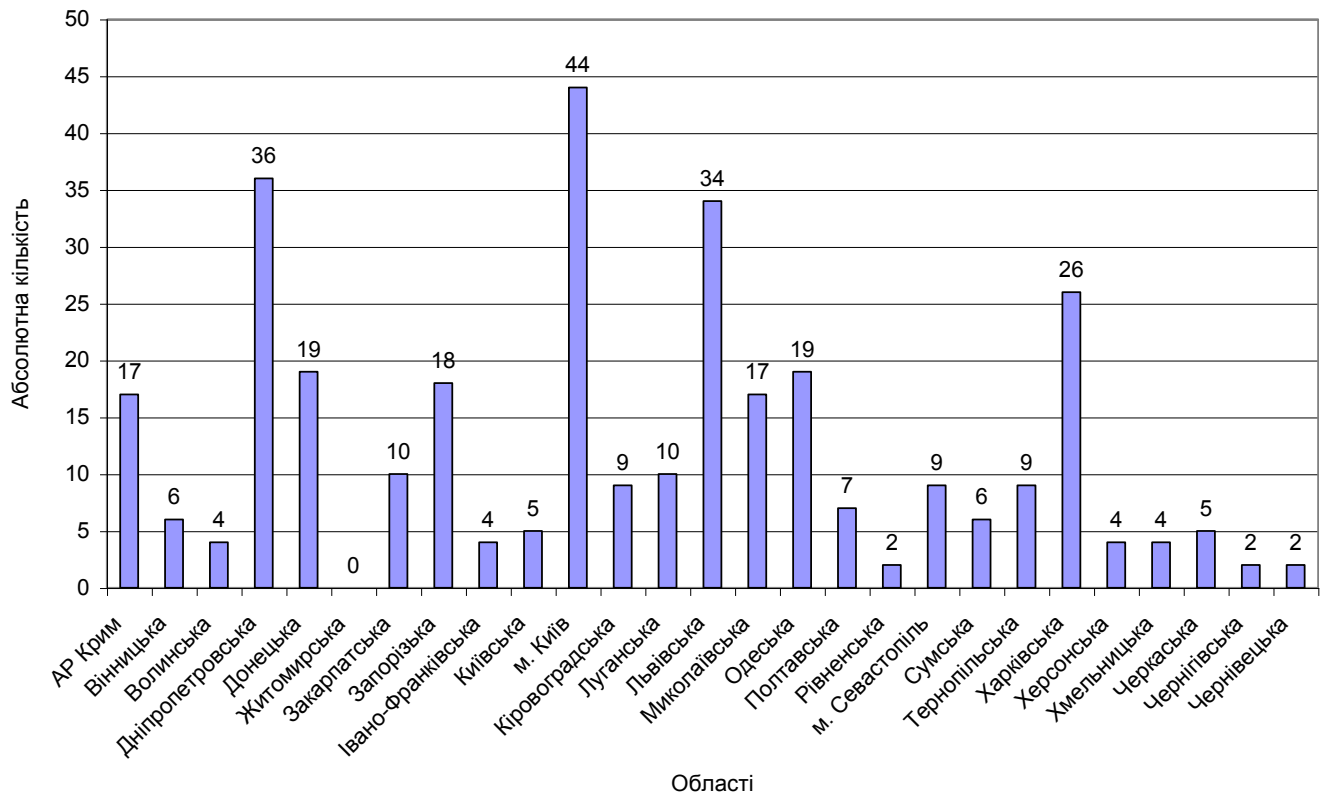

Рис. Б.1 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2002 р.

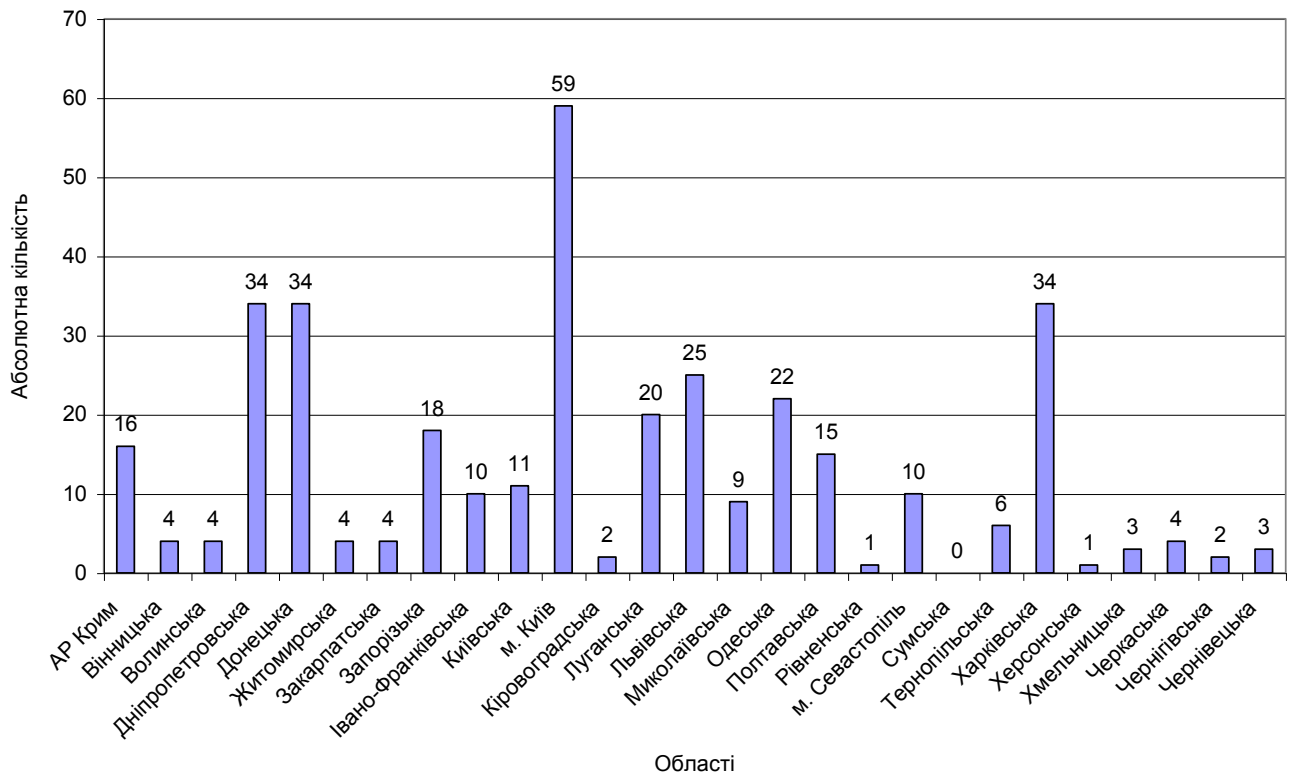

Рис. Б.2 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2003 р.

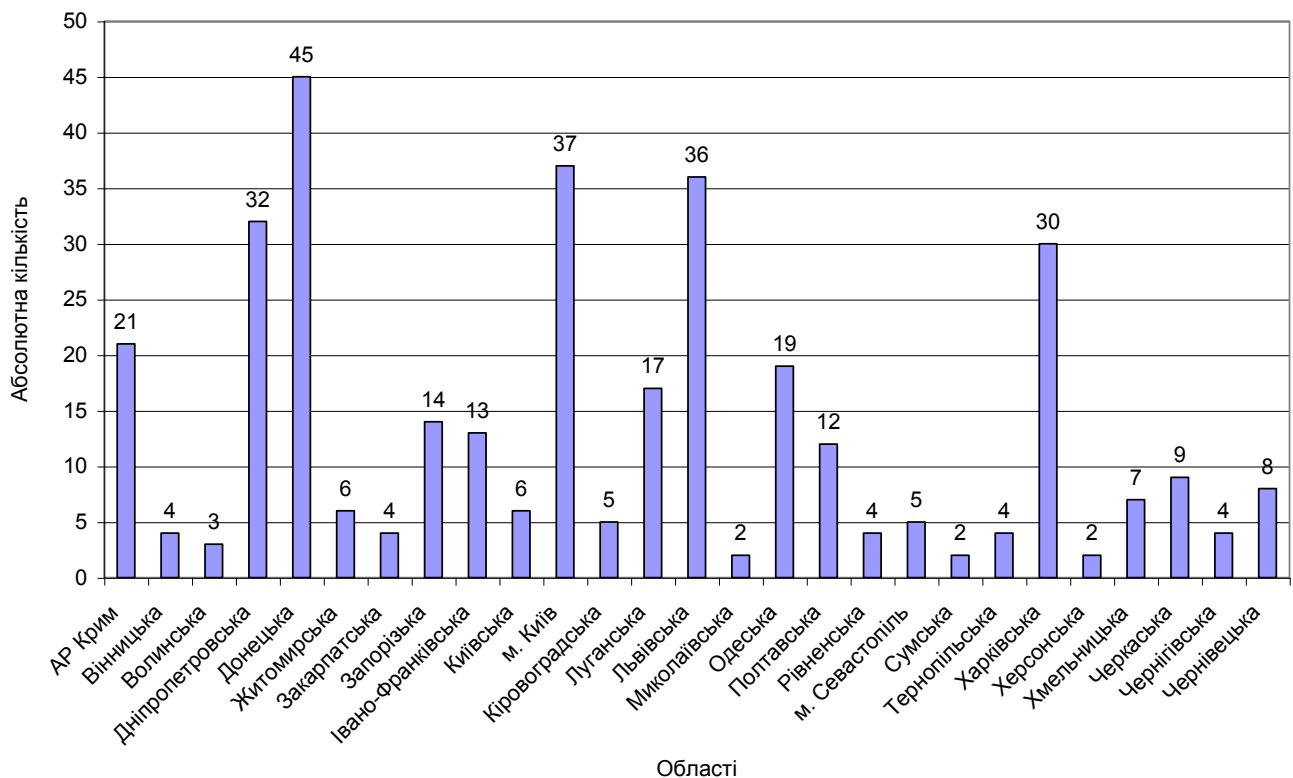

Рис. Б.3 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2004 р.

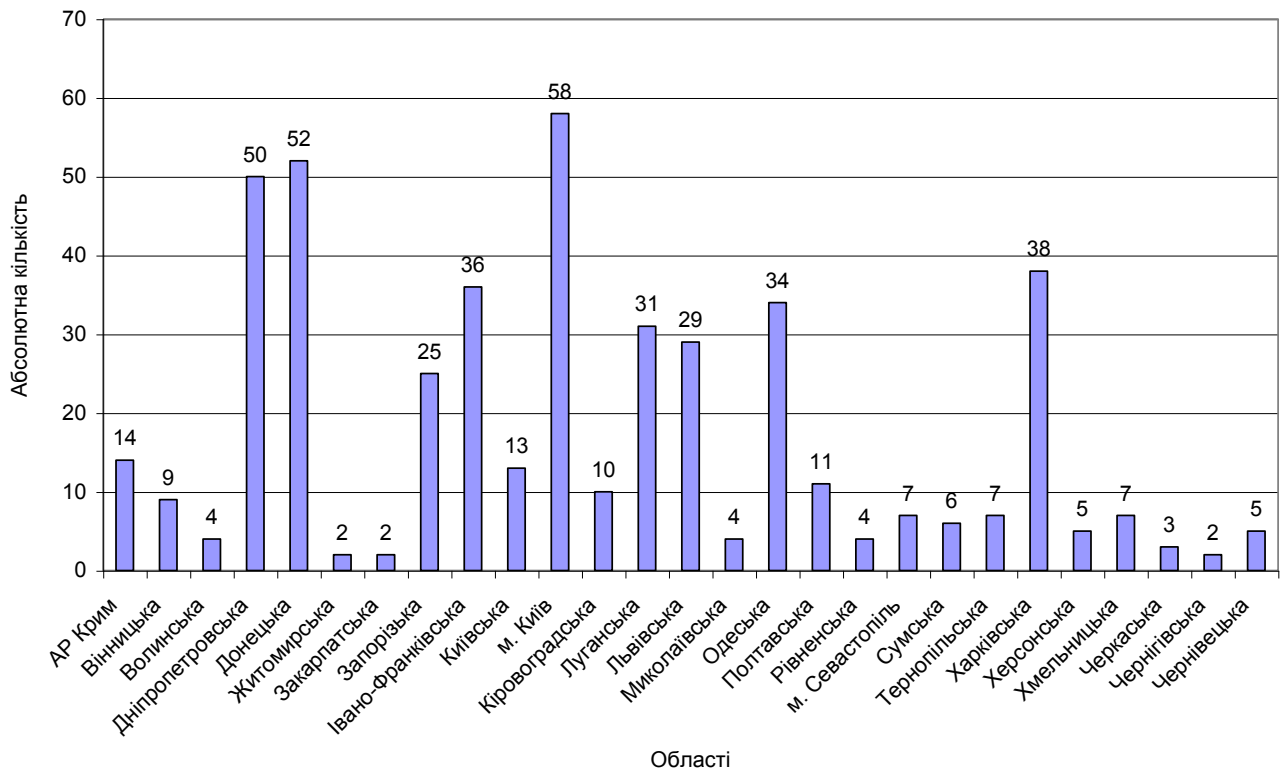

Рис. Б.4 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2005 р.

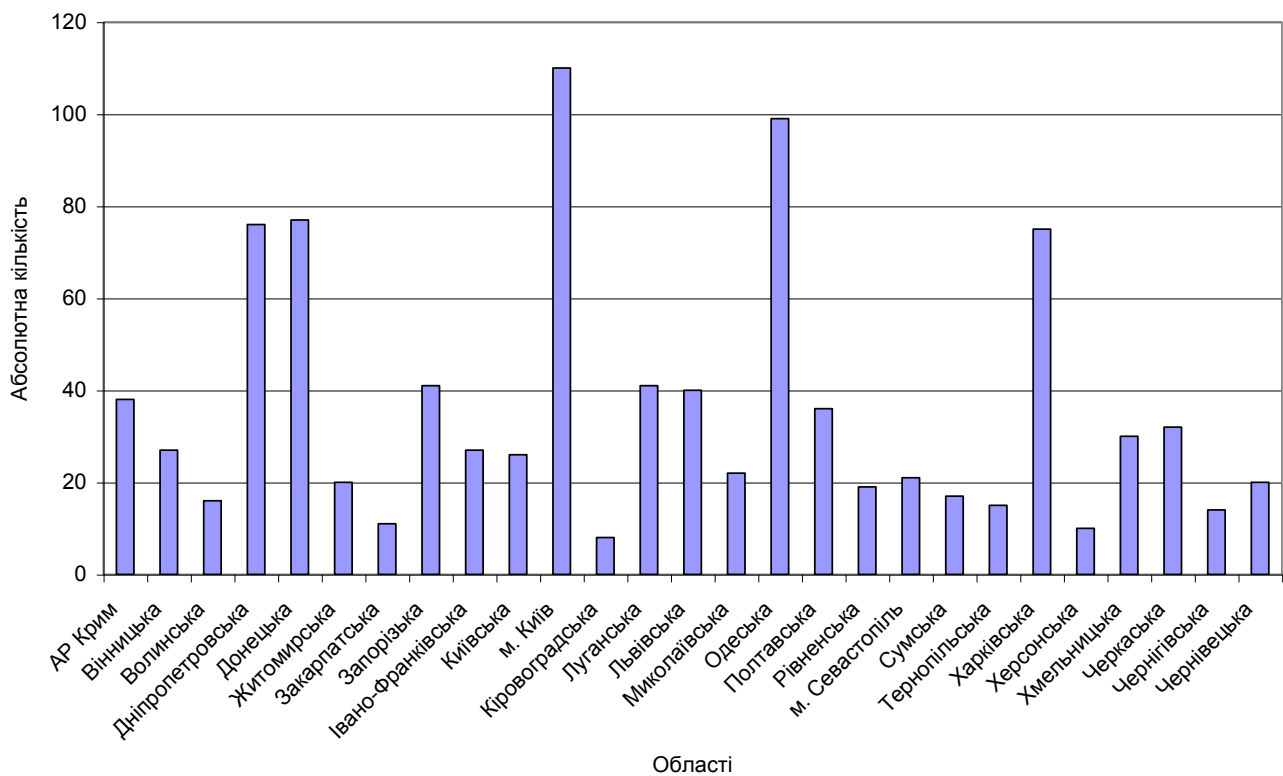

Рис. Б.5 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2007 р.

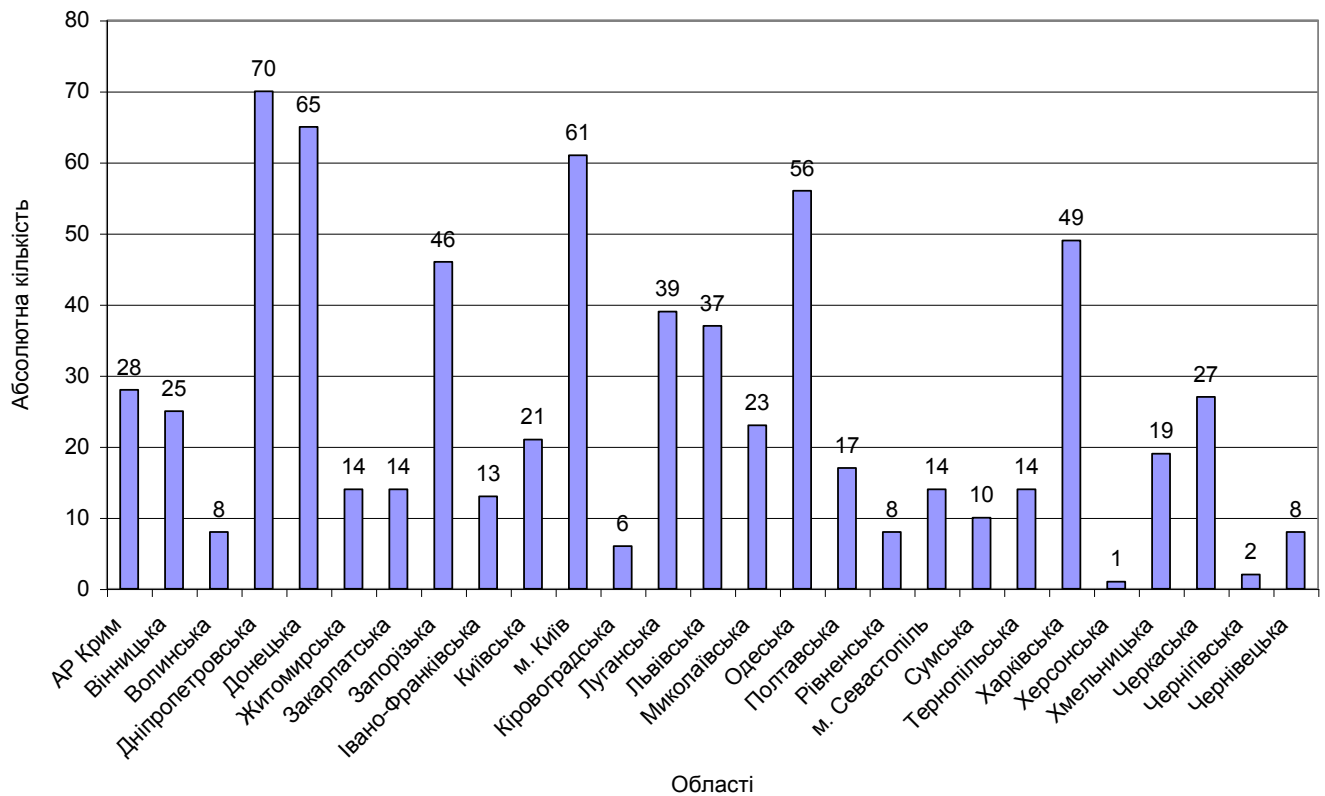

Рис. Б.6 — Розподіл виявлених злочинів, що були вчинені у сфері інтелектуальної власності, по областях у 2008 р.

Висновки. Грунтуючись на результатах статистичного аналізу даних, представлених у табл. Б.1 та на рис. Б.1 - Б.6 можна зробити такі висновки.

1. Лідерами по кількості виявлених злочинів являються такі регіони, як м. Київ, Донецька область, Дніпропетровська область, Харківська область, Одеська область. На другому місці після них ідуть Запорізька, Львівська, Івано-Франківська та Луганська області.

2. Структура розподілу хоча і змінюється з роками (наприклад, у 2004 р. абсолютним лідером по кількості виявлених злочинів була Донецька область, а у 2005 р. — м. Київ), але якісних змін не відбувається. Регіони-лідери так ними й залишаються.

3. Порівняно велика кількість злочинів у деяких регіонах в порівнянні з іншими пов'язана як з кількістю населення у цих регіонах, так і з обставинами, які сприяють вчиненню таких злочинів.

Додаток В

Аналіз результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002-2007 рр.

Підсумкові результати аналізу методами опису часових рядів динаміки кількісних результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002-2007 рр. наведені:

- у табл. В.1 для кількості викритих злочинів;
- у табл. В.2 для кількості кримінальних справ, спрямованих до суду;
- у табл. В.3 для кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду.

Таблиця В.1 — Результати аналізу динаміки кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	351	—	—
2003	374	6,55%	6,55%
2004	374	6,55%	0,00%
2005	483	37,61%	29,14%
2006	812	131,34%	68,12%
2007	1058	201,42%	30,30%

Таблиця В.2 — Результати аналізу динаміки кількості кримінальних справ, спрямованих до суду, в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	154	—	—
2003	155	0,65%	0,65%
2004	185	20,13%	19,35%
2005	138	-10,39%	-25,41%
2006	462	200,00%	234,78%
2007	635	312,34%	37,45%

Таблиця В.3 — Результати аналізу динаміки кількості засуджених в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

Рік	Абсолютна кількість	Абсолютний приріст в %	Відносний приріст в %
2002	11	—	—
2003	30	172,73%	172,73%
2004	42	281,82%	40,00%
2005	28	154,55%	-33,33%
2006	115	945,45%	310,71%
2007	457	4054,55%	297,39%

Графічно часові ряди динаміки кількісних результатів викриття, розслідування та судового розгляду кримінальних справ у сфері інтелектуальної власності за 2002-2007 рр. наведені:

- на рис. В.1 для кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності;
- на рис. В.2 для кількості кримінальних справ, спрямованих до суду;
- на рис. В.3 для кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду.

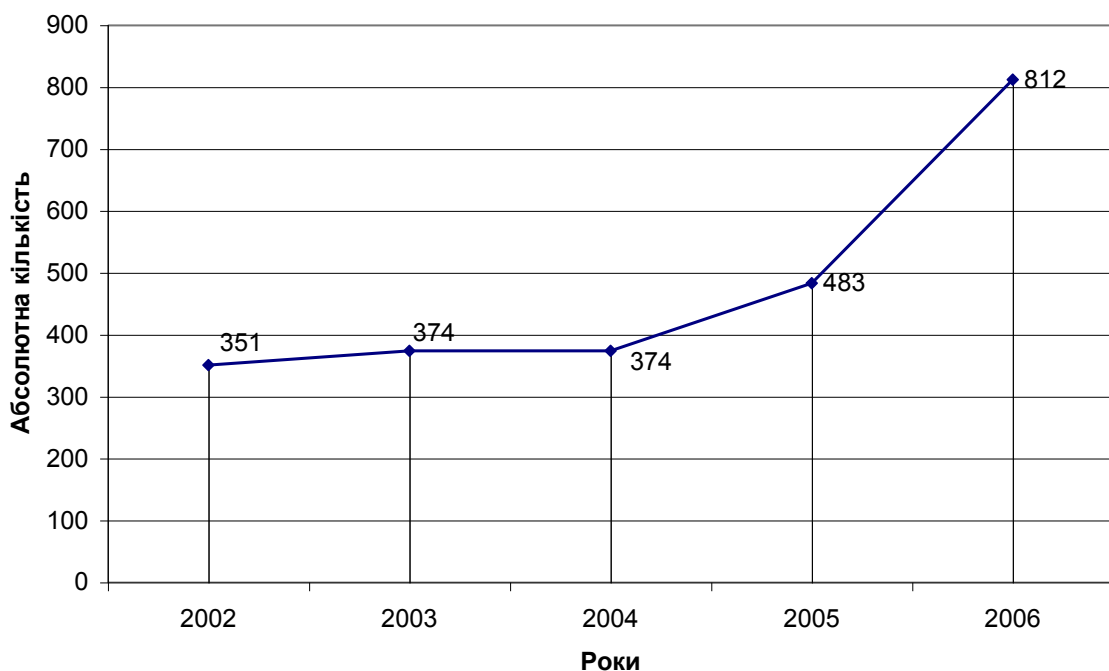

Рис. В.1 — Динаміка кількості викритих злочинів в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

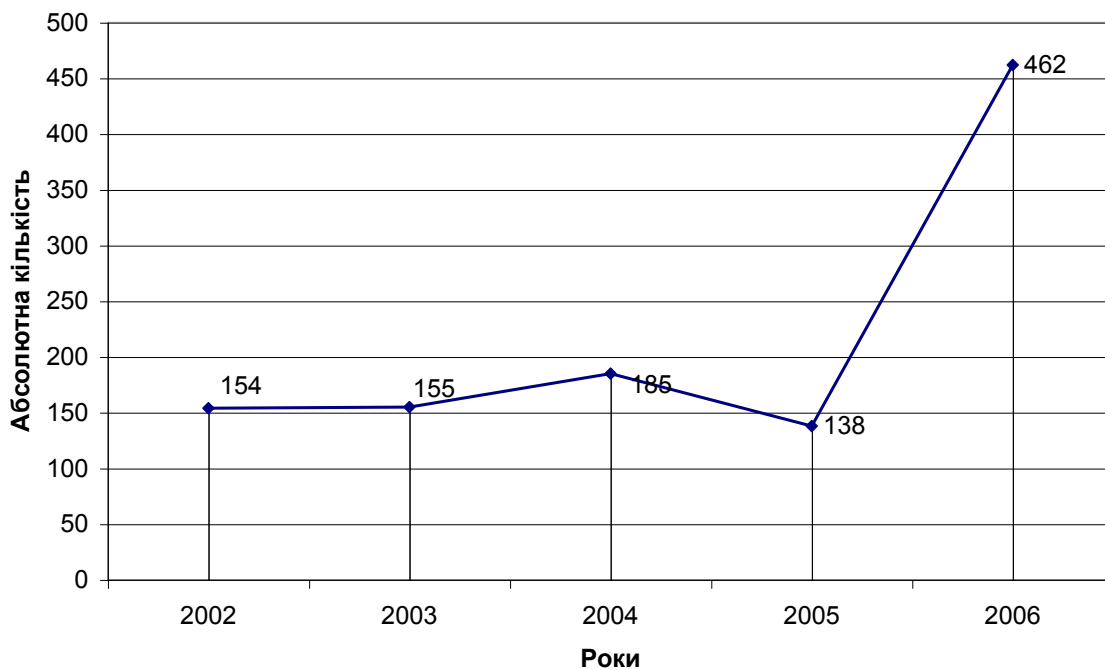

Рис. В.2 — Динаміка кількості кримінальних справ, спрямованих до суду в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

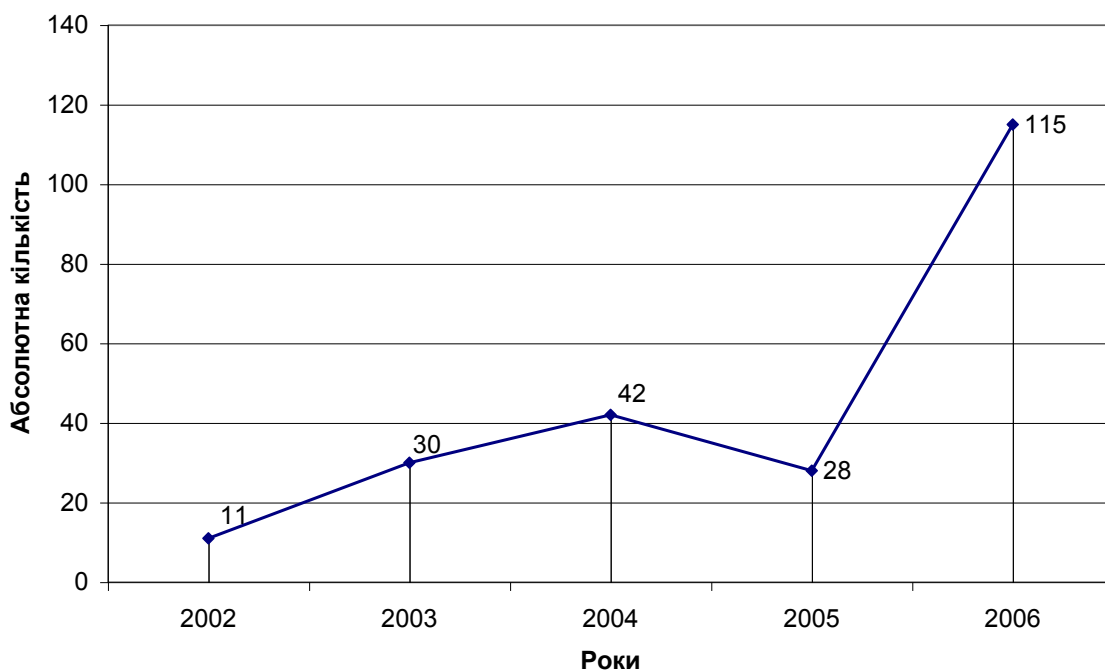

Рис. В.3 — Динаміка кількості осіб, засуджених за результатами судового розгляду кримінальних справ в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр.

Висновки.

На підставі результатів аналізу, наведених в табл. В.1, табл. В.2 і табл. В.3 та на графіках (рис. В.1, рис. В.2 та рис. В.3) можна зробити наступні висновки.

1. Кількість розкритих злочинів в сфері інтелектуальної власності невинно зростає (приріст в 2007 р. в порівнянні з 2002 р. становив 201,42%).

2. Кількість кримінальних справ, спрямованих до суду, в сфері інтелектуальної власності за період 2002-2007 рр. збільшилася у 2007 р. в більше ніж три рази (312%) в порівнянні з 2002 р.

3. Кількість осіб, засуджених за результатами судового розгляду за злочини, вчинені у сфері інтелектуальної власності, у 2007 р. значно зросла в порівнянні з 2002 р. на 4054,55%, тобто в сорок разів.

Додаток Г

Схеми

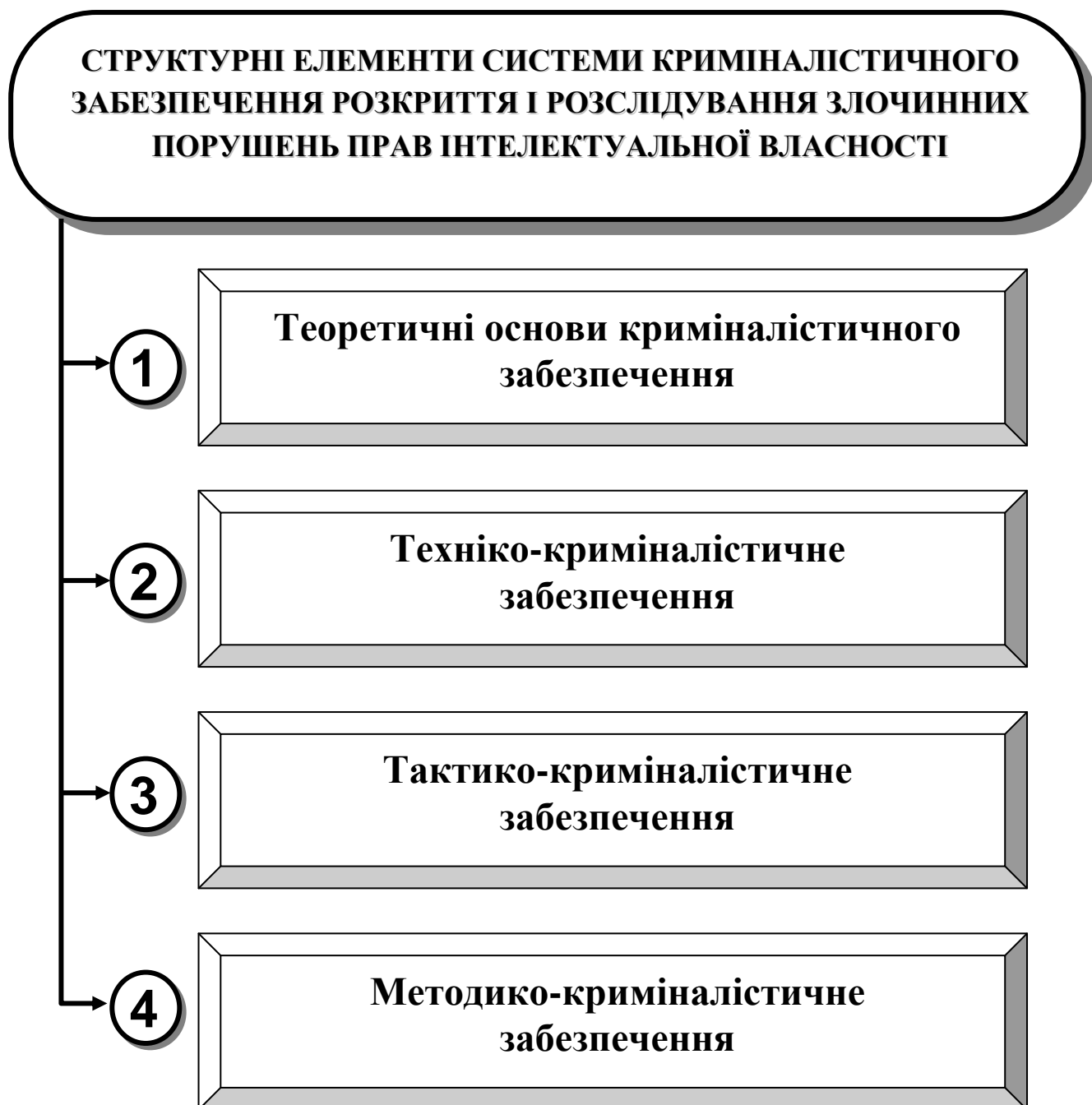

Рис. Г.1 — Структурні елементи системи криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Перелік недосліджених або недостатньо досліджених наукових проблем розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

1) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ ТА БАЗИ ДАНИХ;
2) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ НА ПРОГРАМИ МОВЛЕННЯ;
3) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ТВОРИ НАУКИ, ЛІТЕРАТУРИ ТА МИСТЕЦТВА;
4) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ МОДЕЛЬ, ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК, ТОПОГРАФІЮ ІНТЕГРАЛЬНИХ МІКРОСХЕМ ТА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ;
5) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ НА СОРТ РОСЛИН;
6) МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ВИРОБНИЦТВО ЕКСПЕРТ, ІМПОРТ ДИСКІВ ДЛЯ ЛАЗЕРНИХ СИСТЕМ ЗЧИТУВАННЯ, ЕКСПОРТ, ІМПОРТ ОБЛАДНАННЯ ЧИ СИРОВИНИ ДЛЯ ЇХ ВИРОБНИЦТВА;
7) МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ;
8) ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ;
9) ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ МОДЕЛЬ, ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК, ТОПОГРАФІЮ ІНТЕГРАЛЬНИХ МІКРОСХЕМ ТА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ;
10) ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ВИРОБНИЦТВО ЕКСПЕРТ, ІМПОРТ ДИСКІВ ДЛЯ ЛАЗЕРНИХ СИСТЕМ ЗЧИТУВАННЯ, ЕКСПОРТ, ІМПОРТ ОБЛАДНАННЯ ЧИ СИРОВИНИ ДЛЯ ЇХ ВИРОБНИЦТВА;
11) ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗНАКА ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ФІРМОВОГО НАЙМЕНУВАННЯ, КВАЛІФІКОВАНОГО ЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ.

Рис. Г.2 — Перелік недосліджених або недостатньо досліджених наукових проблем розкриття та розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

**Зміст теоретичних основ криміналістичного забезпечення
розкриття і розслідування злочинних порушень прав
інтелектуальної власності**

А) ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ І РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЙОГО СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ, З УРАХУВАННЯМ УМОВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА;
Б) АНАЛІЗ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ОЦІНКА ЇХ СТАНУ Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ;
В) ВИЯВЛЕННЯ, АНАЛІЗ І ОЦІНКА РЕАЛЬНИХ ПОТРЕБ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ (ПРАКТИКИ РОЗКРИТТЯ Й РОЗСЛІДУВАННЯ ТАКИХ ЗЛОЧИНІВ) В УДОСКОНАЛЮВАННІ НАЯВНИХ І РОЗРОБЦІ НОВИХ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДІВ, ЗАСОБІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ;
Г) ВИЯВЛЕННЯ ДОСЯГНЕНЬ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ, ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ Й МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ РОЗКРИТТЯ Й РОЗСЛІДУВАННЯ АНАЛІЗОВАНОЇ КАТЕГОРІЇ ЗЛОЧИНІВ, УЗАГАЛЬНЕННЯ, АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ, ЗДІЙСНЮВАНОЇ В ЦЬОМУ НАПРЯМІ, РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ПО ЇЇ ВДОСКОНАЛЮВАННЮ;
Д) ВИВЧЕННЯ, УЗАГАЛЬНЕННЯ Й АНАЛІЗ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ Й РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЗАКОРДОННИХ КРАЇНАХ, СПІВСТАВЛЕННЯ ЇХ ДОСВІДУ ДО УМОВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НАШОЇ КРАЇНИ;
Є) АНАЛІЗ СТАНУ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВИХ РОЗРОБОК, ВПРОВАДЖЕННЯ Й ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ У РОЗКРИТТІ Й РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ПО ВДОСКОНАЛЮВАННЮ ЦЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Рис. Г.3 — Зміст теоретичних основ криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності

**Завдання експертно-криміналістичних підрозділів органів
внутрішніх справ при розслідуванні злочинних порушень
прав інтелектуальної власності**

1) ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ ПО ЗАВДАННЯХ СЛІДЧИХ І ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ БОРОТЬБИ З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ, ФІКСАЦІЇ, ВИЛУЧЕННЯ Й ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ І ІНШИХ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ;
2) ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПО КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ, А ТАКОЖ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ОПЕРАТИВНИМИ МАТЕРІАЛАМИ;
3) ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ У ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ ДІЙ І ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ;
4) ВЕДЕННЯМ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ КАРТОТЕК І КОЛЕКЦІЇ;
5) АНАЛІЗУ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННИМ ПОРУШЕННЯМ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, РОЗРОБКА І ВТІЛЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЦЬОЇ РОБОТИ;
6) ДОПОМОГА СЛІДЧИМ І ОПЕРАТИВНИМ АПАРАТАМ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ, А ТАКОЖ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИХ СЛУЖБ ІНФОРМАЦІЄЮ ПРО МОЖЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ПРОТИДІЇ ТАКИМ ЗЛОЧИНАМ;
7) ВИЯВЛЕННЯ, УЗАГАЛЬНЕННЯ, ПОШИРЕННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ І МЕТОДІВ У СЛІДЧІЙ І ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ;
8) ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ, МЕТРОЛОГІЇ Й РЕМОНТУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ, НАЯВНОЇ В ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛАХ, РОЗРОБКА І ВНЕСЕННЯ ПРОПОЗИЦІЙ З ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ, УЧАСТІ У РОЗПОДІЛІ Й ПЕРЕРОЗПОДІЛІ МІЖ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЯВНИХ І НОВИХ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ;
9) ВИЯВЛЕННЯ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ МАТЕРІАЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ Й ІНШИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ УМОВ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І РОЗРОБКИ ПРОПОЗИЦІЙ ПО ЇХ УСУНЕННЮ;
10) ПРОВЕДЕННЯ РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКОЇ І ВИНАХІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З УДОСКОНАЛЕННЯ Й МОДЕРНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ;
11) ЗДІЙСНЕННЯ НА ПРОХАННЯ СЛІДЧИХ І ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ СТАЖУВАННЯ ЇХ СПІВРОБІТНИКІВ З МЕТОЮ НАБУТТЯ НИМИ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК У ЗАСТОСУВАННІ НАЯВНОЇ НА ОЗБРОЄННІ ТЕХНІКИ.

Рис. Г.4 — Завдання експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності

Додаток Е

АНКЕТА

**для опитування слідчих органів внутрішніх справ та оперативних працівників
ДСБЕЗ, що мають досвід розкриття і розслідування злочинів, які посягають
права інтелектуальної власності**

Шановний колего!

У Київському національному університеті внутрішніх справ проводиться дослідження питань криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим важливим є врахування Вашої думки з приводу даної проблеми, а також шляхів її вирішення.

До більшості запитань анкети надано перелік можливих відповідей, однак відповіді необхідно обвести або відповісти у довільній формі запису. Дякуємо Вам за надану допомогу.

1. Спеціальність:

- 1.1 Юрист -----
- 1.2 Економіст -----
- 1.3 Інше-----

2. Загальний стаж роботи на посаді слідчого (оперативного працівника):

- 2.1 До 2-х років -----
- 2.2 Від 2-х до 5 років-----
- 2.3 Від 5 до 10 років-----
- 2.4 Понад 10 років -----

3. Чи є в оперативному (слідчому) підрозділі спеціалізація по розслідуванню злочинів даної категорії?

- 3.1 Так-----
- 3.2 Ні-----

4. Протягом якого часу займалися розкриттям (розслідуванням) злочинів даної категорії:

- 4.1 Від півроку до 1 року -----
- 4.2 Від 1 до 3 років -----
- 4.3 Більше 3-х років -----
- 4.4 Брав участь у проведенні окремих слідчих дій -----

5. Які з перерахованих наукових проблем забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності потребують нагальної розробки (виберіть кілька варіантів):

- 5.1 Методика розслідування порушення авторського права на комп'ютерні програми та бази даних -----
- 5.2 Методика розслідування порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення -----

- 5.3 Методика розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва -----
- 5.4 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію -----
- 5.5 Методика розслідування злочинних порушень прав на сорт рослин -----
- 5.6 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва -----
- 5.7 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару -----
- 5.8 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав -----
- 5.9 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію -----
- 5.10 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва -----
- 5.11 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару -----

6. Зміст криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності полягає у (виберіть один варіант):

- 6.1 Необхідності вирішувати або шукати й пропонувати шляхи вирішення не тільки суто наукових, але й правових, організаційних, навчально-методичних і тому подібних проблем, які в сукупності й становлять предмет криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів -----
- 6.2 Комплексній діяльності, спрямованій на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів -----
- 6.3 Системі впровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб і органів внутрішніх справ з охорони суспільного порядку і боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, втілених в умінні працівників використовувати наукові, методичні, техніко-криміналістичні засоби і технології їх застосування з метою запобігання, розкритті і розслідування злочинів -----

6.4 Наданні посадовим особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції, яка розробляється в криміналістиці, освоєння та використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, що стоять перед споживачами такої продукції -----

7. Які із запропонованих елементів найбільш істотні для криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів):

- 7.1 Вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю -----
- 7.2 Визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб -----
- 7.3 Формулювання мети, його завдань, визначення шляхів, засобів та методів їх вирішення -----
- 7.4 Вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики -----
- 7.5 Виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства -----
- 7.6 Вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру -----
- 7.7 Розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування -----
- 7.8 Тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції -----
- 7.9 Оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур -----
- 7.10 Надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності -----
- 7.11 Вивчення досвіду та ефективного використання в практиці впроваджених видів криміналістичної наукової продукції з метою її подальшого вдосконалення та підвищення коефіцієнту корисної дії -----
- 7.12 Вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції -----

8. Чи погоджуєтесь Ви, що з формально-структурних позицій, систему криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можна представити відповідно до системи криміналістики: 1) теоретичні основи криміналістичного забезпечення; 2) техніко-криміналістичне забезпечення; 3) тактико-криміналістичне забезпечення; 4) методико-криміналістичне забезпечення (виберіть один варіант).

- 8.1 Погоджуюсь -----
- 8.2 Не погоджуюсь -----

9. Чи погоджуєтесь Ви, що при всій важливості й значимості роботи, виконуваної експертно-криміналістичними підрозділами й судово-експертними установами в порядку криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, всеж його ефективність багато в чому визначається слідчими і оперативними працівниками, оскільки вони самі: а) безпосередньо у своїй роботі, у певних межах застосовують методи й засоби криміналістичної техніки, наприклад при проведенні оглядів і інших слідчих дій; б) певною мірою реалізують у своїй діяльності тактико- і методико-криміналістичні рекомендації; в) організують і здійснюють у цілому процес розкриття й розслідування злочинів, у тому числі використання допомоги експертів і спеціалістів.

- 9.1 Погоджуюсь -----
- 9.2 Не погоджуюсь -----

10. Які із запропонованих завдань, в частині криміналістичного забезпечення, повинні вирішуватися організаційно-методичними підрозділами департаменту державної служби боротьби з економічними злочинами (виберіть кілька варіантів):

- 10.1 Виявляти, узагальнювати і поширювати передовий досвід використання криміналістичних (науково-технічних) методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності -----
- 10.2 Ініціювати замовлення на проведення наукових досліджень з метою розробки й удосконалення наявних криміналістичних методів, засобів і рекомендацій -----
- 10.3 Розробляти пропозиції по вдосконаленню організації й правового регулювання криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування зазначених категорій злочинів -----
- 10.4 Готувати огляди практики, методичні рекомендації, організувати і проводити науково-практичні конференції, семінари й т.ін. -----

11. Виділіть найбільш значимі напрями використання техніко-криміналістичних засобів при розкритті і розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів):

- 11.1 Сприяють підвищенню продуктивності праці слідчих -----
- 11.2 Є засобами для одержання пошукової інформації -----
- 11.3 Широко використовуються у лабораторних дослідженнях -----

- 11.4 Використовуються в профілактиці злочинних порушень -----
- 11.5 Використовуються при проведенні оперативно-розшукових заходів -----

12. Зміст організаційної роботи з техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності на центральному (республіканському) рівні зводиться до такого (виберіть кілька варіантів):

- 12.1 Розробка й затвердження підзаконних нормативних актів по техніко-криміналістичному забезпеченню розслідування -----
- 12.2 Централізоване придбання техніко-криміналістичних засобів і поставка їх на місця -----
- 12.3 Закупівля криміналістичної техніки за рубежом -----
- 12.4 Аналіз стану використання техніко-криміналістичних засобів -----
- 12.5 Організація розробки нових техніко-криміналістичних засобів -----
- 12.6 Організація техніко-криміналістичної підготовки кадрів -----
- 12.7 Вивчення та узагальнення передового досвіду застосування техніко-криміналістичних засобів і його поширення -----
- 12.8 Взаємодія із закордонними правоохоронними органами з метою вивчення наявних у них на озброєнні техніко-криміналістичних засобів і практики їх використання -----
- 12.9 Інше зазначте _____ -----

13. До компетенції обласних правоохоронних органів по техніко-криміналістичному забезпеченню розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності відносяться такі функції (виберіть кілька варіантів):

- 13.1 Розробка й видання керівних документів по техніко-криміналістичному забезпеченню протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, розрахованих на застосування в даній області -----
- 13.2 Розподіл виділюваних у централізованому порядку техніко-криміналістичних засобів і штатної чисельності -----
- 13.3 Аналіз стану використання техніко-криміналістичних засобів у масштабі області -----
- 13.4 Інспектування районних і міських, районних у містах відділів внутрішніх справ з питань використання техніко-криміналістичних засобів -----
- 13.5 Розробка таблиця положеності на техніко-криміналістичні засоби й подання на його основі в постачальницькі організації відомостей про їх потребу -----
- 13.6 Організація технічного обслуговування техніко-криміналістичних засобів -----
- 13.7 Організація підвищення техніко-криміналістичної підготовки слідчих, працівників дізнання, експертів-криміналістів -----
- 13.8 Інше _____ -----

14. Вкажіть на найбільш значимі елементи організаційної роботи з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності в міських (районних) ланках (виберіть кілька варіантів):

- 14.1 Своєчасне подання в центральний та обласний апарати заявок на поставку техніки відповідно до табеля положеності й можливостей її ефективного використання -----
- 14.2 Організація своєчасного одержання заявлених техніко-криміналістичних засобів -----
- 14.3 Організація належного зберігання техніко-криміналістичних засобів і забезпечення готовності їх для негайного використання -----
- 14.4 Організація вивчення слідчими й працівниками дізнання наявних в їх розпорядженні техніко-криміналістичних засобів -----
- 14.5 Інше _____ -----

15. Вкажіть на найбільш значимі завданнями експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів):

- 15.1 Застосування криміналістичних засобів і методів по завданнях слідчих і працівників Державної служби боротьби з економічною злочинністю з метою виявлення, фіксації, вилучення й дослідження слідів і інших речових доказів -----
- 15.2 Проведення експертиз по кримінальних справах, а також досліджень за оперативними матеріалами -----
- 15.3 Забезпечення участі спеціалістів у проведенні слідчих дій і оперативно-розшукових заходів -----
- 15.4 Ведення експертно-криміналістичних картотек і колекції -----
- 15.5 Аналіз практики використання криміналістичних засобів і методів у протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, розробка і втілення заходів щодо вдосконалення організації й підвищення якості цієї роботи -----
- 15.6 Допомога слідчим і оперативним апаратам в організації використання криміналістичних засобів і методів, а також забезпечення цих служб інформацією про можливості експертно-криміналістичних підрозділів у протидії таким злочинам -----
- 15.7 Виявлення, узагальнення, поширення і впровадження передового досвіду організації використання криміналістичних засобів і методів у слідчій і оперативно-розшуковій діяльності -----
- 15.8 Організація і здійснення заходів щодо технічної експлуатації, метрології й ремонту криміналістичної техніки, наявної в експертно-криміналістичних підрозділах, розробка і внесення пропозицій з підвищення ефективності її використання, участі у розподілі й перерозподілі між підрозділами наявних і нових техніко-криміналістичних засобів -----

- 15.9 Виявлення на основі аналізу матеріалів експертної практики
й інших форм діяльності умов, які сприяють вчиненню злочинних порушень прав
інтелектуальної власності і розробки пропозицій по їх усуненню -----
- 15.10 Проведення раціоналізаторської і винахідницької роботи
з удосконалення й модернізації криміналістичної техніки -----
- 15.11 Здійснення на прохання слідчих і оперативних підрозділів
стажування їх співробітників з метою набуття ними
практичних навичок у застосуванні наявної на озброєнні техніки -----

Додаток Ж

Статистичний аналіз відповідей на запитання анкети слідчих органів внутрішніх справ та оперативних працівників ДСБЕЗ, що мають досвід розкриття і розслідування злочинів, які посягають права інтелектуальної власності (опитано всього 350 респондентів).

Статистичний аналіз виконано за допомогою методів описової статистики (частота і частка у %) з використанням програми MS Excel. Результати наведені у табл. Ж.1 — табл. Ж.15.

Таблиця Ж.1 — Аналіз результатів відповідей на запитання “Спеціальність”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
1.1. Юрист	287	82,00
1.2. Економіст	45	12,86
1.3. Інша	18	5,14
Всього	350	100,00

Таблиця Ж.2 — Аналіз результатів відповідей на запитання “Загальний стаж роботи на посаді слідчого (оперативного працівника)”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
2.1. До 2 років	123	35,14
2.2. Від 2 до 5 років	185	52,86
2.3. Від 5 до 10 років	18	5,14
2.4. Понад 10 років	24	6,86
Всього	350	100,00

Таблиця Ж.3 — Аналіз результатів відповідей на запитання: “Чи є в оперативному (слідчому) підрозділі спеціалізація по розслідуванню злочинів даної категорії?”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
3.1. Так	24	6,86
3.2. Ні	326	93,14
Всього	350	100,00

Таблиця Ж.4 — Аналіз результатів відповідей на запитання
 “Протягом якого часу займалися розкриттям (розслідуванням)
 злочинів даної категорії”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
4.1. Від півроку до 1 року	87	24,86
4.2. Від 1 до 3 років	124	35,43
4.3. Більше 3-х років	42	12,00
4.4. Брав участь у проведенні окремих слідчих дій	97	27,71
Всього	350	100,00

Таблиця Ж.5 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Які з перерахованих наукових проблем забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності потребують нагальної розробки (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
5.1 Методика розслідування порушення авторського права на комп’ютерні програми та бази даних	350	100	0	0,00	350	100
5.2 Методика розслідування порушення авторського права та суміжних прав на програми мовлення	187	53,43	163	46,57	350	100
5.3 Методика розслідування порушення авторського права на твори науки, літератури та мистецтва;	182	52,00	168	48,00	350	100
5.4 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію;	94	26,86	256	73,14	350	100
5.5 Методика розслідування злочинних порушень прав на сорт рослин;	66	18,86	284	81,14	350	100
5.6 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорту, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва;	350	100,00	0	0,00	350	100

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %
5.7 Методика розслідування та судово-експертного забезпечення незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару;	346	98,86	4	1,14	350	100
5.8 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення авторського права і суміжних прав;	289	82,57	61	17,43	350	100
5.9 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральних мікросхем та раціоналізаторську пропозицію;	129	36,86	221	63,14	350	100
5.10 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування порушення законодавства, яке регулює виробництво експерт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, експорту, імпорту обладнання чи сировини для їх виробництва;	346	98,86	4	1,14	350	100
5.11 Оперативно-розшукове забезпечення розслідування незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару.	288	82,29	62	17,71	350	100

Таблиця Ж.6 — Аналіз результатів відповідей на запитання:
 “Зміст криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності полягає у (виберіть один варіант)”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
6.1 Необхідності вирішувати або шукати й пропонувати шляхи вирішення не тільки суто наукових, але й правових, організаційних, навчально-методичних і тому подібних проблем, які в сукупності й становлять предмет криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинів;	17	4,86

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
6.2 Комплексній діяльності, спрямованій на формування умов постійної готовності правоохоронних органів до ефективного використання криміналістичних методів, засобів і рекомендацій, а також на реалізацію такої готовності в повсякденній практиці розкриття й розслідування зазначеної категорії злочинів;	188	53,71
6.3 Системі впровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб і органів внутрішніх справ з охорони суспільного порядку і боротьби зі злочинністю криміналістичних знань, втілених в умінні працівників використовувати наукові, методичні, техніко-криміналістичні засоби і технології їх застосування з метою запобігання, розкритті і розслідування злочинів;	68	19,43
6.4 Наданні посадовим особам правоохоронних органів, які професійно ведуть боротьбу зі злочинністю, наукової продукції, яка розробляється в криміналістиці, освоєння та використання якої сприяє підвищенню ефективності вирішення завдань, що стоять перед споживачами такої продукції.	77	22,00
Всього	350	100,00

Таблиця Ж.7 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Які із запропонованих елементів найбільш істотні для криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %
7.1 Вивчення вченими-криміналістами потреб правоохоронних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю;	344	98,29	6	1,71	350	100
7.2 Визначення та теоретичне осмислення проблеми, яка вимагає криміналістичної розробки з метою задоволення зазначених потреб;	305	87,14	45	12,86	350	100
7.3 Формулювання мети, його завдань, визначення шляхів, засобів та методів їх вирішення;	17	4,86	333	95,14	350	100

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %	Частота	Частка, %
7.4 Вивчення та узагальнення передового досвіду та типових недоліків практики боротьби зі злочинністю засобами та методами криміналістики;	350	100,00	0	0,00	350	100
7.5 Виявлення криміналістично значущої своєрідності злочинів на даному етапі розвитку суспільства;	36	10,29	314	89,71	350	100
7.6 Вивчення новітніх досягнень науково-технічного прогресу для визначення можливості їх адаптованого використання в криміналістичних розробках прикладного характеру;	316	90,29	34	9,71	350	100
7.7 Розробка та апробація експериментальних, зразків засобів, прийомів, методів, методик, матеріалів, технологій та їх вдосконалення з урахуванням результатів пілотажного випробовування;	287	82,00	63	18,00	350	100
7.8 Тиражування вдосконалених та прийнятих в експлуатацію зразків створеної криміналістичної продукції;	290	82,86	60	17,14	350	100
7.9 Оснащення зазначеною продукцією та рекомендаціями з її використання відповідних практичних структур;	297	84,86	53	15,14	350	100
7.10 Надання практичним працівникам консультаційної та методичної допомоги в її належному опануванні, впровадженні та цілеспрямованому використанні в їх повсякденній практичній діяльності;	269	76,86	81	23,14	350	100
7.11 Вивчення досвіду та ефективного використання в практиці впроваджених видів криміналістичної наукової продукції з метою її подальшого вдосконалення та підвищення коефіцієнту корисної дії;	187	53,43	163	46,57	350	100
7.12 Вдосконалення впроваджених в практику розробок та надання практичним працівникам новітніх моделей і модифікацій криміналістичної наукової продукції.	345	98,57	5	1,43	350	100

Таблиця Ж.8 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Чи погоджуєтесь Ви, що з формально-структурних позицій, систему криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, можна представити відповідно до системи криміналістики: 1) теоретичні основи криміналістичного забезпечення; 2) техніко-криміналістичне забезпечення; 3) тактико-криміналістичне забезпечення; 4) методико-криміналістичне забезпечення (виберіть один варіант).”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
8.1 Погоджуюсь	344	98,29
8.2 Не погоджуюсь	6	1,71
Всього	350	100

Таблиця Ж.9 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Чи погоджуєтесь Ви, що при всій важливості й значимості роботи, виконуваної експертно-криміналістичними підрозділами й судово-експертними установами в порядку криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності, всеж його ефективність багато в чому визначається слідчими і оперативними працівниками, оскільки вони самі: а) безпосередньо у своїй роботі, у певних межах застосовують методи й засоби криміналістичної техніки, наприклад при проведенні оглядів і інших слідчих дій; б) певною мірою реалізують у своїй діяльності тактико- і методико-криміналістичні рекомендації; в) організують і здійснюють у цілому процес розкриття й розслідування злочинів, у тому числі використання допомоги експертів і спеціалістів.”

Варіант відповіді	Частота	Частка, %
9.1 Погоджуюсь	350	100
9.2 Не погоджуюсь	0	0
Всього	350	100

Таблиця Ж.10 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Які із запропонованих завдань, в частині криміналістичного забезпечення, повинні вирішуватися організаційно-методичними підрозділами департаменту державної служби боротьби з економічними злочинами (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
10.1 Виявляти, узагальнювати і поширювати передовий досвід використання криміналістичних (науково-технічних) методів, засобів і рекомендацій у розкритті й розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності;	289	82,57	61	17,43	350	100
10.2 Ініціювати замовлення на проведення наукових досліджень з метою розробки й удосконалення наявних криміналістичних методів, засобів і рекомендацій;	350	100,00	0	0,00	350	100
10.3 Розробляти пропозиції по вдосконаленню організації й правового регулювання криміналістичного забезпечення розкриття й розслідування зазначених категорій злочинів;	163	46,57	187	53,43	350	100
10.4 Готувати огляди практики, методичні рекомендації, організувати і проводити науково-практичні конференції, семінари й т.ін.	96	27,43	254	72,57	350	100

Таблиця Ж.11 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Виділіть найбільш значимі напрями використання техніко-криміналістичних засобів при розкритті і розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
11.1 Сприяють підвищенню продуктивності праці слідчих;	345	98,57	5	1,43	350	100
11.2 Є засобами для одержання пошукової інформації;	350	100,00	0	0,00	350	100
11.3 Широко використовуються у лабораторних дослідженнях;	350	100,00	0	0,00	350	100
11.4 Використовуються в профілактиці злочинних порушень;	49	14,00	301	86,00	350	100

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
11.5 Використовуються при проведенні оперативно-розшукових заходів.	187	53,43	163	46,57	350	100

Таблиця Ж.12 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Зміст організаційної роботи з техніко-криміналістичного забезпечення розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності на центральному (республіканському) рівні зводиться до такого (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
12.1 Розробка й затвердження підзаконних нормативних актів по техніко-криміналістичному забезпеченню розслідування;	347	99,14	3	0,86	350	100
12.2 Централізоване придбання техніко-криміналістичних засобів і поставка їх на місце;	256	73,14	94	26,86	350	100
12.3 Закупівля криміналістичної техніки за рубежом;	278	79,43	72	20,57	350	100
12.4 Аналіз стану використання техніко-криміналістичних засобів;	233	66,57	117	33,43	350	100
12.5 Організація розробки нових техніко-криміналістичних засобів;	345	98,57	5	1,43	350	100
12.6 Організація техніко-криміналістичної підготовки кадрів;	188	53,71	162	46,29	350	100
12.7 Вивчення та узагальнення передового досвіду застосування техніко-криміналістичних засобів і його поширення;	189	54,00	161	46,00	350	100
12.8 Взаємодія із закордонними правоохоронними органами з метою вивчення наявних у них на озброєнні техніко-криміналістичних засобів і практики їх використання;	337	96,29	13	3,71	350	100
12.9 Інше зазначте _____	23	6,57	327	93,43	350	100

Таблиця Ж.13 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“До компетенції обласних правоохоронних органів по техніко-криміналістичному забезпеченню розкриття і розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності відносяться такі функції (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
13.1 Розробка й видання керівних документів по техніко-криміналістичному забезпеченню протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, розрахованих на застосування в даній області;	134	38,29	216	61,71	350	100
13.2 Розподіл виділюваних у централізованому порядку техніко-криміналістичних засобів і штатної чисельності;	267	76,29	83	23,71	350	100
13.3 Аналіз стану використання техніко-криміналістичних засобів у масштабі області;	123	35,14	227	64,86	350	100
13.4 Інспектування районних і міських, районних у містах відділів внутрішніх справ з питань використання техніко-криміналістичних засобів;	123	35,14	227	64,86	350	100
13.5 Розробка таблиця положеності на техніко-криміналістичні засоби й подання на його основі в постачальницькі організації відомостей про їх потребу;	347	99,14	3	0,86	350	100
13.6 Організація технічного обслуговування техніко-криміналістичних засобів;	302	86,29	48	13,71	350	100
13.7 Організація підвищення техніко-криміналістичної підготовки слідчих, працівників дізнання, експертів-криміналістів.	286	81,71	64	18,29	350	100
13.8 Інше _____	12	3,43	338	96,57	350	100

Таблиця Ж.14 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Вкажіть на найбільш значимі елементи організаційної роботи з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності в міських (районних) ланках (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Частота	Частота, %	Частота	Частота, %	Частота	Частота, %
14.1 Своєчасне подання в центральний та обласний апарати заявок на поставку техніки відповідно до табеля положеності й можливостей її ефективного використання;	287	82,00	63	18,00	350	100
14.2 Організація своєчасного одержання заявлених техніко-криміналістичних засобів.	298	85,14	52	14,86	350	100
14.3 Організація належного зберігання техніко-криміналістичних засобів і забезпечення готовності їх для негайного використання;	350	100,00	0	0,00	350	100
14.4 Організація вивчення слідчими й працівниками дізнання наявних в їх розпорядженні техніко-криміналістичних засобів.	337	96,29	13	3,71	350	100
14.5 Інше _____	24	6,86	326	93,14	350	100

Таблиця Ж.15 — Аналіз результатів відповідей на запитання:

“Вкажіть на найбільш значимі завданнями експертно-криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ при розслідуванні злочинних порушень прав інтелектуальної власності (виберіть кілька варіантів)”

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Частота	Частота, %	Частота	Частота, %	Частота	Частота, %
15.1 Застосування криміналістичних засобів і методів по завданнях слідчих і працівників Державної служби боротьби з економічною злочинністю з метою виявлення, фіксації, вилучення й дослідження слідів і інших речових доказів;	350	100,00	0	0,00	350	100
15.2 Проведення експертиз по кримінальних справах, а також досліджень за оперативними матеріалами;	350	100,00	0	0,00	350	100
15.3 Забезпечення участі спеціалістів у проведенні слідчих дій і оперативно-розшукових заходів;	343	98,00	7	2,00	350	100

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
15.4 Ведення експертно-криміналістичних картотек і колекції;	288	82,29	62	17,71	350	100
15.5 Аналіз практики використання криміналістичних засобів і методів у протидії злочинним порушенням прав інтелектуальної власності, розробка і втілення заходів щодо вдосконалення організації й підвищення якості цієї роботи;	167	47,71	183	52,29	350	100
15.6 Допомога слідчим і оперативним апаратам в організації використання криміналістичних засобів і методів, а також забезпечення цих служб інформацією про можливості експертно-криміналістичних підрозділів у протидії таким злочинам;	278	79,43	72	20,57	350	100
15.7 Виявлення, узагальнення, поширення і впровадження передового досвіду організації використання криміналістичних засобів і методів у слідчій і оперативно-розшуковій діяльності;	167	47,71	183	52,29	350	100
15.8 Організація і здійснення заходів щодо технічної експлуатації, метрології й ремонту криміналістичної техніки, наявної в експертно-криміналістичних підрозділах, розробка і внесення пропозицій з підвищення ефективності її використання, участі у розподілі й перерозподілі між підрозділами наявних і нових техніко-криміналістичних засобів;	345	98,57	5	1,43	350	100
15.9 Виявлення на основі аналізу матеріалів експертної практики й інших форм діяльності умов, які сприяють вчиненню злочинних порушень прав інтелектуальної власності і розробки пропозицій по їх усуненню;	285	81,43	65	18,57	350	100
15.10 Проведення раціоналізаторської і винахідницької роботи з удосконалення й модернізації криміналістичної техніки;	336	96,00	14	4,00	350	100

Варіант відповіді	Так		Ні		Всього	
	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %	Час-тота	Част-ка, %
15.11 Здійснення на прохання слідчих і оперативних підрозділів стажування їх співробітників з метою набуття ними практичних навичок у застосуванні наявної на озброєнні техніки.	296	84,57	54	15,43	350	100